

ΟΔΗΓΟΙ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

ΠΑΓΝΩΣΤΙΚΟΝ
ΔΙΑ ΤΗΝ ΣΤ' ΤΑΞΙΝ
ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ Ι. Ν. ΣΙΛΕΡΗ

ΕΠΙΜΕΤΡΑ ΤΟΠΟΓΡΑΦΟΥ
Επιμέτρηση 23010

ΣΤΑΝΙΣΤΑΤΟ ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΟ
ΣΤ' ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΜΕ ΕΙΣΩΜΟ-
ΓΡΑΦΗΣΗ ΤΟΥ Ι. ΜΕΞΕΗΝΕΖΗ,
ΑΥΚΛΟΥΡΘΗΣΕ ΣΤΙ 7000 ΜΟΝΟ
ΑΝΤΙΤΥΠΑ 25 ΗΜΕΡΕΣ ΠΡΙΝ
ΤΗΝ ΗΞ ΑΥΤΟΥΣΤΟΥ 1936.
ΟΠΟΤΕ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΣΧΟΛΙΚΗ
ΧΡΟΝΙΑ ΤΟΥ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ
ΔΙΔΑΧΤΗΝΤ ΦΛΑΧΙΣΤΑ ΚΑΙ
ΣΤΑΜΑΤΗΣΕ Η ΕΙΣΩΣΗ ΤΟΥ
ΜΕ ΑΥΤΗΝ ΤΗΝ ΜΟΡΦΗ.

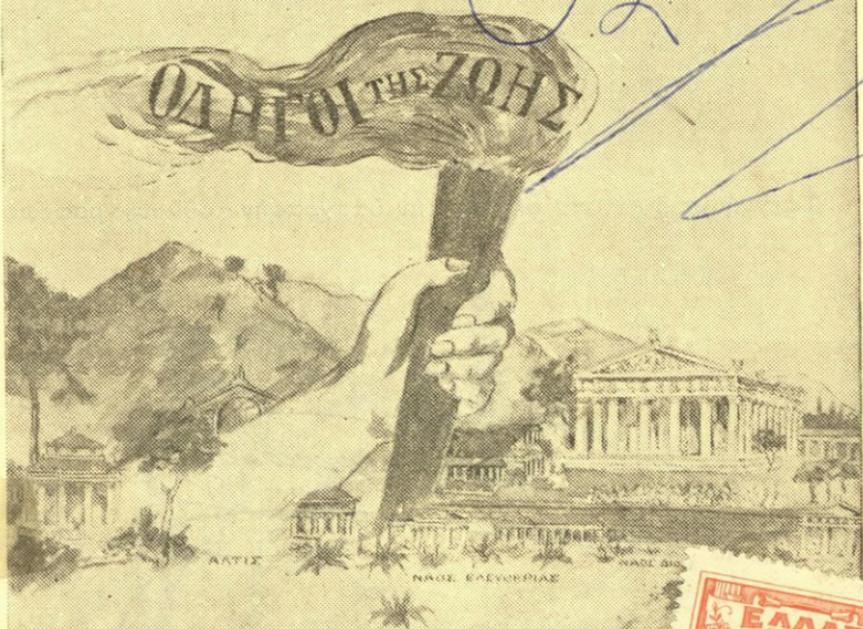

Χ. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

Δημοδιδασκάλου — Εισηγητοῦ

ἐν τῷ Προτύπῳ τῆς Μαρσαλείου Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας

Α. Γεωργίου

ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΟΝ ΣΤ' ΔΗΜ.

ΕΚΔΟΣΙΣ Β'.
ΑΝΤΙΤΥΠΙΑ 7.000

ΑΡΙΘ. ΕΓΚΡ. ΑΠΟΦ.
ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΙΣ ΚΕΙΜΕ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ Ι. Ν. ΣΙΔΕΡΗ ΑΘΗΝΑΙ

ΑΦΙΕΡΩΝΕΤΑΙ

ΕΙΣ ΤΑ ΕΛΛΗΝΟΠΟΥΛΑ,

ΤΩΝ ΟΠΟΙΩΝ,

Η ΧΡΙΣΤΙΑΝ ΚΗ,

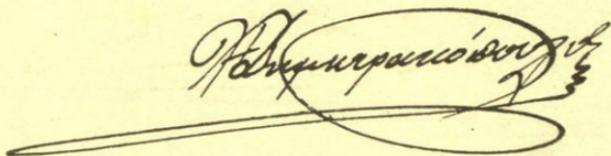
ΕΛΛΗΝΟΠΡΕΠΗΣ

ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΗ ΜΟΡΦΩΣΙΣ,,

ΥΠΗΡΞΕ ΤΟ ΔΡΑΙΟΤΕΡΟΝ ΚΑΙ ΕΥΓΕΝΕΣΤΕΡΟΝ
ΟΝΕΙΡΟΝ ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΜΟΥ ΚΑΙ Η ΕΝΣΑΡΚΩΣΙΣ ΤΩΝ
ΥΠΕΡΤΡΙΑΚΟΝΤΑΕΤΩΝ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΩΝ ΜΟΥ

ΧΑΡΙΛΑΟΣ ΑΘ. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Τὰ γνήσια ἀντίτυπα φέρουν τὴν ὑπογραφήν τοῦ συγγραφέως.

ΤΥΠΟΙΣ: ΓΕΡ. Σ. ΧΡΙΣΤΟΥ, ΓΛΑΔΣΤΩΝΟΣ 12, ΑΘΗΝΑΙ

“ΟΔΗΓΟΙ ΤΗΣ ΖΩΗΣ,,

1. Ο ΘΕΟΣ

Θεέ! Ὑμνεῖ τὴν Δόξαν Σου
ἢ νύξ καὶ ἡ ἡμέρα,
μὲ ἄνθη ἔστρωσας τὴν γῆν
μὲ ἄστρα τὸν αἰθέρα.

Τῆς γῆς ἀσύμφωνοι οἱ λαοὶ
συμφώνως Σὲ ὕμνοῦσι,
ποικίλαι γλῶσσαι χίλια
Σέ, Σέ, δοξολογοῦσι.

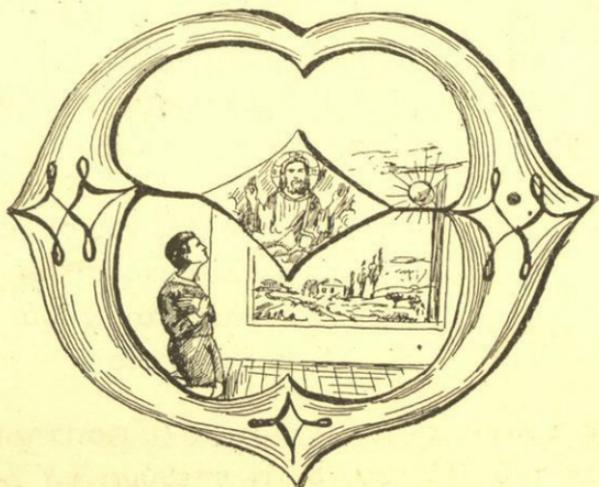
Τὸ πᾶν ἀμέτρητος, μετρᾶς,
ἀόριστος, ὀρίζεις,
τὸ πᾶν ἀόρατος, ὄρᾶς,
ἀγνώριστος, γνωρίζεις.

Θεέ! τὸ φῶς, τὸ σῶμα Σου,
ὁ ἥλιος, τὸ ὄμμα Σου,
ὁ κεραυνός, ἡ φωνή Σου,
τὸ ἄπειρον διάστημα,
τὸ μέγα Σου ἀνάστημα
καὶ ὁ αἰὼν, στιγμή Σου.

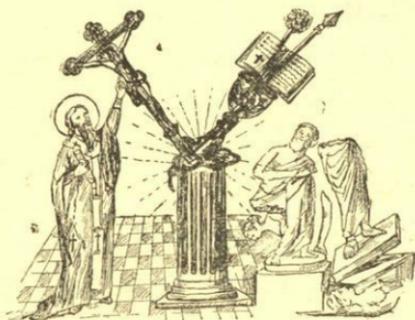
Δύναται ὁ δάκτυλός Σου
ὡς μοχλὸς τὴν γῆν νὰ σείσῃ
καὶ τὸ κοῖλον τῆς χειρός Σου
τοὺς ὠκεανούς νὰ κλείσῃ.

Μία πνοή Σου μόνον σβήνει
τῶν ἀστέρων τοὺς φανούς·
ἐν Σου νεῦμα μόνον κλίνει
πρὸς τὴν γῆν τοὺς οὐρανοὺς.

Π. ΣΟΥΤΣΟΣ

2. ΑΖΙΟΖΗΛΕΥΤΟΝ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΟΔΗΓΟΥ ΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ

πῆρξεν ὁ Μέγας Βασίλειος, ὁ σπουδαιότερος τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας· διέπρεπεν εἰς τὴν ρητορικὴν, τὴν ὁποίαν ἐσπούδασεν ἐν Ἀθήναις, εἰς τὴν σχο-

λὴν τοῦ περιφήμου σοφοῦ Λιβανίου.

Πλὴν ὅμως τὰ πάντα τὸν ἔφεραν πρὸς τὴν πίστιν, τὴν ὁποίαν ἔβλεπεν ἐκ παιδικῆς ἡλικίας νὰ πρεσβεύουν ἐντὸς τῆς ἰδίας του οἰκίας.

Εἰς ἡλικίαν εἰκοσιεπτὰ ἐτῶν ἐδέχθη τὸ βάπτισμα ἐντὸς τῆς μητροπόλεως τῆς Καισαρείας καὶ ἀνέλαβεν οὕτω τὴν ἀποστολικὴν ἐντολὴν ἐνώπιον ἀπείρου Χριστιανικοῦ κόσμου.

Διεμοίρασεν εἰς ἔλεημοσύνας τὴν μεγάλην πατρικὴν του περιουσίαν καὶ ἀπῆλθεν εἰς περιοδείαν ἀνὰ τὰ σπουδαιότερα κέντρα τῆς Χριστιανικῆς λατρείας.

Περιῆλθε τὴν Αἴγυπτον, Παλαιστίνην, Συρίαν, Μεσοποταμίαν· ἠκροᾶτο τῶν θεολόγων, συνεζήτει πρὸς τοὺς φιλοσόφους, ἐθαύμαζε τοὺς ἐρημίτας καὶ ἀπεθησαύριζεν ἐνθουσιασμὸν καὶ πίστιν.

*
* *

Ἐπειτα κατέφυγεν εἰς ἀναχώρημα (μοναστήριον) τῆς ἐπαρχίας τοῦ Πόντου, διότι ἐπεθύμει νὰ βάλῃ

εἰς πράξιν, ὅσα εἶδε καὶ ἐμελέτησε. Κατέφυγεν] ἐκεῖ οὐχὶ ὡς ἐρημίτης, ἀλλὰ μᾶλλον ὡς ἄνθρωπος πλήρης ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον. Ἐπεθύμει ὁ Βασίλειος νὰ καταστήσῃ τὸν μονήρη βίον τοῦ γόνιμον διὰ τῆς μελέτης καὶ τῆς ἐργασίας.

Ὁ Πόντος καὶ ἡ Καππαδοκία ἐπλήγησαν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὑπὸ μεγάλου λιμοῦ, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἔπαθαν καὶ αἱ γειτονικαὶ χῶραι, ὥστε πᾶσα συνδρομὴ ἀπέβη δύσκολος.

Ὁ Βασίλειος παρηγόρησε καὶ ἀνεκούφισε τὸν λαόν· ἐκίνησε τὴν συμπάθειαν τῶν πλουσίων καὶ ἔπεισεν αὐτοὺς νὰ ἔλθουν εἰς ἐπικουρίαν τῶν δυστυχῶν καὶ ἀσθενῶν. Ἐχρησιμοποίησεν ὅλους τοὺς θησαυροὺς τῆς εὐγλωττίας τοῦ καὶ τῆς μορφώσεώς του καὶ ἐπέτυχε νὰ ἐξεγείρῃ ἀποτελεσματικῶς τὸ αἶσθημα τῆς ἐλεημοσύνης, τὸ εὐγενέστερον τοῦτο ἐξ ὅλων τῶν αἰσθημάτων. Καὶ παρηγόρει καὶ ἐνίσχυεν, ἀδιακρίτως καὶ ἐξ ἴσου, πάντας τοὺς ἀνθρώπους, εἴτε ἀληθεῖς Χριστιανοί, εἴτε Ἀρειανοί, εἴτε Ἰουδαῖοι, εἴτε Εἰδωλοάτραι ἦσαν οἱ ἔχοντες ἀνάγκην προστασίας.

*
* *

Περὶ τὸ 370 μ. Χ., ἀποθανόντος τοῦ ἐπισκόπου Καισαρείας Εὐσεβίου, ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπος ὁ Βασίλειος.

Εἰς τὸ ὕψιστον τοῦτο ἀξίωμα τοῦ ὁ Βασίλειος ὑπῆρξεν ὁ ἀληθὴς τοῦ Εὐαγγελίου Ἐπίσκοπος· ἀνεδείχθη πατὴρ τοῦ λαοῦ, ἀδιάσειστος εἰς τὴν πίστιν, ἀνεξάντλητος εἰς ἐλεημοσύνην.

Αὐτὸς μὲν κατήντησε πένης· δὲν εἶχεν, εἰμὴ ἓνα μό-

νον χιτῶνα καὶ ὀλίγα βιβλία καὶ ἕζη λιτότατα· πλήν ὁμως ἔδαπάνα θησαυροὺς ὀλοκλήρους διὰ πτωχοκομεῖα καὶ νοσοκομεῖα, πρὸς ἀνακούφισιν τῶν δυστυχῶν καὶ διὰ σχολεῖα καὶ βιβλιοθήκας, πρὸς μόρφωσιν τοῦ λαοῦ.

Ἄλλ' ἢ ἀνεξάντλητος πραότης καὶ ἡ φιλανθρωπία τοῦ Μεγάλου Βασιλείου ἦσαν συνδυασμένοι καὶ μὲ τόλμην πολλάκις παράδοξον καὶ μὲ γενναιοφροσύνην σπανίαν.

Ἰδίως ἦτο ἀκαταμάχητος εἰς τὰς θρησκευτικὰς του πεποιθήσεις καὶ ἀκαμπτος εἰς τὰς πιέσεις τῶν ἰσχυρῶν.

*
* *

Τὸ ἀκόλουθον ἐπεισόδιον μᾶς φανερώνει τὰ σπᾶνια προσόντα τοῦ περιφήμου Μεγάλου Βασιλείου.

Κατὰ τὸ 372 ὁ ἀρειανόφιλος αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως Οὐάλης, ἐπιθυμῶν νὰ ἐξαπλώσῃ τὸν Ἀρειανισμόν εἰς τὴν Καισάρειαν, παρήγγειλεν εἰς τὸν ὑπαρχόν του Μόδεστον νὰ προσελκύσῃ διὰ πάσης ἀπειλῆς τὸν Βασίλειον εἰς τὸν Ἀρειανισμόν.

Ὁ Μόδεστος καλέσας τὸν Βασίλειον τοῦ εἶπε:

—«Πῶς τολμᾶς, σὺ μόνος νὰ φέρῃς ἀντίρρησιν εἰς τὸν ἰσχυρὸν βασιλέα; Σὺ μόνος ἀρνεῖσαι νὰ ἀκολουθήσῃς τὸ δόγμα τοῦ Αὐτοκράτορος, τὸ ὁποῖον ἠσπᾶσθησαν ὅλοι οἱ ἄλλοι!»

—«Ἐγὼ», ἀπήντησεν ὁ Θεῖος Βασίλειος, «ὅστις εἶμαι κτίσμα τοῦ Θεοῦ, οὐδὲν οὐδέποτε θέλω προσκυνῆσαι κτίσμα αὐτοῦ, οὐδὲ αὐτὸν τὸν αὐτοκράτορα!»

—«Πῶς;» ἀνέκραξεν ὁ Μόδεστος, ἀναπηδήσας ὑπ' ὀργῆς· «δὲν φοβεῖσαι τὴν δύναμιν τοῦ αὐτοκράτορος;»

—«Καὶ διατί νὰ τὴν φοβηθῶ;» ἠρώτησεν ὁ Βασίλειος. «Τί ἡμπορεῖ νὰ μὲ κάμη;»

—«Ἐν ἓκ τῶν πολλῶν, ὅσα εἶναι εἰς τὴν ἐξουσίαν του», ἀπήντησεν ὁ Μόδεστος.

—«Καὶ ποῖα εἶναι αὐτά;» ἠρώτησεν ὁ μέγας τῆς Καισαρείας Μητροπολίτης.

—«Δήμευσις, ἐξορία, βάσανος, θάνατος!» ἀπήντησεν ὁ ὕπαρχος.

—«Ἄλλο τίποτε ἀπειλήσέ με», ἀπήντησεν ὁ Βασίλειος μὲ ἡρεμίαν καὶ πραότητα, «διότι ἐξ ὅλων, ὅσα εἶπες, δὲν φοβοῦμαι τίποτε!

»Περὶ δημεύσεως, συνέχισεν ὁ Βασίλειος, δὲν ἡμπορεῖ νὰ ἀνησυχῆσῃ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος δὲν ἔχει, εἰμὴ δύο τετριμμένα ἱμάτια καὶ ὀλίγα βιβλία.

»Ἐξορίαν δὲν δύναμαι νὰ πάθω, διότι ὅπουδῆποτε τῆς γῆς λογιζομαι ὁδοιπόρος ἄπατρις.

»Βάσανοι δὲν δύνανται νὰ ἐπιβληθοῦν εἰς σῶμα ἀσθενές, τὸ ὁποῖον θέλει ἐκπνεύσει, ἅμα μίαν μόνον λάβη πληγὴν.

»Ὁ δὲ θάνατος θὰ ἱκανοποιήσῃ ἀπάσας τὰς ἐπιθυμίας μου, διότι θὰ μὲ φέρῃ πρὸς τὸν Θεόν».

*
* *

Κατεπλάγη ὁ Μόδεστος ἀπὸ τὴν τόσῃν παρρησίαν καὶ εἶπεν:

—«Τοιοῦτους τολμηροὺς λόγους οὐδεὶς οὐδέποτε ἐτόλμησε νὰ εἶπῃ ἐνώπιον ἐμοῦ, τοῦ Μοδέστου!»

—«Ἄλλ' ἴσως», παρετήρησεν ὁ Μέγας Ἱεράρχης, «νὰ μὴ ἔκαμες ποτὲ συζήτησιν μὲ ἐπίσκοπον! Ἡμεῖς οἱ ἄληθεῖς Χριστιανοί, εἴμεθα καθ' ὅλα πρᾶοι καὶ ταπεινοί, οὐ μόνον πρὸς τὸν βασιλέα, ἀλλὰ καὶ πρὸς

τὸν ἐλάχιστον τῶν ἀνθρώπων. "Αμα ὁμως πρόκηται περὶ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν πίστεως, πῦρ καὶ ξίφος καὶ θηρία καὶ ὄνυχες, οἱ ὅποιοι σχίζουσι τὰς σάρκας, εἶναι μᾶλλον τροφή εἰς ἡμᾶς παρὰ κατάπληξις! "Ὡς ἀκούσῃ ταῦτα καὶ ὁ Βασιλεὺς!»

Ἡ στάσις αὕτη τοῦ ὑπερόχου ὁδηγοῦ τῆς πίστεως εἶχε τὸ καλὸν τῆς ἀποτελέσματος.

Ὁ Οὐάλης κατεπλάγη ἀπὸ τὴν θαραλέαν στάσιν τοῦ Ἱεράρχου τῆς Καισαρείας. "Ὅχι μόνον τὸν ἀφῆκεν ἡσυχον, ἀλλὰ, καὶ ὅτε βραδύτερον ἐπεσκέφθη τὴν Καισάρειαν, τοσοῦτον ἐθαύμασε τὴν καρτερίαν καὶ τὴν γενναιοψυχίαν του, ὥστε ἐνίσχυσεν ἡγεμονικώτατα τὰ ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ ἱεροῦ ἀνδρὸς φιλανθρωπικὰ καθιδρύματα.

(Ἐκ τῆς ἐγκεκριμένης Ἑκκλ. Ἱστορίας. Χ. Δ.)

3. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΣΘΕΝΑΡΑΣ ΣΤΑΣΕΩΣ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ

ατὰ τὸ 390 μ.
Χ. ὅτε αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου ἦτο ὁ μέγας Θεοδόσιος, ἡ Εὐρωπαϊκὴ Ἑλλάς εἶχε πολ-

λὰς ἀφορμὰς δυσαρρεσκείας ἀπὸ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν Γότθων ἐντὸς τοῦ κράτους.

Οἱ παλαιοὶ κάτοικοι τοῦ κράτους ἐμίσουν τοὺς Γότθους καὶ διότι ἦσαν ξένοι, ἀλλ' ἰδίως, διότι οἱ Γότθοι δὲν ἔπαυαν τὰς ληστρικὰς ἐπιδρομὰς ἐναντίον των.

Παρ' ὅλα ταῦτα εἰς τοὺς Γότθους εἶχεν ἐμπιστευθῆ ἡ φρουρά, ὅχι μόνον ὄλων τῶν σπουδαίων πόλεων τῆς Αὐτοκρατορίας, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς Θεσσαλονίκης, ἡ ὁποία, μετὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἦτο ἡ ἐπιφανεστέρα ἐκ τῶν πόλεων τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἑλλάδος.

*
* *

Ὁ Γότθος φρούραρχος τῆς Θεσσαλονίκης Βοθέριχος ἐφυλάκισεν ἕνα ἡνίοχον τοῦ ἵπποδρόμου, ἐπειδὴ κατηγορήθη δι' αἰσχρὸν ἔγκλημα.

Μετ' οὐ πολὺ ἔμελλε νὰ ἐκτλεσθῆ ἐν Θεσσαλονίκῃ μία ἐκ τῶν ἵπποδρομιῶν ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι ἀπετέλουν τότε τὴν κυριωτάτην διασκέδασιν ὄλων τῶν μεγάλων πόλεων τοῦ κράτους. Ὁ δῆμος τῶν Θεσσαλονικέων ἀπήτησε τὴν ἀποφυλάκισιν τοῦ ἡνίοχου, ὡς ἀπαραιτήτου εἰς τὸν ἀγῶνα.

Ἄλλ' ὁ Βοθέριχος ἠρνήθη μὲ πείσμα νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν ἀπαίτησιν τοῦ δήμου. Ἡ ἄρνησις αὕτη προεκάλεσε τρομερὰν στάσιν τοῦ λαοῦ, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐφονεύθη ὁ φρούραρχος καὶ πολλοὶ ἀξιωματικοὶ του, τὰ δὲ σῶματα αὐτῶν κατεσῦρθησαν εἰς τὰς ὁδοὺς.

*
* *

Ὁ Αὐτοκράτωρ Θεοδόσιος διέτριβεν εἰς Μεδιόλανα, ὅτε ἔμαθε τὴν κακουργίαν, ἡ ὁποία ἐγίνεν ἐν Θεσσαλονίκῃ. Ὁργίσθη δὲ τόσο, ὥστε ἀπεφάσισε

νά τιμωρήσῃ ἀπηνῶς τὴν πόλιν ἄνευ ἐξετάσεως καὶ δίκης.

Οἱ περὶ τὸν Αὐτοκράτορα ἐπίσκοποι, καὶ ἰδίως ὁ ἐπίσκοπος Μεδιολάνων Μέγας Ἀμβρόσιος, εἶχαν σχεδὸν καταπέσει αὐτὸν νὰ μεταβάλη γνώμην καὶ νὰ τιμωρήσῃ ἐπιεικέστερον τὴν πόλιν. Ἀλλ' οἱ αὐλικοὶ καὶ οἱ ἄρχοντες ἀνερρίπισαν τὴν ὄργην τοῦ βασιλέως καὶ τὸν ἔπεισαν νὰ ἀποστείλῃ κρυφίως εἰς Θεσσαλονίκην τὸ φονικὸν διάταγμα. Καὶ μετενόησε μὲν, ἀλλὰ δὲν ἦτο πλέον καιρὸς νὰ προληφθῇ τὸ κακόν.

Ἄμα ἔφθασεν εἰς Θεσσαλονίκην ἡ ὀλεθρία διαταγή, ἐσκίρτησεν ἀπὸ ἀγαλλίασιν ἢ βάρβαρος φρουρὰ τῶν Γότθων καὶ διὰ καταχθονίου τρόπου ἐμηχανεύθη τὴν ἐκτέλεσιν.

Τὴν ἐπομένην ἡμέραν προσεκλήθη ὁ λαὸς εἰς τὸν ἵπποδρομον, ἵνα ἴδῃ δῆθεν ἵπποδρομικὸν ἀγῶνα. Ἐκεῖ οἱ στρατιῶται, ἐπέπεσαν ξιφήρεις κατὰ τοῦ πλήθους τῶν θεατῶν καὶ ἐθανάτωσαν ἐν διαστήματι τριῶν ὥρῶν, ἄνευ διακρίσεως ἀθῶων καὶ ἐνόχων, πολιτῶν καὶ ξένων, ἑπτακισχιλίους ἀνθρώπους καὶ κατ' ἄλλους πολὺ περισσοτέρους.

Ἡ συγκίνησις ἐκ τῆς φοβερᾶς ἀγγελίας ὑπῆρξεν ὀδυνηρὰ καὶ ἀπερίγραπτος καθ' ὅλον τὸ Κράτος.

Ὅτε ἔφθασεν εἰς Μεδιόλανα ἡ ἀπαισία εἰδησις, ὁ Ἀμβρόσιος ἀπέφυγε νὰ ἴδῃ κατὰ πρόσωπον τὸν βασιλέα· ἔγραψεν ὅμως πρὸς αὐτὸν ἐπιστολήν, ἐν τῇ ὁποίᾳ παρίστανε πόσον μέγα καὶ φοβερὸν ἦτο τὸ ἔγκλημα ἐκεῖνο καὶ κατέληγεν ὡς ἐξῆς:

«Τὸ ἀμάρτημα δὲν ἐξαλείφεται, εἰμὴ διὰ δακρύων καὶ μετανοίας· οὔτε ἄγγελοι, οὔτε ἀρχάγγελοι δύ-

νανται νὰ συγχωρήσουν αὐτὸ κατ' ἄλλον τρόπον· αὐτὸς ὁ Κύριος δὲν συγχωρεῖ, εἰμὴ μόνον τοὺς μετανοοῦντας. Σὲ συμβουλεύω· σὲ παρακαλῶ· σὲ προτρέπω· σὲ παραινῶ. Δὲν τολμῶ νὰ ἐκτελέσω τὴν ἁγίαν προσφοράν, ἐὰν θελήσης νὰ παρευρεθῆς εἰς αὐτήν. "Ὅ,τι δὲν εἶναι συγχωρημένον, ἅμα χυθῆ αἷμα ἐνὸς ἄθώου, εἶναι δυνατὸν νὰ συγχωρηθῆ τώρα, ὅτε ἐχύθη τὸ αἷμα τόσον πολλῶν ἀνθρώπων;»

* * *

Ὁ αὐτοκράτωρ συνεκινήθη βαθέως ἐκ τῶν λόγων τοῦ ἀρχιεπισκόπου καὶ διετέλει τεθορυβημένος διὰ τὴν ἀνεπανόρθωτον συμφοράν, τὴν ὁποίαν ἐπροξένησεν ἡ παράλογος αὐτοῦ ὀργή.

Οὕτω δέ, ὑπὸ τῆς συνειδήσεως κατατηκόμενος ἐπὶ τινα χρόνον, ἀπεφάσισεν ἔπειτα, κατὰ τὸ σύνηθες, νὰ προσέλθῃ εἰς τὴν Μητρόπολιν τῶν Μεδιολάνων, ἵνα ἀκροασθῆ τῆς θείας Λειτουργίας.

Ἐπὶ τῇ ἀφίξει αὐτοῦ ὁ ἀτρόμητος Ἀρχιεπίσκοπος, προὔπαντήσας αὐτὸν ἔξω τῶν προθύρων, τὸν ἠμπόδισε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ τῷ εἶπε μετὰ θάρρους:

«Μόνη μετάνοια μακρὰ δύναται νὰ ἐξαλείψῃ τοιοῦτον φοβερὸν ἀμάρτημα καὶ νὰ ἐξιλεώσῃ τὴν ὀργὴν τοῦ Δεσπότη καὶ δημιουργοῦ Θεοῦ».

Ἐπειδὴ δὲ ὁ Θεοδόσιος παρέστησεν εἰς αὐτὸν εὐλαβῶς, ὅτι καὶ ὁ Δαυὶδ, ὁ ἀγαπητότατος τοῦ Θεοῦ, ὑπέπεσεν εἰς ἀμάρτημα, ἀπήντησεν ὁ γενναῖος Ἀρχιεπίσκοπος:

«Καθὼς λοιπὸν ἐμιμήθης τοῦ Δαυὶδ τὴν ἀμαρτίαν, οὕτω μιμήθητι καὶ τὴν μετάνοιαν αὐτοῦ».

Ὁ Θεοδόσιος ὑπήκουσεν εἰς τοὺς λόγους τούτους καὶ ὑπέκυψεν εἰς τὸν ἀφορισμὸν τῆς Ἐκκλησίας.

Ἀπῆλθεν εἰς τὰ ἀνάκτορα καὶ ὑπέβαλε τὸν ἑαυτόν του εἰς τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἐπιτίμιον.

Μετὰ ὀκτῶ μῆνας, κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Χριστουγέννων, ὁ Θεοδόσιος, ἀφ' οὗ πρότερον ὠμολόγησε τὴν ἁμαρτίαν του δημοσίᾳ ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ ναοῦ, ἔπεσε πρηνῆς καὶ ἐξεφώνησε μὲ λυγμούς τὸ Δαυϊτικὸν ἐκεῖνο:

«Ἐκολλήθη τῷ ἐδάφει ἡ ψυχὴ μου, ζῆσόν με Κύριε, κατὰ τὸν λόγον Σου».

Καὶ οὕτω ἐλύθη ἀπὸ τὸ ἐπιτίμιον καὶ ἐγένετο δεκτὸς εἰς τὴν κοινωνίαν τῆς Ἐκκλησίας.

(Κατὰ Κ. Παπαρηγόπουλον. Διασκευὴ Χ. Δ.)

4. Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΟΥ ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ ΚΑΙ ΤΑ ΚΑΘΗΚΟΝΤΑ ΤΟΥ ΑΓΑΘΟΥ ΠΟΛΙΤΟΥ

ετὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον καὶ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ, ἐκορυφώθη ἡ ἠθικὴ διαφθορὰ ἐν Ἀθῆναις.

Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀνεφάνη ἐπὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ στερεώματος, ὡς ἀστὴρ πρῶτου μεγέθους, ὁ Σωκράτης, ὁ μέγιστος τῶν φιλοσόφων τῆς Ἀρχαιότητος, ὁ σοφώτατος πάντων τῶν ἀνθρώπων.

* * *

Ὁ Σωκράτης εἶχε σῶμα ὑγιὲς καὶ εὐρωστον. Ἡ ἀντοχὴ του εἰς τὸ ψῦχος καὶ εἰς τὸ θάλλπος, εἰς τὴν πείναν καὶ εἰς τοὺς κόπους ἦτο μοναδική.

Τὸ πρόσωπον τοῦ Σωκράτους ἦτο δυσειδές. Ἀλ-

λά μὲ τὰ ἔξοχα καὶ ἐξαιρετικῶς ὥραϊα ψυχικά του προτερήματα μεγάλως ὑπηρέτησεν ὁ Σωκράτης καὶ τὴν Πατρίδα καὶ τὴν ἀνθρωπότητα ὅλην.

Ἦκολούθησε κατ' ἀρχὰς τὸ πατρικόν του ἐπάγγελμα καὶ ἐσημείωσεν ἐπαινετὴν ἐπίδοσιν εἰς τὴν ἀγαματοποιίαν.

Ἡ ἐπίδοσις του εἰς τὴν γλυπτικὴν, διὰ τῆς ὁποίας τὸ ἀκατέργαστον μάρμαρον τελειοποιεῖται βαθμηδὸν καὶ λαμβάνει μορφήν ὥραϊαν, ἔκαμε τὸν Σωκράτην νὰ ἐπιθυμήσῃ καὶ νὰ ἐπιδιώξῃ τὴν ἠθικὴν τελειοποίησιν τοῦ ἀνθρώπου γενικῶς.

* * *

Ὁ Σωκράτης ἠκροάσθη μὲ ζῆλον ὅλους τοὺς φιλοσόφους καὶ τοὺς σοφιστὰς τῆς ἐποχῆς του· ἀλλὰ διεμόρφωσεν ἴδιον σύστημα φιλοσοφίας. Κατενόησεν ὁ ἔξοχος ἐκεῖνος νοῦς, ὅτι ἡ πατρίς του θὰ ἀνεγεννᾶτο καὶ θὰ ἐδοξάζετο, ἐὰν οἱ πολῖται ἐγνώριζαν καλῶς τὰ καθήκοντά των πρὸς τὸν Θεόν, πρὸς τὴν Πατρίδα, πρὸς τὸν πλησίον καὶ πρὸς τὸν ἑαυτὸν των.

Καὶ ἀνέλαβεν ὁ ἐνάρετος καὶ φιλόπατρις Σωκράτης νὰ καθοδηγήσῃ, ὅλως ἀφιλοκερδῶς, τοὺς συμπολίτας του εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς ἀληθείας.

Ἐπὶ 70 ὀλόκληρα ἔτη, 469—399 π. Χ., ἔζησεν ὁ Σωκράτης ἐναρέτως καὶ πρὸς ὄφελος τῶν συγχρόνων καὶ τῶν μεταγενεστέρων του.

* * *

Ὅμιλῶν περὶ τοῦ Θεοῦ ὁ Σωκράτης, ἔφθασεν

εἰς τὸ θαυμάσιον συμπέρασμα ὅτι: «Καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἐρημίαν πρέπει νὰ ἀποφεύγωμεν τὰ ἄδικα, τὰ αἰσχρὰ καὶ τὰ ἀνόσια· διότι, καὶ ἂν οὐδεὶς ἄνθρωπος μᾶς βλέπη, πάντως μᾶς βλέπει ὁ Παντεπόπτῃς καὶ πανταχοῦ παρῶν ὀφθαλμὸς τοῦ Θεοῦ».

* * *

Διδάσκων περὶ τῆς ἐγκρατείας ὁ Σωκράτης, ἔλεγεν ὅτι: «Ἡ ἐγκράτεια περὶ τὴν τροφήν, τὸν ὕπνον καὶ τὰς ἀπολαύσεις, θὰ καταστήσῃ τοὺς νέους ὑγιεῖς, ἀνδρείους, ἐναρέτους καὶ ἀξίους νὰ ὑπηρετήσουν ἐντίμως τὴν Πατρίδα».

* * *

Ὅμιλῶν περὶ τῆς ἀρετῆς, ἐδίδαξεν ὅτι: «Ἀρετὴ εἶναι ἡ δικαιοσύνη· ἄνευ αὐτῆς οὔτε τὰ ἄτομα, οὔτε τὰ ἔθνη δύνανται νὰ εὐδαιμονήσουν». Ἐπὶ πλεόν δέ: «Οὐδὲν ἀγαθὸν δίδει ὁ Θεὸς ἄνευ κόπου καὶ ἐπιμελείας» ἔλεγεν.

* * *

Ἄλλοτε, ὁμιλῶν διὰ τὰ ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα προέρχονται ἐκ τῆς γεωργίας, ἔλεγεν ὅτι: «Ἡ Γεωργία καὶ εὐπορίαν φέρει καὶ τὴν ὑγείαν ἐνισχύει καὶ τὴν ψυχὴν τέρπει καὶ τὴν φιλοπονίαν διδάσκει καὶ εἰς τὴν φιλαλληλίαν παρακινεῖ καὶ μῆτηρ εἶναι καὶ τροφὸς ὄλων τῶν ἄλλων τεχνῶν».

* * *

Ἄλλοτε πάλιν, ὁμιλῶν ὁ Σωκράτης διὰ τὰ ἀγαθὰ τῆς ἀφιλοκερδεΐας καὶ τῆς ὀλιγαρκείας, ἀπεδείκνυεν, ὅτι ἄριστος ὑπερασπιστὴς τῆς Πατρίδος εἶναι ὁ ἀρκούμενος εἰς τὰ ὀλίγα καὶ πρόχειρα καὶ

ἔσυμβούλευεν ὅτι: «Ὅσον περισσότερο μετριάζει τις τὰς ἀνάγκας καὶ τὰς ἐπιθυμίας του, τόσον περισσότερο πλησιάζει εἰς τὴν Θεότητα καὶ τὴν εὐδαιμονίαν».

* * *

Ὁ Σωκράτης ἐθεώρει τὰ καλὰ βιβλία ὡς ἀληθεῖς θησαυροὺς, ἦτοι θησαυροὺς τῆς σοφίας καὶ τῆς ἀρετῆς. «Τὸ ἀργύριον καὶ τὸ χρυσίον μόνα, οὐδέποτε ἐβελτίωσαν τοὺς ἀνθρώπους», ἔλεγε. «Καὶ τὰ πλουτιζόμενα, ἀλλὰ μὴ καλῶς διαπαιδαγωγούμενα τέκνα, γίνονται μὲν πλούσια, ἀλλ' ἄνευ προσωπικῆς ἀξίας· ἀποβαίνουν ἄχρηστα, ἐπικίνδυνα καὶ ἐπιβλαβῆ καὶ εἰς ἑαυτὰ καὶ εἰς τὴν Πατρίδα».

* * *

Ὁ σοφὸς Σωκράτης ἦτο κατ' ἐξοχὴν μετριοφρων καὶ ἐφρόντιζε νὰ ἐμφυσήσῃ τὴν μετριοφροσύνην εἰς τοὺς νέους: «Καθὼς ὁ ἀῆρ φουσκώνει τοὺς κενοὺς ἀσκούς, ἔλεγεν, οὕτω καὶ ἡ ὑπερηφάνεια φουσκώνει τοὺς κενοὺς φρενῶν».

* * *

Ἐπλησίαζε πολὺ εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ ὁ μέγας φιλόσοφος, ὅταν ἔλεγεν: «Ἐὰν ἦτο ἀναγκαῖον νὰ ἀδικῶ ἢ νὰ ἀδικῶμαι, θὰ ἐπρωτίμων νὰ ἀδικῶμαι μᾶλλον, παρὰ νὰ ἀδικῶ». Δι' ὃ δικαίως ὠνομάσθη προαπὸστολος τοῦ Χριστιανισμοῦ.

* * *

Ἦτο ἀποτελεσματικὴ καὶ ὠφέλιμος ἡ διδασκαλία τοῦ Σωκράτους. Διότι ὁ μέγας φιλόσοφος εἶ-

χε τὸ μέγα προσόν, πρῶτος αὐτὸς νὰ τηρῇ καὶ νὰ πράττη, ὅσα συνεβούλευε τοὺς ἄλλους νὰ ἀκολουθοῦν· εἶχε τὴν δύναμιν νὰ ἐξασκῇ ὅλας τὰς ἀρετάς, τὰς ὁποίας ἐπεθύμει νὰ μεταδώσῃ εἰς τοὺς συν-ομιλητάς του.

Καὶ ἰδοὺ ὁ ἑναρετώτερος καὶ σοφώτερος τῶν ἀνθρώπων δίδει μὲ τὸν θάνατόν του θαυμασίαν ἀπόδειξιν συμφωνίας τῆς διδασκαλίας καὶ τῆς ζωῆς του.

5. Η ΑΦΟΣΙΩΣΙΣ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΝΟΜΟΥΣ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΟΣ

Ὁ Σωκράτης κατηγορήθη ψευδῶς, ὅτι δὲν ἐπίστευεν εἰς τοὺς θεοὺς τῆς Πατρίδος του, ἀλλ' ὅτι ὑπεστήριζε τὴν λατρείαν νέων δαιμονίων· καὶ ἐπὶ πλέον, ὅτι διέφθειρε τοὺς νέους διὰ τῆς διδασκαλίας του.

Καὶ οἱ δικασταί, χωρὶς νὰ σκεφθοῦν καλῶς, χωρὶς νὰ προσέξουν εἰς τὴν συκοφαντικὴν κατηγορίαν, κατεδίκασαν εἰς θάνατον τὸν σεβάσμιον γέροντα.

* * *

Ὁ ἑνάρετος Σωκράτης ἐκλείσθη εἰς τὰς φυλακάς. Ἐπρόκειτο μετ' ὀλίγας ἡμέρας νὰ πῆ τὸ κώνειον. Καὶ ὅμως ἀτάραχος καὶ μὲ συνείδησιν ἡρεμον ἀνέμενε τὸν ἄδικον θάνατον, εἰς τὸν ὁποῖον τὸν κατεδίκασεν ἡ Πατρίς του.

Τριάκοντα ἡμέρας ἔμεινεν εἰς τὸ δεσμωτήριον ὁ Σωκράτης περιστοιχιζόμενος ὑπὸ τῆς συζύγου, τῶν τέκνων, τῶν μαθητῶν καὶ τῶν φίλων του. Οὐδέποτε ἔχασε τὴν ψυχραιμίαν του· οὐδέποτε ἔπαυσε τὰς σοφὰς διδασκαλίας του.

Καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν προηγουμένην ἡμέραν τοῦ θανάτου τοῦ οὐδεμίαν ταραχὴν ἠσθάνετο ὁ μέγας φιλόσοφος. Ἄνεπαύετο ἡσύχως εἰς τὴν σκληρὰν κλίνην τῆς φυλακῆς του καὶ πλήρης γαλήνη καὶ ἡρεμία διεγράφετο εἰς τὴν σεβασμίαν μορφήν του.

* * *

Εἰς τὴν θέσιν αὐτὴν τὸν εὐρίσκει ὁ ἀγαπητός του μαθητῆς Κρίτων, ὁ ὁποῖος ἐπέτυχεν ἀπὸ τὸν δεσμοφύλακα ἄδειαν εἰσόδου, ἂν καὶ ἦτο ἀκόμη ὄρθρος βαθύς.

Βλέπει ὁ Κρίτων τὸν διδάσκαλόν του νὰ κοιμᾶται τὸν ὕπνον τοῦ δικαίου!... Καὶ θαυμάζει! καὶ ἀπορεῖ ὁ ἀφωσιωμένος ἐκεῖνος μαθητῆς!

* * *

Αἱ πρῶται ἀκτῖνες φωτὸς εἰσέρχονται εἰς τὴν σκοτεινὴν φυλακὴν καὶ ἀνοίγει τοὺς ὀφθαλμούς του ὁ σεβάσμιος γέρον.

Βλέπει τὸν Κρίτωνα νὰ ἴσταται ἀφωνος παρὰ τὴν κλίνην του καὶ ἐκπλήττεται.

—«Διατί; ὦ Κρίτων», ἐρωτᾷ, «διατί ἦλθες τόσον πρῶτῃ; ἢ μήπως ἔχει περάσει ἡ ὥρα;»

—«Βέβαια, εἶναι πολὺ πρῶτῃ», ἀπαντᾷ ὁ Κρίτων· «ἄλλ' εἶδησις δυσάρεστος καὶ λυπηρὰ καὶ βαρεῖα, ὄχι τόσον διὰ σέ, ὅσον δι' ἐμέ καὶ διὰ τοὺς φίλους μου, μὲ ἠνάγκασε νὰ ἔλθω τόσον ἐνωρίς».

—«Ποία εἶναι ἡ εἶδησις αὕτη, ἀγαπητὲ Κρίτων; μήπως ἔφθασεν ἡ ἡμέρα τοῦ θανάτου μου;»

—«Ἀληθῶς πλησιάζει, διδάσκαλέ μου», ἀπαντᾷ ὁ Κρίτων μὲ φωνὴν πνιγομένην εἰς τοὺς λυγμούς.

—«Ἡ ὥρα ἢ καλή!» ἀναφωνεῖ ὁ Σωκράτης. «ἄφ' οὗ τὸ θέλουν οἱ Θεοὶ καὶ οἱ Νόμοι τῆς Πατρίδος».

—«Ἄλλ' ὅμως δὲν θὰ ἀποθάνης, δάσκαλέ μου», λέγει ὁ Κρίτων. «Ἐγὼ καὶ οἱ φίλοι ὅλοι καὶ οἱ μαθηταί σου δὲν θὰ ἀφήσωμεν νὰ ἀποθάνης τόσον ἀδίκως!»

«Γνωρίζομεν, ὅτι εἶσαι ἀθῶος καὶ δὲν πρέπει νὰ γίνῃ τὸ θέλημα τῶν ἐχθρῶν σου».

«Ἐχομεν ἐτοιμάσει τὰ πάντα διὰ τὴν σωτηρίαν σου. Ἐχομεν δωροδοκῆσει τὸν δεσμοφύλακα· ἔχομεν καὶ πλοῖον ἐτοιμον εἰς τὸν Πειραιᾶ, μὲ τὸ ὅποιον θὰ φύγῃς ἀσφαλῶς καὶ θὰ διασωθῆς εἰς τὴν Θεσσαλίαν».

—«Καὶ πῶς θὰ γίνῃ τοῦτο;» ἠρώτησεν ὁ Σωκράτης. «Πῶς θὰ φύγω; Δὲν μὲ ἐδίκασαν οἱ Νόμοι τῆς Πατρίδος μου; Θὰ παραβῶ τὰς ἀποφάσεις τῶν Δικαστηρίων τῆς;»

—«Ναί! ὦ Σώκρατες», λέγει ὁ Κρίτων. «Ἄλλ' εἶναι φανερόν, ὅτι οἱ Νόμοι καὶ οἱ δικασταὶ σὲ ἠδίκησαν. Καὶ δὲν εἶναι δίκαιον νὰ ὑποκύψῃς εἰς τὴν ἄδικον ἀπόφασιν τῶν Δικαστηρίων· πρέπει νὰ σωθῆς πρὸς παρηγορίαν τῶν τέκνων σου, τῶν μαθητῶν καὶ τῶν φίλων σου!»

* * *

—«Ὡστε μὲ συμβουλεύεις, ἀγαπητὲ Κρίτων, νὰ παραβῶ τοὺς Νόμους τῆς Πατρίδος, ἔστω καὶ ἄφ' οὗ μὲ ἠδίκησαν;»

—«Ἀσφαλῶς τοῦτο πρέπει νὰ γίνῃ καὶ εἰς αὐτὸ ἐπιμένω», ἀπαντᾷ ὁ Κρίτων.

—«'Αλλ' ἔάν, ἀγαπητὲ Κρίτων, ἐρωτᾷ ὁ Σωκράτης, κατὰ τὴν στιγμήν τῆς δραπετεύσεώς μας, παρουσιάζοντο ἔμπροσθέν μου οἱ Νόμοι καὶ ἡ Πατρίς καὶ μὲ ἡρώτων:

«Εἶπέ μοι, ὦ Σώκρατες, τί ἔχεις εἰς τὸν νοῦν σου νὰ κάμῃς; Ἄληθῶς λοιπὸν ἔλαβες ἀπόφασιν νὰ καταστρέψῃς καὶ ἡμᾶς καὶ ὅλην τὴν Πατρίδα;

«Εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑπάρξῃ καὶ νὰ εὐημερήσῃ πόλις, εἰς τὴν ὁποίαν δὲν τηροῦνται οἱ Νόμοι καὶ δὲν ἐκτελοῦνται πιστῶς αἱ ἀποφάσεις τῶν δικαστηρίων, ἀλλ' ἀκυροῦνται ὑπὸ ἀπλῶν πολιτῶν.

«Τί θὰ ἀπαντήσωμεν εἰς αὐτά, ὦ Κρίτων; Ἡ μήπως θὰ εἴπωμεν: «Σκεπτόμεθα νὰ δραπετεύσωμεν, διότι ἡ Πόλις μᾶς ἠδίκησε καὶ οἱ Δικασταὶ δὲν ἔκριναν ὀρθῶς τὴν δίκην;»

—«Ναὶ! αὐτὰ βεβαίως πρέπει νὰ εἴπωμεν», λέγει ὁ Κρίτων

—«Ἐχει καλῶς, φίλε Κρίτων. Ἄλλ' ἔάν ἡ Πόλις καὶ οἱ Νόμοι μοῦ κάμουν αὐτὰς τὰς ἐρωτήσεις:

«Καὶ ἐλησμόνησες, ὦ Σώκρατες, ὅσα ἐδίδαξες εἰς ὅλην σου τὴν ζωὴν; Σὺ δὲν ἐδίδαξες, ὅτι οὐδέποτε πρέπει νὰ ἀποδίδωμεν κακὸν ἀντὶ κακοῦ; Σὺ δὲν ἐδίδαξες, ὅτι τὸ πρῶτιστον τῶν καθηκόντων τοῦ ἀγαθοῦ πολίτου εἶναι ἡ ὑπακοὴ εἰς τοὺς Νόμους τῆς Πατρίδος του;

«Ἐλησμόνησες, ὦ Σώκρατες, ὅτι ἐγώ, ἡ Πατρίς, σὲ ἐγέννησα, σὲ διέθρεψα καὶ σὲ ἐξεπαίδευσα; Εἶσαι λοιπὸν τέκνον μου ἢ ὄχι;

«Καὶ ἀφοῦ εἶσαι τέκνον μου, δὲν ὀφείλεις τυφλὴν ὑπακοὴν εἰς τοὺς Νόμους μου;

«Σὲ ἐρωτῶ, ὦ Σώκρατες· ἔάν οἱ γονεῖς σου, ἢ

οἱ διδάσκαλοί σου σέ κακοποιήσουν, ἔχεις σὺ τὸ δικαίωμα νὰ τοὺς ἀνταποδώσης τὰ ὅμοια;

—» Ὁχι βεβαίως!

—« Ἐὰν λοιπὸν ἡμεῖς, ἡ Πατρίς σου καὶ οἱ Νόμοι της, σέ βλάπτωμεν τώρα, διότι νομίζομεν, ὅτι τοῦτο εἶναι δίκαιον, πῶς θὰ τολμήσης σὺ νὰ μὴ ὑπακούσης εἰς τὰς διαταγὰς μας; Πῶς θὰ δικαιολογήσης τὴν πρᾶξιν σου αὐτὴν σὺ, ὁ ὁποῖος φροντίζεις πραγματικῶς περὶ τῆς ἀρετῆς;

» Τόσον σοφὸς εἶσαι, ὦ Σώκρατες, ὥστε ἔχει διαφύγει τὴν προσοχὴν σου, ὅτι:

» Μητρὸς καὶ πατρὸς καὶ τῶν ἄλλων προγόνων ἀπάντων τιμιώτερον εἶναι ἡ Πατρίς καὶ σεμνότερον καὶ ἀγιώτερον καὶ κατὰ τὴν γνώμην τῶν Θεῶν καὶ κατὰ τὴν γνώμην τῶν φρονίμων ἀνθρώπων;

» Καὶ ὅτι πρέπει νὰ ὑποτασσώμεθα καὶ νὰ θωπεύωμεν τὴν Πατρίδα περισσότερον, παρὰ τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα, ὅταν ἰδρυρίζεται καὶ ὅταν μᾶς ἀδικῇ;

» Ἀησμονεῖς, ὅτι πρέπει καὶ ἐν πολέμῳ καὶ ἐν δικαστηρίῳ καὶ πανταχοῦ νὰ ὑπακούωμεν ἄνευ ἀντιλογίας καὶ νὰ κάμνωμεν, ὅσα διατάσσει ἡ Πατρίς καὶ οἱ Νόμοι της;»

« Τί θὰ ἀπαντήσωμεν εἰς ὅλα ταῦτα, φίλε Κρίτων; Λέγουν ἀληθῆ οἱ Νόμοι καὶ ἡ Πατρίς ἢ ὄχι; Καί, πρέπει συνεπῶς νὰ ὑπακούσω εἰς τὰς διαταγὰς τῶν Νόμων, οἱ ὁποῖοι με καταδίκασαν, ἢ νὰ ὑπακούσω εἰς τὰς ἰδικὰς σου συμβουλάς καὶ νὰ δραπετεύσω;»

Ὁ Κρίτων, ὁ ἔντιμος πολίτης καὶ καλὸς μαθη-
τῆς τοῦ σοφοῦ διδασκάλου, ἀπεστομώθη ἀπὸ τὰς
ἀληθείας αὐτάς· δὲν εἶχε τι νὰ ἀντιτάξῃ καὶ ὡμο-
λόγησεν, ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ ἄλλως.

Μετὰ δύο ἡμέρας ὁ σεβασμιος γέρον εἶδε περὶ τὴν
κλίνην τοῦ δεσμωτηρίου του κλαίοντα καὶ ὀδυρο-
μένους τὴν σύζυγον, τὰ τέκνα, τοὺς μαθητὰς καὶ
τοὺς φίλους του.

Καὶ πάλιν δὲν ἔχασε τὸ θάρρος του· συνδιελέχθη
μετ' αὐτῶν περὶ πολλῶν καὶ σπουδαίων ζητημά-
των καὶ ἰδίως περὶ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς.
Εἶπεν, ὅτι οἱ δίκαιοι καὶ οἱ ἐνάρετοι ἀποθνήσκουν
ἡσυχῶς καὶ ἀταράχως. Καὶ ἔτεινε τὴν χεῖρα, ἵνα
παραλάβῃ τὸ κώνειον, ὅτε ὁ Κρίτων δακρῦν τοῦ
ζητεῖ τὰς τελευταίας του παραγγελίας.

«Ἔσο ἐνάρετος, φίλε Κρίτων» ἀπαντᾷ· «Ἡ
ἀρετὴ εἶναι τὸ ὑψιστον ἐξ ὅλων τῶν ἀγα-
θῶν τοῦ κόσμου!»

Μεθ' ὃ ὁ σοφώτατος τῶν ἀνθρώπων καὶ ἄριστος
τῶν Ἑλλήνων, ἔπιε τὸ κώνειον, χωρὶς νὰ ἐκφράσῃ
οὐδὲ τὸ ἐλάχιστον παράπονον.

* * *

Οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἐβράδυναν νὰ μετανοήσουν πι-
κρῶς διὰ τὴν πράξιν των ταύτην. Ἐτιμώρησαν
τοὺς κατηγοροὺς καὶ ἔστησαν ἀνδριάντα πρὸς τι-
μὴν τοῦ Σωκράτους.

(Ἱστορήματα Λ. Μελά. Πλάτωνος Κρίτων.
Διασκευὴ-ἀπόδοσις Χ. Δ.)

6. ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ Ο ΔΙΚΑΙΟΣ

‘Ο Ἀριστείδης, ὁ μέγας Ἀθηναῖος πολίτης τῆς ἀρχαιότητος, εἶχε μεγάλην σύνεσιν καὶ ἄκραν φιλοπατρίαν. Εἶχε χαρακτῆρα σεμνὸν καὶ σταθερόν· ἠγάπα ἐνθέρμως τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν αὐστηρὰν δικαιοσύνην· καὶ ἀπεστρέφετο μετ’ ἀηδίας τὸ ψεῦδος, τὴν ἀπάτην καὶ τὴν κολακείαν. Οὐδέποτε, οὔτε χάριν ἀστεϊσμοῦ, κατεδέχετο νὰ προσφύγῃ εἰς τὰ ἐλεεινὰ ταῦτα ἐλαττώματα.

‘Ο Ἀριστείδης καθ’ ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ βίου του ἐπίστευε μετὰ φανατισμοῦ εἰς τὸ ἀξίωμα, ὅτι: «‘Ο ἀγαθὸς πολίτης πρέπει νὰ λέγῃ καὶ νὰ πράττῃ μόνον τὰ χρηστὰ καὶ τὰ δίκαια». Τοιοῦτοτρόπως ἀπέκτησε τὴν θεῖαν ἐπωνυμίαν τοῦ δικαίου.

* * *

Διηγοῦνται, ὅτι ὁ Ἀριστείδης ἐνήγαγέ ποτε ἓνα πολίτην εἰς τὸ δικαστήριον. ‘Ο δικαστής, ἅμα ἤκουσε τὸν Ἀριστείδην νὰ κατηγορῇ, ἐπειδὴ ἐγνώριζε τὴν φιλαλήθειαν καὶ τὸ φιλοδίκαιον αὐτοῦ, ἠθέλησεν ἀμέσως νὰ καταδικάσῃ τὸν κατηγορούμενον ἄνευ ἀπολογίας. Ἀλλ’ ὁ Ἀριστείδης παρεκάλεσε θερμῶς τὸν δικαστὴν νὰ μὴ ἐκδώσῃ ἀπόφασιν, πρὶν ἀκούσῃ τὴν ἀπολογίαν τοῦ ἀντιδίκου του. Τοιαύτη ἦτο ἡ ἀγάπη του πρὸς τὴν δικαιοσύνην! Ὅχι μόνον δὲν ἔκαμνεν ἀδικίαν, ἀλλὰ καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ ἀνεχθῇ νὰ διαπράττουν ἀδικίας ἄλλοι, οὔτε κατ’ αὐτῶν τῶν ἐναντίων του. Ἀδικίαν δὲ μεγίστην καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν

Ξεβάρει ὁ Ἀριστείδης τὸ νὰ καταδικασθῆ ἄνθρωπος ἀναπολόγητος.

Ἐπίστευεν, ὅτι: «Τίμιος μὲν εἶναι ὁ μηδὲν ἀδικῶν, ὡς εἶπε καὶ ὁ Πλάτων, ἀλλ' ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος δὲν ἐπιτρέπει εἰς τοὺς ἀδικοῦντας νὰ ἀδικοῦν, εἶναι πλέον ἢ διπλασίας τιμῆς ἄξιος τοῦ πρώτου».

* * *

Τόσην ὑπόληψιν καὶ τόσον σέβας ἔτρεφαν πρὸς τὸν Ἀριστείδην οἱ Ἀθηναῖοι διὰ τὸν φιλοδίκαιον χαρακτήρα του, ὥστε πολλάκις, ἀντὶ νὰ καταφεύγουν εἰς τὰ δικαστήρια, προσέτρεχαν εἰς αὐτὸν πρὸς ἐπίλυσιν τῶν διαφορῶν των.

Μίαν ἡμέραν ὁ Ἀριστείδης ἐδίκαζε δύο πολίτας· ὁ εἷς ἐξ αὐτῶν, μὲ σκοπὸν νὰ τὸν ἐρεθίσῃ κατὰ τοῦ ἀντιδίκου του, ἀνέφερεν, ὅτι πολλάκις ὁ ἀντίδικός του ἠδίκησε καὶ τὸν ἴδιον τὸν Ἀριστείδην. Ἄλλ' ὁ Ἀριστείδης ἀπήντησε μετ' αὐστηρότητος: «Ἀντὶ νὰ ἀναφέρῃς τὰς πρὸς ἐμὲ ἀδικίας τοῦ ἀντιδίκου σου, εἶπέ κάλλιον ποίαν ἀδικίαν ἐπροξένησεν αὐτὸς εἰς σέ· διότι σήμερον ὁ ἀντίδικός σου δὲν δικάζεται μετ' ἐμοῦ ἀλλὰ μετὰ σοῦ».

* * *

Ὁ Ἀριστείδης ἦτο ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ὄχι μόνον ἐφαίνετο δίκαιος, ἀλλ' ἦτο καὶ ἠθέλε νὰ εἶναι τοιοῦτος.

Τὸ φιλοδίκαιον τοῦ Ἀριστείδου ἀνεφάνη, ὅτε ὁ Θεμιστοκλῆς εἶπεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ὅτι ἔχει ἔτοιμον μέγα σχέδιον, τὸ ὁποῖον θ' ἀποβῆ ὠφε-

λιμώτατον εἰς τὰς Ἀθήνας, ἄν τοῦ ἐπέτρεπαν νὰ τὸ ἐκτελέσῃ.

Ὁ Ἀριστείδης, μαθὼν παρὰ τοῦ Θεμιστοκλέους, ὅτι τὸ σχέδιον τοῦτο συνίστατο εἰς τὸ νὰ καύσουν ἐξαίφνης τοὺς στόλους ὄλων τῶν ἄλλων Ἑλληνίδων πόλεων, καὶ οὕτω νὰ μείνουν οἱ Ἀθηναῖοι θαλασσοκράτορες καὶ κύριοι τῆς Ἑλλάδος ὅλης, εἶπε πρὸς τοὺς Ἀθηναίους: «Τὸ σχέδιον φαίνεται μὲν ὠφελιμώτατον, ἀλλ' εἶναι ἀδικώτατον».

Καὶ οἱ ἐνάρετοι Ἀθηναῖοι ἀπέκρουσαν τὸ σχέδιον, τὸ ὁποῖον ὄντως ἐνέπνευσεν εἰς τὸν Θεμιστοκλέα ἡ ὑπερβολικὴ ἀγάπη πρὸς τὴν Πατρίδα του.

* * *

Κατὰ τὸ 483 π. Χ. οἱ ἀντίπαλοι τοῦ Ἀριστείδου ἐπέτυχαν νὰ τὸν ἐξοστρακίσουν.

Εἰς τὴν περίστασιν αὐτὴν διέλαμψεν τοῦ Ἀριστείδου ἡ δικαιοσύνη, ἡ ἀμνησικακία καὶ ἡ πραότης. Λέγεται ὅτι, ὅτε ἐγράφοντο τὰ ὄστρακα, εἰς ἕκ τῶν ἀγγραμμάτων χωρικῶν συναντήσας τὸν Ἀριστείδην, ὡς ἓνα ἐκ τῶν τυχόντων πολιτῶν, τοῦ ἐνεχείρισεν ὄστρακον καὶ γλυφίδα καὶ τὸν παρεκάλεσε νὰ ἐγγράψῃ τὸ ὄνομα «Ἀριστείδης».

Ὁ Ἀριστείδης τὸν ἠρώτησε μετ' εὐλόγου ἀπορίας: «Μήπως σοῦ ἔκαμε κακόν τι ὁ ἄνθρωπος αὐτός;»

«Οὐδέν», ἀπήντησεν ὁ χωρικός, «οὐδὲ γνωρίζω τὸν ἄνθρωπον· ἀλλ' ἐνοχλοῦμαι ἀκούων πανταχοῦ νὰ τὸν ἀποκαλοῦν δίκαιον».

Ὁ Ἀριστείδης οὐδὲν ἀπήντησεν· ἐνέγραψε τὰ

ὄνομά του καὶ ἀπέδωκε τὸ ὄστρακον εἰς τὸν χωρικόν.

Ἐξερχόμενος τῶν ὀρίων τῆς Πατρίδος του ὁ Ἄριστείδης, ὕψωσε τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ηὐχθήθη: «Εἶθε ἡ Πατρίς μου νὰ εὐτυχῇ ἔσαεὶ καὶ νὰ μὴ ἐνθυμηθῇ ποτὲ τὸν Ἄριστείδην».

* * *

Ἄλλὰ, καὶ ἐν τῇ ἐξορίᾳ διατελῶν, δὲν ἐμνησικακήσε. Ἀντιληφθεῖς ἐξ Αἰγίνης, ὅπου διέμενον, ὅτι αἱ Περσικαὶ τριήρεις ἐξέπλευσαν τὴν νύκτα, κατέλαβαν τὰς νήσους καὶ ἀπέκλεισαν τὸν ἑλληνικὸν στόλον εἰς τὸ στενὸν τῆς Σαλαμίνας, διέπλευσεν ἐπικινδύνως διὰ τῶν ἐχθρικῶν πλοίων καὶ ἐνεφανίσθη, νύκτα ἔτι, πρὸ τῆς σκηνῆς τοῦ προσωπικοῦ του ἐχθροῦ Θεμιστοκλέους.

«Ἡμεῖς, εἶπεν, ὦ Θεμιστόκλεις, ἐὰν εἶμεθα φρόνιμοι καὶ φιλοπάτριδες, ἅς ἀφήσωμεν τὴν ματαίαν καὶ μεираκιώδη φιλονεικίαν καὶ ἅς ἀμιλλώμεθα νὰ σώσωμεν τὴν Ἑλλάδα! σὺ μὲν ἀρχηγέων καὶ στρατηγῶν, ἐγὼ δὲ ὑπηρετῶν καὶ συμβουλεύων».

Καὶ οἱ δύο μεγάλοι ἄνδρες ἔτειναν φιλικὰς χεῖρας καὶ συνειργάσθησαν εἰλικρινῶς διὰ νὰ γράψουν εἰς τὴν ἱστορίαν τὴν ἀθάνατον σελίδα τῆς «ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίας».

(Κατὰ Λ. Μελᾶν καὶ Κ. Παπαρηγόπουλον
Διοικουή Χ. Δ.)

7. Ο ΖΑΪΜΗΣ ΚΑΙ Ο ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗΣ ΠΡΟ ΤΗΣ ΚΙΝΔΥΝΕΥΟΥΣΗΣ ΠΑΤΡΙΔΟΣ

ετὰ τὴν πτώ-
σιν τοῦ ἡρωϊ-
κοῦ Μεσολογ-
γίου ἢ ἐπανά-
στασις εἰς τὴν
Στερεὰν Ἑλ-
λάδα ἐκινδύ-
νευε νὰ σβε-
σθῆ.

Ἐπιμηχανία καὶ
Κυβέρνησις ἡ-
ἀπελπισία κατεῖχε τοὺς πάντας· ἡ
πόρει περὶ τοῦ πρακτέου.

Εἰς τὴν δεινὴν ταύτην περίστασιν εἰς μόνον ἀνὴρ
εἰς τὴν Στερεὰν ἐκράτει τὸν κατὰ τῶν Τούρκων
ἀγῶνα, ὁ Καραϊσκάκης.

Ἦτο ἀτρόμητος ὁ Γεώργιος Καραϊσκάκης! Προϊ-
κισμένος μὲ ἔξοχον στρατηγικὸν πνεῦμα, δὲν ἀφῆκε
νὰ τὸν καταλάβῃ ἀπογοήτευσίς ἐκ τῆς πτώσεως
τοῦ Μεσολογγίου. Ἐφαρμόζων ἐπιτυχῆ στρατιω-
τικὰ σχέδια, ἐπετύγγανε νὰ ὑπερτερῆ τῶν Τούρκων
τῆς περιφερείας του καὶ νὰ τοὺς ἐμπνέῃ φόβον.

Οἱ ἔχθροί δὲν εἶχαν ὦραν ἡσυχίας διὰ νὰ ἐπω-
φληθοῦν τῆς ἀμηχανίας, ἢ ὁποία εἶχε καταλάβῃ
τοὺς λοιποὺς Ἕλληνας ἐκ τῆς πτώσεως τοῦ σπου-
δαιοτέρου προμαχῶνος τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος.

Εἰς τὸν ἄνδρα τοῦτον ἐστράφησαν ὄλαι τοῦ Ἑ-
θνους αἱ ἐλπίδες κατὰ τοὺς χαλεποὺς τούτους και-

ρούς. Τοῦτον ἀνεγνώριζεν ἡ κοινὴ γνώμη, ὡς τὸν μόνον ἱκανὸν νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὸν ἐχθρὸν καὶ νὰ ἀναζωογονήσῃ τὴν ἐπανάστασιν.

Εἰς τὸν Καραϊσκάκην ἐστράφησαν πλήρη ἐλπίδων καὶ τὰ βλέμματα τῶν περισσοτέρων μελῶν τῆς Κυβερνήσεως, τὰ ὁποῖα ἐσκέφθησαν νὰ τὸν διορίσουν γενικὸν ἀρχηγὸν τοῦ Στρατοῦ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος.

* * *

Δυστυχῶς ὅμως, κατὰ τὴν κρίσιμον ταύτην στιγμήν, παρουσιάσθη εἰς τὴν Κυβέρνησιν πρόσκομμα ἀνυπέμβλητον διὰ τὸν διορισμόν.

Ὁ Ζαΐμης, ὁ πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως, καὶ ὁ Καραϊσκάκης ἦσαν ἄσπονδοι ἐχθροί. Μῖσος ἀδιάλλακτον ἐχώριζε τούτους καὶ οὐδεὶς ἠλπίζεν, ὅτι ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπέλθῃ μεταξὺ αὐτῶν συμφιλίωσις.

Ἐν τούτοις, ὅτε εἰς τὸ Κυβερνητικὸν συμβούλιον ἐγένετο λόγος περὶ τοῦ διορισμοῦ γενικοῦ ἀρχηγοῦ εἰς τὴν Στερεάν, πρῶτος ὁ Ζαΐμης ἐπρότεινεν, ἵνα διορισθῇ ὁ Καραϊσκάκης, διότι αὐτὸν ἐθεώρει ἱκανώτατον πάντων!

Ἐπογράφων ὁ Ζαΐμης τὸν διορισμὸν τοῦ Καραϊσκάκη εἶπεν:

« Ἄς σωθῇ ἡ Πατρίς καὶ ἄς ὑψωθῇ ὁ ἐχθρός μου! ».

Ζωηραὶ ἐπευφημίαι τῶν λοιπῶν μελῶν τῆς Κυβερνήσεως ἐκάλυψαν τοὺς λόγους τούτους τοῦ μεγαθύμου ἀνδρός.

* * *

Μετὰ τοῦτο ὁ νέος ἀρχιστράτηγος προσκαλεῖται

εἰς τὸν Θαλασσόπυργον τοῦ Ναυπλίου, ὅπου διέμενεν ἡ Κυβέρνησις.

Ὁ Ζαΐμης ἐγχειρίζει εἰς τὸν Καραϊσκάκην τὸν διορισμὸν του καὶ τοῦ εὔχεται νὰ φανῆ ἀντάξιος τῶν ἐλπίδων καὶ τῶν προσδοκιῶν τοῦ Ἔθνους.

Ὁ Καραϊσκάκης συγκλονίζεται ἀπὸ τοὺς λόγους τούτους τοῦ προέδρου τῆς Κυβερνήσεως καὶ δάκρυα εὐγνωμοσύνης πλημμυρίζουν τοὺς ὀφθαλμούς του.

Οἱ δύο πράγματι μεγάλοι ἄνδρες, ρίπτονται εἰς τὰς ἀγκάλας ἀλλήλων, ἀνταλλάσσουν ἀδελφικώτατον ἀσπασμὸν, καὶ ὑπόσχονται, ὑπὸ τὰ δάκρυα καὶ τὰ χειροκροτήματα τῶν παρισταμένων μελῶν τῆς Κυβερνήσεως, νὰ λησμονήσουν ἐντελῶς τὴν παλαιὰν ἔχθραν των καὶ νὰ ἀγωνισθοῦν ἐκθύμως διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς κινδυνευούσης Πατρίδος.

(Ἱστορία Παπαρηγοπούλου, Σ. Τρικούπη κ. ἄ. Διασκευῆ-ἀπόδοσις Χ. Δ.)

8. Ο ΑΛΗ ΠΑΣΑΣ ΚΑΙ Ο ΣΟΥΛΙΩΤΗΣ ΤΖΗΜΑΣ ΖΕΡΒΑΣ

Ἐπὶ ἔτη πολλὰ ἐπολέμει ὁ Ἀλῆ Πασᾶς κατὰ τοῦ Σουλίου, ἀγωνιζόμενος νὰ κυριεύσῃ αὐτὸ καὶ νὰ καθυποτάξῃ τοὺς Σουλιώτας.

Ἄλλ' οἱ Σουλιῶται πάντοτε ὑπερήσπιζαν γενναίως τὴν Πατρίδα αὐτῶν καὶ ἀπέκρουαν ἠρωικῶς τὰς λυσσώδεις ἐπιθέσεις τοῦ Ἀλῆ.

Κατὰ τὸ 1800 ὁ Ἀλῆς ἀπηλπίσθη ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ κατορθώσῃ τι διὰ τῶν ὀπλων καὶ κατέφυγεν εἰς τὴν δύναμιν τῶν χρημάτων. Στέλλει πρέσβεις εἰς τὸ Σοῦλι καὶ δι' αὐτῶν προσφέρει χρήματα

πρὸς τοὺς Σουλιώτας, καὶ ὑπόσχεται ἀσυδοσίαν καὶ κτήματα πρὸς ἀποκατάστασιν, ἂν τοῦ παραδώσουν τοὺς ἀπορθήτους βράχους τοῦ Σουλίου.

Ἄλλ' ἰδοὺ τί ἀπαντοῦν εἰς τὰς προτάσεις τοῦ Ἄλῃ πασᾶ οἱ ἡρωϊκοὶ Σουλιῶται:

«Βεζύρη Ἄλῃ πασᾶ!

»Σὲ εὐχαριστοῦμεν! Ἡ Πατρίς μας εἶναι ἀπείρως γλυκυτέρα καὶ ἀπὸ τὰ ἄσπρα σου καὶ ἀπὸ τοὺς εὐτυχεῖς τόπους, ὅπου ὑπόσχεσαι νὰ μᾶς δώσης.

»Ματαίως κοπιᾶζεις, ἐπειδὴ ἡ ἐλευθερία μας οὔτε πωλεῖται, οὔτε ἀγοράζεται μὲ ὅλους τοὺς θησαυροὺς τῆς γῆς· παρὰ μόνον μὲ τὸ αἷμα καὶ μὲ τὸν θάνατον τοῦ ὑστέρου Σουλιώτου».

“Ὅλοι οἱ Σουλιῶται μικροὶ καὶ μεγάλοι.

* * *

Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν του ὁ Ἄλῃ πασᾶς ἐσκέφθη νὰ προσφύγῃ εἰς τὰ μέσα τῆς διαιρέσεως καὶ τῆς προδοσίας. Προσεπάθησε λοιπὸν νὰ διαφθείρῃ ἰδιαιτέρως τὸν Σουλιώτην Τζήμαν Ζέρβαν καὶ διὰ τῆς προδοσίας αὐτοῦ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ὑποδούλωσιν τοῦ Σουλίου. Ὄθεν προσέφερε πρὸς αὐτὸν χρήματα καὶ μεγίστας τιμάς, ἂν ἤθελε νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν παράδοσιν τοῦ Σουλίου. Ἄλλ' ἰδοὺ τί ἀπήντησε πρὸς τὸν Ἄλῃ πασᾶν ὁ γενναῖος Σουλιώτης.

«Βεζύρη Ἄλῃ πασᾶ!

Σ' εὐχαριστῶ, διὰ τὴν πρὸς ἐμὲ ἀγάπην σου· πλὴν τὰ ὀκτακόσια πουγγιὰ παρακαλῶ νὰ μὴ μοῦ τὰ στείλῃς, ἐπειδὴ καὶ δὲν ξεύρω νὰ τὰ μετρήσω· καὶ ἐὰν ἤξευρα, πάλιν δὲν ἤμην εὐχαριστημέ-

νος οὔτε μίαν πέτραν τῆς πατρίδος μου νὰ σοῦ δώσω δι' ἀντιπληρωμὴν· καὶ ὄχι πατρίδα ὀλόκληρον, καθὼς φαντάζεσαι. Ἡ τιμὴ δέ, ὅπου μοῦ ὑπόσχεσαι, μοῦ εἶναι ἄχρηστος. Πλοῦτος καὶ τιμὴ εἰς ἐμὲ εἶναι τὰ ἄρματά μου, μὲ τὰ ὁποῖα ἀπαθανατίζω τὸ ὄνομά μου ὑπερασπίζων τὴν γλυκυτάτην μου πατρίδα».

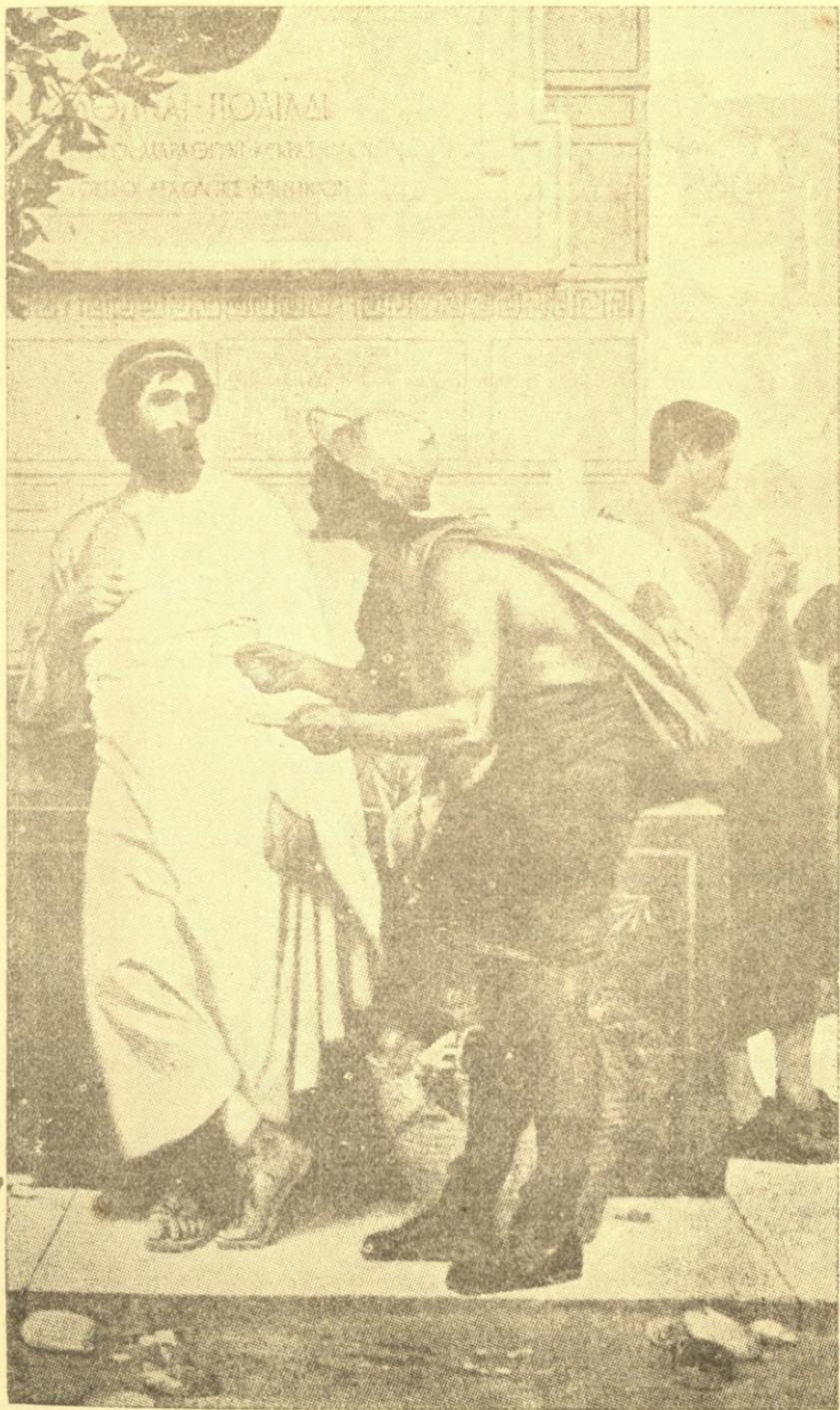
Τζήμας Ζέρβας

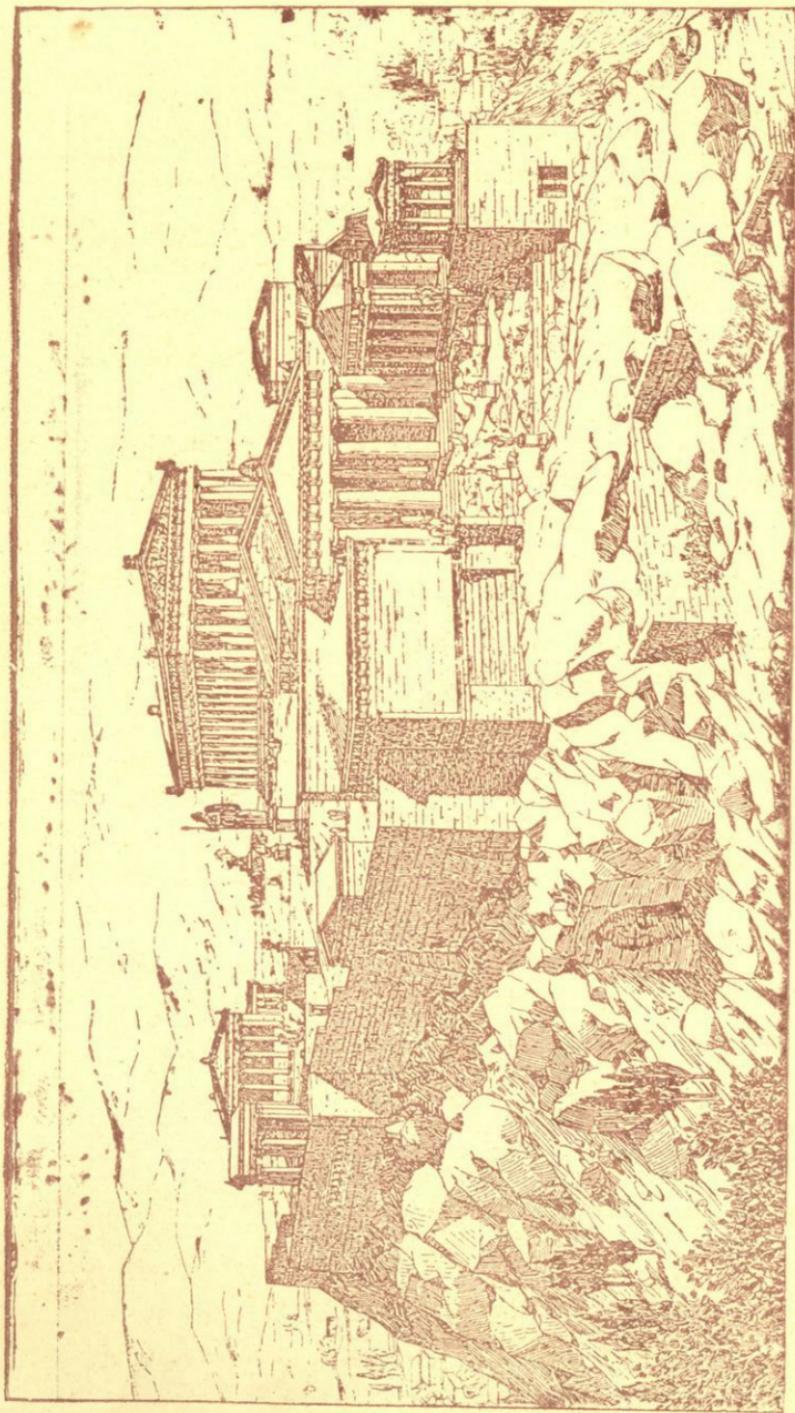
(Κατὰ Λ. Μελᾶν
Διασκευὴ Χ.Δ.)

9. Ο ΒΡΑΧΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΚΥΜΑ

ἔριασε, βράχε,
[νὰ διαβῶ!» τὸ κῦμ' ἀνδρειωμένο
λέγει στὴν πέτρα τοῦ γιαλοῦ, θολό, μελανιασμένο·
«μέριασε! μὲς στὰ στήθη μου, ποῦσαν νεκρὰ καὶ κρύα,
μαῦρος βοριάς ἐφώλιασε καὶ μαύρη τρικυμία.
Ἄφρους δὲν ἔχω γι' ἄρματα, κούφια βοή γι' ἀντάρα·
ἔχω ποτάμι αἵματα. Μὲ ἐθέριψε ἡ κατάρρα
τοῦ κόσμου, πὺν βαρέθηκε, τοῦ κόσμου, ποῦπε τώρα:
Βράχε, θὰ πέσης! ἔφτασεν ἡ φοβερὴ σου ἡ ὥρα!
Ὅταν ἐρχόμουνα σιγά, δειλό, παραδαρμένο
καὶ σῶγλυφα καὶ σῶπλενα τὰ πόδια δουλωμένο,

Ἡ Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν ὡς ἦτο τὸ πάλαι.

Εἰκ. 2*
Φύλ. 2-3

περήφανα μ' ἐκοίταζες κ' ἐφώναζες τοῦ κόσμου
νὰ ἰδῆ τὴν καταφρόνεσι, πού πάθαινε ὁ ἄφρός μου.
Κι ἀντὶς ἐγὼ κρυφὰ κρυφά, ἐκεῖ πού σ' ἐφιλοῦσα,
μέρα καὶ νύχτα σ' ἔσκαφτα, τὴ σάρκα σου ἔδαγκοῦσα·
καὶ τὴν πληγὴ πού σ' ἀνοίγα, τὸ λάκκο πού θὲ νὰ κάμω
μὲ φύκη τὸν ἐπλάκωνα, τὸν ἔκρυβα στὸν ἄμμο.
Σκῦψε νὰ ἰδῆς τὴ ρίζα σου στῆς θάλασσας τὰ βύθη!
τὰ θέμελά σου τ' ἀφαγα, σ' ἔκαμα κουφολίθι.
Μέριασε, βράχε, νὰ διαβῶ! Τοῦ δούλου τὸ ποδάρι
θὰ σὲ πατήσῃ στὸ λαιμό... Ἐξύπνησα λιοντάρη»...

Ὁ βράχος ἐκοιμώτουνε. Στὴν καταχνιὰ κρυμμένος,
ἀναίσθητος σοῦ φαίνεται, νεκρός, σαβανωμένος.
Τοῦ φώτιζαν τὸ μέτωπο, σχισμένο ἀπὸ ρυτίδες,
τοῦ φεγγαριοῦ, ποῦταν χλωμό, μισόσβυστες ἀχτίδες.
Ὀλόγυρά του ὄνειρατα, κατάρες ἀνεμίζουν
καὶ στὸν ἀνεμοστρόβιλο φαντάσματα ἀρμενίζουν,
καθὼς ἀνεμοδέρνουνε καὶ φτεροθορυβοῦνε
τὴ δυσωδία τοῦ νεκροῦ τὰ ὄρνια ἂν μυριστοῦνε.

Τὸ μούγκρισμα τοῦ κύματος, τὴν ἄσπλαχνη φοβέρα
χίλιες φορές τὴν ἄκουσεν ὁ βράχος στὸν αἰθέρα
ν' ἀντιβοᾷ τρομακτικά, χωρὶς κ' ἂν νὰ ξυπνήσῃ·
καὶ σήμερ' ἀνατρίχιασε, λὲς θὰ λιγοψυχῆσῃ.

«Κῦμα, τί θέλεις ἀπὸ μὲ καὶ τί μὲ φοβερίζεις;
Ποίος εἶσαι σὺ κ' ἐτόλμησες, ἀντὶ νὰ μὲ δροσίζῃς,
ἀντὶ μὲ τὸ τραγοῦδι σου τὸν ὕπνο μου νὰ εὐφραίνῃς
καὶ μὲ τὰ κρύα σου νερὰ τὴ φτέρνα μου νὰ πλένης,
ἔμπρός μου στέκεις φοβερό, μ' ἀφρούς στεφανωμένο;
Ὅποιος κι ἂν εἶσαι, μάθε το, εὐκόλα δὲν πεθαίνω».

«Βράχε, με λένε Ἐκδίκησι. Μ' ἐπότισεν ὁ χρόνος
χολή καὶ καταφρόνησι. Μ' ἀνάθρεψεν ὁ πόνος.
Ἦμουνα δάκρυ μιὰ φορά, καὶ τώρα, κύτταξέ με,
ἔγινα θάλασσα πλατειά, πέσε, προσκύνησέ με.
Ἐδῶ μέσα στὰ σπλάχνα μου, βλέπεις, δὲν ἔχω φύκη,
σέρνω ἓνα σύγγεφο ψυχές, ἔρμιὰ καὶ καταδίκη!
Ζύπνησε τώρα — σὲ ζητοῦν τοῦ ἄδη μου τ' ἀχνάρια...
Μ' ἔκαμες ξυλοκρέβατο... Μὲ φόρτωσες κουφάρια...
Σὲ ξένους μ' ἔρριξες γιαλούς... Τὸ ψυχομάχημά μου
τὸ περιγέλασαν πολλοὶ καὶ τὰ παθήματά μου
τὰ φαρμακέψανε κρυφὰ μὲ τὴν ἔλεημοσύνη.
Μέριασε, βράχε, νὰ διαβῶ, ἐπέρασε ἡ γαλήνη,
καταποτήρας εἶμ' ἐγώ, ὁ ἄσπονδος ἐχθρὸς σου,
γίγαντας στέκω ἐμπρὸς σου!»

Ὁ βράχος ἐβουβάθηκε. Τὸ κῦμα στὴν ὄρμή του
ἐκαταπόντισε μὲ μιᾶς τὸ κούφιο τὸ κορμί του.
Χάνεται μὲς στὴν ἄβυσσο, τρίβεται, σβυέται, λυώνει
σὰν νᾶταν ἀπὸ χιόνι.

Ἐπάνωθὲ του ἐβόγγιξε γιὰ λίγο ἀγριωμένη
ἡ θάλασσα κ' ἐκλείστηκε. Τώρα δὲν ἀπομένει
στὸν τόπο ποῦταν τὸ στοιχειὸ κανεῖς, παρὰ τὸ κῦμα,
ποῦ παίζει γαλανόλευκο ἐπάνω ἀπὸ τὸ μνημα.

Α. ΒΑΛΛΩΡΙΤΗΣ

10. ΑΝΑΤΡΟΦΗ ΕΛΛΗΝΟΠΑΙΔΩΝ

Ὁλος ὁ πολιτισμὸς τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος εἰκονίζεται εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Σπάρτης, τῶν δύο τούτων κυριωτάτων πόλεων αὐτῆς.

Οἱ σοφοὶ νομοθέται τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος ἐθεώρησαν βάσιν τῆς εὐημερίας τοῦ λαοῦ τὴν ἀνατροφήν τῶν νέων. Καὶ διὰ τοῦτο πολλοὺς καὶ σοφοὺς νόμους ἐνομοθέτησαν.

Τὸ ἰδεῶδες τῶν ἀρχαίων Σπαρτιατῶν ἦτο νὰ καταστοῦν στρατιῶται ἀνδρεῖοι, διαρκῶς ἀσκούμενοι, ἀδιαλείπτως γρηγοροῦντες καὶ αὐστηρῶς πειθαρχοῦντες εἰς τοὺς νόμους τῆς πολιτείας.

Τὸ ἰδεῶδες τῶν ἀρχαίων Ἀθηναίων ἦτο νὰ καταστοῦν πολῖται καλοὶ καὶ ἀγαθοὶ (ἐνάρετοι) καὶ ὠφέλιμοι εἰς τὴν Πατρίδα.

Α'. ΑΙ ΑΘΗΝΑΙ

α'. Ἡ θυσία τῆς Ἀγραύλου

Ἡ Ἀγραυλος ἦτο θυγάτηρ τοῦ Κέκροπος, τοῦ πρώτου θεμελιωτοῦ καὶ βασιλέως τῶν Ἀθηνῶν. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῆς, ἐχθροὶ ἐπολιόρκησαν τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν, οἱ δὲ κάτοικοι πρὸ τοῦ κινδύ-

νου ἠρώτησαν τὸ μαντεῖον τί πρέπει νὰ πράξουν διὰ νὰ νικήσουν καὶ νὰ σωθοῦν.

Τὸ μαντεῖον ἀπήντησεν, ὅτι ἡ σωτηρία τῆς πόλεως ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς αὐθορμήτου θυσίας ἑνὸς οἰουδήποτε ἐκ τῶν μελῶν τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας.

Ἡ εὐγενῆς βασιλόπαις Ἀγραυλος, πλήρης νεότητος καὶ σφρίγους, ἀπεφάσισεν αὐθορμήτως νὰ δώσῃ διὰ τοῦ θανάτου της ζωὴν καὶ νίκην εἰς τὴν φιλότατην Πατρίδα.

Ἀναβαίνει ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἐκ τοῦ ὕψους αὐτῆς ἀφόβως κατακρημνίζεται.

Ὁ Λαός, ἐνθουσιῶν ἀπὸ τὴν αὐτοθυσίαν τῆς ἠρωϊκῆς παρθένου, ὑπερασπίζεται ἠρωϊκῶς τὴν ἐλευθερίαν του, τρέπει εἰς φυγὴν τοὺς ἐπιδρομεῖς καὶ σῶζει τὴν ἰδίαν αὐτοῦ καὶ τῆς φίλης Πατρίδος τιμὴν.

Ἐξ εὐγνωμοσύνης οἱ Ἀθηναῖοι διὰ τὴν ἠρωϊκὴν ταύτην θυσίαν τῆς Ἀγραύλου καὶ ἐκ τῆς ἐπιθυμίας νὰ διαιωνίσουν τὴν μνήμην της καὶ νὰ παραδειγματίζουν τοὺς νέους, ἐσύστησαν καὶ ἐώρταζαν ἕκτοτε καὶ ἐπὶ μακρὰ ἔτη ἑορτὴν πάνδημον, τὰ « Ἀγραύλια ». Ἀνήγειραν δὲ πρὸς τιμὴν τῆς φιλοπάτριδος ἠρωίδος καὶ ναὸν ἐν τῇ Ἀκροπόλει, ἐντὸς τοῦ ὀποίου ὅλοι οἱ νέοι τῶν Ἀθηνῶν ὠρκίζοντο, ὅτε εἰσήρχοντο εἰς τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν, τὸν ἐξῆς ὄρκον:

β'. Ὁ ὄρκος τῶν ἐφήβων τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος

« Δὲν θὰ καταισχύνω ποτὲ τὰ ἱερὰ ὄπλα τῆς Πατρίδος. Δὲν θὰ ἐγκαταλείψω τὴν τάξιν μου καὶ τὸν παραστάτην μου εἰς τὴν μάχην. Θὰ ἀμύνωμαι δὲ

καὶ μόνος καὶ μετὰ πολλῶν ὑπὲρ τῶν ἱερῶν καὶ ὑπὲρ τῶν ὁσίων τῆς Πατρίδος. Θὰ ὑπακούω μετὰ προθυμίας εἰς τοὺς ἄρχοντας. Θὰ εἶμαι εὐπειθῆς εἰς τοὺς νόμους τῆς Πατρίδος καὶ θὰ καταδιώκω πάντα παραβάτην αὐτῶν. Οἱ δὲ Θεοὶ ἔστωσαν μάρτυρες τούτων».

γ'. Ὁ ὄρκος τῶν συγχρόνων ἐφήβων

Ὅμοιον ὄρκον ὀρκίζονται καὶ σήμερον ἔτι οἱ ἴδιοί μας νέοι, ὅταν, ἔφηβοι πλέον, κατατάσσονται εἰς τὸν στρατόν.

«Ὀρκίζομαι νὰ φυλάττω πίστιν εἰς τὴν Πατρίδα καὶ τὸν Συνταγματικὸν Βασιλέα τῶν Ἑλλήνων· ὑπακοὴν εἰς τὸ Σύνταγμα, τοὺς νόμους καὶ τὰ ψηφίσματα τοῦ Κράτους· ὑποταγὴν εἰς τοὺς ἄνωτέρους μου· νὰ ἐκτελῶ προθύμως καὶ ἄνευ ἀντιλογίας τὰς διαταγὰς των· νὰ ὑπερασπίζω μὲ πίστιν καὶ ἀφοσίωσιν μέχρι τῆς τελευταίας ρανίδος τοῦ αἵματός μου τὰς σημαίας· νὰ μὴ τὰς ἐγκαταλείπω, μηδὲ νὰ ἀποχωρίζωμαι ποτὲ ἀπ' αὐτῶν· νὰ φυλάττω ἀκριβῶς τοὺς στρατιωτικοὺς νόμους καὶ νὰ διάγω ἐν γένει ὡς πιστὸς καὶ φιλότιμος στρατιώτης».

Εἰς ἐπίσημον δημοσίαν τελετὴν δίδουν τὸν ὄρκον τοῦτον καὶ σήμερον ἔτι οἱ νέοι στρατιῶται· καὶ βαπτίζονται εἰς τὴν Ἐθνικὴν μας κολυμβήθραν, ἢ ὁποία εἶναι καθηγιασμένη ὑπὸ ποταμῶν αἱμάτων μυριάδων προγόνων· καὶ κοινωνοῦν τῶν ἱερῶν πατριωτικῶν μας μυστηρίων· γίνονται φύλακες ἄγρυπνοι τῆς Πίστεως καὶ τῆς Πατρίδος.

Ἡ Πατρίς μας εἰς τοὺς ἐφήβους αὐτοὺς ἐμπιστεύεται τὴν τήρησιν τῆς ἐλευθερίας της, τὴν τιμὴν της, τὴν ἀκεραιότητά της καὶ τὰς ἐνδόξους παραδόσεις τοῦ Ἑθνους.

Καὶ οἱ ἔφηβοι ὑπερήφανοι διὰ τὴν τιμὴν ταύτην, ὑπερήφανοι διότι ἀποτελοῦν τὴν ἐλπίδα καὶ τὸ στήριγμα τῆς Πατρίδος, ἀναλαμβάνουν νὰ συνεχίσουν τὸν δρόμον, τὸν ὁποῖον ἀπὸ τριῶν χιλιετηρίδων καὶ πλέον βαδίζει ἡ Ἑλληνικὴ φυλὴ, ἀσκοῦντες συνεχῶς τὴν ἀρετὴν καὶ εἰς τὸν στρατῶνα καὶ εἰς τὴν οἰκογένειαν καὶ εἰς τὴν κοινωνίαν.

Β'. Η Σ Π Α Ρ Τ Η

Ἐνατροφή Σπαρτιατῶν

Ὁ Λυκοῦργος, ὁ σοφὸς νομοθέτης τῆς Σπάρτης, ὁ ὁποῖος ἐπίστευεν, ὅτι ἡ ἀνατροφή ἄρχεται εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς γεννήσεως τοῦ παιδίου, εἰς τοὺς γονεῖς μόνον τὴν πρώτην ἀνατροφὴν τῶν ὑγιῶν τέκνων των ἀνέθηκε· τὴν ὀλοκλήρωσιν τῆς ἀνατροφῆς καὶ τὴν περαιτέρω μόρφωσιν τούτων ἐνεπίστεύθη ἐξ ὀλοκλήρου εἰς τὴν Πολιτείαν.

Οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ ἐξήταζαν τὰ νεογέννητα βρέφη· καὶ τὰ μὲν ἀσθενικὰ καὶ τὰ δύσμορφα ἀπερρίπτοντο εἰς τὰς βαραθρῶδεις τοῦ Ταυγέτου Ἀποθέτας, τὰ δὲ εὐπαγῆ καὶ ρωμαλέα παρέδιδοντο εἰς τοὺς γονεῖς, ἵνα ἀνατραφοῦν κατὰ κανόνας ὠρισμένους, μέχρι τῆς ἡλικίας τῶν ἑπτὰ ἐτῶν.

* * *

Ἐντεῦθεν, αἱ νεάνιδες ἀνετρέφοντο εἰς τὰ τοῦ

οἴκου καὶ ἑμορφώνοντο μὲ τὰ ὑψηλότερα αἰσθήματα τῆς φιλοπατρίας. Ἄλλ' ἤσκοῦντο καὶ εἰς τὸν δρόμον, τὴν πάλην, τὸν δίσκον, τὸ ἀκόντιον, διὰ νὰ γίνουν εὐσωμοὶ καὶ ρωμαλέοι καὶ ν' ἀναδειχθοῦν ἐν καιρῷ ἄξιοι μητέρες. Καὶ ταῦτα πάντα ἐτελοῦντο ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τῆς Πολιτείας. Οἱ δὲ ἑπταετείς παῖδες παρεδίδοντο εἰς παιδονόμον, διακρινόμενον διὰ σύνεσιν καὶ ἀνδρείαν.

Γράμματα ὀλίγα ἐμάνθαναν καὶ ὀλίγιστα ἐκ τῶν τεχνῶν· ἀλλ' ἐγνώριζαν νὰ τρέχουν, νὰ πηδοῦν, νὰ παλαίουν, νὰ ρίπτουν τὸν δίσκον καὶ τὸ ἀκόντιον, νὰ χειρίζονται τὰ ὄπλα μετὰ ρώμης, εὐστροφίας καὶ χάριτος ἀπαραμίλλου· ἐμάνθαναν νὰ ἄρχουν καὶ νὰ ἄρχωνται· ἐγίνοντο ἀδιάφοροι πρὸς τὰ ψύχη τοῦ χειμῶνος καὶ τὰ θάλαπυ τοῦ θέρους· καθίσταντο καρτερικοὶ εἰς τοὺς πόνους καὶ ἐμάνθαναν νὰ μάχωνται διὰ τὴν νίκην.

Γενικῶς ἡ ζωὴ των ἦτο ἄσκησις εἰς τὴν εὐπείθειαν, τὴν τόλμην, τὴν ἀνδρείαν, τὴν ἀναζήτησιν σωτηρίας ἐν μέσῳ προφανῶν κινδύνων καὶ ἀνυπερβλήτων δυσχερειῶν.

* * *

Καὶ πέραν ὅλων τούτων, συνήθιζαν ἐνωρὶς νὰ μανθάνουν τὴν διαγωγὴν τῶν συμπολιτῶν αὐτῶν· νὰ γνωρίζουν τὰς καλὰς καὶ γενναίας πράξεις των· νὰ κρίνουν περὶ ἐκείνων σεμνῶς καὶ σοβαρῶς, συντόμως καὶ εὐστόχως, καὶ νὰ ἐξυμνοῦν τὰς ἀρετὰς καὶ τὴν δόξαν των δι' εὐμόλπων ποιημάτων· συνήθιζαν νὰ τοὺς μιμῶνται καὶ νὰ πράττουν ἐκάστοτε ὁμοίως ἢ ἀναλόγως· νὰ ψέγουν τέλος καὶ

νὰ ἀποστρέφονται μετ' ἀηδίας τοὺς ἀναξίους πολίτας καὶ τοὺς δειλιάσαντας εἰς τὸν πόλεμον.

Οἱ πρεσβύτεροι (πατέρες) καὶ οἱ πρεσβύτατοι (οἱ γέροντες) τῶν Σπαρτιατῶν, χωρὶς νὰ παύσουν καὶ οἱ ἴδιοι τὴν ἐκτέλεσιν διαφόρων καθηκόντων, διὰ τὴν ὀλοκλήρωσιν ἀγαθῆς πολιτείας, ἐπώπτευαν ἀδιαλείπτως εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν νέων· ὑπέτρεφαν τὴν φιλοτιμίαν ἐκείνων, καθωδήγουν καὶ διήγειραν παντοιοτρόπως τὴν κλίσιν των εἰς τὰ μεγάλα ἔργα καὶ τὴν ἀποστροφήν ἀπὸ τὰ ταπεινά, τὰ μικρά, τὰ ἄδοξα, τὰ μὴ τίμια.

Καὶ πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τούτου, κατὰ τὰς ἐπισήμους ἑορτὰς τῶν Σπαρτιατῶν, ἐσχηματίζοντο τρεῖς χοροί, οἱ ὅποιοι ἔψαλλαν τὰ ἑξῆς:

Ὁ χορὸς τῶν γερόντων ἔψαλλε:

«Ἄμμες ποκ' ἦμες ἄλκιμοι νεανίαί!»

δηλ. «καὶ ἡμεῖς ἦμεθα κάποτε ἀνδρεῖοι νεανίαί».

«Ἄμμες δὲ γ' εἰμὲς! αἱ δὲ λῆς, πείραν λαβέ», ἀπεκρίνοντο οἱ ἄνδρες· δηλ. «καὶ ἡμεῖς εἶμεθα (τώρα ἀνδρεῖοι νεανίαί), ἐὰν δὲ θέλῃς, δοκίμασε (ἐξέτασε)».

Καὶ οἱ νέοι ἔλεγαν μετὰ πεπιοιθήσεως: «Ἄμμες δὲ γ' ἐσσόμεθα πολλῶ κάρρονες!»· δηλ. «καὶ ἡμεῖς θὰ γίνωμεν πολὺ ἀνδρειώτεροι».

Ὑπὸ τοιούτους νόμους ἀνετρέφοντο οἱ Σπαρτιαῖται καὶ διὰ τοῦτο ἀνεδείχθησαν ἀνδρεῖοι καὶ ἐνάρετοι καὶ φιλοπάτριδες.

X. Δ.

11. Ο ΟΡΚΟΣ

‘Ορκίζομαι στήν φλόγα τῶν ‘Ομήρων,
ἡρώων γεννήτρα μέ τήν ‘Ιλιάδα,
στοῦ λόγου, στῆς ιδέας καί στῶν ὀνείρων

ὀρκίζομαι στήν ἄσβηστη ‘Ελλάδα.
‘Ορκίζομαι στοῦ φῶς καί στήν ὑγεία,
στήν ἀρετή τῆς ἀρετῆς λαμπάδα,

στήν πίστη τῶν πατέρων τήν ἀγία
τοῦ χαμοῦ καί τῆς νύχτας ὀδηγήτρα,
πότε Ἀθηνᾶ καί πότε Παναγία,

τοῦ ἀλλόφυλου νικήτρα, καταλύτρα.
‘Ορκίζομαι στή γλύκα τῆς εἰρήνης
στά γλαυκά λιόφυτα, στά ξανθὰ κίτρα,

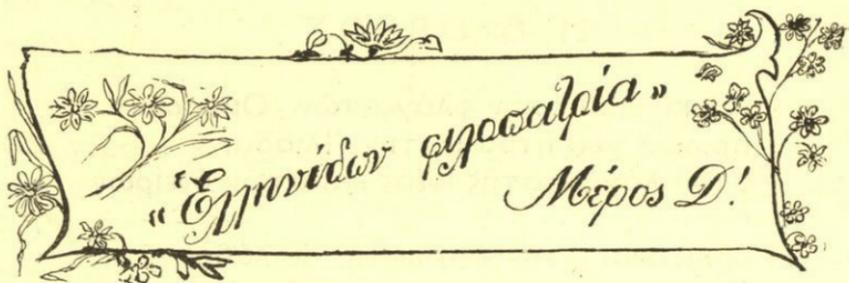
στήν ὀμορφιά, πού ἀπό τή βρύση χύνεις
τῆς τέχνης κι ἀπ’ τῆς φύσης τὰ μαστάρια,
ὀρκίζομαι, γῆ θεία τῆς Ρωμιοσύνης

στ’ ἀρχαῖα σου καί στά νέα παλληκάρια,
—Φωκάδες, Καραϊσκάκηδες, Λεωνίδες—
στόν Ὀλυμπο τόν κλέφτη, στά βλαστάρια,

πού τὰ τρῶν τουρκομάνικες ἀκρίδες:
Ἡ τήν ἀσπίδα, ἡ στήν ἀσπίδα ἐπάνω:
‘Ορκίζομαι σ’ Ἐσέ, τοὺς Διγενῆδες
πού γεννᾷς· θά νικήσω ἢ θά πεθάνω.

Κ. ΠΑΛΑΜΑΣ

12. ΕΛΛΗΝΙΔΩΝ ΦΙΛΟΠΑΤΡΙΑ

Ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων ἱστορικῶν χρόνων μέχρι σήμερον αἱ Ἑλληνίδες ἔδωκαν ἄπειρα δείγματα ἀπαραμίλλου φιλοπατρίας. Ἴδου μερικά.

ΑΙ ΛΑΚΑΙΝΑΙ

Αἱ Λάκαιναι, ὅτε προέπεμπαν τὰ τέκνα των εἰς τὸν πόλεμον, παρέδιδαν εἰς αὐτὰ τὴν ἀσπίδα καὶ ἔλεγαν: «ἦ τὰν ἦ ἐπὶ τᾶς» δηλ. ἦ σῶσον αὐτήν καὶ ἐπανάφερε τὴν ἔνδοξον ἦ νὰ πέσης ἐνδόξως καὶ νὰ σὲ φέρουν νεκρὸν ἐπ' αὐτῆς.

Οἱ Λακεδαιμόνιοι ἀπειλούμενοι ὑπὸ τοῦ Πύρρου συνεσκέπτοντο περὶ τῆς ἀμύνης. Καὶ ἀπεφάσισαν: τὰς μὲν γυναῖκας νὰ ἀποστείλουν εἰς Κρήτην, αὐτοὶ δὲ νὰ ἀγωνισθοῦν μέχρι θανάτου διὰ τὴν νίκην.

Ἡ Ἀρχιδάμεια, ἐπίσημος Σπαρτιᾶτις, προσῆλθεν εἰς τὴν σύσκεψιν ἐξ ὀνόματος ὄλων τῶν Σπαρτιατίδων καὶ εἶπεν:

«Ἄδικα πράττετε, ὦ Λακεδαιμόνιοι, ἂν πιστεύετε ὅτι θὰ ἀνεχθῶμεν ἡμεῖς αἱ γυναῖκες τῆς Σπάρτης νὰ σωθῶμεν μόναι, ἢ Πατρίς δὲ νὰ κινδυνεύσῃ».

Πρὸ τοῦ Θάρρους τούτου ἡ ἀπόφασις μετεβλήθη καὶ ἡ ἥρωϊκὴ ἄμυνα τῶν Σπαρτιατῶν, παραστατουμένων ὑπὸ μητέρων, συζύγων, ἀδελφῶν καὶ θυγατέρων, ἔσωσε τὴν Σπάρτην.

* * *

Γοργώ, ἡ θυγάτηρ τοῦ Κλεομένου, ὅτε ἤκουσε τὸν Μιλήσιον Ἀρισταγόραν νὰ ἐπιζητῇ τὴν βοήθειάν του κατὰ τῶν Περσῶν καὶ διαρκῶς νὰ ὑπόσχεται περισσότερα χρήματα, εἶπε:

«Ἀποδίωξέ τον τάχιστα ἐκ τῆς οἰκίας σου, πάτερ μου! θὰ σὲ διαφθείρῃ ὁ ξένος οὗτος».

Ἡ Σπαρτιατὶς Δαμάτρια ἐφόνευσεν ἡ ἰδία τὸν δειλιάσαντα εἰς τὸν πόλεμον υἱὸν της καὶ ἔγραψεν ἐπὶ τοῦ τάφου του:

«Τὸν παραβάντα τοὺς Νόμους Δαμάτριον ἐφόνευσε μήτηρ ἡ Λακεδαιμονία τὸν Λακεδαιμόνιον».

* * *

Ἡ Σπαρτιατὶς Γυρτιάς, ὅτε ἄγγελος ἐκ Κρήτης τῆς ἀνήγγειλε τὸν θάνατον τοῦ υἱοῦ της, εἶπε: «Ἐμελλε πρὸς τοὺς πολεμίους πολεμῶν ἢ αὐτὸς ὑπ' ἐκείνων νὰ ἀποθάνῃ ἢ νὰ φονεύσῃ ἐκείνους. Παρήγορον εἶναι δι' ἐμέ, ὅτι ἀπέθανεν ἀξίως τῆς πόλεως καὶ τῶν προγόνων».

Λάκαινα, θάπτουσα τὸν ἐνδόξως ὑπὲρ πατρίδος πεσόντα υἱὸν της, ἔλεγε: «Τέκνον! σὲ θάπτω ἄδακρυς καὶ ἰλαρά· τὰ δάκρυα εἶναι διὰ τοὺς δειλοὺς».

Καὶ ἄλλη Λάκαινα, ὅτε ἔμαθεν, ὅτι ὁ υἱὸς τῆς ἐσώθη διὰ φυγῆς, ἔγραψε πρὸς αὐτόν: «Κακὴ φήμη περὶ σοῦ ἔφθασεν εἰς τὰς ἀκοάς μου· ἢ ταύτην ἀπόπλυνον δι' ἐνδόξου πράξεως ἢ μὴ ὑπάρχεις».

Ἄλλη, πληροφορηθεῖσα, ὅτι ὁ υἱὸς τῆς ἐπιστρέφει ἐκ τῆς μάχης, ἔσπευσε πρὸς αὐτόν καὶ ἀνοίγουσα τὰς ἀγκάλας, ἠρώτησε: «τί πράττει ἡ Πατρίς;»

«Πάντες ἐφονεύθησαν», ἀπήντησεν ἐκεῖνος.

«Καὶ σὲ λοιπὸν κακὸν ἄγγελον ἔπεμψαν πρὸς ἡμᾶς;» εἶπε καὶ κατέφερε θανατηφόρον κεραμίδα κατὰ τῆς κεφαλῆς του.

* * *

Ἄλλη Λάκαινα προέπεμψε τοὺς υἱούς τῆς εἰς τὴν μάχην καὶ ἴστατο εἰς τὸ προάστειον ἀναμένουσα τὸ τέλος τῆς μάχης. Μετ' ὀλίγον εἶδε δοῦλον πλησιάζοντα.

Ἐσπευσε πρὸς αὐτόν καὶ τὸν ἠρώτησε:

—«Τί πράττουν λοιπόν;»

—«Οἱ υἱοί σου ἐφονεύθησαν πάντες!» ἀπήντησεν ἐκεῖνος.

—«Ἄλλὰ δὲν σὲ ἠρώτησα περὶ τούτου, κάκιστον ἀνδράποδον!» ἀπήντησεν ἡ φιλόπατρις μήτηρ· «σὲ ἠρώτησα τί πράττει ἡ Πατρίς;»

—«Νικᾷ!» εἶπεν ἐκεῖνος «καὶ ἡ ἀνδρεία τῶν υἱῶν σου ἔσωσε καὶ ἡμᾶς».

—«Τώρα ἀσμένως καὶ ὑπερηφάνως ἀκούω τὸν θάνατον τῶν υἱῶν μου», ἀπήντησεν ἡ λεοντόθυμος Σπαρτιᾶτις.

* * *

Λάκαινα εἶδε γυναῖκα ἐξ Ἰωνίας, ἡ ὁποία ἐπεδείκνυε τὰ κοσμήματα καὶ τὰ πολυτελῆ αὐτῆς ἐνδύματα καὶ ἐπεζήτηει νὰ τὴν θαμβώσει διὰ τοῦ πλούτου της. Ἄλλ' ἡ ὀλιγαρκῆς καὶ φιλόπατρις Σπαρτιατὶς ἀνταπέδειξε τὰ τέσσαρα κοσμιώτατα τέκνα της καὶ εἶπε:

«Τοιαῦτα πρέπει νὰ εἶναι τὰ κοσμήματα τῆς καλῆς καὶ ἐναρέτου οἰκοδεσποίνης. Μόνη ἡ καλὴ ἀνατροφή τῶν τέκνων δίδει εἰς τὴν φρόνιμον μητέρα τὸ δικαίωμα νὰ ὑπερηφανεύεται καὶ νὰ καυχᾶται».

* * *

Ὅτε ἡ Σπάρτη ἠγωνίζετο κατὰ τοῦ Ἀντιγόνου, βασιλέως τῆς Μακεδονίας, ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Κλεομένης ἐπεκαλέσθη τὴν συμμαχίαν τοῦ Πτολεμαίου, βασιλέως τῆς Αἰγύπτου.

Ὁ Πτολεμαῖος ὑπεσχέθη μὲν βοήθειαν εἰς τὸν Κλεομένην, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ στείλῃ εἰς τὴν Αἴγυπτον ὡς ὁμήρους τὰ τέκνα καὶ τὴν μητέρα του Κρατησίκλειαν.

Ἐυστέλλετο ἐπὶ τινὰ καιρὸν ὁ Κλεομένης ν' ἀνακοινώσει εἰς τὴν γραῖαν μητέρα τὴν πρότασιν τοῦ Πτολεμαίου. Πολλάκις ἐδοκίμασε νὰ πράξῃ τοῦτο, ἀλλ' ἡ ἀγάπη καὶ ὁ σεβασμὸς πρὸς τὴν μητέρα τοῦ ἀνεκοπταν τὴν πρόθεσιν καὶ τοῦ ἐπέβαλλαν σιωπὴν.

Ἐπὶ τέλους ὅμως τὸ καθῆκον πρὸς τὴν κινδυνεύουσαν Πατρίδα ὑπερίσχυσε καὶ ὁ Κλεομένης ἀνεκοίνωσεν εἰς τὴν μητέρα τοὺς ὄρους τοῦ Πτολεμαίου.

«Ἐὰν τὸ ἀσθενικόν μου σῶμα, στελλόμενον εἰς τὴν

Αἴγυπτον ἢ ἀλλαχοῦ -- ἀπήντησεν ἡ φιλόπατρις Σπαρτιᾶτις - ἰσχύη νὰ ὠφελήσῃ τὴν Πατρίδα, στεῖλε το τὸ ταχύτερον, πρὶν ἢ διαλυθῇ ὑπὸ τοῦ γήρατος, μένον ἔνταῦθα ἄχρηστον καὶ ἀνωφελές εἰς τὴν Πατρίδα».

* * *

Ἐφθασαν εἰς τὸ Ταίναρον προπεμπόμενοι ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἡ Κρατησίκλεια καὶ οἱ ἔγγονοί της. Καὶ ὅτε τὰ πάντα ἦσαν ἔτοιμα πρὸς ἀπόπλουν, ἡ Κρατησίκλεια εἰσῆλθεν εἰς τὸ ἱερόν τοῦ Ποσειδῶνος, ἵνα προσευχηθῇ. Ἀντιληφθεῖσα τὸν Κλεομένην δακρύνοντα τοῦ εἶπεν: «Ἄγε λοιπόν, ὦ βασιλεῦ τῶν Λακεδαιμονίων! ἄγε, ἵνα μηδεὶς ἴδῃ ἡμᾶς δακρύνοντας, μηδὲ πράττοντας μηδὲν ἀνάξιον τῆς Σπάρτης. Τοῦτο ἐξαρτᾶται ἐξ ἡμῶν. Τὰ ἄλλα ἄς ἀποβοῦν, ὅπως ὁ Θεὸς θέλει».

Ὁμηρος ἡ Κρατησίκλεια εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἐπληροφορήθη, ὅτι ὁ Κλεομένης δὲν ἐτόλμα νὰ συμβιβασθῇ πρὸς τοὺς πολεμίους ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τοῦ Πτολεμαίου· ἐφοβεῖτο μήπως ἡ ὀργὴ ἐκείνου στραφῇ κατὰ τῆς μητρὸς καὶ τῶν τέκνων του. Ἐγραψε τότε τὰ ἀξιοθαύμαστα ταῦτα: «Πρᾶξον, βασιλεῦ, τὰ πρέποντα καὶ συμφέροντα εἰς τὴν Πατρίδα. Μὴ καταδεχθῆς ποτὲ νὰ βλαβῇ ἡ Πατρίς χάριν μιᾶς γραίας καὶ τινων παιδαρίων!»

* * *

Ὅτε ἐφωράθησαν αἱ προδοτικαὶ ἐνέργειαι τοῦ Πausανίου καὶ ἐπέκειτο ἡ σύλληψις καὶ φυλάκισίς του, ἐκεῖνος ἔσπευσε καὶ κατέφυγεν εἰς τὸν ναὸν τῆς Χαλκιοίκου Ἀθηνᾶς. Ἦτο θρησκευτικῶς ἀπηγορευμένον νὰ συλλαμβάνεται ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος κατέφυγεν εἰς ἱερόν Θεοῦ.

Οἱ Σπαρτιᾶται ἔφραξαν τὴν θύραν τοῦ ναοῦ, ἵνα ἀποθάνῃ ἐντὸς αὐτοῦ ὁ Πausanίας, ὁ ὁποῖος τόσον ἠμαύρωσε τὴν προτέραν του δόξαν.

Ἡ Θεανῶ, ἡ μήτηρ τοῦ Πausανίου, ἔφρασεν εἰς τὴν θύραν τοῦ ναοῦ τὸν πρῶτον λίθον κατὰ τοῦ προδότου υἱοῦ της.

Ἡ Σπαρτιᾶτις Ἀργιλεωνίς, ὅτε ἔμαθεν, ὅτι ὁ υἱὸς αὐτῆς Βρασίδης ἐφονεύθη κατὰ τὴν μάχην τῆς Ἀμφιπόλεως, ἀντὶ νὰ κλαύσῃ, ἠρώτησεν: «Ἀπέθανεν ἀξίως τῆς Σπάρτης;»

«Ἄλλον τοιοῦτον ἦρωα δὲν ἔχει ἡ Σπάρτη», ἔλεγον οἱ ἐπιστρέψαντες ἐκ τῆς μάχης.

«Μὴ λέγετε τοῦτο, ὦ φίλοι», εἶπεν ἡ Ἀργιλεωνίς· «ναὶ μὲν καλὸς καὶ ἀγαθὸς ἦτο ὁ Βρασίδης, ἀλλ' ἡ Πατρίς ἔχει πολλοὺς καλυτέρους ἐκείνου».

ΑΙ ΑΡΓΕΙΑΙ.

Ὅτε ἐχθροὶ ἐπολιόρκουν τὸ Ἄργος, ἡ Τελέσιλλα, λυρική ποιήτρια ἐξ Ἄργους, κατώρθωσε νὰ σχηματίσῃ τάγμα ὀλόκληρον ἐξ Ἀργείων γυναικῶν. Ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ τάγματος αὐτοῦ συνηγωνίσθη ἀνδρείως μετὰ τῶν συμπολιτῶν της. Μὲ λόγους πατριωτικοὺς καὶ ποιήματα ἐνθουσιώδη ἐξῆψε τὴν φιλοπατρίαν των εἰς τὸ ὕψιστον σημεῖον καὶ διὰ τοῦ ἰδίου παραδείγματος κατέστησε μανιώδη τὴν γενναιότητά των.

Οἱ ἐχθροὶ ἠττήθησαν καὶ ἡ Τελέσιλλα ἐτιμήθη μὲ τὸν στέφανον τῆς Νίκης. Ἐντὸς δὲ τοῦ ἐν Ἄργει ναοῦ τῆς Ἀφροδίτης ἔστησαν οἱ Ἀργεῖοι ἀγάλματα τῆς ἠρωίδος, φέρον τὰ ἐμβλήματα τῆς ποιήσεως καὶ τῆς φιλοπατρίας.

(Βιβλιογραφία: Ἡρόδοτος, Ὀμηρος, Ξενοφῶν, Λ. Μελάς κλπ.)
Διασκευὴ· Απόδοσις Χ.Δ.

13. Η ΒΑΣΙΛΟΠΑΙΣ ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Οἱ Ἕλληνες ἀπεφάσισαν νὰ τιμωρήσουν τὴν ὕβριν τοῦ Πάριδος, ὁ ὁποῖος ἤρπασε τὴν βασίλισσαν τῆς Σπάρτης Ἑλένην. Συνηθροίσθησαν λοιπὸν ἐξ ὄλων τῶν πόλεων τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν Αὐλίδα τῆς Βοιωτίας, ἀπέναντι τῆς Χαλκίδος. Ὁ στόλος συνέκειτο ἐκ 1.200 πλοίων καὶ ὁ στρατὸς ἐξ 120 χιλιάδων μαχητῶν. Τὴν γενικὴν ἀρχηγίαν εἶχεν ὁ κραταιὸς βασιλεὺς τῶν Μυκηνηῶν Ἀγαμέμνων.

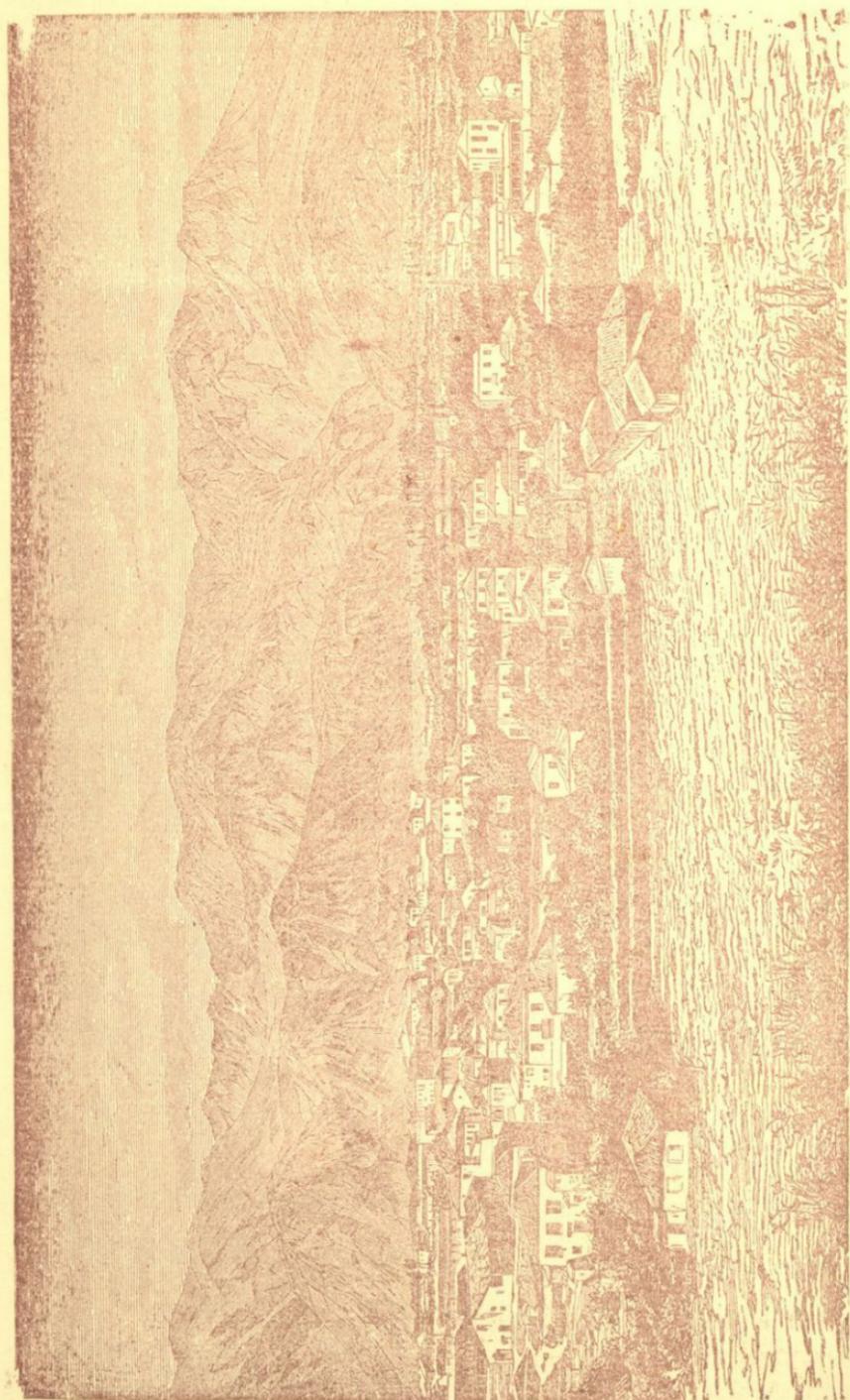
Ἄλλ' ἢ θεὰ Ἄρτεμις ἦτο ὠργισμένη κατὰ τοῦ Ἀγαμέμνονος, διότι εἶχε φονεύσει κατὰ τὸ κυνήγιον τὴν ἱεράν της ἔλαφον. Διὰ τοῦτο ἔστειλεν ἐναντίους ἀνέμους καὶ ὁ στόλος δὲν ἠδύνατο νὰ ἀποπλεύσῃ.

Οἱ Ἕλληνες παρέμειναν ἀκίνητοι ἐπὶ πολὺ. Ὁ μάντις Κάλχας εἶπεν ὅτι: ἢ θεὰ Ἄρτεμις δὲν θὰ ἐπιτρέψῃ εἰς τὰ πλοῖα τῶν Ἑλλήνων νὰ ἀναχωρήσουν κατὰ τῶν Τρώων, ἂν δὲν θυσιασθῇ ἐπὶ τοῦ βωμοῦ αὐτῆς ἡ θυγάτηρ τοῦ Ἀγαμέμνονος Ἰφιγένεια.

* * *

Ὅτε ἔμαθε τὸν χρησμὸν ὁ Ἀγαμέμνων, ἐθλίβῃ πολὺ καὶ κατ' οὐδένα τρόπον ἐπέθετο νὰ τὸν ἐκτελέσῃ· ἀπεφάσισε δὲ νὰ διαλύσῃ τὸν στρατὸν καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Πατρίδα του.

Ἄλλ' ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Μενέλαος τὸν ἰκετεύει νὰ σκεφθῇ ὠριμώτερον· τοῦ ὑπενθυμίζει, ὅτι ὡς ἀρχιστράτηγος ἀπάντων τῶν Ἑλλήνων ἔχει καθήκοντα, πρὸ τῶν ὁποίων δὲν τοῦ ἐπιτρέπεται νὰ ὑποχωρήσῃ· καὶ συνεπῶς, ὀφείλει χάριν τῆς Πατρίδος νὰ ἐπιβάλλῃ σιγὴν εἰς τὴν θλίψιν του.

Ἡ Σπάρτη.

Τὰ Ἰωάννινα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Τέλος μετὰ πολλὰς προσπάθειας, τὸν πείθει νὰ στείλῃ ἄνθρωπον εἰς Ἄργος καὶ νὰ καλέσῃ εἰς Αὐλίδα τὴν σύζυγόν του Κλυταιμνήστραν καὶ τὴν θυγατέρα του Ἴφιγένειαν, χωρὶς νὰ γνωρίσῃ εἰς αὐτὰς τὸν σκοπὸν τῆς προσκλήσεως.

Ἦτο νύξ βαθεῖα. Ἄνεχώρησεν ὁ ἀγγελιαφόρος διὰ τὰς Μυκήνας· ἐπέστρεψε καὶ ὁ Μενέλαος εἰς τὸ στρατόπεδον.

Ὁ Ἀγαμέμνων ἔμεινε μόνος εἰς τὴν σκηνὴν του. Ἄφωνος ἐδάκρυν ἐπὶ πολλὴν ὥραν. Ἐπίστευεν, ὅτι δὲν θὰ εἶχε τὴν ἀντοχὴν νὰ συγκρατήσῃ τὴν θλίψιν καὶ νὰ ἴδῃ θυσιαζομένην τὴν θυγατέρα του. Ὅθεν, καλέσας γέροντα θεράποντα ἀφωσιωμένον εἰς αὐτόν, τοῦ ἐκμυστηρεῖται τὰ συμβαίνοντα καὶ τὸν ἐξαποστέλλει εἰς Μυκήνας πρὸς τὴν σύζυγόν του, εἰς τὴν ὁποίαν παρήγγελλε νὰ ἀναβάλῃ τὴν ἀναχώρησίν των, διότι αἱ πολεμικαὶ ὑποθέσεις ἔλαβαν ἄλλοίαν τροπὴν.

* * *

Ἐφθασεν εἰς τὸ Ἄργος ὁ πρῶτος ἀπεσταλμένος· ἡ Κλυταιμνήστρα ὑπέθεσεν, ὅτι ὁ σύζυγός της τὰς καλεῖ, ἵνα μνηστεύσῃ τὴν θυγατέρα των μετὰ τινος τῶν βασιλέων· ἐχάρη καὶ εὐθὺς ἀνεχώρησεν εἰς Αὐλίδα μετὰ τῆς Ἴφιγενείας, τοῦ μικροῦ Ὀρέστου καὶ πολλῶν θαλαμηπόλων καὶ ἄλλων Ἀργείων νεανίδων. Ἠκολούθησεν ὅμως ἄλλην ὁδὸν καὶ δὲν συνήντησε τὸν ἔμπιστον ἀγγελιαφόρον τοῦ Ἀγαμέμνονος.

Τέλος σύζυγος καὶ κόρη τοῦ βασιλέως πάντων τῶν Ἀχαιῶν ἔφθασαν εἰς Αὐλίδα περιχαρεῖς καὶ ἀπαστράπτουσαι ἐκ χρυσοῦ.

Εἰς στιγμήν κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Ἄγαμέμνων ἦτο βέβαιος, ὅτι εἶχε προλάβει τὴν ἀναχώρησιν τῆς Θυγατρὸς, βλέπει πρὸ τῆς σκηνῆς του τὸν πρῶτον ἀπεσταλμένον, ὁ ὁποῖος τοῦ ἀναγγέλλει, ὅτι, κατὰ τὴν διαταγὴν του, ὠδήγησεν ἀσφαλῶς τὴν βασίλισσαν καὶ τὴν Θυγατέρα εἰς τὴν Αὐλίδα καὶ ὅτι κάθονται ἔξω τοῦ στρατοπέδου, πλησίον τῆς κρήνης, ἵνα ἀναπαυθοῦν. Προσέτι τὸν πληροφορεῖ, ὅτι εὐθύς ὡς ἔγινε γνωστὴ ἡ ἄφιξις των, πλῆθος πολὺ συνέρρευσε ἐκεῖ, ἵνα θαυμάσῃ τὴν βασίλισσαν καὶ τὴν βασιλόπαιδα· καί, ὅτι ἄλλοι μὲν ἔλεγον, ὅτι ὁ πατήρ της τὴν ἐκάλεσε διὰ νὰ τὴν νυμφεύσῃ μὲ τὸν Ἀχιλλέα, ἄλλοι δέ, διὰ νὰ τὴν θυσιάσῃ εἰς τὴν Ἀρτέμιδα.

* * *

“Ὅτε ἤκουσε ταῦτα ὁ Ἄγαμέμνων, κατελήφθη ὑπὸ ἀπελπισίας. «Πῶς νὰ ἐξέλθω εἰς προὔπαντησιν τῆς συζύγου μου! πῶς νὰ ὀμιλήσω πρὸς αὐτήν; πῶς νὰ ἀτενίσω τὴν Ἰφιγένειαν!» ἐσκέπτετο καὶ ἔκλαιε!

Ἦτο παρὼν μόνον ὁ ἀδελφὸς του Μενέλαος. Συγκινεῖται καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὰ δάκρυα τοῦ ἀδελφοῦ· δὲν τὸν προτρέπει πλέον νὰ θυσιάσῃ τὴν Θυγατέρα του· ὀρκίζεται μάλιστα νὰ πράξῃ ὅ,τι δύναται διὰ νὰ σώσῃ τὴν βασιλόπαιδα.

Ἐπὶ τὸν πατῆρα ὁμοῦ δὲν ἔχει πλέον ἐλπίδας καὶ λέγει: «Πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ἀντιστῶ εἰς τὴν ἀπαίτησιν τοῦ στρατοῦ τώρα, ὅτε πλέον ἢ θυγάτηρ μου ἦλθεν ἐνταῦθα; Ὁ Κάλχας ἔχει ἤδη ἀνακοινώσει τὸν χρησμὸν εἰς ὅλον τὸν στρατόν· ὁ δὲ αὐστηρὸς Ὀδυσσεύς, ἂν μάθῃ, ὅτι ἐγὼ ἀρνοῦμαι νὰ ἐξασφαλίσω διὰ τῆς θυσίας τὸν ἀπόπλου, θὰ ἐξεγείρῃ

πάντας τούς "Ελληνας κατ' ἑμοῦ καὶ θὰ κατευθυνθοῦν εἰς τὸ "Αργος, ἵνα καταστρέψουν τὰ πάντα. Δὲν μοῦ ἀπομένει πλέον οὐδεμία διέξοδος».

Μετ' ὀλίγον φθάνουν πρὸ τῆς σκηνῆς αἱ ἄμαξαι μὲ τὴν Κλυταιμνήστραν καὶ τὴν Ἴφιγένειαν. Ὁ Ἄγαμέμνων σπεύδει νὰ τὰς ὑποδεχθῆ! καὶ ἡ Ἴφιγένεια πρώτη ἐναγκαλίζεται τὸν πατέρα της.

Ἡ νεαρὰ βασιλόπαις ρίπτεται ἀφελέστατα εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ πατρός της καὶ λέγει: «Ἄφες νὰ σὲ ἀσπασθῶ, πάτερ. Πόσον καιρὸν ἔχω νὰ σὲ ἴδω! Πόσον χαίρω, διότι σὲ βλέπω! Ἄλλὰ φαίνεσαι ἄθυμος, πάτερ μου! Τί ἔχεις»;

Ὁ Ἄγαμέμνων ἀσπάζεται τὴν θυγατέρα του καὶ λέγει: «Τέκνον μου, ἔχουν οἱ βασιλεῖς πολλὰς φροντίδας, καὶ λυποῦμαι πολὺ, διότι μετ' ὀλίγον θὰ σὲ χωρισθῶ».

—«Μὴ φεύγης, πάτερ μου», λέγει ἡ Ἴφιγένεια.

—«Καὶ ἐγὼ ἐπιθυμῶ τοῦτο, ἀλλ' εἶναι ἐντελῶς ἀδύνατον», ἀπαντᾷ ὁ Ἄγαμέμνων.

—«Ἐλπίζω εἰς τοὺς θεούς, ὅτι θὰ νικήσετε τοὺς ἐχθρούς», λέγει ἡ Ἴφιγένεια.

—«ὦ, ἡ ἐκστρατεία αὐτὴ μὲ ἔχει ἤδη καταστρέψει, πρὶν ἢ τελειώσῃ ὑπὲρ ἡμῶν! Ὑπόθεσις σπουδαία μὲ κρατεῖ ἐνταῦθα· εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀποπλεύσωμεν, ἂν δὲν τελειώσῃ..», ἀπαντᾷ ὁ Ἄγαμέμνων.

Προτρέπει ἀκολουθῶς τὴν Ἴφιγένειαν νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν σκηνὴν· τὴν ἀσπάζεται φιλοστόργως καὶ ἀπομακρύνεται σφόδρα συγκεκινημένος.

* * *

Ἐπέστρεψεν ἐν τῷ μεταξύ καὶ ὁ πιστὸς θεράπων

τοῦ Ἀγαμέμνονος, ἀφοῦ δὲν ἐπρόφθασε τὴν βασιλισσαν εἰς τὰς Μυκήνας. Τὴν συναντᾷ πρὸ τῆς σκηνῆς τοῦ συζύγου τῆς καὶ τῆς ἀποκαλύπτει ὅσα ὁ τεθλιμμένος σύζυγος δὲν εἶχε τὸ θάρρος νὰ ἀνακοινώσῃ εἰς αὐτήν.

Ἡ δυστυχὴς μήτηρ ἀπελπίζεται· ὀδυρομένη ρίπτεται πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ Ἀχιλλέως, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἔλθει ἐκεῖ, ἀναζητῶν τὸν Ἀρχιστράτηγον, τοῦ ὁποῖου ἡ παρουσία ἦτο ἀπαραίτητος εἰς τὸ στρατόπεδον.

Παρακαλεῖ αὐτὸν νὰ τὴν βοηθήσῃ διὰ νὰ σώσῃ τὴν θυγατέρα τῆς. Ἐκεῖνος κάμπτεται πρὸ τοῦ μητρικοῦ ἄλγους· ὑπόσχεται μεθ' ὄρκου, ὅτι διὰ πάσης θυσίας θὰ ἀπομακρύνῃ τὸν κίνδυνον ἀπὸ τῆς βασιλόπαιδος καὶ ἀναχωρεῖ ἀμέσως διὰ τὸ στρατόπεδον.

* * *

Μετ' ὀλίγον ἐπιστρέφει ὁ Ἀγαμέμνων εἰς τὴν σκηνὴν· ἡ Κλυταιμνήστρα τὸν ὑποδέχεται ὠργισμένη καὶ τὸν ἐλέγχει πικρότατα, διότι δὲν ἀνθίσταται εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ στρατοῦ καὶ ἐρωτᾷ:

«Μήπως δὲν ἔχουν καὶ ἄλλοι βασιλεῖς θυγατέρας; Πρέπει ἐξάπαντος νὰ θυσιασθῇ ἡ ἰδική μας; Ἄν ἦσο πατὴρ δίκαιος, θὰ ἔλεγεσ πρὸς τοὺς Ἕλληνας: «Ἐπιθυμεῖτε νὰ ἀποπλεύσωμεν εἰς τὴν Τρωάδα; ἔχετε δίκαιον! Ἄς θέσωμεν λοιπὸν κληρὸν μεταξὺ τῶν θυγατέρων ὄλων ἡμῶν καὶ ἅς προσφέρωμεν εἰς τὴν θεὰν ἐκείνην, εἰς τὴν ὁποίαν ἠθελε λάχει».

Ἡ Ἰφιγένεια εἶναι παροῦσα· ἀκούει πάντα ταῦτα· κλαίει καὶ θρηνεῖ ἀπαρηγορήτως· καὶ διὰ λό-

γων εἰς τὸ ἔπακρον συγκινητικῶν παρακαλεῖ τὸν πατέρα νὰ τὴν σώσῃ.

Ὁ Ἀγαμέμνων λέγει πρὸς αὐτήν:

— «Ἄνευ τῆς θυσίας σου, κόρη μου, ἡ ὕβρις κατὰ τῆς Ἑλλάδος θὰ μείνῃ ἀτιμώρητος· τὰ Ἑλληνικὰ στρατεύματα, ὠργισμένα καθ' ἡμῶν, θὰ ὀρμήσουν εἰς τὸ Ἄργος καὶ θὰ φονεύσουν καὶ σὲ καὶ ἐμὲ καὶ πάσας τὰς κόρας. Ἡ τιμὴ τῆς Πατρίδος, τέκνον μου, ἀπαιτεῖ τὴν θυσίαν ταύτην· εἴτε θέλω, ἐγὼ νὰ σὲ θυσιάσω, εἴτε δὲν θέλω, ἡ Ἑλλὰς ἀπαιτεῖ τὴν θυσίαν σου· καὶ ἡ ἀπαίτησις τῆς Πατρίδος εἶναι ἀνωτέρα καὶ ἰσχυροτέρα· ἡμεῖς πρὸ αὐτῆς εἴμεθα ἐλάχιστοι».

Καὶ ἀφοῦ εἶπε ταῦτα ἐξῆλθε τῆς σκηνῆς.

Ἡ Κλυταιμνήστρα κρύπτει τὴν θυγατέρα εἰς τὰς ἀγκάλας της διὰ νὰ τὴν προστατεύσῃ καὶ ἀναφωνεῖ: «Τετέλεσται! ἀφ' οὗ ὁ πατήρ μᾶς ἐγκαταλείπει, ἀπωλέσθημεν!»

* * *

Ἄλλ' ἰδοὺ φαίνεται μακρόθεν ὁ Ἀχιλλεύς. Ἡ Κλυταιμνήστρα ἀναθαρρεῖ καὶ ἐλπίζει σωτηρίαν! Εἰς [μάτην ὅμως! Ὁ Ἀχιλλεύς ἀναγγέλλει, ὅτι σύμπας ὁ στρατὸς εἶναι ἀνάστατος καὶ ἀπαιτεῖ νὰ θυσιασθῇ ἡ Ἴφιγένεια. «Ἄλλ' ἐγὼ, εἶπεν ὁ Ἀχιλλεύς, ἀφοῦ ὑπεσχέθην, ὅτι θὰ ὑπερασπίσω αὐτὴν διὰ πάσης θυσίας, θὰ τηρήσω τὴν ὑπόσχεσίν μου καὶ θὰ πολεμήσω μετὰ τῶν ἀνδρῶν μου πρὸς πάντας τοὺς ἄλλους!»

Ἡ Ἴφιγένεια ὅμως, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπροξένησαν βραθεῖαν ἐντύπωσιν οἱ λόγοι τοῦ πατρός της, εἶχε λάβει ἤδη ἀπόφασιν γενναίαν. Θέλει νὰ ἀποθάνῃ,

διά νὰ μὴ ἐκθέσῃ μήτε τὸν πατέρα, μήτε τὸν ἑαυτὸν της. Αὐτὴ, ἢ πρὸ ὀλίγου δειλὴ κορασίς, λαμβάνει θάρρος καὶ ἐνώπιον τοῦ Ἀχιλλέως προχωρεῖ ἀποφασιστικῶς πρὸς τὴν μητέρα καὶ λέγει:

«Ὅχι! μῆτερ μου, δὲν θέλω νὰ μὲ ὑπερασπίσῃ οὐδεὶς· θὰ ἀποθάνω· τὸ ἀπεφάσισα! Ἔκουσε πῶς σκέπτομαι: Εἰς ἐμὲ ἔχει τώρα τὰς ἐλπίδας σύμπασα ἢ Ἑλλάς· ἂν ἀποθάνω, θὰ δυνηθοῦν τὰ πλοῖα νὰ ἀποπλεύσουν καὶ θὰ κερδήσουν τὴν νίκην· θὰ μάθουν δὲ οἱ βάρβαροι, ὅτι, ἂν ὑβρίσουν καὶ εἰς τὸ μέλλον Ἑλληνίδας, δὲν θὰ μείνουν ἀτιμώρητοι. Ὁ θάνατός μου λοιπὸν θὰ ὠφελήσῃ· καὶ ἡ δόξα μου, ὅτι ἔσωσα τὴν Πατρίδα, θὰ μείνῃ αἰώνιος. Δὲν πρέπει νὰ ἀγαπῶ τόσον πολὺ τὴν ζωὴν. Δὲν μὲ ἐγέννησας μόνον διὰ σέ· μὲ ἐγέννησας διὰ τὴν Ἑλλάδα! Ἄναρίθμητοι ναῦται καὶ ἀμέτρητοι στρατιῶται θὰ λάβουν διὰ τῆς θυσίας μου τὸ θάρρος, νὰ ἀποθάνουν ὑπὲρ Πατρίδος. Ἡ ἰδική μου ζωὴ εἶναι μία. Εἶναι λοιπὸν δίκαιον νὰ γίνῃ αὐτὴ ἐμπόδιον εἰς ὅλους ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἔτοιμοι νὰ θυσιαθοῦν διὰ τὴν δόξαν τῆς Πατρίδος; Ἐπειτα, ἀφοῦ τοιαύτη εἶναι ἡ θέλησις τῆς θεᾶς, πρέπει ἐγώ, ἢ ὁποῖα εἶμαι θνητὴ, νὰ ἀντισταθῶ εἰς αὐτήν; Ὅχι! Δίδω τὴν ζωὴν μου εὐχαρίστως· ἄς μὲ θυσιάσουν διὰ νὰ κυριεύσουν τὴν Τροίαν».

Ὅλοι θαυμάζουν τώρα τὴν Ἴφιγένειαν καὶ παρηγοροῦν τὴν ὀδυρομένην μητέρα. Ἡ Ἴφιγένεια στρέφει πρὸς τὴν ἀπαρηγόρητον μητέρα καὶ λέγει:

«Μὴ κλαίῃς, μῆτερ μου· μὴ λυπῆς καὶ ἐμέ· μήτε τοὺς πλοκάμους σου νὰ κόψῃς· μήτε νὰ πενθηφορήσῃς χάριν ἐμοῦ· διότι θὰ σοῦ μείνῃ ἡ δόξα μου

καὶ ὁ βωμὸς τῆς Θεᾶς θὰ εἶναι ὁ τάφος μου. Ἀποχαιρέτισον τὰς ἀδελφάς μου ἐκ μέρους μου· μὴ τὰς ἐνδύσης πένθιμα».

Ἐπειτα λαμβάνει τὸν μικρὸν ἀδελφὸν Ὀρέστην εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς, τὸν ἀσπάζεται τρυφερῶς, τὸν παραδίδει ἀκολούθως εἰς τὴν μητέρα του καὶ λέγει: «ἀνάθρεψον αὐτὸν καλῶς, μήτηρ μου, ἵνα ἀναδειχθῆ ἡ γενναῖος Ἕλλην».

Ἡ Κλυταιμνήστρα πνίγεται εἰς τοὺς λυγμούς, ἀλλ' ἐρωτᾷ: «Ποίαν ἄλλην παραγγελίαν ἔχεις, τέκνον μου γλυκύτατον;»

«Μὴ εἴπησ ποτὲ λόγον ψυχρὸν πρὸς τὸν πατέρα μου, διότι ἠναγκάσθη νὰ μὲ θυσιάσῃ», ἀποκρίνεται ἡ Ἰφιγένεια.

Καὶ μὲ τοὺς λόγους αὐτοὺς ἀποσπᾶται ἡσύχως ἀπὸ τὰς ἀγκάλας τῆς μητρός, ὀρθώνει τὸ ὑπερήφανον ἀνάστημά της καὶ ἐρωτᾷ: «Ποῖος θὰ μὲ ὀδηγήσῃ εἰς τὸν βωμόν;»

—«Καὶ ἐγὼ θὰ ἐξέλθω μετὰ σοῦ, τέκνον μου», ἀναφωνεῖ ἡ μήτηρ θρηνοῦσα.

—«Ὅχι! σὺ πρέπει νὰ μείνης, μήτηρ μου· τοῦτο εἶναι προτιμότερον καὶ διὰ σὲ καὶ δι' ἐμέ. Ἄς ἔλθῃ εἰς ἐκ τῶν συμμάχων τοῦ πατρός μου νὰ μὲ ὀδηγήσῃ».

Καὶ προχωρεῖ ὁ Ὀδυσσεὺς ἐνδεδυμένος τὴν βασιλικὴν στολὴν καὶ συνοδευόμενος ὑπὸ ἀκολουθίας τιμητικῆς.

—«Ἀναχωρεῖς, τέκνον μου;» ἀνακράζει ἡ δυστυχῆς μήτηρ.

—«Ναί, μήτηρ μου, ἀναχωρῶ, ὡς βλέπεις, ἐνδόξως!» ἀπαντᾷ ἡ Ἰφιγένεια. Ἀποχαιρετᾷ στοργικώτατα τὴν τεθλιμμένην μητέρα καὶ μὲ σταθερὸν

βῆμα ἀκολουθεῖ τὸν Ὀδυσσεά. Αἱ θαλαμηπόλοι καὶ αἱ Ἀργεῖαι νεάνιδες ἀκολουθοῦν μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς πλήρεις δακρύων· θαυμάζουν ὁμῶς τὸν ἥρωϊσμόν τῆς Ἰφιγενείας καὶ ἐπαναλαμβάνουν: «Ἡ δόξα σου θὰ μείνη αἰωνία».

* * *

Μετ' ὀλίγον φθάνουν εἰς τὸ ἄλσος, εἰς τὸ μέσον τοῦ ὁποίου ὑφοῦνται ὁ ναὸς τῆς Ἀρτέμιδος. Ἐκεῖ τὰ πάντα εἶναι ἔτοιμα διὰ τὴν θυσίαν· καὶ ὁ στρατὸς εἶναι συνηθροισμένος· ἐκεῖ περιμένουν οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ ἄνακτες ἐν στολῇ. Εἰς τὸ μέσον τῶν βασιλέων ἴσταται κάτωχρος ὁ πατήρ Ἀρχιστράτηγος καὶ Ἄναξ Ἀνάκτων· αἰσθάνεται, ὅτι ὀφείλει νὰ δώσῃ τὸ παράδειγμα, διὰ νὰ θυσιάσουν καὶ οἱ ἄλλοι Ἕλληνες τὸ πᾶν ὑπὲρ Πατρίδος· καὶ προσπαθεῖ ὑπερανθρώπως νὰ συγκρατήσῃ τὴν θλίψιν. Εἶναι ἥρωϊς! καὶ ἡ ἀκλόνητος θέλησίς του πνίγει τὸν πόνον τῆς καρδίας. Ἄλλ' ὅτε βλέπει μακρόθεν ἐρχομένην τὴν θυγατέρα, λυγμὸς ἐκφεύγει ἐκ τοῦ στήθους του.

Τὸ πλῆθος ὄλον συγκλονεῖται τότε. Ἡ Ἰφιγένεια ὁμῶς προχωρεῖ μὲ βῆμα σταθερὸν καὶ πλησιάζει· οἱ στρατιῶται ὑποχωροῦν ἑκατέρωθεν καὶ ἀνοίγουν δίοδον. Ὅλοι ἀτενίζουν τὴν κόρην μετ' ἐνθουσιασμοῦ· καὶ οἱ στρατιῶται, οἱ ὁποῖοι συνέρρευσαν ἐκεῖ πανταχόθεν τῆς Ἑλλάδος, δὲν παραπονοῦνται πλέον, διότι πρὸ πολλοῦ ἀφῆκαν ἀπροστατεύτους τὰς οἰκογενεῖας των καὶ τοὺς ἀγροὺς ἀκαλλιεργήτους· δὲν παραπονοῦνται, διότι ἀπῆλθαν μακρὰν εἰς τόπους ἀγνώστους. Αἰσθάνονται τώρα νέον θάρρος διὰ τὸν ἀγῶνα· εἶναι βέβαιοι τώρα, ὅτι θὰ κερδήσουν τὴν νίκην.

* * *

Ἡ Ἰφιγένεια φθάνει πρὸ τοῦ πατρὸς καὶ διὰ γλυκείας φωνῆς, ἐν μέσῳ βαθυτάτης σιγῆς τοῦ παρισταμένου πλήθους, λέγει:

«Ἦλθα, πάτερ μου, εὐχαρίστως, ἵνα θυσιάσω τὴν ζωὴν μου ὑπὲρ Πατρίδος, ἀφοῦ τοιαύτη εἶναι ἡ θέλησις τῆς Θεᾶς. Εἶθε διὰ τῆς θυσίας μου νὰ στεφανώσῃ ἡ νίκη τὰ Ἑλληνικὰ ὄπλα καὶ νὰ ἐπανέλθῃτε εἰς τὴν Πατρίδα ἔνδοξοι καὶ εὐτυχεῖς».

Ὁ Κάλχας, ὁ ὁποῖος προσηύχετο κατ' ἰδίαν μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης, πλησιάζει τώρα τὴν βασιλόπαιδα· θέτει πέπλον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῆς καὶ τὴν στεφανώνει· ἔπειτα ὁδηγεῖ τὴν νεαρὰν κόρην ὀπισθεν τοῦ βωμοῦ καὶ ἄρχεται ἡ νεομισμένη τελετὴ. Πάντες ἀποστρέφουν τεθλιμμένοι τὰ βλέμματα καὶ ἀπομάσσουν τὰ δάκρυα. Ἀκούεται ὁ ψυχρὸς κρότος τῆς μαχαίρας!

Ἄλλ' ὁ μάντις δὲν ἔχει ἐνώπιον αὐτοῦ τὴν Ἰφιγένειαν! Ἄντ' αὐτῆς βλέπει ἔλαφον ἀσπαίρουσαν εἰς τὸ αἶμα! Ἡ Ἄρτεμις δὲν ἐζήτησε νὰ θυσιασθῇ ἀσπλάγχχνως ἐπὶ τοῦ βωμοῦ ἡ εὐσεβὴς καὶ φιλόπατρις Ἑλληνίς. Εἶχε ζητήσῃ αὐτὴν, διότι ἐξ ὄλων τῶν νεανίδων τῆς Ἑλλάδος αὐτὴν ἠγάπησε περισσότερο. Κατῆλθεν ἐντὸς νέφους, ἔρριψε τὴν ἔλαφον πρὸ τοῦ βωμοῦ καὶ ἀνῆρπασε τὴν Ἰφιγένειαν.

* * *

Ὁ Κάλχας συγκεκινημένος στρέφεται πρὸς τὸ πλῆθος, δεικνύει τὴν ἔλαφον καὶ λέγει: «Ἰδέτε! Ἡ Θεά, ἵνα μὴ μιάνῃ τὸν βωμὸν διὰ τοῦ αἵματος τοιαύτης κόρης, ἔστειλεν εἰς ἡμᾶς ἀντ' αὐτῆς ἔλαφον· ἡὐχαριστήσῃ δὲ τόσον ἐκ τῆς θυσίας, ὥστε χαρίζει εἰς

ἡμᾶς αἴσιον πλοῦν καὶ παραγγέλλει νὰ πλεύσωμεν ἀμέσως κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς Πατρίδος».

Ἄλλαγαμοὶ χαρᾶς ἐκάλυψαν τὴν φωνὴν τοῦ μάντεως. Ἀγγελιαφόρος ἔφερε τὴν χαρμόσυνον ἀγγελίαν πρὸς τὴν ὀδυρομένην μητέρα. Μετ' ὀλίγον φθάνει ὁ Ἀγαμέμνων· ἐπιβεβαιοῖ τὰ συμβάντα καὶ λέγει εἰς τὴν σύζυγόν του: «Πρέπει νὰ εἴμεθα καὶ οἱ δύο εὐτυχεῖς, διότι ἡ θυγάτηρ ἡμῶν ἠξιώθη τοιαύτης τιμῆς παρὰ τῆς Θεᾶς».

Ἐπειτα διέταξε τὰ στρατεύματα νὰ εἰσέλθουν εἰς τὰ πλοῖα καὶ συνέστησεν εἰς τὴν Κλυταιμνήστραν νὰ λάβῃ τὸν μικρὸν Ὀρέστην καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὰς Μυκήνας.

Ὅτε τὰ πλοῖα ἀνεχώρησαν ὑπὸ τὴν πνοὴν οὐρίου ἀνέμου, στρέφεται ἡ Κλυταιμνήστρα πρὸς ἀνατολάς, ὑψώνει τοὺς δακρυσμένους ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸν οὐρανόν, τείνει ἰκέτιδας χεῖρας πρὸς τὰ ἄνω καὶ λέγει:

«ὦ Θεά, σύ, ἡ ὁποία ἔλαβες ἀπ' ἐμοῦ τὸ τέκνον μου, προστάτευσον τὰ Ἑλληνικὰ στρατεύματα καὶ τὸν σύζυγόν μου καὶ δὸς εἰς αὐτοὺς τὴν νίκην καὶ τὸν θρίαμβον».

(Ὅμηρος· Περιγραφή Ι. Κορινθίουτου
Διασκευῆ-ἀπόδοσις Χ.Δ.)

14. Η ΛΗΜΝΑΙΑ ΜΑΡΟΥΛΑ

“Ότε, κατά τὸ 1475, ἐκινδύνευσεν ἡ Λήμνος ἐξ ἐπιδρομῆς τοῦ Σουλεϊμάν πασᾶ, οἱ γενναῖοι πρόμαχοι τῆς Λήμνου καὶ τῶν γειτονικῶν νήσων ἀντέταξαν ἀπεγνωσμένην ἄμυναν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ προύχοντος Ἰσιδώρου.

Ἄλλ’ ὁ στόλος τῶν πολιορκητῶν ἦτο πολυάριθμος καὶ οἱ Τοῦρκοι ἐφώρμων μετὰ λύσσης. Ἐγίνετο φόνος πολὺς καὶ ἀφανισμὸς τῶν Ἑλλήνων μέγας.

Ἡ κόρη τοῦ Ἰσιδώρου Μαρούλα βλέπει τὸν κίνδυνον· προσεύχεται εἰς τὸν ναὸν καὶ σπεύδει ν’ ἀγωνισθῆ παρατὸ πλευρὸν τοῦ ἠρωϊκοῦ πατρός της.

Μόλις φθάνει ἐκεῖ, τραυματίζεται καὶ πίπτει νεκρὸς ὁ πατήρ της! Ἡ Μαρούλα δὲν χάνει καιρόν· ἀσπάζεται τὸν πατέρα, ἀρπάζει τὸ ξίφος καὶ τὴν ἀσπίδα του καὶ ὀρμᾶ πρὸς τὸν κίνδυνον.

Λάμπει τὸ πρόσωπον· ἀστράπτει τὸ ξίφος καὶ τὸ κράνος. Εἶναι ἄγγελος καταβάς ἐξ οὐρανοῦ.

«Ἐδῶ ἡ νίκη!» κρᾶζει· «ποῦ φεύγετε;»

Ἡ πολεμικὴ κραυγὴ τῆς Μαρούλας ἐνθαρρύνει καὶ συγκρατεῖ τοὺς καταπεπονημένους Ἕλληνας. Ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τῆς ἠρωίδος ἀναλαμβάνουν ἀγρίαν ἀντεπίθεσιν.

Ὁ Σουλεϊμάν ἠναγκάσθη νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν καὶ ἡ Λήμνος ἐσώθη.

(Ἱστορία Κ. Παπαρηγοπούλου.

Ἀπόδοσις Χ. Δ.)

15. Η ΣΟΥΛΙΩΤΙΣΣΑ ΘΕΙΑΚΩ

ατὰ τὴν τελευταίαν πολιορκίαν τοῦ Σουλίου ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, οἱ ἀνδρειότατοι Σουλιῶται κατέλαβαν τὰς ἐπικαιροτάτας θέσεις. Ἀντιμετώπους εἶχαν τοὺς ἐπίσης ἀνδρείους Ἀλβανοὺς καὶ Λιάπηδες.

Τὴν μᾶλλον ἐπικαίρον θέσιν κατεῖχεν ὁ Σουλιώτης Τούσιας μὲ εἰκοσάδα ἐπιλέκτων ἀνδρῶν. Κατ' αὐτῶν ἐφώρμησεν ὁ τρομερὸς Γκιολέκας μὲ ἐξήκοντα ἐκλεκτοὺς Λιάπηδες.

Ἀμφότεροι οἱ ἀρχηγοὶ ἐπολέμουν ὡς λέοντες.

Ὁ Ἀλῆ πασᾶς διέταξε γενικὴν ἔφοδον. Ὁ ἴδιος, περιήρχετο τὰ προχώματα καὶ προσεπάθει νὰ ἐξεγείρη τὴν φιλοτιμίαν τῶν Ἀλβανῶν καὶ τῶν Λιάπηδων, παρέχων ἀφειδῶς ὑποσχέσεις διὰ χρηματικὰς ἀμοιβὰς καὶ ἀξιώματα.

Ἐπὶ δύο ἡμέρας διεξήγετο λυσσώδης ἀγὼν ἐπικρατήσεως. Τέλος ὁ Ἀλῆς ἀνέκοψε τὴν ἐπίθεσιν καὶ κατησχυμένος ἀπῆλθεν εἰς Ἰωάννινα.

Οἱ Ἀλβανοὶ κλαίουσιν τοὺς φονευθέντας. Ἀλλ' ὁ κοπετὸς καὶ ὁ θρηῆνος εἰς τὸ χάρακμα τοῦ Γκιολέκα, ὅπου ἔπεσαν οἱ ἀνδρειότεροι καὶ πιστότεροι του ὀπαδοί, εἶναι ἀπερίγραπτος. Οἱ Σουλιῶται χορεύουσιν καὶ ψάλλουσιν ἄσματα ἥρωϊκὰ πρὸς τιμὴν τῶν πεσόντων ὀπαδῶν των.

* * *

Κατὰ τὰ ἔξημερώματα ἡ Σουλιώτισσα Θειάκω πλησιάζει εἰς τὸ χαράκωμα τοῦ Τούσια καὶ ἐρωτᾷ:

— «Πῶς ἐφονεύθη ὁ υἱός μου; ὀρθὸς καὶ ἐκ τῶν ἔμπροσθεν ἢ πρηνὴς καὶ ἐκ τῶν ὀπίσθεν; ἐπέδειξε κατὰ τὴν μάχην γενναιότητα ἢ ἐδειλίασε;»

— «Ναί, Θειάκω», ἀπαντᾷ ὁ Ἀρχηγὸς Τούσιας· «ὀρθὸς ἐπολέμει ἐπὶ δύο ἡμέρας· καὶ εἰς τὸ στήθος ἔλαβε τὸ θανατηφόρον τραῦμα, ἀφοῦ ἐθέρισε τὰς τάξεις ἐχθρῶν γενναίων!»

— «Ἀφοῦ αὐτὰ μὲ βεβαιώνει ὁ Ἀρχηγός, λαμβάνω εὐχαρίστως καὶ ὑπερηφάνως τὸν νεκρὸν μου εἰς ταφήν», εἶπεν ἡ λεοντόκαρδος Σουλιώτισσα.

* * *

Καί, ἀφοῦ ἤπλωσε τεμάχιον σχοινίου, ἐγονυπέτησε καὶ ἐφίλησε τὸ παγερὸν πρόσωπον τοῦ νεκροῦ υἱοῦ τῆς καὶ εἶπεν: «Ἔχε τὴν εὐχὴν τὴν ἰδικὴν μου καὶ τὴν εὐχὴν τῆς Πατρίδος, τὴν ὁποίαν ὑπερήσπισες, ἀγαπητόν μου τέκνον».

Ἐπειτα ἐστράφη πρὸς τοὺς παρισταμένους καὶ εἶπε:

— «Ἐπιθέσατε αὐτὸν καὶ τὰ ἄρματά του ἐπὶ τῶν ὤμων μου!»

Οἱ σύντροφοι πνίγονται εἰς λυγμούς· περιζώνουν τὸ αἵματοβαφὲς γιαταγάκι εἰς τὴν ὀσφύν τοῦ ἡρωικοῦ νεκροῦ· κρεμοῦν ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ του τὸ τιμημένον ὄπλον του καὶ τὸν ἀποθέτουν ἐπὶ τῶν ὤμων τῆς μητρός!

* * *

Ἡ τρομερὰ Σουλιώτισσα, συντροφευομένη ἀπὸ τὴν λύπην καὶ τὴν ὑπερηφάνειαν, προχωρεῖ πρὸς τὸ ἀτρόμητον Σοῦλι μὲ τὸ τιμημένον φορτίον της.

Ὁ ἀρχηγὸς Τούσιας μὲ τὰ παλληκάρια του, ὡς ἡρωϊκοὶ σύντροφοι, ἐξεκένωσαν τὰ ὄπλα των εἰς τὸν ἀέρα λέγοντες μὲ τὴν γλῶσσαν τοῦ πολέμου τὸ κατευόδιον.

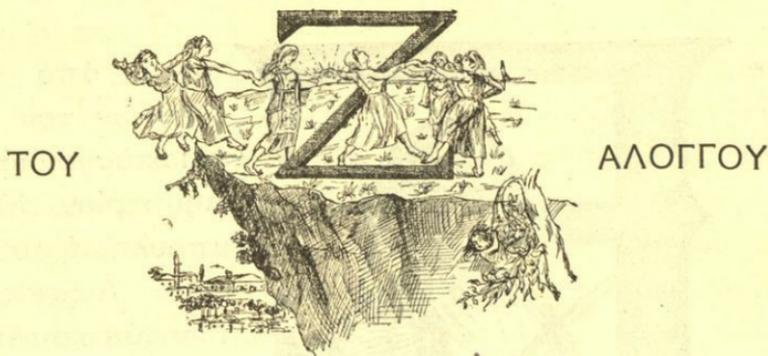
Ὁ γενναῖος ἐχθρὸς Γκιολέκας βλέπει ἀπὸ τὸ πρόχωμά του τὰ συμβαίνοντα. Συγκινεῖται· ἡ σκληρὰ καρδιά του δὲν ἀντέχει· καλεῖ τὸν ἀντίπαλόν του ὀνομαστὶ καὶ τοῦ λέγει:

« Ἀρχηγὲ Τούσια, τὸ βλέπω· σεῖς οἱ Σουλιῶται εἶσθε διάβολοι, ὄχι ἄνθρωποι. Ἄνόητος εἶναι ὁ Ἄλλης, ὁ ὁποῖος πολεμεῖ κατὰ τοιοῦτου λαοῦ».

(Ἱστορήματα τοῦ Σουλίου.
Ἀπόδοσις Χ. Δ.)

16. Ο ΧΟΡΟΣ

Στροφή 101 Τὶς ἐμάζωξε εἰς τὸ μέρος
τοῦ Ζαλόγγου τ' ἄκρινὸ
τῆς ἐλευθεριᾶς ὁ ἔρωσ
καὶ τοὺς ἔμπνευσε χορό.

Στροφή 102 Τέτοιο πήδημα δὲν τὸ εἶδαν
οὔτε γάμοι, οὔτε χαρὲς
καὶ ἄλλες μέσα τους ἐπῆδαν
ἀθωότερες ζωές.

Στροφή 103 Τὰ φορέματα ἐσφυρίζαν
καὶ τὰ ξέπλεκα μαλλιὰ
κάθε γῦρο, ποὺ ἐγυρίζαν
ἀπὸ πάνω ἔλειπε μιά.

Στροφή 104 Χωρὶς γόγγυσμα κι ἀντάρρα
παρὰ ἐκείνη μοναχά,
ὅπου ἐκάναν μὲ τὴν κάρρα,
μὲ τὰ στήθια στὰ γκρεμά.

(Ἀπὸ τὸ λυρικὸν ποίημα τοῦ Σολωμοῦ:
«Εἰς τὸν θάνατον τοῦ Λόρδου Βύρωνος»).

* * *

Ἡ τρομερὰ Σουλιώτισσα, συντροφευομένη ἀπὸ τὴν λύπην καὶ τὴν ὑπερηφάνειαν, προχωρεῖ πρὸς τὸ ἀτρόμητον Σοῦλι μὲ τὸ τιμημένον φορτίον της.

Ὁ ἀρχηγὸς Τούσιας μὲ τὰ παλληκάρια του, ὡς ἥρωϊκοὶ σύντροφοι, ἐξεκένωσαν τὰ ὄπλα των εἰς τὸν ἀέρα λέγοντες μὲ τὴν γλῶσσαν τοῦ πολέμου τὸ κατευόδιον.

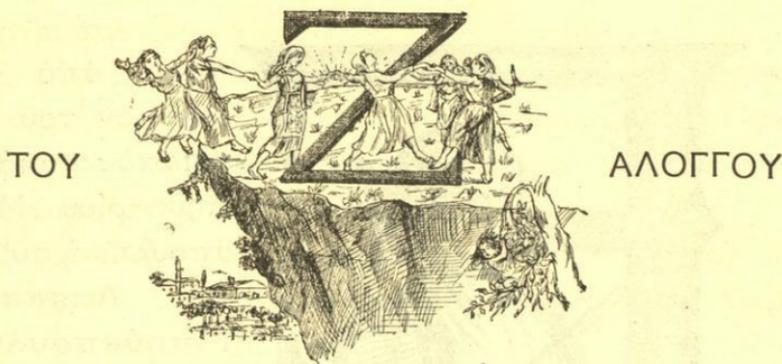
Ὁ γενναῖος ἐχθρὸς Γκιολέκας βλέπει ἀπὸ τὸ πρόσωμά του τὰ συμβαίνοντα. Συγκινεῖται· ἡ σκληρὰ καρδιά του δὲν ἀντέχει· καλεῖ τὸν ἀντίπαλόν του ὀνομαστί καὶ τοῦ λέγει:

« Ἀρχηγέ Τούσια, τὸ βλέπω· σεῖς οἱ Σουλιῶται εἴσθε διάβολοι, ὄχι ἄνθρωποι. Ἄνόητος εἶναι ὁ Ἀλῆς, ὁ ὁποῖος πολεμεῖ κατὰ τοιοῦτου λαοῦ».

(Ἱστορήματα τοῦ Σουλίου.
Ἀπόδοσις Χ. Δ.)

16. Ο ΧΟΡΟΣ

Στροφή 101 Τis ἐμάζωξε εἰς τὸ μέρος
τοῦ Ζαλόγγου τ' ἄκρινὸ
τῆς ἐλευθεριᾶς ὁ ἔρωσ
καὶ τοὺς ἔμπνευσε χορό.

Στροφή 102 Τέτοιο πῆδημα δὲν τὸ εἶδαν
οὔτε γάμοι, οὔτε χαρὲς
καὶ ἄλλες μέσα τους ἐπῆδαν
ἄθωότερες ζωές.

Στροφή 103 Τὰ φορέματα ἐσφυρίζαν
καὶ τὰ ξέπλεκα μαλλιὰ
κάθε γῦρο, πού ἐγυρίζαν
ἀπὸ πάνω ἔλειπε μιά.

Στροφή 104 Χωρὶς γόγγυσμα κι ἀντάρρα
παρὰ ἐκείνη μοναχά,
ὅπου ἐκάναν μὲ τὴν κάρρα,
μὲ τὰ στήθια στὰ γκρεμά.

(Ἐπὶ τὸ λυρικὸν ποίημα τοῦ Σολωμοῦ:
«Εἰς τὸν θάνατον τοῦ Λόρδου Βύρωνος»).

17. Η ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΙΝΑ

πειτα από τον θάνατον τοῦ Σπυριώτου πλοιάρχου Δημητρίου Μπούμπουλη, ἡ σύζυγός του Λασκαρίνα Μπούμπουλη, ἡ ἥρωϊς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, εὐρέθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐκεῖ ἐμυήθη εἰς τὴν Φιλικὴν ἑταιρείαν καὶ κατέβαλε πᾶσαν φροντίδα, διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνος, εἰς τὸν ὁποῖον ἔλαβεν ἐνεργότατον μέρος.

Ἐναυπήγησε τὴν μεγάλην φρεγάταν «Ἄγαμέμνων» καὶ τρία ἄλλα μικρότερα πλοῖα. Καὶ ὅτε ἐξερράγη ἡ ἐπανάστασις, ἐπέβη καὶ αὐτὴ τοῦ πλοίου της, ἐνῶ τὰ ἄλλα διηύθυναν οἱ δύο υἱοὶ της καὶ ὁ γαμβρός της.

Μετὰ τοῦ στολίσκου της εἰσέπλευσεν εἰς τὸν Ἀργολικὸν κόλπον καὶ ἀπεβιβάσθη εἰς τοὺς Μύλους. Ἐκεῖθεν εἰσῆλθε θριαμβευτικῶς εἰς τὸ Ἄργος καὶ ἀνεπτέρωσε τὰς ἐλπίδας τῶν Ἑλλήνων.

* * *

Κατηνάλωσε ὅλον τὸν πλοῦτον της ὑπὲρ τῆς ἀγωνιζομένης Πατρίδος· διετήρει δι' ἰδίων ἐξόδων τὸν στολίσκον της καὶ ἀρκετοὺς κατὰ ξηρὰν ὀπαδούς· διέτρεχε μετὰ τοῦ Κολοκοτρώνη, τοῦ Πλα-

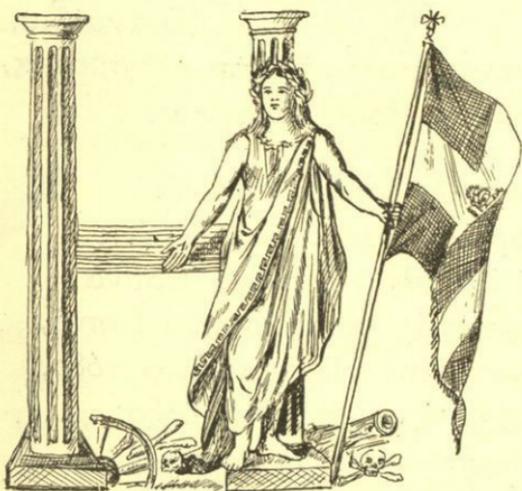
πούτα καὶ τῶν ἄλλων ὄπλαρχηγῶν τὴν Πελοπόννησον· ἐλάμβανε μέρος εἰς πᾶσαν θαλασσίαν ἐπιχείρησιν.

Ἐλαβε μέρος εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Ναυπλίου καὶ τῆς Μονεμβασίας καὶ εἰς τὴν ἄλωσιν τῆς Τριπόλεως· ἠγωνίσθη μετὰ πλήρους αὐτοθυσίας καὶ αὐταπαρνήσεως εἰς πλείστας μάχας.

Τὸ ἥρωϊκὸν τῆς παράστημα, συνδυαζόμενον μὲ πρωτοφανῆ τόλμην καὶ μοναδικὴν ἀνδρείαν, ἀνερρίπιζε τὸ θάρρος τῶν ἀγωνιστῶν.

(Ἱστορία Κ. Παπαρηγοπούλου.
Ἀπόδοσις Χ Δ.)

18. Εἰς τὴν Πατρίδα

λιος, σὰν τὸν ἥλιο
[σου, Πατρίδα,
[ἄλλοῦ δὲ λάμπει!
Πῶς εἰς τὸ φῶς σου
[λαχταροῦν ἡ θά-
[λασσα κι οἱ κάμ-
[ποι,
πῶς λουλουδίζουν
[τὰ βουνά, τὰ δάσ'
[οἱ λαγκαδιές
στέλνοντάς του θυ-
[μίαμα μυριάδες μυρουδιές!

Ἄφρολογοῦν οἱ ρεματιές καὶ λαχταρίζ' ἡ λίμνη,
χίλιες πουλιῶν λαλιές ἤχοῦν, τῆς ὁμορφιάς του ὕμνοι.
Σ' ἄπειρ' ἀστράφτουν χρώματα παντοῦ λογιῆς-λογιῆς
τ' ἀγέρα τὰ πετούμενα, τὰ σερπετὰ τῆς γῆς.

Κι αὐτὸς σηκώνει τ' ἀλαφρὸ τῆς καταχνηῖας μαγνάδι

Χ. Δημητρακοπούλου, ἡρωϊκὸν ποίημα ἀπὸ τοῦ νοητοῦ Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς 5

κι ἡ κάθε στάλα ἀπὸ δροσιὰ γυαλίζει σὰν πετράδι.
Ἡ κάθε ἀχτίδα σου σκορπᾷ μὲ τὴν ἀναλαμπὴ
χαρὰ, ζωὴ καὶ δύναμη κι ἐλπίδα ὅπου κι ἂν μπῆ.
Φαντάζεσαι σὰν τὸ ἥλιο σου κι ἐσύ, καλὴ Πατρίδα,
καὶ μάγια σὰν τὰ μάγια σου, στὸν κόσμον ἄλλοῦ
[δὲν εἶδα.

Ἡ γῆ σου εἶναι παράδεισος κι αἰώνια γαλανὸς
γύρω σου καθρεφτίζεται στὰ πέλαγ' ὁ οὐρανός.
Κι οἱ νύχτες σου μὲ τ' ἄστρα τους μὲ τὴ γαλάζια
[πάστρα,
μὲ τ' ἀηδονολαλήματα τρεμάμενα σὰν τ' ἄστρα,
μὲ τὸ φεγγάρι, πού περνᾷ, σὰν ὄνειρο ἤσυχιας,
στὴ μέση τῆς ἀπέραντης οὐράνιας εὐτυχιάς.
Οἱ νύχτες σου δροσοβολοῦν χιλιόπλουμα λουλούδια
καὶ στῶν παιδιῶν σου τὶς καρδιὲς ἀμάραντα
[τραγουδία,
σταλάζουν μὲς στὰ σπλάχνα τους θεράπειο λησμονιάς,
ἐλευθεριάς ἀγάλλιαση καὶ μῖσος τυραννιάς.

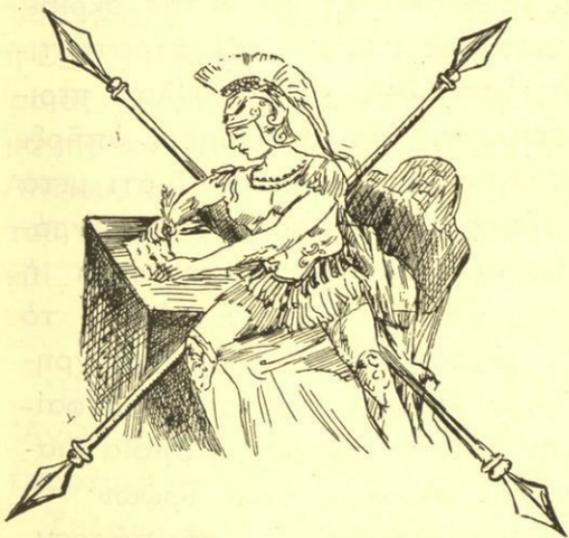
Μάγεμ' ἀσημοῦφαντο, φῶς μαργαριταρένιο
λυώνονται σ' ἓνα χάραμα ξανθὸ μαλαματένιο.
Γιομᾶτος μόσχους καὶ δροσιὲς ὁ Ζέφυρος τερπνὰ
μέσ' ἀπ' ἀγάπης φαντασιῆς τὰ πλάσματα ξυπνᾷ,
κι ἀνάμεσα στὰ χρώματ' ἀπὸ χίλια οὐράνια τόξα,
προβαίνει πάλ' ὁ ἥλιος, σὲ ὅλη του τὴ δόξα·
καὶ σὰν τοῦ μεγαλείου σου σύμβολο φωτεινὸ
ἕως τὸ χρυσὸ βασίλεμα λάμπει στὸν οὐρανό.

Ἐλλάς, τὸ μεγαλεῖο σου βασίλεμα δὲν ἔχει,
καὶ δίχως γνέφια τοὺς καιροὺς ἡ δόξα σου διατρέχει.
"Ὅσες φορές ὁ ἥλιος σου νὰ σὲ φωτίσῃ ἐρῶν,
δὲ νὰ σὲ βρῆ πεντάμορφη, στεφανωμένη, ὀρῶν.

Λ. ΜΑΒΙΑΗΣ

19. ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΝ ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΝ

αίρω ἀληθῶς, σε-
βαστέ μου διδά-
σκαλε, ὅπου δια-
κόπτω τὰς πο-
λιτικὰς καὶ στρα-
τιωτικὰς φρον-
τίδας μου, ἵνα
διὰ τῆς παρού-
σης μου συνομι-
λήσω μετὰ σοῦ,
τὸν ὁποῖον ἀγα-
πῶ περισσότε-
ρον τοῦ πατρός

μου· διότι «εἰς ἐκεῖνον μὲν ὀφείλω τὸ ζῆν, εἰς σέ
δὲ τὸ εὖ ζῆν».

Ἐχετε ἤδη λάβει ἀναμφιβόλως τὰ φυτὰ καὶ τὰ
ζῶα τὰ σπάνια, τὰ ὁποῖα διέταξα νὰ συλλέξουν
εἰς Ἀσίαν διὰ σᾶς, ἵνα συμπληρώσετε τὸ μέγα ἔρ-
γον, εἰς τὸ ὁποῖον καταγίνεσθε πρὸ ἐτῶν χάριν τῆς
ἐπιστήμης καὶ τὸ ὁποῖον μέλλει νὰ προκαλέσῃ
τὸν θαυμασμόν τῶν συγχρόνων καὶ τῶν μετα-
γενεστέρων.

* * *

Διὰ τῆς παρούσης μου σᾶς ἐκφράζω τὴν εὐγνω-

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

μοσύνην μου διὰ τὴν ἄπειρον ὠφέλειαν — τὴν ὁποίαν μοὶ παρέσχετε, ἐνσταλάξαντες εἰς ἐμὲ ζωηράν ἀγάπην πρὸς τὴν μάθησιν καὶ παραδόσαντες εἰς χεῖρας μου τὴν ἐξαίρετον καὶ πολύτιμον ἔκδοσιν τῆς Ἰλιάδος. Ἔθηκα ταύτην ἐντὸς μικροῦ κιβωτίου, τὸ ὁποῖον ἔχω πάντοτε ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιόν μου μετὰ τοῦ ξίφους μου, καὶ εὐχαριστοῦμαι, ὅταν ἀναγινώσκω τὸ ἔξοχον τοῦτο ἔργον τοῦ Θεοῦ Ὁμήρου. Εὐρίσκει τις εἰς αὐτὴν ἀκριβεστάτας καὶ πολυτιμοτάτας γνώσεις τῆς στρατιωτικῆς τέχνης καὶ πολυπληθεῖς καὶ ποικίλας περιγραφὰς μαχῶν. Νομίζει τις, ὅτι ὁ Ὁμηρος ὑπῆρξε στρατηγὸς ἄριστος πρὶν γίνῃ ποιητής· διότι μετὰ στρατιωτικῆς ἐπιστήμης καὶ ζωηρότητος περιγράφει τὰς διαφόρους μάχας. Θαυμαστοτάτη εἶναι ἡ περιγραφή τοῦ στρατοπέδου τῶν Ἑλλήνων, τὸ ὁποῖον προστατεύει αὐτοὺς καὶ τὰ πλοῖα καὶ χρησιμεύει ὡς καταφύγιον, ὅταν ἠττῶνται. Μοῦ φαίνεται, ὅτι βλέπω τὴν βαθεῖαν τάφρον, ἣ ὁποία διαχωρίζει αὐτὸ ἀπὸ τῆς πεδιάδος τῶν Τρώων· τὸ λιθόστρωτον, τὸ ὁποῖον εἶναι ὀπισθεν τῆς τάφρου, καὶ τοὺς πύργους καὶ τὰς ἐπάλξεις μετὰ τῶν πυλῶν, διὰ τῶν ὁποίων διήρχοντο τὰ ἄρματα.

* * *

Θαυμάσιως περιγράφει τὴν κατάταξιν τῶν ἀγωνιζομένων εἰς τὴν πεδιάδα. Εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν εἶναι τὰ ἄρματα καὶ οἱ ἵππεις, εἰς τὴν τελευταίαν οἱ εὐρωστοὶ πεζοί· μεταξύ δὲ τῶν γραμμῶν εἶναι οἱ ἦρωες, οἱ ὁποῖοι προβαίνουν, ἵνα δοξασθοῦν διὰ μονομαχιῶν. Βεβαίως ἐμπειρότατος στρατηγὸς δὲν θά

κατέτασσε καλύτερον τὰ στρατεύματα· οὐδὲ ἄλλος ποιητῆς θὰ διηγείτο μετὰ περισσοτέρας γραφικότητος καὶ ζωηρότητος τὰς ἐφόδους τῶν Ἑλλήνων, ὅτε ὑπερήσπιζαν τὰ πλοῖα αὐτῶν κατὰ τοῦ Ἔκτορος καὶ τῶν Τρώων, οἱ ὅποιοι ἐκυρίευσαν τὸ στρατόπεδον.

Τίς ἠδύνατο νὰ ἐξυμνήσῃ περισσότερον τὴν παραδειγματικὴν ἀνδρείαν τοσοῦτων ἡρώων: τοῦ Ἔκτορος, ὁ ὅποιος ἦτο ἡ ἄσπις τῆς Πατρίδος καὶ ἡ ἐλπίς τοῦ γηραιοῦ πατρὸς Πριάμου καὶ τῆς γηραιᾶς μητρὸς Ἐκάβης, τῆς γυναικὸς τοῦ Ἄνδρομάχης καὶ τοῦ μικροῦ υἱοῦ Ἀστυάνακτος; τοῦ Αἰνείου, τοῦ Αἴαντος, τοῦ Ἀχιλλέως, τοῦ Μενελάου, τοῦ Ἀγαμέμνονος, τοῦ πολυμηχάνου Ὀδυσσεῶς καὶ τοῦ ἀτρομήτου Διομήδους;

* * *

Ἦτο δυνατὸν νὰ ἐξυμνήσῃ τις καλύτερον τὸν Ἀχιλλέα, τὸν ἀνδρειότατον τῶν Ἑλλήνων, ὁ ὅποιος ἐπροτίμα βραχύν, ἀλλ' ἔνδοξον βίον;

Ζηλεύω τὴν εὐτυχίαν τοῦ Ἀχιλλέως· ἐπιθυμῶ δὲ καὶ ἐγὼ νὰ ἔχω Ὀμηρον, ἵνα ἐξυμνήσῃ τὰ κατορθώματά μου.

Μετὰ προσοχῆς ἀνευρίσκω πολλὰς στρατιωτικὰς ἀρετὰς εἰς τὴν Ἰλιάδα· καὶ ἂν εἶχον ἀνάγκην νὰ παρορμῶμαι καὶ νὰ θαρρύνωμαι εἰς τὸν πόλεμον, δὲν θὰ ἐλάμβανον χρησιμώτερον δίδαγμα παρὰ τὸ θέαμα τοῦ δειλοῦ Πάριδος, ὁ ὅποιος περιφροεῖται ὑπὸ πάντων τῶν Τρώων καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ἔκτορος καὶ ὑπ' αὐτῆς τῆς Ἑλένης, ἡ ὁποία ἐρυσφιᾶ καὶ στενοχωρεῖται δι' αὐτόν, διότι ἐλησμόνησε τὰ πατριωτικὰ καθήκοντα αὐτοῦ.

* * *

Θαυμάζω ὄχι μόνον τὰς στρατιωτικὰς ἀρετὰς τῆς Ἰλιάδος, ἀλλὰ καὶ ἄλλας πολλὰς τὴν υἱικὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ Ἀχιλλέως πρὸς τὸν γηραιὸν πατέρα Πηλέα καὶ πρὸς τὴν μητέρα Θέτιδα, τῆς ὁποίας μία μόνη λέξις ἀρκεῖ, ἵνα λησμονήσῃ τὸν ὄρκον, τὸν ὁποῖον ἔδωκεν, ὅτι δηλ. θὰ δώσῃ εἰς βορὰν τῶν κυνῶν καὶ τῶν σαρκοφάγων ὀρνέων τὸ πτῶμα τοῦ φονέως τοῦ Πατρόκλου.

Ἀξία θαυμασμοῦ εἶναι ἡ ἔνθερμος καὶ βαθεῖα φιλία τοῦ Ἀχιλλέως πρὸς τὸν Πάτροκλον, τὸν σύντροφον τῆς μάχης καὶ τῆς νεότητος αὐτοῦ. Ὑπὲρ τούτου ὁ Ἀχιλλεὺς ἐγείρεται καὶ πλήρης ὀργῆς καὶ πάθους ὀρμᾶ εἰς τὴν μάχην καὶ φονεύει τὸν Ἔκτορα· ἀλλ' ἔπειτα ὑποχωρεῖ εἰς τὸ αἶσθημα τῆς ἐπιεικείας καὶ ἀποδίδει τὸ σῶμα τοῦ Ἔκτορος εἰς τὸν γηραιὸν Πριάμον· κλαίει μετὰ τοῦ Πριάμου καὶ παρηγορεῖ αὐτόν.

* * *

Ἀξία θαυμασμοῦ εἶναι ἡ ἀγάπη τοῦ Ἔκτορος πρὸς τὴν Τροίαν, πρὸς τοὺς γηραιούς γονεῖς, πρὸς τὴν σύζυγον καὶ πρὸς τὸ νεαρὸν τέκνον.

Ποῖος δὲν θαυμάζει τὴν σοφίαν καὶ τὴν πείραν τοῦ γέροντος Νέστορος, ὁ ὁποῖος ἐτιμᾶτο καὶ ἠγαπᾶτο ὑπὸ πάντων διὰ τὴν ρητορικὴν δεινότητα καὶ διὰ τὴν ἠδύτητα τῆς ἐκφράσεως;

Ἡ φρόνησις καὶ ἡ ἐπιδεξιότης τοῦ πολυμηχάνου Ὀδυσσεὺς εἶναι ὀνομαστή.

Ἴδου λοιπὸν ἀρεταί, αἱ ὁποῖαι διεγείρουν εἰς ἐμὲ ἀμιλλαν καὶ ὠθοῦν εἰς ἀπομίμησιν!

* *

Ἄν, ἀγαπητέ μου διδάσκαλε, οἱ θεοὶ δὲν μὲ βοηθήσουν νὰ ἀποκτήσω τὰς εὐγενεῖς ἀρετὰς τῶν ἡρώων τῆς Ἰλιάδος, θὰ καταβάλω πάσας τὰς προσπάθειάς μου, νὰ ἀποφύγω τὰ ἐλαττώματα, τὰ ὅποια ὁ Ὅμηρος ψέγει εἰς τὴν Ἰλιάδα· τὸ ὑπερήφανον καὶ ἀλαζονικὸν τοῦ Ἀγαμέμνονος· τὴν ἀκαμπτον ἰσχυρογνωμοσύνην τοῦ Ἀχιλλέως· τὴν ἀγρίαν σκληρότητα αὐτοῦ, σύροντος τὸ πτώμα τοῦ Ἐκτορος πέριξ τῶν τοιχῶν τῆς Τροίας ὑπὸ τὰ βλέμματα τῆς Ἑκάβης, τοῦ Πριάμου καὶ τῆς Ἀνδρομάχης.

Ὀρκίζομαι, ὅτι δὲν θὰ ἀφεθῶ νὰ τυφλωθῶ ὑπὸ τοῦ θυμοῦ, ὥστε νὰ συμπεριφέρωμαι σκληρῶς πρὸς τὸν ἐχθρόν μου.

Δὲν ἔμαθον ἐκ τῆς Ἰλιάδος μόνον νὰ νικῶ τοὺς ἐχθρούς· ἀλλ' ἔμαθον νὰ νικῶ καὶ τὸν ἑαυτὸν μου, πρᾶγμα, τὸ ὅποῖον εἶναι ἡ ἐνδοξοτάτη τῶν νικῶν.

(Κατὰ Ἰ. Κοφινιώτην. Διασκευὴ Χ.Δ.)

Ἡ σπάθη τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου

20. Η ΑΛΗΘΙΝΗ ΕΥΤΥΧΙΑ

(Κυδίππη, Κλέοβις και Βίτων)

1

Ἄπο τ' Ἄργος ξεκινάει
Πρὶν ἢ αὐγὴ τ' ἀστέρια σβύση,
Κόσμος ἄπειρος, ποὺ πάει
Στὸ Νὰ νὰ προσκυνήση.
Μύρια ζῶα ποδοβολοῦνε·
Τρέχουν ἄμαξες πολλές.
Καὶ τὴν Ἦρα ὑμνολογοῦνε
Ἄναρίθμητες φωνές.

2

Οὔτε γέρος, ποὺ στὴν κλίνη
Ἔχει μῆνες παραδείρει,
Οὔτε ἀνήλικος ἀφίνει
Τῆς Θεᾶς τὸ πανηγύρι.
Πῶς ἀκόμα ἐκεῖθε λείπει;
Στοῦ σπιτιοῦ της τὴν αὐλή,
Ἢ τρισέβαστη Κυδίππη
Τί ζητάει, τί καρτερεῖ;

3

Εἶχε σύναυγα προστάξει,
Πρὶν κανεῖς τὸ δρόμο πάρη,
Νὰ τῆς φέρουν γιὰ τ' ἀμάξι
ἓνα κάτασπρο ζευγάρι.
Ἄλλ' οἱ ταῦροι θὰ βοσκοῦσαν
Σὲ λιβάδια μακρυνά,
Καὶ θλιμμένη τὴ θωροῦσαν
Δυὸ φιλόστοργα παιδιά.

4

Δέν ἐστάθησαν πολληώρα
Σὲ μιὰν ἄνεργη ἀπορία·
Νά! — τ' ἀμάξι ἀπὸ τῆ χώρα
Βγαίνει, χύνεται μὲ βία·
Δίχως πουθενὰ νὰ μείνη,
Μὲ ἀκατάπαυστην ὄρμη,
Δρόμο παίρνει, δρόμο ἀφήνει,
Καὶ περνάει σὰν ἀστραπή.

5

Ἄγκαλὰ καὶ τόσοι κρότοι
Γύρω ἤχοῦνε στὶς πεδιάδες,
Τ' ἀκοῦν, ποῦρχεται, κ' οἱ πρῶτοι
Κ' οἱ στερνοὶ προσκυνητάδες.
Σταματοῦν· τὸ βλέμμα φέρνουν,
"Ὅθε πρέπει νὰ φανῆ.
Νάτο! — οἱ νέοι τ' ἀμάξι σέρνουν,
Κ' εἶναι ἡ μάννα τους ἐκεῖ!

6

Ζήτηω ἀμέτρητα βοῖζουν,
Ἐνωμένα στὸν ἀέρα,
Μὲ φωνές, ποὺ μακαρίζουν
Τὴν καλότυχη μητέρα.
Καί, ὡς περνοῦν τὰ παλληκάρια,
Στὰ ἰδρωμένα τους μαλλιά
Πέφτουν πράσινα κλωνάρια
Ἄπὸ δάφνη καὶ μυρτιά.

7

Μὲς στὴ μέση ἀπὸ τὸ πλῆθος
Ἡ Κυδίππη κατεβαίνει,
Μὲ τὸν Ὀλυμπο στὸ στῆθος,
μὲ τὴν ὄψη δακρυσμένη.
Δὲν ἀρκεῖ· στὸ μέρος πάει,
Ποῦ λατρεύεται ἡ Θεά·
Λίγα λούλουδα σκορπάει
Καὶ προσεύχεται θερμά.

8

—Μὴν ἰδῆς καθόλου ἐκεῖνο,
Ποῦ τολμάω νὰ δώσω τώρα.
Ὅσα κλάματα ἐγὼ χύνω
Δέξου, ἀντὶς ἀπ' ἄλλα δῶρα·
Σ' ἐξορκίζω! κάμε, ὦ Θεία,
Στὰ παιδιὰ μου νὰ δοθῇ
Ἡ καλύτερη εὐτυχία
Ὅπου βρίσκεται στῆ γῆ.

9

Πῶς δεότανε! μὲ πόση
Τῆς ψυχῆς οὐράνια πύρα!
Καὶ τὰ μάτια εἶχε σηκώσει
Καὶ τὸ νοῦ κατὰ τὴν Ἥρα!
Ἔκαμ' ἔπειτα νὰ φύγη,
Καὶ γυρνῶντας ταπεινά,
Τὰ δυὸ τέκνα τῆς ξανοίγει
Χάμου ἀκίνητα—νεκρά!

ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΜΑΡΚΟΡΑΣ

21. Η ΜΑΝΝΑ

Μάννα, κράζει τὸ παιδάκι,
μάννα ὁ νεῖος καὶ μάννα ὁ γέρος,
μάννα ἀκοῦς σὲ κάθε μέρος
ᾶ! τί ὄνομα γλυκό!

Τὴ χαρὰ σου καὶ τὴ λύπη
μὲ τὴ μάννα τὴν μοιράζεις,
ποθητὰ τὴν ἀγκαλιάζεις,
δὲν τῆς κρύβεις μυστικό.

Εἰς τὸν κόσμον ἄλλο πλάσμα
δὲν θὰ βρῆς νὰ σὲ μαντεύη,
σὰν τὴ μάννα, ποὺ λατρεύει
σὰν τὴ μάννα, ποὺ πονεῖ.

Τὴν ὑγεία της, τὴ ζωὴ της,
ὄλα ἢ μάννα τ' ἀψηφάει,
γιὰ τὸ τέκνο, π' ἀγαπάει,
γιὰ τὸ τέκνο, ποὺ φιλεῖ.

“Ὅπου τρέχεις, πάντα ἢ μάννα
μὲ τὸ νοῦ σὲ συντροφεύει,
σὲ προσμένει, σὲ γυρεύει
μ' ἀνυπόμονη καρδιά.

Κι' ἂν σκληρὸς ἐσύ, φαρμάκια
τὴν ποτίζης τὴν καημένη,
πάντα ἢ μάννα σ' ἀπανταίνει
μὲ τὰ ὀλόθερμα φιλιὰ.

Δυστυχής ὅποιος τὴν χάνει!
ὁ καημὸς εἶναι μεγάλος!
Σὰν τὴ μάννα δὲν εἶν' ἄλλος
εἰς τὸν κόσμον θησαυρός.

Κι' ὅποιος μάννα πιά δὲν ἔχει,
μάννα κραζει στ' ὄνειρό του·
πάντα μάννα στὸν καημὸ του
εἶν' ὁ μόνος στεναγμός.

Γ. ΜΑΡΤΙΝΕΛΗΣ

22. ΤΙ ΘΕΛΩ;

Δὲν θέλω τοῦ κισσοῦ τὸ πλάνο ψήλωμα
σὲ ξένα ἀναστηλώματα δεμένο.

Ἄς εἶμαι ἓνα καλάμι, ἓνα χαμόδενδρο,
ἄλλ' ὅσο ἀνεβαίνω, μόνος ν' ἀνεβαίνω.

Δὲν θέλω τοῦ γιαλοῦ τὸ λαμπροφέγγισμα,
ποὺ δείχνεται ἄστρο μὲ τοῦ ἡλίου τὴ χάρι.

Θέλω νὰ δίνω φῶς ἀπὸ τὴ φλόγα μου
κι ἄς εἶμαι ἓνα ταπεινὸ λυχνάρι.

Γ. ΔΡΟΣΙΝΗΣ

23. ΤΙ ΘΕΛΩ :

έν θέλω

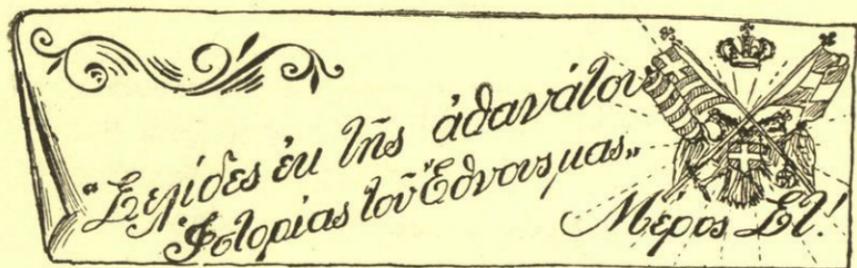
[πλούτη καὶ θεραπόντων σμήνη.

Θέλω τὸ στῆθος μου χαρᾶς κ' ἐλπίδων νὰ πλουτῆ·
καὶ ἔστω μόνον κτῆμα μου καλύβη ἀχυρίνη·
μ' ἀρκεῖ αὐτή.

Δὲν θέλει κήπους, πίδακας καὶ βρύσεις ἢ ψυχὴ μου·
δὲν μὲ μαγεύουν λείρια καὶ κρίνοι κηπευτοί·
ὅσον μὲ θέλγει ἢ ὄσμη τοῦ ἐπανθοῦντος θύμου·
μ' ἀρκεῖ αὐτή.

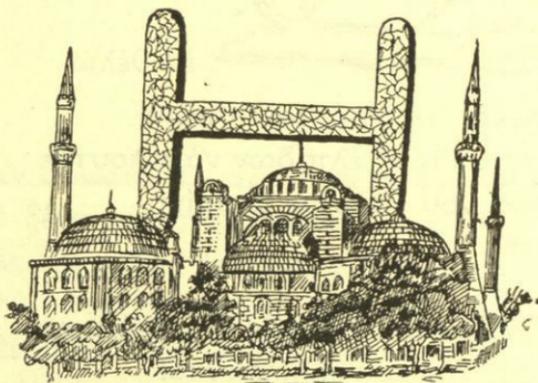
Δὲν θέλω θεάτρα, αὐλοὺς καὶ μουσικοὺς θιάσους·
δὲν θέλω εἰς τὰ ὦτα μου ὀρχήστρα νὰ κροτῆ·
ὁπόταν ψάλλ' ἢ ἀηδῶν εἰς τοὺς μυχοὺς τοῦ δάσους,
μ' ἀρκεῖ αὐτή.

ΑΓΓ. ΒΛΑΧΟΣ

24. ΑΙ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑΙ ΣΤΙΓΜΑΙ ΤΗΣ ΠΟΛΙΟΡΚΙΑΣ
 ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ.
 Η ΑΛΩΣΙΣ ΚΑΙ ΤΑ ΜΕΤ' ΑΥΤΗΝ.

α'. Μωάμεθ Β'. καὶ Κωνσταντῖνος ΙΑ'.

πολιορκία τῆς
 Κωνσταντινου-
 πόλεως ὑπὸ τῶν
 Τούρκων ἤρχισεν
 ἀπὸ τῆς 6 Ἀπρι-
 λίου 1453 (Πα-
 ρασκευὴν τῆς Δι-
 ακαινησίμου).

Ἄρχηγὸς τῶν Τούρκων ἦτο ὁ Σουλτᾶνος Μωά-
 μεθ ὁ Β'. Οὗτος ἦτο εἰς τὴν πρώτην ἀκμὴν τῆς ἡ-
 λικίας αὐτοῦ, κάτω τῶν εἴκοσι πέντε ἐτῶν· ἦτο
 ἀνδρεῖος, δραστήριος, γενναιόδωρος καὶ εὐπαίδευ-
 τος. Ἄλλ' εἶχε καὶ εὐτελεῖς κακίας· ἦτο ψεύστης καὶ
 ἄπιστος· κακός, ὤμὸς μέχρις ἀφαντάστου βαθμοῦ,
 καὶ χυδαῖος.

Ὁ Μωάμεθ μετὰ στρατοῦ 300.000 ἀνδρῶν καὶ
 μετὰ στόλου ἐκ 400 πλοίων, ναυαρχουμένου ὑπὸ
 τοῦ Βουλγάρου ἀρνησιθρήσκου Μπαλτᾶ-Ὀγλοῦ-
 Σουλεϊμάμπεη, ἐπολιόρκησε στενῶς τὴν Κωνσταν-
 τινούπολιν.

Αυτοκράτωρ καὶ ὑπερασπιστὴς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦτο τότε ὁ Κωνσταντῖνος ΙΑ΄, ὁ Παλαιολόγος.

Ὁ Κωνσταντῖνος ἦτο ἡλικίας διπλασίας τῆς τοῦ Μωάμεθ· ἦτο ἤρεμος καὶ γλυκὺς, εὐσεβὴς καὶ ἀξιοπρεπής, γενναῖος κατὰ τὴν ψυχὴν καὶ ἥρωϊκός.

Μετὰ στρατοῦ 5.000 Ἑλλήνων καὶ 3.000 Γενουατῶν καὶ ἄλλων ξένων καὶ μεστόλον ἐξ 26 πλοίων, ἀπεφάσισεν ὁ γενναῖος "Ἕλλην αυτοκράτωρ ν' ἀγωνισθῆ ἄχρις αὐτοθυσίας πρὸς ἐπιτέλεισιν τοῦ ὑψίστου καθήκοντός του, τῆς σωτηρίας τῆς πόλεως ἀπὸ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν ἀπίστων.

β'. Ἀρχίζει ἡ πολιορκία.

Πᾶσα ἐλπίς εἰρηνικῆς διευθετήσεως ἐξέλιπεν. Εἰς τὰς προτάσεις τοῦ Μωάμεθ (1) περὶ παραδόσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ Κωνσταντῖνος ἀπήντησε:

«...τὸ δὲ τὴν πόλιν σοι δοῦναι οὐκ ἔμὸν ἐστὶν οὐτ' ἄλλου τῶν κατοικούντων ἐνταῦθα· κοινῇ γὰρ γνώμη πάντες αὐτοπροαιρέτως ἀποθανοῦμεν καὶ οὐ φεισόμεθα τῆς ζωῆς ἡμῶν».

Τὴν 27ην Μαΐου 1453 (Κυριακὴν τῶν Ἀγίων Πάντων καὶ 56ην ἡμέραν ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς πολιορκίας) ὁ Μωάμεθ ἔλαβεν, ἐν πολεμικῷ συμβουλίῳ μετὰ τῶν ἐπιτελῶν του, τὴν ἀπόφασιν νὰ ἐνεργήσῃ

1) Ὁ Μωάμεθ ἀπέστειλε τὸν γαμβρὸν αὐτοῦ Ἰσφεντιάρογλου πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον μὲ προτάσεις περὶ παραδόσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

ἀμετακλήτως τὴν μεγάλην ἔφοδον ἀπὸ ξηρᾶς καὶ ἀπὸ θαλάσσης, κατὰ τὴν νύκτα τῆς 28ης πρὸς τὴν 29ην Μαΐου.

Ὁ Σουλτᾶνος διέταξε γενικὴν νηστείαν εἰς τὸν στρατόν.

Ὡρίσε νὰ κάμουν οἱ πολεμισταὶ τὰς ἑπτὰ ἱερὰς λούσεις.

Διέταξε νὰ τελεσθοῦν προσευχαὶ εἰς ὅλον τὸ στρατόπεδον.

Καθώρισε τὰς θέσεις τῶν τμημάτων τοῦ στρατοῦ.

Ἐκανόνισε τὴν ὥραν καὶ τὴν διάρκειαν τῆς ἐπιθέσεως ἐκάστου ἐξ αὐτῶν.

Διέταξε νὰ προσκομισθοῦν αἱ πολιορκητικαὶ μηχαναὶ καὶ χιλιάδες κλιμάκων.

Ἦλπιζεν ὁ Μωάμεθ, ὅτι οἱ ὀλίγοι ὑπερασπισταὶ τῆς πόλεως δὲν θὰ ἠδύναντο ν' ἀνθέξουν ἐπὶ πολὺ εἰς τὰς διαδοχικὰς ἐπιθέσεις στρατευμάτων, τὰ ὁποῖα διαρκῶς θὰ ἀνενοῦντο.

γ'. Βάνουσοι ὑποσχέσεις τοῦ Μωάμεθ.

Κήρυκες—καθὼς περιγράφει ὁ ἱστορικὸς Φραντζίης—περιήρχοντο τὸ στρατόπεδον τῶν Ὀθωμανῶν καὶ διελάλουν:

«Ὁ Σουλτᾶνος Μωάμεθ ὁ Β', ὀρκίζεται ἐπισήμως, εἰς τὸ ὄνομα τοῦ αἰωνίου Θεοῦ, εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Μωάμεθ καὶ τῶν τεσσάρων χιλιάδων προφητῶν του, εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρός του Μουράτ, εἰς τὴν κεφαλὴν τῶν τέκνων καὶ εἰς τὸ ξίφος αὐτοῦ, ὅτι: μετὰ τὸν θρίαμβον, ὅλος ὁ πληθυσμὸς τῆς ἀπεράντου πόλεως, ἄνδρες, γυναῖκες, παιδία, ὅλοι οἱ θησαυροὶ

καὶ τὰ πλούτη θὰ εἶναι ἀποκλειστικὴ λεία τοῦ στρατοῦ. Διὰ τὸν ἑαυτὸν του δὲν κρατεῖ ἄλλο εἰμὴ μόνον τὰ τείχη καὶ τὰς οἰκοδομὰς τῆς πόλεως. Ὑπόσχεται ἀμοιβὰς εἰς ὅσους θὰ ἀναβοῦν πρῶτοι τὰ τείχη καὶ βεβαιώνει, ὅτι οἱ φονευόμενοι ὑπὲρ τῆς πίστεως μέλλουν ὀλόσωμοι νὰ γευματίσουν εἰς τὸν παράδεισον καὶ νὰ πίουں μὲ τὸν Μωάμεθ καὶ νὰ λάβουν πᾶσαν ἀπόλαυσιν».

Κραυγαὶ — «Ἄλλάχ, Ἰλλαλλάχ, Μωχαμέτ Ρεσοῦλ — Ἄλλάχ» (1) ἀντήχησαν ἀνὰ τὸ ἀπέραντον στρατόπεδον, ὅταν ἠκούσθησαν αἱ ἄγρια ὑποσχέσεις τοῦ Σουλτάνου περὶ λαφυραγωγίας, ἀμοιβῶν καὶ ἀπολαύσεων.

Ὁθωμανοὶ στρατιῶται καὶ δερβίσαι ἐχόρευον καὶ ἔλεγον: «Υἱοὶ τοῦ Μωάμεθ, λάβετε χαρὰν! Αὐριον θὰ ἔχωμεν ὅλους τοὺς χριστιανούς εἰς χεῖρας μας. Θὰ πωλήσωμεν τὸν καθένα ἕνα δουκᾶτον καὶ θὰ ἔχωμεν ἄπειρα πλούτη. Μὲ τὴν γενειάδα τῶν παπᾶδων θὰ κάμωμεν σχοινία διὰ τοὺς ἵππους καὶ τοὺς σκύλους μας. Αἱ γυναῖκες καὶ αἱ κόραι τῶν ἀπίστων θὰ εἶναι σκλάβοι μας».

Τύμπανα καὶ κύμβαλα καὶ σάλπιγγες καὶ αὐλοὶ ἐξέπεμπον, ἀπὸ τοῦ καταφώτου Ὁθωμανικοῦ στρατοπέδου, δαιμονιώδεις ἤχους, καὶ κατεξέσχίζαν τὰς ἀκοὰς τῶν πολιορκουμένων, οἱ ὅποιοι ἐτήρουν νεκρικὴν σιγὴν.

Ταῦτα ἐγίνοντο καθ' ὅλην τὴν νύκτα τῆς Κυριακῆς πρὸς τὴν Δευτέραν (27 πρὸς 28 Μαΐου). Καθ'

1) Δὲν ὑπάρχει παρὰ εἰς μόνον Θεὸς καὶ ὁ Μωάμεθ εἶναι ὁ προφήτης αὐτοῦ.

ὄλην δὲ τὴν ἡμέραν τῆς Δευτέρας μέχρι τῆς νυκτὸς τῆς ἐφόδου ὁ Σουλτᾶνος διέταξε ἀκατάπαυστον καὶ σφοδρότατον κανονιοβολισμὸν τῶν τειχῶν· ἐνήργησε λεπτομερῆ ἐπιθεώρησιν τῶν τμημάτων καὶ ἔδωκε τὰς ὑστάτας διαταγὰς.

δ'. Σκηναὶ τραγικῆς μεγαλοπρεπείας ἐντὸς τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων.

Εἰς τὴν πολιορκουμένην βασιλίδα τῶν πόλεων ἐλάμβανον χώραν σκηναὶ τραγικῆς μεγαλοπρεπείας. Οἱ κάτοικοι κατάπληκτοι ἤκουον, καθὼς λέγει ὁ Φραντζῆς, τὴν «τόσον μεγάλην κραυγὴν, ὡς μέγαν ἦχον θαλάσσης».

Ἐκρούσθησαν οἱ κώδωνες διὰ νὰ μεταβοῦν ὅλοι εἰς τὰς θέσεις των. Γυναῖκες, παιδιά, γέροντες, μοναχοὶ ἐπεδόθησαν ὅλοι εἰς τὰς τελευταίας προετοιμασίας· συνήθριζον ὑλικά καὶ ἐπεσκεύαζαν τὰ ἀκαταπαύστως κανονιοβολούμενα τείχη· συνήθριζον πέτρας, διὰ νὰ τὰς ρίπτουν ἀμυνόμενοι κατὰ τῶν ἐπιτιθεμένων Ὄθωμανῶν. Ὁ Αὐτοκράτωρ ἐποπτεύει παντοῦ· ἐνθαρρύνει καὶ παραμυθεῖ.

Ἡ τραγικὴ μεγαλοπρέπεια τῶν γεγονότων τῆς μεγάλης αὐτῆς στιγμῆς προεκάλεσε τελείαν ἔνωσιν τῶν ψυχῶν τῶν ἡρώων ἐκείνων, οἱ ὅποιοι δὲν ἐπρόκειτο ἴσως νὰ ἴδουν τὴν ἐπαύριον.

Πρὸς τὸ ἑσπέρας, κατὰ διαταγὴν τοῦ Αὐτοκράτορος σχηματίζεται ἀπέραντος λιτανεία.

Προηγοῦνται τὰ χρυσᾶ ἑξαπτέρυγα, οἱ φανοί, τὰ χρυσομέταξα λάβαρα τῶν 500 ναῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἔπεται χορὸς ψαλτῶν ὄλων τῶν ναῶν καὶ τῶν μονῶν· ἓνας γηραιὸς ἱερομόναχος

ὕψώνει τὸν τίμιον Σταυρόν. Ἀκολουθοῦν ὀρθόδοξοι καὶ καθολικοί, ἱερεῖς, ἐπίσκοποι καὶ πλῆθος μοναχῶν, κρατοῦντες τὴν θαυματουργὸν εἰκόνα τῆς Ὁδηγητρίας, λείψανα ἁγίων καὶ ἄλλας εἰκόνας· ἀκολουθοῦν γυμνόποδες γυναῖκες καὶ παιδιά.

Ἡ θλιβερά πομπὴ διατρέχει τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως. Οἱ ἱερεῖς ψάλλουν συγκινητικούς ὕμνους· ἀναπέμπουν καὶ προσευχὰς καὶ ἐπικλήσεις· καὶ ὁ λαὸς ἀνακράζει μὲ συντριβὴν καὶ ἀγωνίαν: «Κύριε Ἐλέησον! Κύριε Ἐλέησον!»

Ὁ Αὐτοκράτωρ ἀπηλπισμένος περὶ τῆς σωτηρίας τῆς πόλεως, ἀλλ' ἀποφασισμένος νὰ ἐξαγοράσῃ μὲ τὸ ἴδιόν του αἷμα τὴν πτώσιν της, ἀφ' οὗ περιῆλθε τὰς ἐπάλξεις καὶ τὰ φρούρια καὶ ἐβεβαιώθη, ὅτι πάντα εἶχον καλῶς, εἰσέρχεται εἰς τὸν ναὸν τῆς ὑπερτάτης τοῦ Θεοῦ Σοφίας, συνοδευόμενος ὑπὸ πολλῶν στρατηγῶν καὶ ἱερέων καὶ ἀναριθμήτου πλήθους λαοῦ, ὁ ὁποῖος θλιβερῶς ἀνακράζει: «Κύριε Ἐλέησον! Κύριε Ἐλέησον!»

Ὁ ἦχος τῶν κλαυθμῶν, ἡ βοή τῶν γυναικείων γογγυσμῶν καὶ αἱ φωναὶ τῶν παίδων κατακαλύπτουν τὰς δεήσεις τῶν διακόνων, οἱ ὁποῖοι πρὸ τῆς ὥραίας Πύλης ἀναπέμπουν τὴν τελευταίαν ἱκεσίαν ὑπὸ τοὺς θόλους τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας «ὑπὲρ τοῦ καθυποτάξαι ὑπὸ τοὺς πόδας τῶν ὀρθοδόξων πάντα ἐχθρὸν καὶ πολέμιον».

Ἡ σκηνὴ ὅλη ἐμπνέει λύπην, πένθος, μελαγχολίαν· ὅλων αἱ καρδίαι πιέζονται, ὡσάν νὰ τελῆται ἡ νεκρώσιμος ἀκολουθία ὀλοκλήρου γενεᾶς.

Ἡ ἐθιμοταξία ἐκλείπει· αἱ κοινωνικαὶ ἀνισότητες παύουν· οἱ πολῖται κλίνουν τὰ γόνατα ἀναμίξ

μετὰ τῶν ἀρχόντων· οἱ πένητες μετὰ τῶν πλουσίων· καὶ ὡσάν νὰ εὐρίσκωνται εἰς τὸ χεῖλος τοῦ κοινοῦ τάφου, πολῖται μετὰ πολιτῶν ἀδιακρίτως ἐναγκαλίζονται.

Καὶ αὐτὸς ὁ πάνσεπτος ναός, τὸ αἰώνιον σύμβολον τῆς Ὁρθοδοξίας, τὸ καύχημα τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀφώτιστος, ἀκαλλώπιστος (1), σκυθρωπός, προεικονίζει τὴν ταλαίπωρον Ἑλλάδα τῆς στυγνῆς δουλείας, εἰς τὴν ὁποίαν ἦτο πεπρωμένον νὰ πέσῃ μετ' ὀλίγον.

Ἐφ' ὅσον προχωρεῖ ἡ δέησις ἐπὶ τοσοῦτον αὐξάνει ἡ βοή τοῦ κλαυθμοῦ καὶ διπλασιάζεται ὁ κοπετὸς τοῦ λαοῦ. Ἐφαίνετο, ὅτι ἡ ζωὴ ὄλων τῶν παρισταμένων θὰ ἔσβηνε μὲ τὸ τέλος τῆς λειτουργίας ἐκείνης· ἐφαίνετο, ὅτι ἐκάστη συλλαβὴ τῶν εὐχῶν, ἐξερχομένη ἀπὸ τοῦ στόματος τῶν ἱερέων, ἦτο νέον βῆμα πρὸς τὸν ἐπικείμενον ὄλεθρον!

Ὁ Κωνσταντῖνος, περιβεβλημένος τὰ βασιλικά μὲν, ἀλλὰ φεῦ!, πενιχρὰ καὶ τετριμμένα ἱμάτιά του, προβαίνει πρὸς τὸ ἅγιον βῆμα ἀσκεπῆς, κατηφῆς, μετὰ δακρυσμένων ὀφθαλμῶν.

Οἱ στεναγμοὶ καταπαύουν, ὁ θόρυβος σιγάζει. Ὁ αὐτοκράτωρ προσεύχεται νοερῶς ἐπὶ πολλὴν ὥραν. Κύριος οἶδε, ποίαν σωτήριον καὶ πατριωτικὴν προσευχὴν ἀναπέμπει· προσπίπτει τρὶς ἐνώπιον τῆς εἰκόνης τοῦ Δεσπότη Χριστοῦ καὶ τῆς

---

1) Διότι ὁ Βασιλεὺς ἠναγκάσθη νὰ κόψῃ ἐκ τῶν ἱερῶν σκευῶν τῶν 500 καὶ πλέον ναῶν νομίσματα, διὰ νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τοὺς μισθοὺς καὶ τὴν τροφοδοσίαν.

Θεομήτορος, ἐνῶ ταυτοχρόνως ἀναχαιτίζει δι' ἐνὸς σπασμωδικοῦ κινήματος τοῦ στόματος καὶ τῶν παρειῶν τοὺς λυγμούς, οἱ ὅποιοι ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ταραχωδῶς ἀναβαίνουν ἀπὸ τῆς καρδίας του.

Εἶτα στρέφεται πρὸς τὸν λαὸν καὶ ἀναβοᾷ με ἰσχυρὰν φωνήν:

«Χριστιανοί, συγχωρήσατε τὰς ἁμαρτίας μου καὶ ὁ Θεὸς ἅς συγχωρήσῃ τὰς ἰδικὰς σας!»

Παραλαμβάνει ἀκολούθως, ὡς ἦτο συνήθεια, παρὰ τῶν χειρῶν τοῦ ἀρχιερέως τὰ ἄχραντα μυστήρια καὶ μεταλαμβάνει.

Ἄπαντες μὲ ἓν στόμα καὶ μὲ μίαν καρδίαν ἐφώ-
νασαν:

«Ἐσο συγχωρημένος».

Μετὰ ταῦτα ὁ ἔσχατος βασιλεὺς τοῦ με-
σαίωνος ἀπευθύνεται πρὸς τοὺς παρευρισκομένους
καὶ παρακινεῖ αὐτοὺς νὰ κειωνήσουν ἅπαντες ἀ-
δελφικῶς. Ἐπειτα λέγει πρὸς αὐτούς: «Εἰς χεῖρας
σας ἐμπιστεύομαι τὸ τεταπεινωμένον ἡμῶν σκῆπτρον,
ἵνα τὸ διασώσετε· γνωρίζετε, ὅτι ἤγγικεν ἡ ὥρα,
κατὰ τὴν ὁποίαν μέλλομεν ν' ἀγωνισθῶμεν τὸν
ὑπὲρ πάντων ἀγῶνα· καὶ ἐὰν δὲν εἶναι παρὰ
Θεοῦ προωρισμένον νὰ σώσωμεν διὰ τῆς αὐτοθυ-
σίας μας τὴν ἀγαπητὴν μας Πατρίδα, τοῦλάχιστον
ὀφείλομεν νὰ καταλίπωμεν εἰς τοὺς ἀπογόνους
ἡμῶν μνήμην ἀνδρείας καὶ ἀρετῆς τοιαύτην, ὁποία
εἶναι ἀναγκαία, ἵνα διαφυλάξουν οὗτοι κατὰ τὴν
ἐνδεχομένην δουλείαν, τὴν πίστιν τῶν πατέρων καὶ
τὸν σεβασμὸν πρὸς τὸ παρελθόν».

Εἰς τοὺς λόγους τούτους τοὺς λυπηροῦς, οἱ
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

ὅποιοι, ἀπὸ στόματος εἰς στόμα ἐπαναλαμβανόμενοι, ἀντηχοῦν διὰ τελευταίαν φοράν ὑπὸ τοὺς σεβασμίους θόλους τοῦ ἱεροῦ τεμένουσ τῆς Ἀγίας Σοφίας, ὡς τελευταία διαθήκη τῆς Πατρίδος καὶ τῆς Πίστεως, ἐκspoῦν μετὰ πλείονος ἢ πρότερον ὄρμῆς οἱ κλαυθμοὶ καὶ οἱ ὄδυρμοὶ τῶν προσερχομένων εἰς τὴν μετάληψιν. Ἡ φωνὴ τῶν αἰτούντων συγχώρησιν δὲν ἀκούεται πλέον.

«Ποῖος θὰ διηγηθῆ τοὺς θρήνους καὶ τοὺς κλαυθμοὺς τῆς ὥρας ἐκείνης; καὶ ἀπὸ ξύλον καὶ ἀπὸ πέτραν, ἂν ἦτο ἄνθρωπος, ἀδύνατον νὰ μὴ δακρύσῃ», λέγει ὁ ἱστορικὸς τῆς ἀλώσεως Φραντζῆς.

ε'. Ἡ τραγικὴ σκηνὴ διακόπτεται· οἱ πάντες σπεύδουν εἰς τὰς θέσεις τῆς τιμῆς καὶ τοῦ καθήκοντος.

Κατ' ἐκείνην τὴν ὀδυνηροτάτην ὥραν ἐκοινωνήσαν ἅπαντες μίαν καὶ τὴν αὐτὴν κοινωνίαν πίστεως, ἀγάπης καὶ ἐλπίδος.

Ἄπαντες ὤμοσαν ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν ὄρκον· καὶ βασιλεὺς καὶ ἀριστοκρατία καὶ λαὸς καὶ ἱερατεῖον.

Διότι ἄλλο τι δὲν ἤκουε κανεῖς, εἰμὴ φωνὰς περὶ ἀμοιβαίας συγχωρήσεως τῶν ἀμαρτημάτων καὶ φρικτοὺς ὄρκους σταθερότητος εἰς τὰ δόγματα τῆς ἐθνικῆς πίστεως, ἂν τυχὸν ἠχμαλωτίζοντο ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν.

«Συγχώρησόν με, ἀδελφέ!» ἐφώναζεν εἰς ἐδῶ.

«Ὁ Θεὸς νὰ σὲ συγχωρήσῃ!» ἀπεκρίνοντο ἄλλοι.

Ἡ ἀμοιβαία ἄφεσις τῶν πλημμελημάτων διήρκεσε σχεδὸν μέχρι τῆς αὐγῆς.

«Ἡ ἀγωνία ἐκείνη ἑνὸς τόσον παλαιοῦ καὶ περι-

δόξου κράτους εἰς τὴν μεγαλοπρεπῆ ἐκκλησίαν αὐτοῦ εἶναι τόσον μεγάλης ὠραιότητος, ὥστε τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος δύναται νὰ εἶναι δι' αὐτὴν ὑπερήφανον.

»Οἱ τελευταῖοι ἐκεῖνοι ὕμνοι ἰκεσίας καὶ πίστεως, ψαλλόμενοι ἀπὸ ἀνθρώπους, εἰς τοὺς ὁποίους ἡ ἐρχομένη αὐγὴ ἔμελλε νὰ φέρῃ τὸν θάνατον, θὰ ἀντηχοῦν μέχρι συντελείας τῶν αἰώνων εἰς πᾶσαν Ἑλληνικὴν ψυχὴν!» γράφει ἄλλος ἐπιφανὴς ἱστορικὸς καὶ Βυζαντινολόγος, ὁ Γουσταῦος Σλουμπερζέ.

.....

Οἱ ἤχοι τῶν σαλπύγγων διακόπτουν τὴν τραγικὴν σκηνήν· αἱ μητέρες ἀποχαιρετοῦν τὰ τέκνα των· αἱ γυναῖκες ρίπτονται εἰς τὰς ἀγκάλας τῶν συζύγων· οἱ τελευταῖοι ἀσπασμοὶ συγχέονται μὲ τὸν κρότον τῶν σπαθιῶν καὶ τῶν ἀσπίδων.

«Ὅσα εἶπεν ὁ τελευταῖος Χριστιανὸς Αὐτοκράτωρ ἔθιξαν εἰς τὰ μυχιαίτατα τὰς ψυχὰς τῶν ἀκροατῶν. Ὅλοι οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἔμελλον ἐντὸς ὀλίγων ὠρῶν νὰ θυσιάσουν τὴν ζωὴν των, ἔγιναν — καθὼς διηγεῖται ὁ Φραντζῆς — ὡς λέοντες κατὰ τὴν καρδίαν καί, ἀφοῦ ἐσυγχωρήθησαν ὁ εἰς μὲ τὸν ἄλλον, ἐζήτησαν νὰ συνδιαλλαγοῦν πρὸς ἀλλήλους καὶ μετὰ δακρύων ἐνηγκαλίζοντο, χωρὶς νὰ συλλογίζωνται οὔτε τὰ φίλτατα τέκνα, οὔτε τὰς γυναῖκας ἢ τὰ πλούτη των, παρὰ μόνον ν' ἀποθάνουν διὰ νὰ προφυλάξουν τὴν Πατρίδα των».

Καὶ μετὰ ταῦτα οἱ ὀλίγοι, ἀλλ' ἀτρόμητοι ὑπερασπισταὶ τῆς πόλεως, ἐπέστρεψαν εἰς τὰς θέσεις

των ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων, πλήρεις πολεμικοῦ μένους καὶ ἀποφασισμένοι νὰ πράξουν τὸ πᾶν, καὶ μετὰ πᾶσαν δραστηριότητα καὶ θάρρος, πρὸς σωτηρίαν τῆς Πατρίδος. Ἐκλείσαν ὅλας τὰς πύλας, αἱ ὁποῖαι ὠδήγουν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς πόλεως καὶ καθελώθησαν εἰς τοὺς προμαχῶνας των μετὰ τὴν ψυχρὰν ἀπόφασιν νὰ νικήσουν ἢ ν' ἀποθάνουν.

στ'. Ἡ ἀπαισία τελευταία νύξ τῆς Βυζαντινῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Κατὰ τὸ μεσονύκτιον ἔσβησαν τὰ τελευταῖα φῶτα εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Τούρκων. Ἡ νύξ ἦτο σκοτεινὴ καὶ νεφελώδης. Σκότος βαθύ περιεκάλυψε τὴν πόλιν καὶ τὴν περὶ αὐτὴν ἕκτασιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἦσαν διεσπαρμένοι 300.000 πολεμιστὰι τοῦ Ἰσλάμ, ἔτοιμοι νὰ ἐφορμήσουν κατὰ τῆς πρωτευούσης τῶν Χριστιανῶν.

Τὸ βαρὺ καὶ μονότονον βῆμα τῶν φυλάκων καὶ ὁ συγκεχυμένος θόρυβος τῶν τελευταίων προετοιμασιῶν τῶν Τούρκων διέκοπτον τὴν νεκρικὴν σιγὴν καὶ τὴν καθίστων ἔτι μᾶλλον τρομεράν. Σύννεφα μεγάλα συνεσωρεύθησαν ἄνωθεν τῆς πόλεως καὶ ἤρχισαν νὰ πίπτουν χονδραὶ σταγόνες βροχῆς. Ὁ Μωάμεθ, ἄυπνος καθ' ὅλην τὴν νύκτα, ἀνησύχησε καὶ ἐκάλεσέ πλησίον του ἕνα ἀπὸ τοὺς σοφωτέρους οὐλεμάδες αὐτοῦ. Οὗτος, τρέμων τὴν ὄργην τοῦ Σουλτάνου, τὸν ἐβεβαίωσεν, ὅτι τὰ σύννεφα ἐκεῖνα, τὰ συσσωρευμένα ἄνωθεν τῆς πόλεως, προεμήνυον τὴν καταστροφὴν τῆς ἐκεῖνος καθησού-

χασε μὲ τὴν ἐξήγησιν αὐτὴν καὶ ἀνέμενεν ἐναγωνίως τὴν ὥραν τῆς ἐφόδου.

Μετὰ τὴν προσευχὴν καὶ τὴν θείαν μετάληψιν εἰς τὸν πάνσεπτον ναὸν τῆς Ἀγίας Σοφίας, ὁ Αὐτοκράτωρ μετέβη εἰς τὸ παλάτιον τῶν Βλαχερνῶν, ὅπου τοσοῦτοι ἐπὶ τοσοῦτους αἰῶνας ἐτελέσθησαν θρίαμβοι.

Ἀνεπαύθη ὀλίγας στιγμάς· ἔπειτα ἔνδακρυς ἐζήτησε συγχώρησιν παρὰ πάντων τῶν γηραιῶν λειτουργῶν καὶ ὑπηρετῶν του. Καὶ περὶ τὸ μεσονύκτιον ἢ περὶ τὴν πρώτην ὥραν τῆς ἐπερχομένης ὑστάτης ἡμέρας, 29ης Μαΐου, ὁ Αὐτοκράτωρ ἀπῆλθεν ἔφιππος, ἵνα περιέλθῃ διὰ τελευταίαν φορὰν τὰ τείχη καὶ δώσῃ τὰς ὑστάτας ὁδηγίας.

ζ'. Μὲ τὴν ἐναρξιν τῆς ἀπαισίας ἡμέρας ἀρχίζει καὶ ἡ ἀπεγνωσμένη πάλη.

Οἱ ἐχθροὶ εἶχον σύρει πρὸς τὴν τάφρον τὰς κλίμακας καὶ τὰς πολιορκητικὰς μηχανάς, διὰ τὴν τειχομαχίαν. Καὶ τὰ μέγιστα πολεμικὰ σκάφη των προσήγγιζον εἰς τὴν παραλίαν, πρὸς τὸ μέρος τῆς Προποντίδος καὶ τοῦ Κερατίου κόλπου.

Μετὰ μίαν ὥραν ἤρχισεν ἡ ἐφοδος. Ὁ Κωνσταντῖνος εὐρίσκετο εἰς τὴν θέσιν του πρὸ τῆς πύλης τοῦ Ἀγίου Ρωμανοῦ.

«Ἀλλάχ, Ἀλλάχ, Λαῖλλαλλάχ!» ἐξεμοῦν οἱ ἰοβόλοι ὄφεις τῶν πολεμιστῶν τοῦ Ἰσλάμ.

«Κύριε Ἐλέησον!» ἀναμέλπουν οἱ στρατιῶται τοῦ Χριστοῦ.

Πεντήκοντα χιλιάδες πολεμιστῶν, φέροντες καὶ δύο χιλιάδας κλίμακας, ἐφορμοῦν μετ' ἀλαλαγμῶν κατὰ τῶν τειχῶν. Ἄλλα πλήθη στρατιωτῶν εἶναι ἔτοιμα νὰ τοὺς διαδεχθοῦν καὶ νὰ συνεχίσουν τὴν ἐπίθεσιν.

Κατὰ διαταγὴν τοῦ Σουλτάνου ἤχοῦν αἱ σάλπιγγες, οἱ αὐλοί, τὰ τύμπανα καὶ ὅλα τὰ κεράτινα ὄργανα· καὶ αἱ τηλεβολοστοιχίαι ἐξεμοῦν ἀκαταπαύστως κατὰ τῶν τειχῶν τῆς Βασιλευούσης τοὺς διαπύρους μύδρους των. «Πάντα ταῦτα ἔκαμνον νὰ τρέμη ἡ ἀτμόσφαιρα. Καὶ ὁ πόλεμος καὶ ἡ συμπλοκὴ ὡς κάμινος ἦναψε», καθὼς βεβαιῶνουν ὅλοι οἱ ἱστορικοί.

.....

Ὁ Μωάμεθ κατηύθυνε τὴν μεγάλην ὀρμὴν τῆς ἐφόδου κατὰ τῆς πύλης τοῦ Ἀγίου Ρωμανοῦ.

Τρισχίλιοι γενναῖοι ὑπέρμαχοι τῆς πίστεως—Ἕλληνες καὶ Γενουᾶται— μὲ τὸν Κωνσταντῖνον, τὸν Ἰουστινιάνην καὶ ἄλλους ἥρωας ἐπὶ κεφαλῆς, ἀμύνονται καρτερικῶς. Ἐπὶ τέσσαρας ὄλας ὥρας ἀποκρούουν τὰς διαδοχικὰς καὶ λυσσαλέας ἐφόδους τῶν στρατευμάτων τοῦ Μωάμεθ, ὁ ὁποῖος διευθύνει αὐτοπροσώπως τὰς ἐπιχειρήσεις, κρατῶν σιδηρᾶν ράβδον καὶ παρωθῶν δι' αὐτῆς τοὺς πολεμιστὰς ἐπὶ τὰ τείχη.

Ὁ Ἰουστινιάνης, ὁ θαυμάσιος μαχητὴς, τραυματίζεται ἐλαφρῶς· ἀποβάλλει τὸ θάρρος του, δειλιάζει καὶ φεύγει εἰς τὴν κρίσιμον στιγμὴν τοῦ

ἀγῶνος, παρὰ τὰς ἰκεσίας καὶ τὰς ἐπιμόνους παρακλήσεις τοῦ Αὐτοκράτορος, ἵνα μείνη καὶ συναγωνισθῆ διὰ τὴν ἐπικειμένην νίκην.

Αἱ πρῶται ἀκτῖνες τῆς 29ης Μαΐου 1453 φωτίζουν τὴν πόλιν καὶ ἡ πρωϊνὴ αὔρα ἀναρριπίζει εἰσέτι ἐπὶ τῆς Πύλης τοῦ Ρωμανοῦ τὴν Ἀετοφόρον Αὐτοκρατορικὴν σημαίαν.

Ὁ Βασιλεὺς ἀνακράζει μετ' ἀγαλλιάσεως καὶ ὑπερηφανείας: «Συμπολεμισταὶ καὶ ἀδελφοί! ἡμῶν εἶναι ἡ νίκη! Ὁ Θεὸς ὑπὲρ ἡμῶν πολεμεῖ!»

ἦ. Πίπτει ὁ λεοντόθυμος Αὐτοκράτωρ καὶ μετ' αὐτοῦ ἡ αἰωνία Πόλις.

Οἱ πάντες ἀντιτάσσουν ἀπεγνωσμένην ἀντίστασιν εἰς τὰς συντριπτικὰς ἐφόδους καὶ τὴν τυφλὴν ὄρμην τοῦ μανιακοῦ ἐχθροῦ!

Τὰ ἄγρια στίφη τοῦ Μωάμεθ ἐκπηδοῦν ἐκ τῶν τειχῶν, εἰσρέουν εἰς τὴν μυστηριώδη μικρὰν πύλην τῆς Κερκόπορτας, κατακλύζουν τὰ πάντα καὶ ἐκχύνονται εἰς τὴν πόλιν.

Ἀλλά, πῶς ἤνοιξεν ἡ εὐρέθῃ ἀνοικτὴ ἡ Κερκόπορτα; Οἱ διάφοροι χρονογράφοι καὶ ἱστορικοὶ Ἕλληνες, Λατῖνοι καὶ νεώτεροι (Φραντζῆς—Κριτόβουλος, ὁ γραμματεὺς τοῦ Σουλτάνου, — Δούκας—Λεονάρδος—Χαλκοκονδύλης—Παπαρρηγόπουλος—Λάμπρος—Ἀδαμαντίου κ. ἄ.) διαφόρους γνώμας ἐκφέρουν.

Ὅπως δὴποτε καὶ ἂν ἔχη τὸ πρᾶγμα, εἴτε προδοσία ἔλαβε χώραν, εἴτε ἐπίτηδες εἶχεν ἀφεθῆ ἀνοι-

κτῆ ἢ Κερκόπορτα δι' ὑπολογιζομένην ἐξόρμησιν τῶν πολιορκουμένων, εἴτ' ἄλλο τι συνέβη, τὸ βέβαιον εἶναι, ὅτι τὰ στίφη τῶν βαρβάρων ἀκάθεκτα εἰσέρρεον ἐκεῖθεν.

Ὁ λεοντόθυμος Αὐτοκράτωρ περικυκλώνεται. Βλέπει τὸν ἄφευκτον θάνατόν του· κεντᾷ τὸν ἵππον του καὶ ρίπτεται εἰς τὸ πυκνότερον στίφος τῶν ἐχθρῶν, ἐν ᾧ τὸ αἷμα ρέει ποταμηδὸν ἀπὸ τῶν ποδῶν καὶ τῶν χειρῶν αὐτοῦ.

Οἱ πλεῖστοι ἐκ τῶν ὀπαδῶν του κεῖνται ἤδη νεκροὶ ἢ θανασίμως πληγωμένοι· ἐλάχιστοι ἐνδίδουν εἰς τὸν κορυφούμενον χεῖμαρρον καὶ συμπαρασύρονται ἀπὸ τὸ σμῆνος τῶν ἐπιδρομέων.

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἀνακράζει ὁ λαμπρόψυχος Αὐτοκράτωρ! «Ἡ πόλις ἀλίσκεται· ἐγὼ τί ἔτι ζῶ; Δὲν ὑπάρχει χριστιανός, ἵνα λάβῃ τὴν κεφαλὴν μου;»

Μόλις ἐπρόφερε τὰς λέξεις ταύτας, εἷς ἐκ τῶν Τούρκων τὸν ἐπλήγωσε κατὰ πρόσωπον. Ὁ Κωνσταντῖνος ἀπέδωκεν ἀμέσως τὴν πληγὴν· ἀλλ' ἕτερος ἐκ τῶν ὀπισθεν ἐπέφερε κατ' αὐτοῦ τραῦμα καίριον καὶ ὁ βασιλεὺς ἔπεσεν!.....

Ἔπεσεν ὁ ὕστατος Βυζαντινὸς Αὐτοκράτωρ! Ἔπεσε καὶ ἡ Πόλις μετ' αὐτοῦ!

Ἔπεσε τὸ καταφύγιον τῶν Χριστιανῶν!

Ἔπεσεν ἡ ἐλπίς καὶ ἡ χαρὰ τοῦ Πανελληνίου!

Ἔπεσεν ὁ ἐπὶ χίλια ἑκατὸν ἔτη ἀκατάβλητος προμαχὼν τῆς Πίστεως καὶ τοῦ πολιτισμοῦ ἐναντίον τῶν βαρβάρων!

θ'. Ὁ Μωάμεθ τηρεῖ τοὺς ὄρκους του. Ἡ φρίκη τῆς λεηλασίας.

Τὰ στίφη τῶν βαρβάρων ἐνσκήπτουν εἰς τὴν πόλιν δίκην χειμάρρου ἀκατασχέτου ἢ πυρὸς παμφάγου· καὶ ἐκτρέπονται εἰς διαρπαγὴν, σύλησιν τῶν ἱερῶν, ληστείας καὶ φόνους.

«Καὶ εἶναι δεινὸν τὸ θέαμα· ἐλεινὸν καὶ φρικτότερον πάσης τραγωδίας. Οἱ βάρβαροι μὲ χεῖρας καθημαγμένας, μὲ κραυγὰς χυδαίας, μὲ βλέμμα φονικόν, ὡσάν θηρία ἄγρια καὶ ἀνήμερα εἰσπηδοῦν εἰς παλάτια εὐγενῶν καὶ εἰς οἰκίας κοινῶν ἀστῶν. Καὶ ὑβρίζουν καὶ σύρουν εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν ἄνευ διακρίσεως ἀνδρας, βιάζουσι γυναῖκας καὶ παρθέτους, σφάζουσι παῖδας, πρεσβύτας, νέους, ἱερεῖς, μοναχοὺς καὶ πᾶσαν ὑβρίν καὶ ἀτιμίαν ἀπεργάζονται», καθὼς ὁμολογεῖ αὐτὸς ὁ γραμματεὺς τοῦ Σουλτάνου Κριτόβουλος, εἰς βιβλίον του ἀφιερωμένον εἰς αὐτὸν τὸν Σουλτᾶνον.

Ἐφθασαν τέλος εἰς τὸν πάνσεπτον ναὸν τῆς Ὁρθοδοξίας.

Ἐκεῖ εὔρον πλῆθος ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν καὶ παιδων, ὄχλον ἀναρίθμητον, οἱ ὅποιοι εἶχον καταφύγει ὡς εἰς ἄσυλον καὶ ἰκέτευσαν μὲ ὀλολυγμοὺς καὶ θρήνους τὴν ἐξ ὑψους σωτηρίαν.

Οὐδὲ τούτων ἐφείσθησαν οἱ ἀπαίσιοι κατακτηταί. Οὔτε τοῦ ἱεροῦ τεμένους τὸ ἱερώτατον ἄσυλον ἐσεβάσθησαν!

Ἐθραυσαν τὰς θύρας διὰ πελέκεων καὶ εἰσήλασαν ὡς δαίμονες ἀπαίσιοι, φρικτοὶ τὴν ὄψιν...

Καὶ ἀφοῦ ἔσφαξαν ἀνηλεῶς καὶ ἐβεβήλωσαν ἀσεβῶς καὶ ἠτίμασαν αἰσχρῶς καὶ ἐσύλησαν ἀναιδῶς, ἔσυραν αἰχμαλώτους τοὺς διασωθέντας εἰς τὰς τριήρεις καὶ τὸ στρατόπεδον.

ι'. Ἡ κεφαλή καὶ τὸ σῶμα τοῦ Μεγάλου Αὐτοκράτορος.

Ὁ δὲ Κωνσταντῖνος, πεσὼν, ἔμεινεν ἐκεῖ, κατὰ γῆς κείμενος, μεταξὺ μυρίων ἄλλων νεκρῶν. Καίτοι ἐφόρει τὰ ἔρυθρᾶ πέδιλα, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἦσαν κεντημένοι χρυσοὶ δικέφαλοι ἀετοί, δὲν ἐγένετο ἀντιληπτὸς ὑπὸ τῶν φονέων του, οἱ ὅποιοι ἔσπευδον εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς πόλεως δι' ἀρπαγὴν καὶ λεηλασίαν.

Τὴν ἐπομένην ἡ λεηλασία ὠργανώθη. Ἐπὶ πάσης καταληφθείσης οἰκοδομῆς ἀνεστηλοῦτο μικρὰ ὀθωμανικὴ σημαία, ὡς τεκμήριον, ὅτι αὕτη εἶχε καταληφθῆ καὶ ὅτι συνεπῶς, οἱ κατόπιν ἐπερχόμενοι δὲν ἐδικαιοῦντο νὰ εἰσέλθουν. Πλέον τῶν 200.000 τοιαῦται σημαῖαι ὑψώθησαν.

Τέλος ὁ Μωάμεθ, ὁ ὁποῖος δὲν ἠθέλησεν ἀρχικῶς νὰ γίνῃ μάρτυς τῆς λεηλασίας, ἀπεφάσισε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν πόλιν.

Ἀφίππευσε πρὸ τοῦ Ὑπερτάτου σκηνώματος τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ ἀπὸ τῆς Ἀγίας Τραπεζῆς ἐκήρυξε τὴν πίστιν τοῦ Ἰσλάμ.

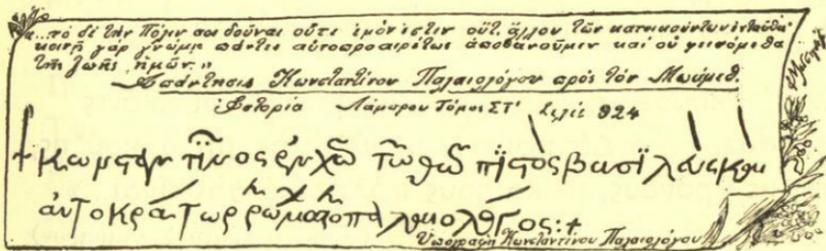
Ἔθεσε μερικὰ ὄρια εἰς τὴν ἕκτασιν τῆς λεηλασίας καὶ διέταξε νὰ γίνῃ ἐπισταμένη ἔρευνα ἀνὰ τὰ πτώματα τῆς Πύλης τοῦ Ρωμανοῦ, πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ νεκροῦ τοῦ Αὐτοκράτορος.

Ὁ νεκρὸς ἀνεγνωρίσθη ἐκ τῶν ἀετοφόρων πεδίων. Ἀπεκόπη ἡ κεφαλή του καὶ προσεκομίσθη εἰς τὸν κατακτητήν. Ὁ πρὸς στιγμὴν διασωθεὶς μέγας δούξ Νοταρᾶς, κληθεὶς ἐβεβαίωσε τὴν ταυ-

τότητα τῆς κεφαλῆς τοῦ Ὑστάτου τῶν Ἑλλήνων
Αὐτοκράτορων.

Ὁ Μωάμεθ διέταξε νὰ προσηλωθῇ ἡ κεφαλὴ ἐπὶ
κίονος καὶ νὰ παραμείνη μέχρι ἐσπέρας, τὸ δὲ πτώμα
νὰ ταφῆ...

(Κατὰ Κ. Παπαρηγόπουλον· Σ. Λάμπρον· Α. Ἀδαμαντίου· Γ. Σλουμβερζέ
· Σ. Ζαμπέλιον· Γ. Φραντζῆν. Πλήρης διασκευὴ καὶ συναρμολόγησις Χ. Δ.)

ΘΡΗΝΟΙ ΕΠΙ ΤΗ ΑΛΩΣΕΙ

α'. Καλόγρημα μαγεῖρευε ψαράκια στὸ τηγάνι

καὶ μιὰ φωνή, ψιλή φωνή ἀπάνωθε τῆς λέγει·

— «Πάψε γρηὰ τὸ μαγειριὸ κ' ἡ Πόλη θὰ τουρκέψη!»

— «Ὅταν τὰ ψάρια πεταχτοῦν κ' ἐβγοῦν καὶ ζωντα-
(νέψουν

τότε κι ὁ Τοῦρκος θὲ νὰ μπῆ κ' ἡ Πόλη θὰ τουρκέψη».

Τὰ ψάρια πεταχτήκανε, τὰ ψάρια ζωντανέψαν

κι' ὁ ἀμηρᾶς ἐσέβηκεν ἀτός του καβαλάρης.

(Δημῶδες· κατὰ Σ. Λάμπρον)

Ἐκορυφώθη ὁ συγκινητικὸς συνδυασμὸς τῆς θλί-
ψεως καὶ τῶν ἐλπίδων τοῦ Ἕθνους εἰς τὸ περιλά-
λητον δημοτικὸν ἄσμα, τὸ ὁποῖον εἶναι διαδεδομέ-
νον ἀνὰ τὸ Πανελλήνιον σύμπαν:

β'. Πῆραν τὴν Πόλη, πῆραν την, πῆραν τὴν Σαλονίκη
πῆραν καὶ τὴν ἄγια-Σοφιά, τὸ μέγα μοναστήρι·

ποῦχε τρακόσια σήμαντρα κ'έξηντα δυὸ καμπάνες·
κάθε καμπάνα καὶ παπᾶς, κάθε παπᾶς καὶ διαῆκος.
Σιμά νὰ βγοῦνε τὰ ἅγια κι ὁ βασιλιάς τοῦ κόσμου,
φωνή τοὺς ἦρθ' ἀπ' τὸ Θεὸ κι ἀπ' Ἀγγέλου κρίση·
«Ἀφῆτ' αὐτὴ τὴν ψαλμωδιὰ νὰ χαμηλώσουν τ' ἅγια
καὶ στείλτε λόγο στὴ Φραγκιά νὰ ῥθουν νὰ τὰ πιάσουν,
νὰ πάρουν τὸ χρυσὸ σταυρὸ καὶ τ' ἅγιο τὸ βαγγέλιο
καὶ τὴν ἁγία Τράπεζα νὰ μὴ τήνε μολύνουν».

Σὰν τ' ἄκουσεν ἡ Δέσποινα, δακρῦζουν οἱ εἰκόνες
«Σώπασε, κυρὰ Δέσποινα, μὴν κλαίγης, μὴ δακρῦζης,
Πάλι μὲ χρόνους, μὲ καιροὺς πάλι δικά σας εἶναι...»

(Δημῶδες κατὰ Σ. Λάμπρον)

24 Η ΑΓΙΑ ΤΡΑΠΕΖΑ

Στῆς Προποντίδος μιὰν ἀκτὴ
μαύρη φουσκών' ἡ θάλασσα,
τὰ κύματα ἀγριεύουνε,
ὅταν περνοῦνε Ἀγαρηνοί.

Στῆς Προποντίδος μιὰν ἀκτὴ
παίζουν γλυκὰ τὰ κύματα,
ἀνθόνερο ραντίζουνε,
ὅταν περνοῦνε Χριστιανοί.

Ἐκεῖ ἔναι τῆς Ἀγία-Σοφιάς
ἡ Ἀγία Τράπεζα κρυμμένη.
Χρόνια καὶ χρόνια βουλιαγμένη.

Καὶ μὲς στὰ φύκια τοῦ γιαλοῦ,
ὅπως οἱ ἄλλοι ἐξορισμένοι,
τὸ λυτρωμὸ τῆς περιμένει.

Ι. ΛΑΜΒΕΡΓΗΣ

25. Η ΣΚΛΑΒΑ Η ΠΟΛΗ

Ἡ σκλάβα ἢ Πόλη κάθεται στὸ Βόσπορο καὶ κλαίει·
Κι ὁ φειδωτὸς ὁ Βόσπορος τὴν συμπονεῖ καὶ λέει:
— «Πές μου, κυρά μου ζηλευτή, πεντάμορφη κυρά μου,
Γιατί ποτίζεις δάκρυα τὰ γαλανὰ νερά μου;
Σὰν τί 'ναι, ποὺ μοῦ 'ζήτησες κ' ἐγὼ νὰ μὴν τὸ φέρω;
Μήπως σ' ἐλύπησα ὁ φτωχὸς καὶ δίχως νὰ τὸ ξαίρω;
'Στὰ κάτασπρα τὰ πόδια σου δὲν 'πέρασεν ἡμέρα,
Ποὺ νὰ μὴ σουῦφερα σκυφτὸς δῶρ' ἀπ' τὸν κόσμο πέρα·
Τὰ μύρα τῆς Ἀνατολῆς καὶ τὰ μεταξωτὰ της
Καὶ τὰ χαλιὰ τ' ἀτίμητα, τὰ μυριοπλουμιστὰ της,
Καὶ τῆς Φραγκιᾶς τ' ἀσημικὰ καὶ τὰ χρυσᾶ στολίδια
Καὶ τ' ἄλλα της τὰ 'ξακουστὰ, τὰ τόσα της παιχνίδια!
Πές μου λοιπόν, γιατί μοῦ κλαῖς, πεντάμορφη κυρά μου;
Γιατί ποτίζεις δάκρυα τὰ γαλανὰ νερά μου;»

— «'Στὰ κάτασπρα τὰ πόδια μου δὲν πέρασεν ἡμέρα,
Ποὺ νὰ μὴν ἔφερες σκυφτὸς δῶρ' ἀπ' τὸν κόσμο πέρα!
Μόν' ἓνα δῶρο ὀλημερὶς κι ὀλονυχτὶς προσμένω
Κι' ἀκόμα δὲν μοῦ τ' ὄφερε τὸ κῦμα σ' τ' ἀφρισμένο.
Μόν' ἓνα δῶρο λαχταροῦν τὰ μάτια μου καὶ κλαῖνε,
«'Ατίμητο στ' ἀτίμητα **ἐλευθεριὰ** τὸ λένε!».

Ἐὸ Βόσπορος ποὺ τ' ἄκουσε, κοιτάζει τὴν κυρά του!...
Κι ἀναστενάζει θλιβερά στὰ γαλανὰ νερά του!

Κ. ΜΑΝΟΣ

26. ΛΑΜΠΡΟΣ ΚΑΙ ΦΩΤΟΣ ΤΖΑΒΕΛΛΑΣ

Ὁ δολερὸς καὶ πανοῦργος τύραννος τῆς Ἠπείρου Ἀλῆ πασᾶς δὲν συνετίσθη ἀπὸ τὰς ἀποτυχίας του. Ἐπεθύμει διακαῶς νὰ ὑποτάξῃ τὸ ἀρειμάνιον Σοῦλι. Προσεποιήθη λοιπὸν φιλίαν πρὸς τοὺς Σουλιώτας· ἔστειλε τὴν κάτωθι ἐπιστολὴν πρὸς τοὺς ὀπλαρχηγούς των καὶ ἐζήτησε τὴν συνδρομὴν αὐτῶν κατὰ τοῦ Ἀργυροκάστρου·

«Φίλοι, Μπότσαρη καὶ Τζαβέλλα,

Ἐγὼ ὁ Ἀλῆ πασᾶς, σᾶς στέλνω τοὺς χαιρετισμούς μου καὶ σᾶς φιλῶ στὸ μέτωπο. Γνωρίζω τὸ θάρρος σας καὶ τὴν γενναϊότητά σας καὶ ἐπειδὴ ἔχω ἀνάγκην τῆς βοήθειας σας, παρακαλῶ θερμῶς, ἅμα λάβετε τὴν παροῦσαν, νὰ μαζέψετε τὰ παλληκάρια σας καὶ νὰ ἔλθετε νὰ ἐνωθῆτε μαζί μου, διὰ νὰ κατορθώσω νὰ βαδίσω ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν μου. Εἶναι κατάλληλος στιγμή νὰ μὲ ὑπηρετήσετε καὶ νὰ δείξετε τὴν φιλίαν σας καὶ τὴν ἀγάπην σας. Θὰ πληρωθῆτε διπλὸν μισθὸν ἀπὸ τοὺς Ἀρβανίτες μου, γιατί ἀληθινὰ εἴσαστε γενναϊότεροι ἀπ' αὐτούς. Ἐπειδὴ δὲν θὰ ξεκινήσω προτοῦ ἔρθετε, θὰ σᾶς παρακαλέσω νὰ κάμετε γρήγορα. Αὐτὰ μονάχα ἔχω ἐπὶ τοῦ παρόντος.

Ὁ φίλος σας.

Ἀλῆς.»

Οἱ Σουλιῶται ἐνέπεσαν εἰς τὴν παγίδα καὶ ἔστει-

λαν ὑπὸ τὸν Λάμπρον Τζαβέλλαν ἑβδομήκοντα ἄνδρας· μεταξύ τούτων ἦτο καὶ ὁ ὀκταετῆς υἱὸς τοῦ Λάμπρου Φῶτος.

Ὁ Ἄλῆς ὑπεδέχθη εἰς τὸ στρατόπεδόν του τὸν Λάμπρον καὶ τοὺς στρατιώτας μετὰ μεγίστης φιλοφροσύνης· παρήγγειλε δὲ εἰς αὐτοὺς νὰ εἶναι ἔτοιμοι τὴν ἐπομένην διὰ τὸν πόλεμον.

— «Καὶ τὴν ἄκομη, ἂν ἀγαπᾷς, πασᾶ μου», ἀπεκρίθη ὁ Λάμπρος, «ἔτοιμοι εἶμεθα».

— «Ὅχι σήμερον· εἴσθε κουρασμένοι»· ἀπήντησεν ὁ Ἄλῆς.

— «Οἱ Σουλιῶται δὲν κουράζονται, πασᾶ μου, ὅταν πηγαίνουν εἰς τὸν πόλεμον», ἀπεκρίθη ἀγερῶχος ὁ Λάμπρος.

— «Εὔγε! εὔγε! ἀλλὰ ἄς περιμείνωμεν τὰς εἰδήσεις τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς», ἀπεκρίθη ὁ Ἄλῆς.

— «Ὅρισμός σου! πασᾶ μου!» εἶπεν ὁ Λάμπρος καὶ ἐξῆλθεν ἐκ τῆς σκηνῆς τοῦ Ἄλῆ.

Ἐπειτα ἀπὸ ὀλίγας ὥρας ἐπέστρεψεν ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ καὶ ἀνήγγειλε, κατὰ μυστικὴν διαταγὴν τοῦ Ἄλῆ, ὅτι συνήντησε δῆθεν τὴν ἐμπροσθοφυλακὴν τῶν Ἀργυροκαστριτῶν καὶ διεσκόρπισεν αὐτὴν κακῶς. Ὁ Ἄλῆς διέταξε νὰ πανηγυρίσουν τὴν νίκην ταύτην διὰ διαφόρων διασκεδάσεων καὶ ἀγώνων.

Ἀρχικῶς οἱ Ἄλβανοὶ ματαίως διηγωνίζοντο μόνοι νὰ ὑπερπηδήσουν βαθὺν χάνδακα καὶ εἰς τριπλοῦν ἄλμα· ἔπειτα πρσεκάλεσαν καὶ τοὺς Σουλιώτας νὰ διαγωνισθοῦν μετ' αὐτῶν. Οἱ Σουλιῶται χωρὶς νὰ ὑποπτευθοῦν δόλον, κατέθεσαν τὰ ὄπλα καὶ κατῆλθον εἰς τὸν ἀγῶνα.

Πάντες οἱ Σουλιῶται διεκρίθησαν εἰς τοὺς ἀγῶνας τούτους. Ὁ δὲ Φῶτος, ἵνα δείξη τὴν εὐκνησίαν του, ἐπήδησε τεράστιον πήδημα ἀπὸ τῆς δεξιᾶς εἰς τὴν ἄλλην ὄχθην τοῦ χάνδακος. Ὁ Ἀλῆς, ὅτε εἶδε τοῦτο, ἠγέρθη καὶ ἐχειροκρότησε τὸν Φῶτον.

Ἄλλὰ τοῦτο ἦτο σύνθημα ἐκ τῶν προτέρων γνωστὸν εἰς τοὺς Ἀλβανούς.

Οἱ Ἀλβανοὶ ἐπέπεσαν κατὰ τῶν ἀόπλων Σουλιωτῶν· συνέλαβαν αὐτοὺς καὶ ἀλυσσοδεμένους τοὺς ὠδήγησαν εἰς τὴν φυλακὴν. Ἄλλ' ὁ γενναῖος Σουλιώτης Νάσος, τὸ πρωτοπαλλήκαρον τοῦ Λάμπρου, διέφυγε τὰ δεσμὰ τῶν Ἀλβανῶν καὶ ἐρρίφη εἰς τὸν Ἀχέροντα ποταμόν· τὸν διέπλευσεν ὑπὸ χάλαζαν Ἀλβανικῶν σφαιρῶν καὶ διεσώθη εἰς τὸ Σοῦλι. Ἄμα ἔφθασεν, ἐνημέρωσε τοὺς Σουλιώτας περὶ τῶν καταχθονίων σχεδίων τοῦ Ἀλῆ. Οἱ Σουλιῶται κατέλαβον τὰς θέσεις ἀμύνης. Τὴν πρωΐαν τῆς ἐπομένης ἡμέρας ὁ Ἀλῆς προσέκάλεσεν ἄοπλον καὶ ἀλυσσοδεμένον τὸν Λάμπρον καὶ τοῦ εἶπε μετὰ χαιρεκακίας καὶ σαρκασμοῦ:

«Πῶς σύ, καπετὰν Λάμπρο, σ'τὰ σίδηρα; Ποῦ εἶναι τὰ ἄρματα σου; Ποῖος εἶναι ἐκεῖνος, ποὺ ἔβαλε χέρι στὸν ἐξακουστὸν Λάμπρον; Κρίμα στὸ παλληκάρι!»

Ὁ Λάμπρος ἄφωνος καὶ ἀκίνητος ἐκράτησε πρωτοφανῆ ἀταραξίαν.

Ἐπειτα ὁ Λάμπρος μετεφέρθη καὶ πάλιν εἰς τὴν φυλακὴν· ἐκεῖ εὔρε τὸν υἱὸν Φῶτον δέσμιον καί... ἐδάκρυσεν.

— «Κλαίεις, πατέρα; ἠρώτησεν ὁ Φῶτος. Θάρρος, πατέρα· καὶ ἂν ζήσωμεν, θὰ μᾶς

ξεσκλαβώσουν οί συμπολίται μας· ἂν ἀποθάνωμεν, ἡ μητέρα μου καὶ οί Σουλιῶται θὰ πάρουν τὸ αἷμα μας ἀπὸ τὸν ἄπιστον!»

— «Αἶ, παιδί μου! » εἶπεν ὁ Λάμπρος, « δὲν κλαίω δι' ἡμᾶς· κλαίω διὰ τοὺς συμπολίτας μας, οἱ ὅποιοι δὲν γνωρίζουν τί μᾶς συνέβη καὶ δὲν ἤξεύρουν τοὺς σκοποὺς τοῦ ἀπίστου τυράννου».

— «Μὴ σὲ μέλει, πατέρα, δι' αὐτούς», εἶπεν ὁ Φῶτος· «ὁ ἅγιος Γεώργιος προστατεύει τὸ Σοῦλι· ὁ Νάσος αὐτὴν τὴν ὥραν θὰ εἶναι σ' τὸ Σοῦλι καὶ θὰ δώσῃ εἶδησιν εἰς τὰ ἀδέλφια μας».

— «Πῶς!» ἀνέκραξεν ὁ Λάμπρος μετ' ἐκπλήξεως, «δὲν τὸν ἔπιασαν τὸν Νάσον;»

— «Τὸν ἔπιασαν! μὰ τοὺς ἔφυγεν ἀπ' τὰ χέρια», εἶπεν ὁ Φῶτος.

— «Αἶ! τώρα ἅς ἀποθάνω, δὲν μὲ μέλει, ἐσώθῃ τὸ Σοῦλι!» ἀνεφώνησε πλήρης ἀνακουφίσεως ὁ Λάμπρος.

Ὁ Ἀλῆς παρέλαβε τὸν Λάμπρον καὶ ἐπορεύθη κατὰ τοῦ Σουλίου μὲ τὴν πεποίθησιν, ὅτι θὰ τὸ κυριεύσῃ. Ἐφθασεν εἰς τὸ Ἐπταχώρι, τὸ ὅποιον εὔρε κενόν. Ἀλλὰ μόλις ἐπροχώρησε προσεβλήθη ὑπὸ τῶν Σουλιωτῶν καὶ ὑπεχώρησε.

Μετὰ ταῦτα ὁ Ἀλῆς διέταξε νὰ φέρουν ἐνώπιον αὐτοῦ τὸν Λάμπρον, πρὸς τὸν ὅποιον εἶπε:

«Λάμπρο, ἡ ζωὴ σοῦ καὶ τοῦ παιδιοῦ σου εἶναι σήμερον εἰς τὰ χέρια μου· ἂν μοῦ δώσῃς σήμερον τὸ Σοῦλι, θὰ χαρίσω τὴν ζωὴν

καὶ σοῦ καὶ τοῦ παιδιοῦ σου καὶ θὰ σοῦ δώσω ὅ,τι ἄλλο θέλεις, χρήματα καὶ τιμὰς· ἄλλως θὰ σᾶς ψήσω ὅλους ζωντανούς καὶ σὲ καὶ τὸν υἱόν σου καὶ τοὺς ἄλλους ὅλους καὶ θὰ κάμω τὸ Σοῦλι νὰ μὴ φυτρῶνη οὔτε χορτάρη».

Ὁ γενναϊόφρων Τζαβέλλας κατέπνιξε πρὸς σιγμὴν τὴν ἀγανάκτησιν καὶ ἀπεκρίθη: «Ὅρισμός σου, πασᾶ μου! Ἄλλ' ἐν ὄσῳ εὐρίσκομαι χειροδέσιμος, Σοῦλι μὴν ἐλπίζης νὰ πάρῃς, οὔτε σήμερον οὔτε ποτέ. Ἄν ἴσως ὁμως καὶ μὲ ἀφήσης νὰ ὑπάγω στὸ Σοῦλι, τότε ἠμπορεῖς νὰ ἐλπίζης».

— «Καὶ πῶς νὰ σὲ πιστεύσω, καπετὰν Λάμπρο, ὅτι δὲν θὰ μὲ γελάσης;» ἠρώτησεν ὁ Ἀλῆς.

— «Ἐχεις, πασᾶ μου, στὰ χέρια σου τὸν υἱόν μου, τὸν Φῶτον, τὸν ὁποῖον ἔχω καλύτερα καὶ ἀπὸ τὸ Σοῦλι καὶ ἀπὸ τὴν ζωὴν μου», εἶπεν ὁ Λάμπρος.

Ὁ Ἀλῆς ἀπέλυσε τὸν Λάμπρον. Ἄλλ' ἐκεῖνος, μόλις ἐπλησίασεν εἰς τὸ Σοῦλι, ἐφώνησε:

«Στ' ἄρματα, ἀδέρφια, μικροὶ καὶ μεγάλοι, ἄνδρες καὶ γυναῖκες!»

— «Ναί, ναί, θάνατος εἰς τοὺς ἀπίστους», ἀνέκραξαν ὅλοι, ὅτε εἶδαν τὸν γενναῖον ἀρχηγόν των.

— «Ἄλλὰ ὁ Φῶτος εἶναι στὰ χέρια τοῦ ἐχθροῦ», εἶπεν ἓνας Σουλιώτης.

— «Δὲν εἶναι καιρὸς τώρα νὰ συλλογιζώμεθα διὰ τὸ παιδί μου, ἀλλὰ διὰ τὴν Πα-

τρίδα», ἀπεκρίθη ὁ Λάμπρος μὲ πλήρη αὐταπά-
ρησιν.

«Ναί, ναί», ἐφώνησε καὶ ἡ Μόσχω, ἡ σύζυγος
τοῦ Λάμπρου. «Τὸ παιδί μας εἶναι παιδί τοῦ
Σουλίου καί, σὰν γλυτώσῃ τὸ Σοῦλι, γλυ-
τώνει καὶ τὸ παιδί μας· σὰν χαθῇ τὸ
Σοῦλι, ἄς χαθῇ καὶ τὸ παιδί μας καὶ ἐγὼ
ἢ ἰδία».

Οἱ Σουλιῶται ἐνθουσιασμένοι ἀπὸ τοὺς πατριω-
τικούς τούτους λόγους ἀπεφάσισαν νὰ ἐκκινήσουν
κατὰ τοῦ τυράννου· ἀλλ' οἱ φρονιμώτεροι ἀνεχαί-
τισαν τὴν ὀρμὴν τοῦ λαοῦ διὰ νὰ σκεφθοῦν ὠρι-
μώτερον.

Ἐν τῷ μεταξύ ἀπέστειλεν ὁ Λάμπρος πρὸς τὸν
Ἄλῃν τὴν ἐξῆς ἐπιστολήν:

«Βεζύρη Ἄλῃ Πασᾶ,

Χαίρομαι, ὅπου ἐγέλασα
ἓνα δόλιον, σὰν καὶ σένα· εἶμ' ἐδῶ νὰ δια-
φεντεύσω τὴν Πατρίδα μου ἐναντίον εἰς
ἓνα κλέφτην, σὰν κι' ἐσένα. Ὁ υἱός μου
θέλει ἀποθάνει, ἐγὼ ὅμως θὰ ἐκδικήσω
τὸν θάνατόν του πρὶν ἀποθάνω. Κάποιοι
Τοῦρκοι, σὰν καὶ σένα, θὰ ποῦν, πὼς εἶ-
μαι ἄσπλαγχνος πατέρας, μὲ τὸ νὰ θυσι-
άσω τὸν υἱόν μου διὰ τὸν ἰδικόν μου λυ-
τρωμόν. Ἀποκρίνομαι, ὅτι: ἂν ἐσὺ πάρῃς
τὸ βουνὸ (τὸ Σοῦλι), θέλεις σκοτώσει καὶ
τὸν υἱόν μου μὲ τὸ ἐπίλοιπον τῆς φαμί-
λιας μου καὶ τοὺς συμπατριώτας μου·

τότε δὲν θὰ μπορέσω νὰ ἐκδικήσω τὸν θάνατόν τους. Ἀμή, ἂν νικήσωμεν, θέλω ἔχει καὶ ἄλλα παιδιὰ. Ἐὰν ὁ υἱός μου, νέος, καθὼς εἶναι, δὲν μένη εὐχαριστημένος ν' ἀποθάνῃ διὰ τὴν Πατρίδα του, αὐτὸς δὲν εἶναι ἄνθρωπος νὰ ζήσῃ καὶ νὰ γνωρίζεται ὡς υἱός μου: Προχώρησε λοιπόν, ἄπιστε! εἶμαι ἀνυπόμονος νὰ ἐκδικηθῶ.

Ἐγὼ ὁ ὠμοσμένος ἐχθρός σου
Καπετὰν Λάμπρος Τζαβέλλας.»

Ἡ ἐπιστολὴ αὐτὴ ἐξηγρίωσε τὸν Ἀλῆν τοσοῦτον, ὥστε διέταξε τὸν στρατὸν νὰ ἐκστρατεύσῃ ἀμέσως κατὰ τοῦ Σουλίου. Ἀλλ' οἱ Σουλιῶται ὠχυρωμένοι εἰς τὴν Κιάφαν ἀνέμενον τὸν ἐχθρόν. Συνήφθη κρατερὰ μάχη, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Ἀλῆς ἠττήθη κατὰ κράτος.

Ὁ Φῶτος ἀλυσόδετος μετὰ τῶν ἄλλων αἰχμαλώτων ὠδηγήθη εἰς τὰ Ἰωάννινα πρὸς τὸν Βελῆν τὸν υἱὸν τοῦ Ἀλῆ. Ἐκεῖνος διέταξε νὰ τὸν ρίψουν εἰς σκοτεινὴν φυλακὴν. Τὴν ἐπαύριον ὁ Βελῆς διέταξε καὶ ὠδήγησαν ἐνώπιόν του τὸν Φῶτον. Προσεπάθησε δι' ἀπειλῶν καὶ ὑποσχέσεων νὰ τὸν πείσῃ νὰ ἀλαξοπιστήσῃ. «Νὰ ἀφήσῃς τὴν Πατρίδα σου, ἔλεγεν ὁ Βελῆς, καὶ νὰ γίνῃς Τοῦρκος, γιὰ νὰ σοῦ χάρισω τὴν ζωὴν σου, νὰ σὲ κάμω μεγάλον ἄνθρωπον, νὰ σοῦ δώσω χρήματα, ἄρματα μαλαματένια καὶ ἄλογα».

Ὁ Φῶτος δὲν ἀπεκρίνετο· ἠτένιζε μόνον τὸν τύραννον διὰ βλέματος, τὸ ὁποῖον ἠρμήνευε τρομε-

ρὰν ἀγανάκτησιν καὶ περιφρόνησιν, ἣ ὁποῖα ἐγέ-
μιζε τὴν ψυχὴν του!

—«Δὲν ἀποκρίνεσαι;» ἠρώτησεν ὁ Βελῆς ἀπει-
λητικῶς.

—«Τὰ λόγια σου δὲν ἀξίζουσι ἀπόκρι-
σιν», ἀπήντησεν ἀτάραχος ὁ Φῶτος.

—«Ἐτσι αἶ, σκυλί! στάσου καὶ θὰ ἰδῆς αὔ-
ριον, ὅτι θὰ σᾶς ψήσω ὅλους ζωντανούς»,
ἠπειλήσεν ὁ Βελῆς.

—«Πολὺ καλὰ θὰ κάμῃς, εἶπεν ὁ Φῶτος· καὶ
ὁ πατέρας μου τὸ ἴδιον θὰ κάμῃ εἰς ἐσέ καὶ
εἰς τὸν πατέρα σου καὶ εἰς τοὺς ἀδελφούς
σου καὶ εἰς ὅλους τοὺς συγγενεῖς σου, ἂν
πέσετε στὰ χέρια του».

Ὁ Βελῆς ἠγανάκτησε διὰ τὴν ἠρωϊκὴν αὐτὴν ἀ-
πάντησιν τοῦ Φώτου καὶ διέταξε νὰ τὸν ρίψουν καὶ
πάλιν εἰς τὴν φυλακὴν. Ὅτε ἔφθασεν εἰς τὴν φυλα-
κὴν ὁ Φῶτος, κάποιος ἐκ τῶν αἰχμαλώτων τὸν ἠρώ-
τησε:

«Τί ἐμιλήσατε μὲ τὸν τύραννον;»

—«Νὰ ἐτοιμασθῆτε, ἀδέλφια, νὰ ἀπο-
θάνωμεν. Σουλιῶται χριστιανοί, ὁ ἄπι-
στος μὲ ἐφοβέρισε νὰ μᾶς ψήσῃ ὅλους
ζωντανούς, ἂν δὲν ἀλλάξω τὴν πίστιν
μου!»

—«Καὶ τί τοῦ ἀπεκρίθη, κύρ Φῶτο;» ἠ-
ρώτησαν οἱ αἰχμάλωτοι.

—«Τοῦ ἀποκρίθηκα, ὅτι θὰ ἀποθάνωμεν
ὅλοι σὰν ἀληθινοὶ χριστιανοί, πού εἶ-
μεθα!»

—«Μπράβο, μπράβο, κύρ Φῶτο», ἀνέκραξαν

οί αίχμάλωτοι, καί ήτοιμάζοντο νά άποθάνουν.
'Αλλ' ό πόλεμος τής 20 'Ιουλίου εις τήν Κιάφαν, άλλως άπεφάσισεν.

‘Ο 'Αλλής συνήψεν ειρήνην μετά τών Σουλιωτῶν καί ύπεχρεώθη νά άποδώση τόν Φῶτον καί τούς άλλους αίχμαλώτους.

‘Ο Φῶτος όμως, ὅτε άνεχώρει έκ τῶν 'Ιωαννίνων δια τῶ Σοῦλι, εἶπεν εις τόν 'Αλλήν: «Πασᾶ, καλήν άντάμωσιν εις νέον πόλεμον, νά μᾶς δώση ό Θεός».

‘Εφθασε τέλος ό Φῶτος εις τήν άγαπητήν του Πατρίδα, ὅπου εὔρε τόν πατέρα του πνέοντα τὰ λoίσθια έκ τραύματος, τὸ ὁποῖον ἔλαβε κατά τήν μάχην.

‘Ο Λάμπρος άποθνήσκων παρέδωκεν ένώπιον ὄλων τῶν ὄπλαρχηγῶν τήν σπάθην του εις τόν Φῶτον καί εἶπε: «'Η τάν ἢ ἐπὶ τᾶς».

Οἱ ὄπλαρχηγοὶ ἐξ εὐγνωμοσύνης δια τὰς ὑπηρεσίας τοῦ πατρὸς καί ἐξ ἐκτιμήσεως πρὸς τόν Φῶτον, ἐξέλεξαν αὐτὸν ὄπλαρχηγόν. ‘Ο έτοιμοθάνατος Λάμπρος εἶπε πρὸς τόν Φῶτον! «Τρία πράγματα ἔχεις νά ἐκπληρώσης καί τὰ τρία ἱερά:

α.) Νά δικαιώσης τὰς ἐλπίδας τοῦ Σουλίου, αἱ ὁποῖαι άνετέθησαν εις σέ.

β.) Νά ἐκδικήσης τόν θάνατον τοῦ πατρὸς σου καί τῶν ἀδελφῶν μας: καί

γ.) Νά φανῆς ἄξιος τοῦ ὀνόματος τῆς οἰκογενείας σου καί τῆς Πατρίδος σου.

» 'Εάν, παιδί μου, παραλείψης έν ἀπὸ τὰ χρέη ταῦτα, νά ἔχης τήν κατάρα μου καί τὸ σπαθὶ αὐτό, τὸ ὁποῖον ἐμπιστεύομαι σήμερον εις τὰ χέρια σου, νά διαπεράσῃ τήν καρδιά σου!»

Μὲ τοὺς λόγους αὐτοὺς ἀπέθανεν ὁ Λάμπρος!

Ἄλλ' ἀφῆκεν υἱόν, ὁ ὁποῖος ἐδόξασε καὶ τὴν οἰκογένειάν του καὶ τὴν Πατρίδα του.

Ἄρχηγός ὁ Φῶτος μίαν καὶ μόνην φροντίδα εἶχε τώρα: «πῶς νὰ τιμωρήσῃ τοὺς ἐχθρούς».

Εἰς μίαν ὀρμητικὴν ἔφοδον κατὰ τῶν ἐχθρῶν ὁ Φῶτος τραυματίζεται καὶ πίπτει ἡμιθανής. Μάχη τρομερὰ συνάπτεται περὶ τὸ πτώμα. Ὁ Φῶτος ἀντελήφθη τὴν δύσκολον θέσιν τῶν ὀλίγων ὀπαδῶν του καὶ ἐφώνασε:

«Κόψετέ μου, ἀδέλφια, τὸ κεφάλι, γιὰ νὰ μὴ τὸ πάρουν οἱ ἐχθροὶ καὶ τὸ δώσουν εἰς τὸν πασᾶν, ὁ ὁποῖος βέβαια θὰ τὸ ρίξῃ εἰς τὰ σκυλιά».

—«Τότε θὰ πάρουν οἱ ἐχθροὶ τὸ κεφάλι σου», ἀπεκρίθησαν οἱ συμπολεμισταί, «ὅταν ἀποθάνωμεν ὅλοι!».

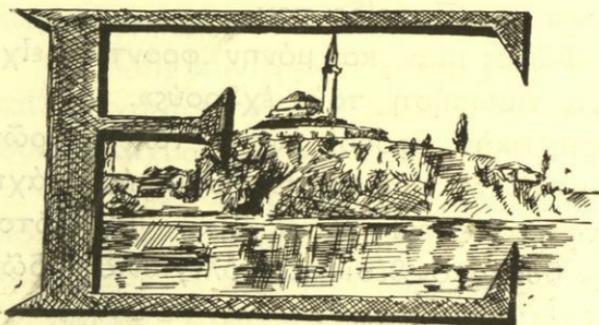
Καὶ ἐξηκολούθησαν ἀγῶνα ἀπεγνωσμένον μέχρι οὗ ἀπέκρουσαν τοὺς ἐχθρούς· τότε ἐπῆραν εἰς τοὺς ὤμους τὸν ἡρωϊκὸν τραυματίαν καὶ ἀνεχώρησαν.

(Ἱστορίαι Ἑλλ. Ἔθνους.)

Διασκευὴ ἀπόδοσις Χ. Δ.

27. ΤΑ ΓΙΑΝΝΙΝΑ ΚΑΙ Ο ΑΛΗ-ΠΑΣΑΣ

- πέσανε τὰ
(Γιάννινα σιγὰ νὰ κοιμηθοῦνε·
- » Ἐσβύσανε τὰ φῶτα τους, ἐκλείσανε τὰ μάτια.
  - » Ἡ μάνα σφίγγει τὸ παιδί βαθεῖα ὡς τὴν ἀγκαλιάτης
  - » Γιατ' εἶναι χρόνοι δύστυχοι καὶ τρέμει μὴν τὸ χάση.
  - » Ὁ ὕπνος εἶναι θάνατος, καὶ μνήμα τὸ κρεβάτι.
  - .....
  - » Ἄγρυπνος ὁ Ἀλῆ-πασᾶς ἀκόμη δὲν νυστάζει,
  - » Κ' εἰς ἓνα δέρμα λιονταριοῦ βρίσκεται ἔξαπλωμένος.
  - » Τὸ μέτωπό του εἶναι βαρὺ, θολό, συννεφιασμένο·
  - » Καὶ τῶβαλεν ἀντίστυλο τὸ χέρι του, μὴ πέση·
  - » Χαϊδεύει μὲ τὰ δάκτυλα τὰ κάτασπρά του γένεια,
  - » Ποὺ σέρνονται ὡς τοῦ λιονταριοῦ τὴ φοβερὴ τὴ χαίτη.
  - » Ἀγκαλιασμένα τὰ θηριά, σοῦ φαίνεται, πῶς ἔχουν
  - » ἓνα κορμὶ δικέφαλο· τὸ μάτι δὲν γνωρίζει
  - » Ποιὸ τάχα νᾶν τὸ ζωντανὸ καὶ ποιὸ τὸ σκοτώμενο·

Α. ΒΑΛΛΩΡΙΤΗΣ

28. ΤΑ ΠΗΡΑΜΕ ΤΑ ΓΙΑΝΝΙΝΑ

Τὰ πήραμε τὰ Γιάννινα!
μάτια πολλά τὸ λένε,
μάτια πολλά τὸ λένε,
ὅπου γελοῦν καὶ κλαῖνε.

* * *

Τὸ λέν πουλιὰ τῶν Γρεβενῶν
κι ἀηδόνια τοῦ Μετσόβου,
πού τᾶσκιαζεν ἡ παγωνιά
κι ἀνατριχίλα φόβου.

* * *

Τὸ λένε κτύποι καὶ βροντὲς
τὸ λένε κ' οἱ καμπάνες·
τὸ λένε καὶ χαρούμενες
οἱ μαυροφορεμένες μάννες.

* * *

Τὸ λένε καὶ Γιαννιώτισσες,
πού ζοῦσαν χρόνια βόγγου.
Τὸ λένε κι' οἱ Σουλιώτισσες
στὶς ράχες τοῦ Ζαλόγγου!

Τὰ πήραμε τὰ Γιάννινα!

Γ. ΣΟΥΡΗΣ

29. Ο ΡΗΓΑΣ ΦΕΡΡΑΙΟΣ

Ὁ ῥηγας ἐγεννήθη τὸ 1758 εἰς τὸ κατάφυτον καὶ κατάρρυτον χωρίον Βελεστίνου ἢ Φεραί.

Τὰ πρῶτα μαθήματα ἔλαβεν εἰς τὴν Ζαγοράν.

Ἐκεῖ τὸ πρῶτον ἐγαλουχήθη ἡ ψυχὴ του ἐκ τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ ἡ καρδιά του ἐθερμάνθη ἐκ τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν Πατρίδα καὶ τὴν πνευματικὴν ἐλευθερίαν.

Ἐμάνθανεν ἐκ τῆς ἱστορίας, ὅτι τὰ γράμματα καὶ αἱ τέχναι τῶν προγόνων μας ἡμέρωσαν καὶ ἐξεπολίτισαν ὅλον τὸν τότε γνωστὸν κόσμον καί, ὅτι ἡ Εὐρώπη σήμερον ὅλη ὀφείλει τὸν πολιτισμὸν της εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Καὶ ἐγένετο ὑπερήφανος ὁ μικρὸς Ῥηγας διὰ τὴν δόξαν τῆς μητρὸς Ἑλλάδος.

Ἦσθάνετο ἐνθουσιασμὸν διὰ τὴν ἐλευθερίαν καὶ συνεκινεῖτο διὰ τοὺς ὑπὲρ αὐτῆς ἀγῶνας τῶν προγόνων.

Ἄλλ' ὁσάκις ἤρχετο εἰς τὸν νοῦν του, ὅτι ἡ Πατρίς ἦτο δούλη τῶν Τούρκων, τὸν κατελάμβανεν ἀπελπισία καὶ ἔκλαιεν ὁ φιλότιμος Ῥηγας.

Ἐπειτα ἔγινε διδάσκαλος εἰς τὸν Κισσόν. Δὲν ὑπέφερε νὰ βλέπη τὴν Πατρίδα του δούλην καὶ ἔφυγεν.

Εἰκοσιδιετὴς εὐρέθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν γραμματεὺς τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου. Εἰς ἡλικίαν 30 ἐτῶν τὸν ἠκολούθησε εἰς τὸ Ἰάσιον τῆς Μολδαυίας

Ὁ Μαυρογένης, ὁ Ἕλλην ἡγεμὼν τῆς Μολδαυίας, ἐξετίμησε τὴν μόρφωσιν τοῦ Ρήγα καὶ προσέλαβεν αὐτὸν ὡς γραμματέα του. Ἐκεῖ ἔλαβε πολὺτιμα διδάγματα πολιτικῆς καὶ διοικήσεως καὶ διπλωματίας, χρήσιμα διὰ τὴν μετέπειτα δρᾶσιν αὐτοῦ. Λόγω δὲ τῆς θέσεώς του, πλησίον τοῦ ἡγεμόνος, ὁ Ρήγας ἐγνωρίσθη καὶ συνεδέθη φιλικώτατα μὲ τὸν βέην τοῦ Βιδινίου Πεσβάνογλου.

Ἐκ τῆς Μολδαυίας ὁ Ρήγας ἤρχισε νὰ ἐργάζεται, διὰ νὰ ἀποδώσῃ τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὸ δουλωμένον γένος τῶν Ἑλλήνων. Καὶ πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ πατριωτικοῦ του σχεδίου μετώκησεν εἰς Βιέννην.

Ἐν Βιέννῃ, μὲ σκοπὸν νὰ γνωρίσῃ εἰς τοὺς ὁμοεθνεῖς του τὴν ἱστορίαν τῆς Πατρίδος, ἐξέδωκε πολλὰ βιβλία, εἰς τὰ ὁποῖα εἰκονίζετο ἡ δόξα τοῦ παρελθόντος· ἐδημοσίευσεν δὲ καὶ εἰκόνα τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου.

Διὰ νὰ καταθέλῃ τοὺς Ἕλληνας μὲ τὰς παλαιὰς καλλονὰς καὶ τὴν παλαιὰν εὐημερίαν τῆς Πατρίδος, μετέφρασεν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν τὴν περιήγησιν τοῦ νέου Ἀναχάρσιδος ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα, ἔργον ἐμπνευσμένου Γάλλου συγγραφέως.

Συνέγραψε καὶ τὸ στρατιωτικὸν ἐγκόλπιον, μὲ

σκοπὸν νὰ δώσῃ εἰς τοὺς σκλαβωμένους "Ελληνας κεφαλαιώδεις τινὰς στρατιωτικὰς γνώσεις καὶ ἰδίως νὰ τοὺς ἐμπνεύσῃ πειθαρχίαν εἰς τοὺς ἀρχηγούς.

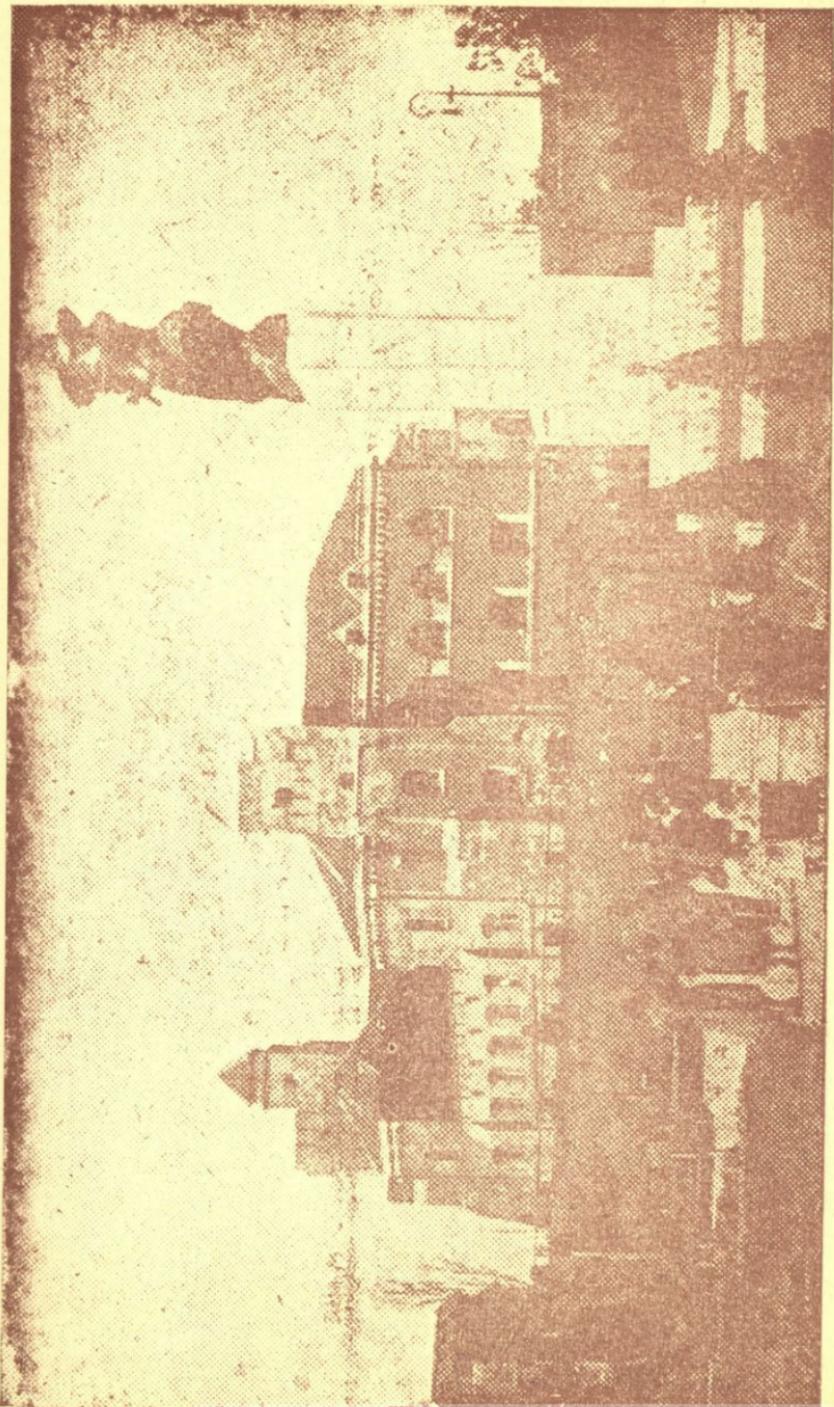
Ἐξετύπωσε καὶ γεωγραφικὸν χάρτην τῆς Ἑλλάδος, τὴν χάρταν, ἣ ὁποία περιελάμβανεν ὅλας τὰς Ἑλληνικὰς χώρας μὲ πρωτεύουσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Προῆλθεν εἰς κρυφίας συνεννοήσεις μεθ' ὄλων, τῶν ἐξεχόντων Ἑλλήνων, ἱερωμένων, λογίων, ἐμπόρων καὶ ἄλλων καὶ παρεσκεύασε τὰ πράγματα πρὸς ἀνάστασιν τοῦ Ἔθνους.

Ἐπεισε τέλος καὶ τὸν βῆν τοῦ Βιδινίου Πεσβάνογλου, ἵνα καὶ ἐκεῖνος ἐπαναστατήσῃ ταυτοχρόνως μετὰ τῶν Ἀλβανῶν καὶ μετὰ τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ κατὰ τοῦ Σουλτάνου.

Ἀφοῦ διὰ τῶν μέσων τούτων ἐξήγειρε τὸ φρόνημα τῶν Ἑλλήνων ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ ἐνόμισεν, ὅτι ἐπέστη ἡ κατάλληλος στιγμή πρὸς ἐνέργειαν, ἐδημοσίευσεν ἐπαναστατικὴν προκήρυξιν, διὰ τῆς ὁποίας προσεκάλει ὑπὸ τὰ ὄπλα κατὰ τῶν Τούρκων Ἑλληνας, Ἀλβανούς, Βουλγάρους, Σέρβους καὶ Ρουμάνους.

Μετὰ τῆς προκηρύξεως ταύτης ἐξέδωκε τὸ 1796 καὶ τὰ ὠραῖα τοῦ θούρια, διὰ τῶν ὁποίων εἰκόνιζε ζωηρότατα τὰ ἀγαθὰ τῆς ἐλευθερίας· ἐξῆπτε τὸν ὑπὲρ ταύτης ἐνθουσιασμόν· ἤναπτε φλόγα ἐκδικήσεως εἰς τὰ στήθη τῶν Ἑλλήνων· καὶ ἐκάλει τὰ παλληκάρια τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ νὰ ἐγερθοῦν ἠνωμένα, ἵν' ἀποτινάξουν τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας, νὰ ἐκδιώξουν τοὺς Τούρκους ἐκ τῆς Πατρίδος καὶ νὰ καθα-

«Τὸ φρούριον τοῦ Βελγιοῦ», ὅπου ἐμαρτύρησεν ὁ Ρήγας μετὰ τῶν συντρόφων του,

σκοπὸν νὰ δώσῃ εἰς τοὺς σκλαβωμένους "Ελληνας κεφαλαιώδεις τινὰς στρατιωτικὰς γνώσεις καὶ ἰδίως νὰ τοὺς ἐμπνεύσῃ πειθαρχίαν εἰς τοὺς ἀρχηγούς.

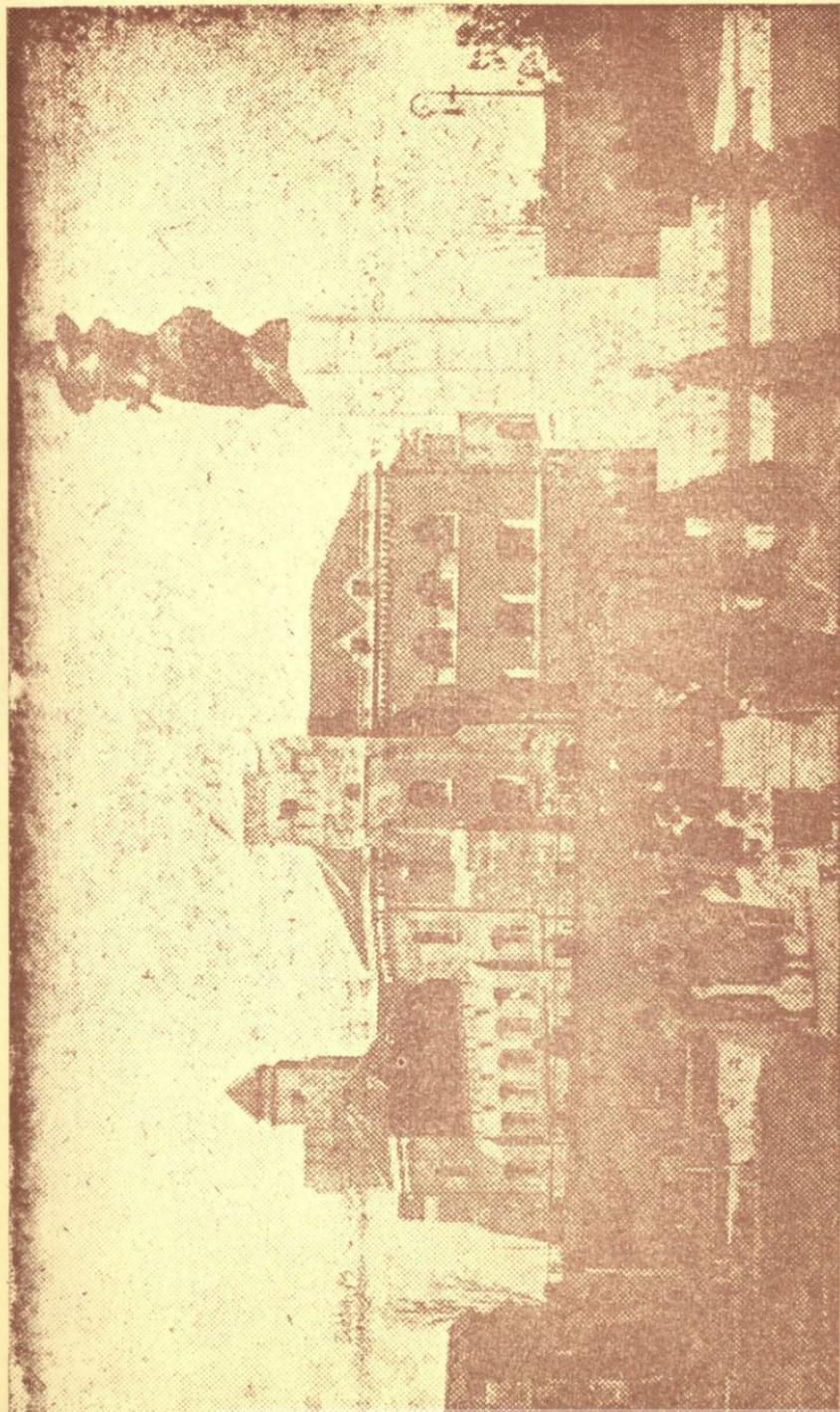
Ἐξετύπωσε καὶ γεωγραφικὸν χάρτην τῆς Ἑλλάδος, τὴν χάρταν, ἣ ὁποία περιελάμβανεν ὅλας τὰς Ἑλληνικὰς χώρας μὲ πρωτεύουσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Προῆλθεν εἰς κρυφίας συνεννοήσεις μεθ' ὄλων, τῶν ἐξεχόντων Ἑλλήνων, ἱερωμένων, λογίων, ἐμπόρων καὶ ἄλλων καὶ παρεσκεύασε τὰ πράγματα πρὸς ἀνάστασιν τοῦ "Εθνους.

Ἐπεισε τέλος καὶ τὸν βέην τοῦ Βιδινίου Πεσβάνογλου, ἵνα καὶ ἐκεῖνος ἐπαναστατήσῃ ταυτοχρόνως μετὰ τῶν Ἀλβανῶν καὶ μετὰ τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ κατὰ τοῦ Σουλτάνου.

Ἀφοῦ διὰ τῶν μέσων τούτων ἐξήγειρε τὸ φρόνημα τῶν Ἑλλήνων ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ ἐνόμισεν, ὅτι ἐπέστη ἡ κατάλληλος στιγμή πρὸς ἐνέργειαν, ἐδημοσίευσεν ἐπαναστατικὴν προκήρυξιν, διὰ τῆς ὁποίας προσεκάλει ὑπὸ τὰ ὄπλα κατὰ τῶν Τούρκων "Ελληνας, Ἀλβανούς, Βουλγάρους, Σέρβους καὶ Ρουμάνους.

Μετὰ τῆς προκηρύξεως ταύτης ἐξέδωκε τὸ 1796 καὶ τὰ ὠραῖα του θούρια, διὰ τῶν ὁποίων εἰκόνιζε ζωηρότατα τὰ ἀγαθὰ τῆς ἐλευθερίας· ἐξῆπτε τὸν ὑπὲρ ταύτης ἐνθουσιασμόν· ἤναπτε φλόγα ἐκδικήσεως εἰς τὰ στήθη τῶν Ἑλλήνων· καὶ ἐκάλει τὰ παλληκάρια τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ νὰ ἐγερθοῦν ἠνωμένα, ἵν' ἀποτινάξουν τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας, νὰ ἐκδιώξουν τοὺς Τούρκους ἐκ τῆς Πατρίδος καὶ νὰ καθ-

«Τὸ φρούριον τοῦ Βελιγραδίου», ὅπου ἐμαρτύρησεν ὁ Ρήγας μετὰ τῶν συντρόφων του,

Ἡ σύζυγος τοῦ ναύτου.

ρίσουν τὸ ἔδαφος αὐτῆς ἀπὸ τῶν βαρβάρων καὶ ἀγρίων δεσποτῶν.

Ὁ Θούριος τοῦ Ρήγα ἔδωκε παλμὸν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν σκλάβων· ὑπῆρξε τὸ ἐγερτήριο σάλπισμα πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν Βαλκανίων.

Συνέπεσε νὰ ἐκραγῆ ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις, ὅτε ὁ Ρήγας εὕρισκετο εἰς τὸ πέρασ τῶν προπαρασκευῶν του. Ἐθεώρησεν ἐξαιρετικὴν εὐκαιρίαν τὸ γεγονὸς καὶ ἀπεφάσισε νὰ κατέλθῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα, διὰ νὰ δώσῃ τὸ σύνθημα τοῦ ἀγῶνος.

Συνεσκεύασε λοιπὸν ἐντὸς κιβωτίων τὰ βιβλία, τὰ ἔγγραφα καὶ τὰς ἐπιστολάς του καὶ προαπέστειλε ταῦτα εἰς Τεργέστην πρὸς τὸν Ἀντώνιον Κορωνιόν. Ἀλλὰ δυστυχῶς πάντα ταῦτα περιῆλθον εἰς χεῖρας τῆς φιλοτουρκου Αὐστριακῆς Κυβερνήσεως· καί, ὅτε μετ' ὀλίγον ἔφθασεν ἐκεῖ καὶ ὁ Ρήγας, συνελήφθη καὶ ἐφυλακίσθη.

Ὁ Ρήγας ὠμολόγησε μετὰ θάρρους, ὅτι ἐπεθύμει τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ Τουρκοῦ ζυγοῦ καί, ὅτι ὄντως εἰργάζετο δι' αὐτήν, διότι ἐπροτίμα νὰ ἔχῃ κυρίαρχον τὸν διάβολον μᾶλλον, παρά τύραννον τοιοῦτον, ὁποῖος ἦτο ὁ Τοῦρκος.

Ἀνελογίζετο ὅμως ὁ Ρήγας, ὅτι καὶ μία μόνη ἄκαιρος λέξις του, ἠδύνατο νὰ διακινδυνεύσῃ τὸ ἔθνικὸν ἔργον· καὶ διὰ τοῦτο, ὅτε ἤρχισαν νὰ τὸν βασανίζουν, διὰ νὰ τοῦ ἀποσπάσουν λεπτομερεῖς ὁμολογίας περὶ τῶν σχεδίων του, τρεῖς ἀπεπειράθη νὰ αὐτοκτονήσῃ.

Ἐκ τῆς Τεργέστης ὁ Ρήγας ἀπεστάλη εἰς τὴν Βιέννην· ἐκεῖθεν τὴν 28ην Ἀπριλίου 1798 παρεδόθη μετὰ ἑπτὰ ἄλλων συντρόφων ὑπὸ τῆς Αὐστριακῆς Δημητρακοπούλου. «Ὁδηγοὶ τῆς Ζωῆς», ΣΤ' τάξεως, ἔκδ. Β' 8

κῆς Κυβερνήσεως εἰς τὸν Τοῦρκον καϊμακάμην τοῦ Βελιγραδίου Χατζῆ-Μουσταφᾶν.

Οὗτος ἐσκόπει νὰ ἀποστείλῃ τὸν Ρήγαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐπληροφρορήθη, ὅτι ὁ Ἄλῆ Πασᾶς τῶν Ἰωαννίνων καὶ ὁ φίλος τοῦ Ρήγα ἐπαναστάτης τοῦ Βιδινίου Πεσβάνογλους παρεμόνευον νὰ ἀρπάσσουν καθ' ὁδὸν τὴν λείαν ἀπὸ τὸν Σουλτᾶνον, ἔκρινε σκοπιμώτερον νὰ θανατώσῃ αὐτὸν καὶ τοὺς συντρόφους του ἐν Βελιγραδίῳ.

Ἐπίσημα ἔγγραφα, τὰ ὁποῖα ἀνευρέθησαν πρὸ τριακονταετίας εἰς τὰ αὐστριακὰ ἀρχεῖα, μᾶς διαπιστώνουν, ὅτι :

«Ὁ καϊμακάμης τοῦ Βελιγραδίου ἔλαβε τὴν παρελθοῦσαν ἐβδομάδα (10—12 Ἰουνίου 1798) ἐκ Κωνσταντινουπόλεως φερμάνιον, κατὰ τὸ ὁποῖον, μὲ μεγίστην μυστικότητα διέταξεν ἐν καιρῷ νυκτὸς τὸν στραγγαλισμὸν τῶν ὀκτῶ καθειργμένων Ἑλλήνων· μετὰ δὲ τὴν τέλει τῆς πράξεως αὐτῆς, ἐνήργησε νὰ διαδοθῆ, ὅτι εἶχον ἀποδράσει· ἔστειλε μάλιστα καὶ ἄνδρας ἔξω πρὸς καταδίωξιν των».

Ἐντὸς ἐνὸς ἀπὸ τὰ μπουδρούμια ἐκεῖνα τοῦ τουρκικοῦ φρουρίου, μίαν νύκτα, περὶ τὰ μέσα Ἰουνίου 1798, ὁ Ρήγας Βελεστινλῆς ἐπλήρωσε μὲ τὸ μαρτύριον τοῦ στραγγαλισμοῦ τὸν πόθον τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἑλληνικῆς Πατρίδος.

Οἱ ἑπτὰ Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἀκολουθήσει τὰς ὑψηλὰς ιδέας του, τὸν ἠκολούθησαν καὶ εἰς τὸ μαρτύριον. Ἐπειτα, χωρὶς ἀμφιβολίαν, ὁ κάτω τοῦ φρουρίου κυλῶν Δούναβις ἐδέχθη τὰ σώματα τῶν μαρτύρων τῆς ἐλευθερίας, φορτωμένα ἀπὸ βαρείας πέτρας διὰ νὰ μείνουν εἰς τὸν βυθόν.

«Δὲν θὰ ἀφήσουν ἀνεκδίκητον τὸν θάνατόν μου οἱ Ἕλληνες! Ἰκανὸν σπόρον ἔσπειρα ἐγώ, τὸ δὲ ἔθνος μου θὰ συλλέξῃ τὸν καρπὸν!» ἐπρόφθασε νὰ εἴπῃ ὁ ἥρωας καὶ ἔπεσε σιδηροδέσμιος ὑπὸ τὰ πλήγματα ἀνάνδρων δημίων.

Αὐταὶ ἦσαν αἱ τελευταῖαι λέξεις τοῦ Ρήγα· αὐτὴ ἦτο ἡ διαθήκη τοῦ φιλοπάτριδος Ἕλληνας, ἡ ὁποία καὶ πραγματικῶς ἐξετελέσθη.

Καὶ ἡ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάς ἐξ εὐγνωμοσύνης ἔστησε καλλιμάρμαρον ἀνδριάντα τοῦ πρωτομάρτυρος τῆς Ἐλευθερίας τῆς πρὸ τῶν προφυλαίων τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου. Εἰς τὸ βᾶθρον τοῦ ἀνδριάντος εἶναι χαραγμένα: «Σπέρματ' ἐλευθερίας Φεραῖος σπεῖ-
ρεν αἰδός· ἀλλ' ὁ μὲν ὤλετο φεῦ! σπέρμα δ' ἔβλα-
στε μέγα».

(Κατὰ τὰς Ἐθνικὰς Ἱστορίας)
Διασκευὴ· Συμπληρώσεις ἐκ νεωτέρων
πηγῶν· Ἐλευθέρᾳ ἀπόδοσις Χ.Δ.

30. Ο Ρ Η Γ Α Σ

Ἐορτὴν τῶν Χριστουγέννων
Θεσσαλοὶ ἐλειτουργοῦντο
Εἰς χωρίον μονωμένον,
Εἰς ἀπόκεντρον ναόν,
Προσκυνοῦντες ἓνα μόνον,
Τρισυπόστατον Θεόν!

Τελειῶν' ἡ λειτουργία·
Καὶ χαρμόσυνοι ἐξῆλθον
Χωρικοὶ, πλήν ἀγγαρεία
Τοὺς προσμένει ποταπή·

Τὸν ναὸν εἶχον ζωσμένον
Ὅπλοφόροι ἀγριωποί!

Ἐποχὴ μακρᾶς δουλείας!
Εὐπρεπῶς ἐνδεδυμένοι
Ἦλθε τότε νεανίας,
Νὰ ἰδῆ τοὺς συγγενεῖς·
Δὲν τοῦ εἶπον «καλῶς ἦλθες»,
Δὲν τὸν φίλησε κανεῖς!...

Μὲ τὴν μάστιγα δαρμένοι
Εἰς ἓν ρεῦμα βορβορῶδες
Ἐπερνοῦσαν φορτωμένοι
Ὅσαν κτῆν' οἱ χωρικοί!
Καὶ ὁ νέος λυπημένος
Τοὺς ἐκύτταζει ἐκεῖ.

Καὶ ἰδοὺ τὸν πλησιάζει
Βάρβαρος μαστιγοφόρος
Καὶ λοξά, λοξά κυττάζει
Καὶ τοῦ λέγει μὲ ὀργήν:
«Σκῦψε κάτω καὶ φορτώσου,
Σκῦψε, κτῆνος, εἰς τὴν γῆν!»

Ρίπτει πλήρες νομισμάτων
Ἐν βαλάντιον ὁ νέος.
Ἄλλ' ὁ βάρβαρος φρυάττων
Τὸν ὠθεῖ ἀγριωπὰ
Καὶ τοῦ δείχνει τὸ φορτίον
Καὶ τὴν μάστιγα κτυπᾷ.

Φορτωμένος σάκκον σίτου,
Κολλημένος εἰς τὴν λάσπην,
Ἐσταμάτα· κ' ἡ ψυχὴ του,
Πνιγομένη εἰς τὸν θυμόν,
Ἐνα ἔχυσε μ' ὀδύνην
Ἄπ' τὰ βάθη στεναγμόν.

“Ὅσ’ οἱ κόκκοι τοῦ φορτίου,
Τόσους ὄφεις θὰ σκορπίσω
Εἰς τὰ σπλάγχνα τοῦ θηρίου,
Ποῦ μὲ νύχια σκληρά,
Πρὸ τριῶν μακρῶν αἰώνων
Μᾶς σπαράττει τὰ πλευρά!

Καὶ τὴν αὔριον μὲ πήραν
Καὶ μὲ ράσον καλογήρου
Ἐπλανᾶτο κρούων λύραν
Μὲ χορδὰς μεγάλας τρεῖς·
Καὶ χορδαὶ τῆς λύρας ἦσαν:
Δόξα, Πίστις καὶ Πατρίς.

Οὕτως ἤρχισε νὰ ψάλλῃ!
Κι ἐδυνάμωνε τὸν ψάλτην
Ἐξυμῶν, δι’ οὗ προσβάλλει
Ἐξυμῶν τοὺς δυνατοὺς,
Ἐξυμῶν, ποῦ μεγαλώνει
Τοῦ Θεοῦ τοὺς ἐκλεκτοὺς.

Αὐτὸς ἔρριψε τοὺς σπόρους,
Ὅπου σήμερον ἀνθίζουν·
Ἄλλ’ ἀπ’ ἀνδρας αἰμοβόρους
Εὔρε βάσανα σκληρὰ
Κ’ ἐκυλίσθη αἱματωμένος
Εἰς τοῦ Ἰστροῦ τὰ νερά.

Διαβάται τὴν ἀκόμη
Ἐξυμῶν στὸ Βελιγράδι
Σκύπτουν καὶ φιλοῦν τὸ χῶμα
Καὶ τὴν ἄμμον τῆς ἀκτῆς,
Ὅπου ἔπεσεν ὁ Ρήγας
Ἐξυμῶν τοῦ Τυρταίου ποιητής.

Γ. ΖΑΛΟΚΩΣΤΑΣ

31. Η ΕΝ ΒΑΛΤΕΤΣΙΩ ΜΑΧΗ

ίαν ἐ-
νωρίς

ὄτε ἔφθασεν ὁ Κεχαγιᾶς εἰς Τριπολιτσάν, διέσπειρε, διαφόρους ἀπεσταλμένους Χριστιανοὺς εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς Πελοποννήσου, ἵνα κηρύξουν μετάνοιαν καὶ ὑποσχεθοῦν ἀμνηστειάν. Οἱ κήρυκες οὗτοι ἦσαν ἐφωδιασμένοι μὲ γράμματα τῶν ἐγκλείστων ἀρχιερέων καὶ προεστώτων, προτρεπτικὰ εἰς ὑποταγὴν.

Παρήγγειλε δὲ καὶ εἰς τὰς Τουρκικὰς ἀρχὰς τῆς Πελοποννήσου ἀνοχὴν καὶ φιλανθρωπίαν πρὸς τοὺς ραγιαδες. Ἀλλὰ δὲν ἐκέρδησε διὰ τοῦ τρόπου τούτου, εἰμὴ μόνον τοὺς κατοίκους ἐλαχίστων μικρῶν χωρίων.

Τὴν 12 Μαΐου ἀνηγγέλθη, ὅτι οἱ ἐχθροὶ ἐκινοῦντο πρὸς τὸ Βαλτέτσι. Ὁ Κεχαγιᾶς διήρησε τὸν στρατὸν του εἰς τέσσαρα τμήματα· χιλίους ἔστειλεν εἰς τὸ Καλογεροβοῦνι, μὲ σκοπὸν νὰ ἐμποδίσῃ τὸ στρατόπεδον τῶν Βερβαίνων ἀπὸ τοῦ νὰ βοηθήσῃ τὸ Βαλτέτσιον, ἑξακοσίους ἔστειλεν ὀπισθεν τοῦ Βαλ-

τετσίου, διὰ νὰ ἐπιτύχη αἰχμαλωσίαν ἢ ὄλεθρον τῶν Ἑλλήνων, ὅσοι θὰ ἐτρέποντο εἰς φυγὴν· διότι ἐκ τῶν προηγουμένων συναντήσεων ἦτο βέβαιος, ὅτι οἱ Ἕλληνες θὰ ἔφευγον, ἅμα ὡς ἀντίκρυζον συμπαγῆ τουρκικὸν στρατόν. Ἔστειλε καὶ τὸν ὀνομαστὸν διὰ τὴν ἀνδρείαν του καὶ διὰ τὴν πολεμικὴν του ἐμπειρίαν Ρουμπῆν Μπαρδουνιώτην μετὰ τρισχιλίων πεντακοσίων στρατιωτῶν κατὰ τῶν Ἑλλήνων τοῦ Βαλτετσίου· αὐτὸς δὲ μὲ χιλίους πεντακοσίους ἵππεῖς ἀπετέλει τὴν ἐφεδρείαν τῶν ἐπιθετικῶν σωμάτων, ἕτοιμος νὰ σπεύσῃ εἰς βοήθειαν, ὅπου ἡ ἀνάγκη τὸν καλέσῃ.

Ὁ Ρουμπῆς ὠρμησεν ὡς μαινόμενος κατὰ τῶν Ἑλλήνων δύο ὥρας μετὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου· ἀλλὰ τὰ βόλια τῶν Ἑλλήνων ἐθέρισαν διὰ μιᾶς 14 ἐκ τῶν ἐχθρῶν.

Οἱ Ἕλληνες παρὰ τὴν συνήθειάν των καὶ παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν τῶν ἐχθρῶν, ὄχι μόνον δὲν ἐλιποτάκτησαν, ἀλλὰ καὶ γενναίως ἀντέστησαν καὶ ἀπέκρουσαν ἐπιτυχῶς τὰς ἀλλεπαλλήλους ἐφόδους τῶν ἐχθρῶν.

Μετὰ μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν ἔφθασαν ὡς ἐπίκουροι ὁ Κολοκοτρώνης καὶ μετ' ὀλίγον καὶ ὁ Πλαπούτας· εἶχον ἀμφότεροι 1200 ἄνδρας καὶ ἐτοποθετήθησαν ὀπισθεν τῶν ἐχθρῶν, ἀποκόψαντες τὴν συγκοινωνίαν αὐτῶν.

Ὁ Κεχαγιᾶς, βλέπων τὴν ἀπροσδόκητον ἀντίστασιν τῶν ἐν Βαλτετσίῳ καὶ τὴν ἐπελθοῦσαν ἐπικουρίαν, ἔδραμεν εἰς τὸν τόπον τῆς μάχης μὲ δύο κανόνια καὶ ἤρχισε νὰ κανονιοβολῇ· ἀλλ' ὁ κανονιοβολισμὸς, λόγῳ τῆς ἀπειρίας τῶν πυροβολητῶν, δὲν ἔβλαπτε

τούς "Ελληνας. "Εσπευσεν ἀκολουθῶς εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης ὅλον τὸ ἐχθρικὸν σῶμα, τὸ ὁποῖον εἶχε προορισθῆ διὰ τὴν αἰχμαλωσίαν ἢ τὸν ὄλεθρον τῶν Ἑλλήνων· ἦλθε καὶ τὸ σῶμα, τὸ ὁποῖον εἶχε καταλάβει τὸ Καλογεροβοῦνι· καὶ ὁ πόλεμος διήρκεσε σφοδρὸς καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν.

Κατὰ τὴν νύκτα ὁ Κελοκοτρῶνης καὶ ὁ Πλαπούτας εἰσῆλθον εἰς τὸ χωρίον διὰ νὰ ἐμψυχώσουν τοὺς μαχομένους καὶ ἀκολουθῶς ἐπανῆλθον εἰς τὰς προτέρας των θέσεις. Οἱ μὲν Ἕλλητες ἠλπίζον, ὅτι οἱ Τοῦρκοι, ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἀποτυχίαν των θ' ἀνεχώρουν πρὸ τῆς πρωίας, ἀλλὰ καὶ οἱ Τοῦρκοι ἦσαν σχεδὸν βέβαιοι, ὅτι οἱ Ἕλληνες θὰ ἔφευγον, ἀφοῦ δὲν εἶχον ἄλλον τρόπον σωτηρίας.

Ἀμφότεροι διεψεύσθησαν καὶ διετήρησαν τὰς θέσεις των πολεμοῦντες κατὰ τὴν νύκτα, ὅπως ἐπολέμησαν καὶ τὴν ἡμέραν. Περὶ τὸ μεσονύκτιον ἔφθασαν εἰς βοήθειαν τῶν Ἑλλήνων περίπου ἑξακόσιοι ἐκ τοῦ στρατοπέδου τῶν Βερβαίνων ὑπὸ τὸν Ἄντωνάκην Μαυρομιχάλην, τὸν Πέτρον Μπαρμπιτσιώτην καὶ τὸν Σακελλάριον Καλογωνιώτην, καὶ ἀνεστάτωσαν τοὺς ἐχθροὺς τουφεκίζοντες ἀπροσδοκῆτως ἐκ τῶν ὀπισθεν· ὁ Μπαρμπιτσιώτης μάλιστα ἀναλογιζόμενος, ὅτι οἱ ἐν Βαλτετσίῳ συνάδελφοί του εἶχον ἀπαυδῆσει, διότι ἐπολέμουν ἀκαταπαύστως ἐπὶ 16 ὥρας, διέσχισε ξιφῆρης τοὺς μεταξὺ σωροὺς τῶν ἐχθρῶν μετὰ 17 ἀνδρείων στρατιωτῶν του, εἰσῆλθεν ἀβλαβῆς εἰς τὸ χωρίον ὑπὸ τὸ σκότος τῆς νυκτὸς καὶ ἔλαβε μέρος εἰς τὴν μάχην. Περὶ τὰ χαράγματα ἦλθε καὶ ἄλλη ἐπικουρία ἐκ Βερβαί-

νων ὑπὸ τὸν Γιατράκον καὶ ἡ μάχη κατήντησε λυσσώδης.

“Ὅτε ἐξημέρωσε, παρετήρησεν ὁ Κεχαγιαῖς, ὅτι ὁ Ρουμπῆς ἦτο πανταχόθεν περικυκλωμένος καὶ ὅτι οὐδεμία ἐλπίς νίκης διεφαίνετο· διὰ τοῦτο μίαν ὥραν μετὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου ἐσήμανεν ὑποχώρησιν.

‘Ὁ Ρουμπῆς καὶ οἱ μετ’ αὐτοῦ ὥρμησαν νὰ φύγουν διὰ μέσου τῶν Ἑλλήνων.

Μόλις ἀντελήφθησαν τὴν φυγὴν οἱ ἐντὸς τοῦ Βαλτετεσίου, ἐξῆλθον ἐκ τῶν προμαχόνων καὶ ἐρρίφθησαν μὲ τὰ γιαταγάνια ἀνὰ χεῖρας· κατὰ τῶν φευγόντων, οἱ ὅποιοι πρὸ αὐτῶν εἶχον τὴν ἀντίστασιν τῶν ἔξωθεν Ἑλλήνων.

Οἱ ἐχθροὶ ἐπιπτον σωρηδόν· καὶ μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ σωθοῦν διὰ τῆς φυγῆς ἔρριπτον ἔμπροσθεν τῶν Ἑλλήνων τὰ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ αὐτῶν ὄπλα. Τὸ τέχνασμα τοῦτο ἠὺδοκίμησεν ἐν μέρει καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν ἔπαθον οἱ φεύγοντες, ὅσην φθορὰν ἄλλως θὰ ἐπάθαινον.

“Ὅτε πλέον οἱ ἐχθροὶ κατέβησαν εἰς τὴν πεδιάδα, ἐφάνησαν σπεύδοντες εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης καὶ οἱ ἐξ Ἄργους Ἕλληνες. Οὗτοι εἶχον φθάσει τὴν προτεραιάν περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου εἰς τὰ Δολιανά· ἅμα δὲ ἔμαθον τὴν ἐν Βαλτετεσίῳ μάχην, χωρὶς οὐδόλως νὰ ἀναπαυθοῦν, ἔτρεξαν πρὸς τὰ ἐκεῖ ὁδοιποροῦντες δι’ ὅλης τῆς νυκτός, ἀλλ’ ὑστέρησαν.

Τὴν ἰδίαν ἡμέραν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἔφυγον οἱ Τοῦρκοι, ἔφθασαν εἰς τὴν Πιάναν ὁ Ζαίμης, ὁ Καναράκης, ὁ Χαραλάμπης καὶ οἱ Πετμεζάδες μετὰ χιλίων ἀνδρῶν ἐκ Λεβιδίου, ὅπου ἔμενον πρὸς φύλαξιν τῆς θέσεως

ἐκείνης· καί, ἂν δὲν ἀνεχώρουν οἱ ἐχθροί, ὁ παντελῆς ἀφανισμὸς αὐτῶν ἦτο ἀφευκτος.

Ἡ μάχη διήρκεσεν 23 ὥρας· ἑξακόσιοι ὑπελογίσθησαν οἱ φονευθέντες καὶ πληγωθέντες Τούρκοι· τέσσαρες δὲ οἱ φονευθέντες καὶ δεκαεπτὰ οἱ πληγωθέντες Ἕλληνες· περιῆλθον εἰς χεῖρας τῶν νικητῶν καὶ πέντε σημαῖαι.

Μετὰ τὸ τέλος τῆς μάχης ὠμίλησεν εἰς τοὺς πολεμιστὰς ὁ Κολοκοτρώνης καὶ παρήγγειλε νὰ νηστεύσουν ὅλην τὴν ἡμέραν ἐκείνην, Παρασκευὴν, δοξολογοῦντες καὶ εὐχαριστοῦντες τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος τοὺς ἔδωκε τὴν νίκην.

Οἱ Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι ἕως χθὲς διεσκορπίζοντο καὶ ἔφευγον πρὸ τῶν ἐχθρῶν, ὡσάκις καὶ ὅπου συνήντων αὐτούς, βλέπομεν τώρα νὰ νικοῦν διὰ τῆς ἐπιμονῆς καὶ τῆς γενναιότητος· καὶ τὸ παραδοξότερον εἶναι, ὅτι νικοῦν συντεταγμένον καὶ τακτικὸν τουρκικὸν στρατόν, ἐνισχυμένον καὶ μὲ τρισχιλίους ἐκλεκτοὺς καὶ ἐμπειροπολέμους Ἀλβανούς καὶ ὀδηγούμενον ἀπὸ ἐμπειρον Ἀρχηγόν.

Ἡ παράδοξος αὕτη μεταβολὴ δὲν προῆλθεν ἀπὸ κανὲν σφάλμα τῶν Τούρκων, τῶν ὁποίων καὶ τὸ πολεμικὸν σχέδιον ἦτο ὀρθὸν καὶ ἡ γενναιότης μεγάλη. Ἄλλ' ὀφείλεται ἐξ ὀλοκλήρου εἰς τὴν γενναίαν ἀπόφασιν τῶν ἐντὸς τοῦ Βαλτετσίου ὀλίγων Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι εἶχον ὀρκισθῆ ἢ νὰ νικήσουν ἢ νὰ ἀποθάνουν· ὀφείλεται ἀκόμη εἰς τὴν θερμὴν συνδρομὴν τῶν ἄλλων ὀπλαρχηγῶν, οἱ ὁποῖοι ἔσπευσαν ἐκεῖ, ὅπου ἐπαίζετο ἡ τύχη τῆς ὅλης ἐπαναστάσεως ἐν Πελοποννήσῳ· ὀφείλεται τέλος εἰς τὸ θάρρος τῶν Ἑλλήνων, τὸ ὁποῖον ἀνεγεννᾶτο ὀλίγον

κατ'ὀλίγον ἐκ τῆς συχνῆς συναντήσεως τῶν ἐχθρῶν.

Ἡ νίκη αὕτη ἐνίσχυσε τὸν κλονιζόμενον ἀγῶνα τῆς Πελοποννήσου. Κατησχυμένος δὲ ὁ Κεχαγιαῖς, δι' ὅσα ἔπαθεν, ἀπέφυγε νὰ συνάψῃ νέαν μάχην, διότι οὐδεμίαν ἐλπίδα διετῆρει, ὅτι θὰ κατώρθωνε νὰ ἀποπλύνῃ τὸ αἷσχος του.

(Βιβλιογραφία: Ἱστορικός Φωτᾶκος-Ἱστορία Παπαρηγοπούλου-Περιγραφή Ι. Κοφινιώτου κ. ἄ.- Συμπληρώσεις-Διασκευή-ἀπόδοσις Χ. Δ.)

32. ΕΝΑΣ ΠΑΛΑΙΟΣ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΣ ΤΟΥ ΚΑΝΑΡΗ

Ὁ Κανάρης εἶχεν ἀποφασίσει νὰ πυρπολήσῃ τὸν φοβερὸν Αἰγυπτιακὸν στόλον ἐντὸς τοῦ λιμένος τῆς Ἀλεξανδρείας.

Τὸ τολμηρὸν σχέδιον δυστυχῶς ἀπέτυχεν· οἱ Ἕλληνες πυροβοληταὶ διεσώθησαν ὡς ἐκ θαύματος ἐκ τοῦ μέσου τῶν Αἰγυπτιακῶν πλοίων καὶ ἐπέστρεφον εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Πλοίαρχος καὶ ναῦται εὕρισκοντο εἰς κατάστασιν ἀθλίαν, διότι ἐστεροῦντο καὶ ἄρτου καὶ ὕδατος.

Ἐπλεον μὲ οὐριον ἄνεμον, ὅτε εἰς ναύτης σπεύδει πρὸς τὸν Κανάρην καὶ λέγει:

— «Καπετὰν Κωνσταντῆ, ἓνα καράβι ἀπὸ μακρυὰ!»

— «Καλά», ἀποκρίνεται ἡσύχως ὁ Κανάρης.

Μετὰ ἡμίσειαν ὥραν, ὅτε τὰ δύο πλοῖα εὐρέθησαν εἰς μικρὰν ἀπόστασιν, οἱ ναῦται τοῦ Κανάρη διέκρινον, ὅτι τὸ ξένον πλοῖον ἦτο μέγα Αὐστριακὸν ἰστιοφόρον.

— «Ἐμπρός, παιδιὰ, τοὺς γάντζους!» διατάσσει ὁ Κανάρης.

Μερικοί ἐκ τῶν ναυτῶν ἔλαβον τὰ ὄπλα καὶ ἄλλοι ἐκωπηλάτουν. Ἐπειτα ἀπὸ ὀλίγας στιγμᾶς ἡ λέμβος τοῦ Κανάρη ἐπλησίασε τὸ μεγαλοπρεπὲς πλοῖον.

Ὁ Κανάρης μὲ ὀλίγους ναύτας ἀναρριχᾶται εἰς αὐτὸ καὶ ἐμφανίζεται ἐνώπιον τοῦ Αὐστριακοῦ πλοίαρχου μὲ πιστόλαν ἀνὰ χεῖρας.

— «Τί θέλετε;» ἐρωτᾷ ἐκεῖνος ἐντρομος.

— «Θέλουμε ψωμί, νερὸ καὶ ὅ,τι ἄλλο ἔχει τὸ καράβι· ἀποθνήσκομεν ἀπὸ τὴν πείναν».

Ὁ πλοίαρχος δίδει διαταγὴν εἰς τοὺς ναύτας του νὰ φέρουν ἄρτον, ὕδωρ, τυρὸν καὶ ἓν βαρέλιον παστῶν ἰχθύων.

Ἀφοῦ κατεβιβάσθησαν ὅλα αὐτὰ εἰς τὴν λέμβον, λέγει ὁ Κανάρης εἰς τὸν Αὐστριακὸν πλοίαρχον:

«Δὲν ἔχω χρήματα νὰ σᾶς πληρώσω τώρα· γράψε εἰς ἓνα χαρτὶ πόσον ἀξίζουν καὶ φέρε το νὰ τὸ ὑπογράψω».

— «Δὲν κάμνουν τίποτε», ἀποκρίνεται ὁ πλοίαρχος.

— «Φέρε χαρτὶ καὶ γράψε χρέος δύο χιλιάδες γρόσια!» εἶπεν ἐντόνως ὁ Κανάρης.

Ἀφοῦ ὑπέγραψε τὴν ἀπόδειξιν ὁ Κανάρης εἶπεν ἀφελῶς:

— «Τὸ ἔθνος μας θὰ σὲ πληρώσῃ».

— «Ἄλλά...», παρετήρησεν ἀφελέστερον ὁ πλοίαρχος, «σεῖς δὲν ἔχετε ἔθνος».

Τότε οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ Κανάρη ἐξήστραψαν καὶ πλήρης ἀγανακτήσεως εἶπεν:

— «Ἄν δὲν ἔχωμεν ἔθνος, θὰ κάμωμεν!»

Ἐπὶ τέλους ἀπεχωρίσθησαν καὶ ὁ Κανάρης ἔφθασεν αἰσίως εἰς τὴν Πατρίδα του.

Ἐπέρασαν ἀρκετὰ ἔτη. Ἡ Ἑλλάς ἠλευθερώθη καὶ ὁ Κανάρης ἦτο ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν.

Εἰς ἐκ τῶν πιστοτέρων συντρόφων του ἦτο πλοίαρχος ἐμπορικοῦ στόλου καὶ ἐταξίδευεν εἰς Γαλάζιον πρὸς ἀγορὰν σίτου.

Ἐκεῖ συνήντησε τὸν Αὐστριακὸν πλοίαρχον, ὁ ὁποῖος δὲν τὸν ἀνεγνώρισε κατ' ἀρχάς. Ὁ Ἕλλην πλοίαρχος ὑπέμνησεν εἰς αὐτὸν λεπτομερείας· ἐπανεφέρεν εἰς τὴν μνήμην του τὰς δυσaréστους στιγμὰς τῆς συναντήσεώς των εἰς τὸ πέλαγος καὶ παρεκίνησεν αὐτὸν νὰ ἔλθῃ εἰς Ἀθήνας διὰ νὰ πληρωθῇ. Ὁ Αὐστριακὸς πλοίαρχος ἔπειτα ἀπὸ πολλοὺς διασταγμοὺς ἐδέχθη.

Ὁ παλαιὸς σύντροφος τοῦ Κανάρη συνώδευσε τὸν Αὐστριακὸν πλοίαρχον εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν. Ἀμφότεροι εἰσῆλθον εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ ὑπουργοῦ.

«Ἐσοχώτατε!» λέγει ὁ Ἕλλην πλοίαρχος, «ἐνθυμεῖσαι, ποὺ ὑπέγραψες ἀπόδειξιν διὰ δύο χιλιάδας γρόσια εἰς ἓνα πλοίαρχον πλησίον τῆς Ἀλεξανδρείας;»

Ὁ Κανάρης ἐσκέφθη μίαν στιγμὴν καὶ εἶπεν: — «Ἄ!, ναί, ναί, ἐνθυμοῦμαι!»

— «Νὰ λοιπὸν ὁ πλοίαρχος! ἦλθε νὰ πάρῃ τὰ χρήματα», ἀποκρίνεται ὁ Ἕλλην ἐμποροπλοίαρχος.

Τότε ὁ Κανάρης ἐζήτησε τὴν ἀπόδειξιν· τὴν εἶδε καί, ἀφοῦ παρεπονέθη εἰς τὸν Αὐστριακὸν διὰ τὴν παλαιὰν δυσπιστίαν του, ὑπέγραψεν ἕνταλμα πληρωμῆς.

(Κατὰ περιγραφὴν Κ. Σακελλαροπούλου)
Ἐκλογαί-Διασκευὴ-Ἀπόδοσις Χ. Δ.

33. ΤΟ ΤΑΜΑ ΤΟΥ ΚΑΝΑΡΗ

[ὁ πυρπολητῆς ἐγύρισε
κ' ἐπήδησε ἀπ' τὸ γρήγορο καΐκι
πιστός, νὰ φέρη μὲ τὰ πόδια ὀλόγυμνα
στὴν Ἐκκλησιά, τὸ τάμα γιὰ τὴ νίκη.
Τὸ χέρι, ποὺ ἄτρομο ἔσπειρε τὸ θάνατο
μὲ τὸ δαυλὸ — τὸ φοβερὸ τὸ χέρι —
Τώρα ταπεινωμένο καὶ τρεμάμενο
στὴν Παναγιὰ ἀνάφτει ἓνα ἀγιοκέρι.

Ι. ΠΟΛΕΜΗΣ

34. Ο ΚΑΝΑΡΗΣ

- « Ὅλα ἐφαινόταν φοβερὰ τοῦ ἐχθροῦ μέσ' τὴν
(γαλήνη
» Τὰ κάστρα, ποὺ δὲν ἔφθανε τὸ μάτι νὰ μετρήσῃ.
» Καὶ μιὰ βαρκούλα, πῶφθανε πνοή νὰ τὴν βυθίση,
» Νὰ ἔμπῃ στὸ μέσο τους τολμᾶ... Τί χαλασμός ἐγίνη!

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

- » Βρόντοι καὶ φλόγες καὶ καπνοί, τὸ σπρώξιμον, οἱ
(Θρῆνοι,
» Τῶν καταρτιῶν τὸ τρίξιμο, σὰν νὰ χαλοῦσε ἡ κτίσι,
» Δὲν σταματοῦν τὸν ἥρωα, π' ἀγανακτεῖ νὰ σχίση
» Τὰ λυσσασμένα κύματα, τὸν δρόμο νὰ ταχύνη.
» Ζανοίγει τέλος τὰ Ψαρά, στὴ βάρκα γονατίζει
» Καὶ τὸν Σταυρὸν ἀσπάζεται μὲ τῆς χαρᾶς τὸ κλάμα.
» Κ' οἱ Ψαριανοὶ τὸν ἀπαντοῦν μ' εὐχῆς καὶ νικητήρια.
» Ἄλλὰ τὶς δόξες καὶ τιμές, περνῶντας, ἐμποδίζει
» Καὶ τρέχει, τρέχει ὁ ταπεινός, ποὺ ἔγνώρισε τὸ
(Θάμα,
» Ν' ἀγιάση τὸ στεφάνι του μὲ τ' ἄχραντα μυστήρια».

Γ. ΜΑΡΤΙΝΕΛΗΣ

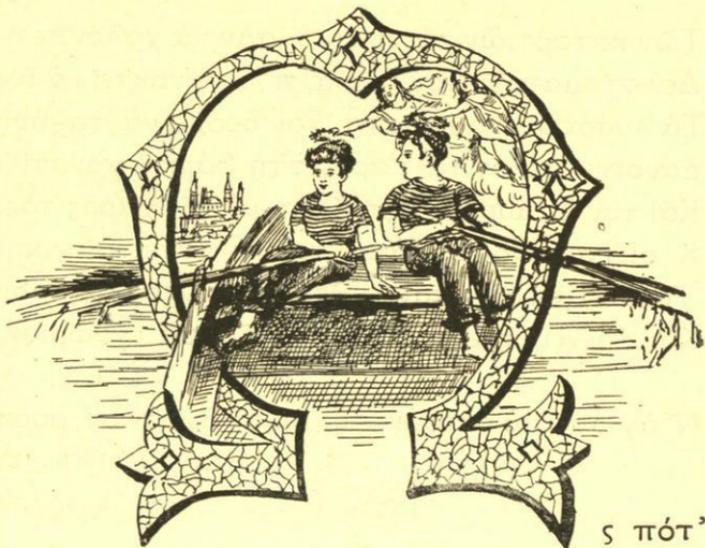
35. ΤΑ ΨΑΡΑ

Στῶν Ψαρῶν τὴν ὀλόμαυρη ράχη
Περπατῶντας ἡ δόξα μονάχη
Μελετᾷ τὰ λαμπρὰ παλληκάρια,
Καὶ στὴν κόμη στεφάνι φορεῖ,
Γινωμένο ἀπὸ λίγα χορτάρια,
Ποὺ εἶχαν μείνει στὴν ἔρημη γῆ.

Δ. ΣΟΛΩΜΟΣ

36. ΤΑ ΝΑΥΤΟΠΟΥΛΑ ΜΑΣ

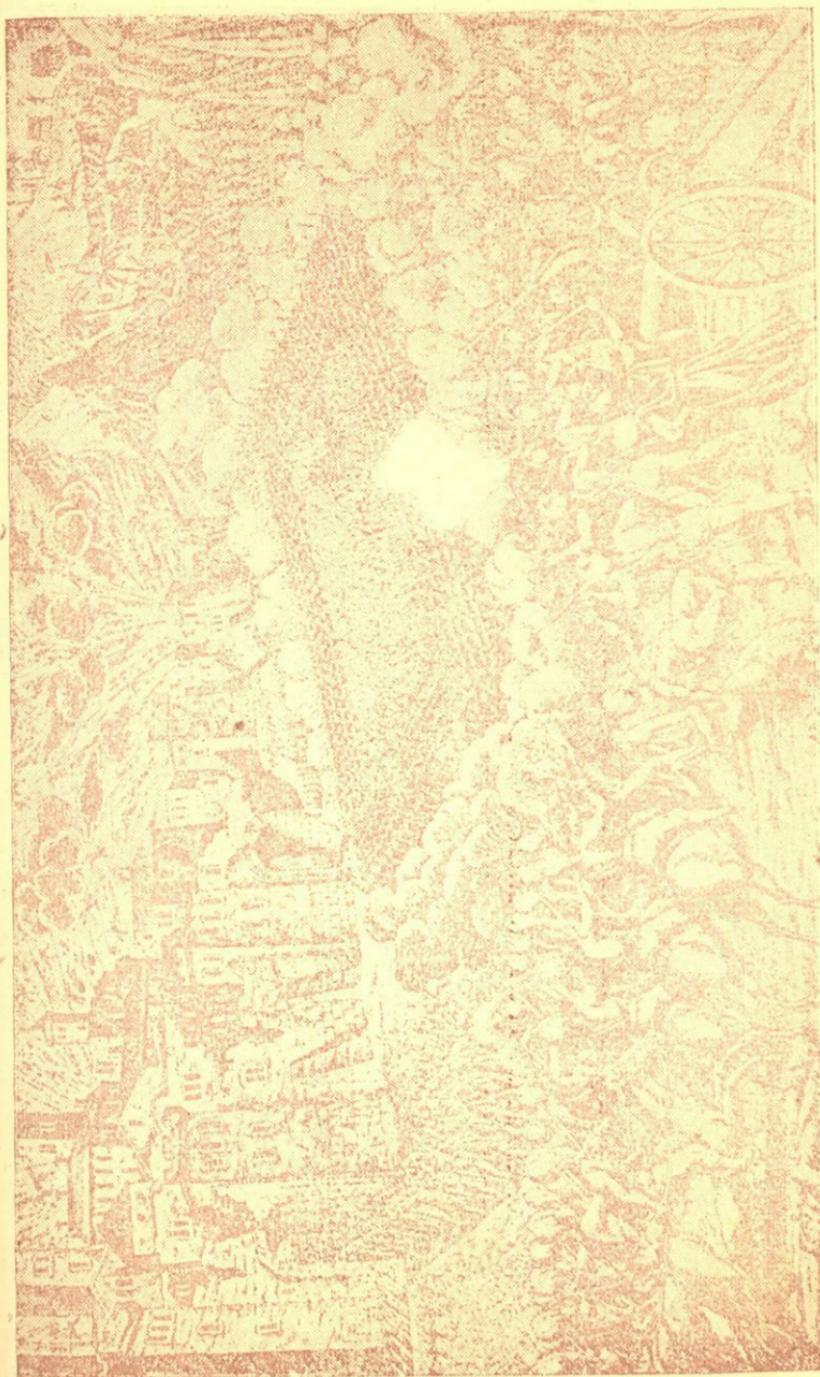

(ἔμεις δίχως τιμὴ καὶ δίχως περηφάνεια
Κακόμοιρα ναυτόπουλα, τῆς θάλασσης παιδιά.
Ὡς πότε θὰ σαπίζωμε μέσ' σὲ στενὰ λιμάνια
Κοντὰ στὴν ἀμμουδιά!
Ὦ! τί κατάρρα, τί ντροπὴ
Πάντα νὰ ζοῦμε στὸ κουπί!

Πότ' οἱ Νεράϊδες μὲ κλωνιὰ ἀπὸ μαργαριτάρια
Θὰ πλέξουνε στὰ χέρια τοὺς στεφάνια ζηλευτά;
Καὶ θὰ μᾶς στεφανώσουνε σὰν ἄξια παλληκάρια
Μὲ τὰ στεφάνια αὐτά!
Μὲ τί χαρὰ καὶ προκοπὴ
Θὲ νὰ τραβοῦμε τὸ κουπί!

Πότε θ' ἀνοίξ' ἡ μοῖρα μας καὶ πότε θὰ σκορπίσῃ
Τὸ σιδερένιο χέρι μας γιὰ δεύτερο φορὰ
Τὴ φλόγα, ποὺ 'ξαπέστειλαν σ' Ἀνατολὴ καὶ Δύση
Τ' ἀθάνατα Ψαρά!
Καὶ δὲν θὲ νᾶναι πλειὰ ντροπὴ,
Ποὺ θὰ τραβοῦμε τὸ κουπί.

Γ. ΔΡΟΣΙΝΗΣ

Ἡ ἔξοδος τοῦ Μεσολλογγίου (Εἰκὼν Λουραγίου).

37. Η ΕΞΟΔΟΣ ΤΗΣ ΦΡΟΥΡΑΣ ΤΟΥ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

1. Αί προετοιμασίαι τῆς ἐξόδου. Στερήσεις καὶ ταλαιπω- ρίαι τῶν ἐλευθέρων πολιορκημένων.

Αἱ τροφαὶ εἶχον ἀρχίσει πρὸ ἡμερῶν βαθυμηδὸν νὰ ἐλαττοῦνται, ἕως ὅτου ἐξέλιπον διόλου περὶ τὰς 25 Μαρτίου. Κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας ἔφθασε καὶ ἡ παρὰ τοῦ Ναυάρχου Μιαούλη διοικουμένη μοῖρα καὶ προσεπάθει ν' ἀνοίξη διόδον εἰς τὴν λίμνην, διὰ νὰ ἐμβάσῃ τροφάς. Ἄλλ' ὁ ἐχθρὸς εἶχε προκαταλάβει ὅλας τὰς εἰσόδους, κατασκευάσας ἐπ' αὐτῶν κανονοστάσια, τὰ ὁποῖα καθίστων ἀδύνατον τὴν εἰσχώρησιν τῶν λέμβων τοῦ στόλου μας, ὁ ὁποῖος, καθὼς ἦτο ὀλιγάριθμος καὶ δὲν εἶχε καὶ ἱκανοὺς ναύτας, δὲν ἠδύνατο ν' ἀποχωρίζεται πολὺν καιρὸν ἀπ' αὐτάς.

Ἡ ἐμφάνισις τοῦ στόλου καὶ τὰ ἐγκαρδιωτικὰ γράμματα τῶν ἐντὸς αὐτοῦ ὀπλαρχηγῶν καὶ τοῦ Ναυάρχου, ἐνεψύχωσαν ἐν μέσῳ τοσοῦτων στερήσεων καὶ ταλαιπωριῶν τὴν φρουράν, ὥστε αὕτη ἀπεφάσισε νὰ ὑποφέρῃ καὶ ἄλλας πολὺ σκληροτέρας στερήσεις, ἐλπίζουσα νὰ λάβῃ τροφάς, καὶ νὰ θριαμβεύσῃ τελευταῖον κατὰ τῶν βαρβάρων, τοὺς ὁποῖους κατετρόμαξε καὶ ἐξησθένησε τόσον ἡ ἀξιομνημόνευτος μάχη τῆς Κλείσοβας. Ἦρchiσε λοιπὸν νὰ τρέφεται μὲ κρέατα ἵππων, μουλαρίων, ὄνων, σκύλων, γατῶν, ποντικῶν· μὲ καβούρους τῆς θαλάσσης, τοὺς ὁποῖους ἠγόραζον ἀκριβά, πυροβολούμενοι ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ, καὶ τελευταῖον μὲ τὰς ἀ ρ μ ῦ ρ α ς, φυτὰ φυόμενα παρὰ τὴν λίμνην, τὰ ὁποῖα ἐξησθένουν ἔτι μᾶλλον τοὺς τρώγοντας.

Εἰς τοιαύτην κατάστασιν πολλοὶ τῶν ἀσθενῶν ἀπέθνησκον, καὶ ἄλλοι, διὰ τὴν ἀκαθαρσίαν τῆς τροφῆς ἢ τὴν παντελεῖ στέρησιν, ἐπιπτον λιπόθυμοι κατὰ γῆς. Αἱ ἡμέραι ἐπροχώρουν, τὰ δεινὰ τῆς φρουρᾶς ηὔξανον καὶ ὁ στόλος ἐν τοσοῦτῳ δὲν ἠδύνατο νὰ κατορθώσῃ τίποτε.

Μία μικρὰ καὶ ἀπόκρυφος εἴσοδος εἶχε μείνει ἄγνωστος εἰς τοὺς ἐχθρούς· καὶ ἐνῶ ἤρχετο νὰ εἰσέλθῃ ἐν πλοιάριον ἀπὸ τοῦ στόλου μὲ εἰδήσεις [καὶ μὲ ὀλίγους σάκκους ἀλεύρου, παρατηρήθη καὶ αὐτὴ καὶ ὠχυρώθη.

2. Ἡ μεγάλη ἀπόφασις καὶ τὸ σχέδιον τῆς ἐκτελέσεως αὐτῆς. Προδοσία τοῦ σχεδίου.

Ἡ φρουρὰ τελευταῖον ἀπελπισθεῖσα ἀπὸ τοῦ νὰ λάβῃ βοήθειαν, ἔγραψε πρὸς τοὺς ἔξω ὀπλαρχηγούς νὰ κατέλθουν εἰς ρητὴν ἡμέραν (τὴν 10ην Ἀπριλίου) πρὸς τὰ ὄπισθεν τῶν ἐχθρικῶν θέσεων καὶ νὰ δώσουν σημεῖον, διὰ νὰ ἐξέλθουν καὶ αὐτοὶ δι' ἐφόδου καὶ νὰ δυνηθοῦν νὰ σώσουν καὶ τὸν ἀδύνατον κόσμον.

Τὰ γράμματα ταῦτα ἔφθασαν ἀσφαλῶς πρὸς τοὺς ἔξω· καὶ ἡ φρουρὰ ἀνέμενεν ἀνυπομόνως τὴν στιγμήν τοῦ τολμηροῦ τούτου ἐπιχειρήματος, ἂν καὶ ἐγνώριζε καλῶς, ὅτι ἔμελλε νὰ διαβῇ ἀπὸ τόσας φάλαγγας, ἀπὸ διπλᾶ καὶ τριπλᾶ περιχαρακώματα καὶ πύργους.

Κατὰ δυστυχίαν εἰς Βούλγαρος, ἐξελθὼν τῆς φρουρᾶς, ηὔτομόλησε πρὸς τοὺς ἐχθρούς καὶ ἐφανέρωσε καὶ τὸν σκοπὸν καὶ τὸ σχέδιον καὶ τὴν ἡμέραν τῆς ἐξόδου.

Εἰς τρεῖς χιλιάδας συνεποσοῦντο οἱ στρατιῶται

τῆς φρουρᾶς ὁμοῦ μὲ τοὺς ἀσθενεῖς, οἱ ὅποιοι ἠδύ-
ναντο, ὅπως οὖν βοηθούμενοι, νὰ κινηθοῦν καὶ νὰ
σωθοῦν ἀπὸ τὸν κίνδυνον· χίλιοι περίπου ἦσαν ἐρ-
γάται καὶ ἄλλοι μὴ ἱκανοὶ διὰ τὰ ἄρματα· καὶ ὑπὲρ
τὰς 5.000 γυναικόπαιδα.

Οἱ ἀσθενεῖς καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἀδύνατοι εἶχον ἀπό-
φασιν, ἐὰν ἔβλεπον τὴν στιγμὴν ἐκείνην, ὅτι τὸ ἐπι-
χείρημα ἦτο δύσκολον, νὰ καοῦν ἐντὸς τῶν οἰκιῶν
τῶν· καὶ πολλοὶ γέροντες καὶ γυναῖκες μὲ τὰ παιδιά
τῶν δὲν ἐφρόντιζον διὰ τίποτε ἄλλο, εἰμὴ πῶς νὰ μὴ
πέσουν εἰς τὰς χεῖρας τῶν βαρβάρων, καὶ ὅ,τι πά-
θουν, ἄς πάθουν.

Ἡ πρὸς ἀνατολὰς τελευταία πτέρυξ τοῦ ὄχυρώ-
ματος, ἀπὸ τὴν μεσημβρινὴν πλευρὰν τῆς Λουνέτας,
ἕως εἰς τὸ ἔσχατον κανονοστάσιον, ἦτο τὸ διωρι-
σμένον μέρος, διὰ τοῦ ὁποίου ἐπρόκειτο νὰ ἐξέλ-
θουν ὅλοι, διὰ τεσσάρων γεφυρῶν, καὶ νὰ συντα-
χθοῦν ἀντίκρυ τῶν κανονοστασίων τοῦ Ρήγα, τοῦ
Μοντάλεμπερτ κλπ. τὰ ὁποῖα ἦσαν εἰς τὴν αὐτὴν
πλευρὰν. Ἐκεῖ, πλαγιασμένοι κατὰ γῆς, θὰ ἐπερί-
μενον τὸ σημεῖον, διὰ νὰ σηκωθοῦν καί, ἀφοῦ δια-
βοῦν τὸ παλαιὸν χανδάκι, νὰ ἀκολουθήσουν τὸν
δρόμον τῶν διὰ μέσου δύο πύργων, τοὺς ὁποίους
εἶχε κατασκευάσει ὁ Αἰγύπτιος.

Εὐθὺς, ὅτε ἤθελον ἀντιληφθῆ, ὅτι οἱ ἔξωθεν
ἐκτύπησαν ἐκ τῶν νώτων τὸν ἐχθρόν, ἔπρεπε νὰ
διαιρεθοῦν εἰς δύο· καί, ὅσοι μὲν ἦσαν ἀπὸ τῆς Λου-
νέτας μέχρι τοῦ ἐσχάτου πρὸς δυσμὰς κανονοστα-
σίου, ἐπρόκειτο νὰ διευθυνθοῦν διὰ τοῦ στρα-
τοπέδου τοῦ Κιουταχῆ· οἱ δὲ λοιποὶ μὲ τὸν περισσό-
τερον ἀδύνατον κόσμον θὰ διηυθύνοντο διὰ τοῦ
αἰγυπτιακοῦ στρατοπέδου. Καὶ ἔπειτα θὰ συνηντῶντο

ὄλοι εἰς τοῦ Κότσικα τὸ ἀμπέλι, μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν περίπου μακρὰν τοῦ Μεσολογγίου, ἐπάνω εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ζυγοῦ.

3. Ἡ 10ῃ Ἀπριλίου. Αἱ τελευταῖαι ἐτοιμασίαι. Ἡ πίστις τῶν ἡρώων ἐπὶ τὸ θαῦμα.

Ἡ 10ῃ τοῦ Ἀπριλίου ἔφθασε· καὶ πρὸς τὰς δώδεκα ὥρας τῆς ἡμέρας ἠκούσθη ἕνας τουφεκισμὸς εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Ζυγοῦ, πρὸς τὸ μέρος τοῦ Ἀγίου Συμεῶνος. Ἡ φρουρὰ ἐνόησεν, ὅτι ἤρχετο ἡ ἔξωθεν βοήθεια. Ἀμέσως συνήχθησαν οἱ στρατηγοὶ εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ ὄχυρώματος καὶ συσκεφθέντες ἀπεφάσισαν τὸν τρόπον τῆς ἐξόδου καὶ ἐγνωστοποίησαν εἰς ὅλους τοὺς στρατιώτας, ὅτι εἰς τὰς δύο ὥρας τῆς νυκτὸς θὰ ἐξήρχοντο ἀπὸ τὸ ὄχυρμα.

Εἰς τὸ διάστημα τοῦτο διετάχθησαν νὰ φυλάττουν ἄκραν σιωπὴν καὶ νὰ μὴ πυροβολοῦν, ἐκτὸς τῶν φυλακῶν, αἱ ὁποῖαι ἔπρεπε κατὰ τὴν τάξιν νὰ φωνάζουν καὶ νὰ τουφεκίζουν ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρόν, διὰ νὰ μὴ δώσουν ὑπονοίας.

Ἐν τοσοῦτῳ τὰ τέσσαρα γεφύρια ἠτοιμάζοντο ἀπὸ σανίδας· ὅσα πράγματα δὲν ἤθελον νὰ ἀφήσουν εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν τὰ ἠφάνιζον· ἡ πυρῖτις καὶ τὰ φυσέκια μετεκομίζοντο εἰς τὰ σπίτια, ὅπου ἔμελλον νὰ κλεισθοῦν οἱ ἀσθενεῖς καὶ ἀδύνατοι, οἱ ὁποῖοι ἀπεφάσισαν νὰ πολεμήσουν, ὅσον ἠδύναντο καὶ νὰ καοῦν ἔπειτα μὲ τοὺς ἐχθροὺς των· αἱ γυναῖκες ἐνεδύοντο ἀνδρικήν στολήν· πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἐζώνοντο σπάθην, διὰ νὰ ἀπατήσουν εὐκολώτερον τὸν ἐχθρὸν καὶ νὰ μὴ πέσουν ζῶσαι εἰς τὰς χεῖρας τῶν βαρβάρων, ἀλλὰ ἢ νὰ σωθοῦν

μὲ τοὺς ἄνδρας των, ἢ νὰ φονευθοῦν εἰς τὴν συμπλοκὴν. Οἱ χαρακτῆρες τῆς τυπογραφίας, οἱ ὅποιοι ἐτύπωσαν τὰς σελίδας τῆς ἱστορίας καὶ μετωχέτευσαν εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεὰς τὰς ἀξιομνημονεύτους περιστάσεις τῆς πολιορκίας, τὰ λαμπρὰ κατορθώματα τῆς φρουρᾶς καὶ τὰ ἀθάνατα ὀνόματα τοσούτων ἡρώων, ὡς καὶ αὐτὰ τὰ πειστήρια, διεσκορπίσθησαν καὶ ἐτάφησαν ὑπὸ τὸ ἔδαφος τοῦ Μεσολογγίου, διὰ νὰ μὴ μολυνθοῦν ἀπὸ βαρβαρικῆς χεῖρας, ἀφοῦ ἐχρησίμευσαν εἰς τοιοῦτον ἱερὸν ἔργον. Αἱ πολεμικαὶ ἀποσκευαὶ ἠφανίζοντο, καὶ τὰ κανόνια ἠτοιμάζοντο νὰ κρημνισθοῦν καὶ νὰ παραχωθοῦν εἰς τὰ χανδάκια.

“Ἐως τότε, ὀλίγοι ἐκ τῆς φρουρᾶς, ἐκπηδῶντες ἐνίοτε ἀπὸ τὸ ὀχύρωμα, κατετρόμαζον καὶ κατέστρεφον τοὺς ἐχθρούς. Ὡς ἐκ τούτου οὐδὲ ὅπως παράδοξον τοὺς ἐφαίνετο τώρα νὰ διασκορπίσουν τὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον μὲ τὴν βοήθειαν τῶν ἔξωθεν ὀπλαρχηγῶν καὶ νὰ ἐπιστρέψουν θριαμβεύοντες εἰς τὸ Μεσολόγγιον!

Ἡ καταφρόνησις τοῦ θανάτου καὶ αἱ καθημεριναὶ νίκαι δικαίως τοὺς ἔκαμον νὰ στοχάζωνται, ὅτι δύνανται νὰ κατορθώσουν τοιαῦτα θαύματα! Ἄλλὰ τόσον ἡρωϊκὴ καρδία μόνον εἰς τὰ ἐλεύθερα καὶ ἡρωϊκὰ στήθη τῶν πολιορκουμένων τοῦ Μεσολογγίου ἠδύνατο νὰ πάλλῃ.

4. Ἀρχίζει ἡ ἐκτέλεσις τῆς μεγάλης ἀποφάσεως. Ὁ ἐχθρὸς ἀντιλαμβάνεται τὴν κίνησιν.

Περὶ τὰς δύο ὥρας τῆς νυκτός, περίπολος, περιερχομένη τὰ κανονοστάσια, ἐσύναζε τοὺς στρατιώτας καὶ τοὺς ἔστειλεν, ὅσον ἦτο δυνατὸν χωρὶς

Θόρυβον, πρὸς τὴν ἀνατολικὴν πλευράν, ὅπου ἦσαν τὰ γεφύρια ἐξόδου· ἀφῆκε μόνον τὰς φυλακὰς εἰς τὰς θέσεις των, διὰ νὰ μὴ παύσῃ ὁ ἐκ διαλειμμάτων τουφεκισμὸς μέχρι τῆς τελευταίας στιγμῆς, ὅτε θὰ ἀπεσύροντο καὶ αὐταί.

Ἦρχισεν ἡ ἐξοδος τῆς φρουρᾶς ἐκ τοῦ ὀχυρώματος. Ἄλλ' οἱ Μεσολογγῖται μόνοι δὲν ἐφαίνοντο· οὗτοι εἶχον διασκορπισθῆ εἰς τὴν πόλιν διὰ νὰ συνοδεύσουν τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα των, διὰ τὰς ὁποίας ἀφέθη τὸ ἔσχατον γεφύριον πρὸς τὴν θάλασσαν, ἐπειδὴ ἀπείχε περισσότερον τῶν ἐχθρικῶν προμαχῶνων.

Ὁ ἐχθρὸς, ἅμα ἤκουσε τὸν κρότον τῶν τουφεκίων, εἰς τὸ βουνόν, ἐπειδὴ ἦτο πληροφορημένος ἀπὸ τὸν Βούλγαρον, ἐνόησεν, ὅτι ἤρχετο ἡ βοήθεια κοὶ ὅτι ἠτοιμάζοντο διὰ τὴν φυγὴν. Ἀμέσως ἔλαβε τὰ μέτρα του καὶ ἐτοποθέτησε τὸ στράτευμά του εἰς τὰ ὀπισθεν καὶ εἰς τοὺς προμαχῶνας.

Ἐξω τοῦ παλαιοῦ χανδακίου, καὶ εἰς ὀλίγων βημάτων ἀπόστασιν, εἶχε κατεσκευάσει δύο μικρὰ φρούρια, τὸ ἓν εἰς τὸ χεῖλος τῆς λίμνης καὶ τὸ ἕτερον ὡς διακόσια βήματα μακρὰν ἐκείνου. Διὰ μέσου αὐτῶν ἔπρεπε νὰ περάσουν οἱ ἡμέτεροι, εὐθύς, ἅμα ἤθελον πηδῆσαι τὸν παλαιὸν χάνδακα.

Ὁ ἐχθρὸς, ἂν καὶ ἐγνώριζεν ἀπὸ τὸν αὐτόμολον, ὅτι ἀπ' ἐκεῖνο τὸ μέρος ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ ἡ ἐξοδος, ὑπωπτεύθη, ὅτι ἐπίτηδες ἐκοινολόγησαν, ὅτι δῆθεν θέλουν ἐξέλθει ἀπὸ τὸ ἀνατολικὸν μέρος, διὰ νὰ ἐλκύσουν ἐκεῖ τὴν προσοχὴν του καὶ νὰ ἐξέλθουν ἀπὸ τὸ ἄλλο· καὶ διὰ τοῦτο δὲν μετετόπισε τὰς δυνάμεις του, ἀλλ' ἐπρόσεχεν εἰς ὅλα τὰ μέρη.

Μὲν ὅλον τοῦτο ἂν καὶ οἱ ἡμέτεροι ἐπρόσεχον

νά μή προξενήσουν θόρυβον, κάποιος, κρότος γε-
νόμενος εἰς τὸ στήσιμον τῶν γεφυρίων καὶ κραυγαὶ
τῶν ἐξερχομένων γυναικοπαίδων ἔδωκαν ὑποψίαν
εἰς τοὺς ἔχθροὺς.

Ἦρχισαν λοιπὸν συνεχῆ καὶ ἀκατάπαυστον πυ-
ροβολισμόν διὰ κανονίων καὶ τουφεκίων καὶ ἀπὸ
ὄλα τὰ χαρακώματα τοῦ ἀνατολικοῦ μέρους κατὰ
τῶν ὀχυρωμάτων τῆς πλευρᾶς, ὅπου ἦσαν τὰ γε-
φύρια. Οἱ ἡμέτεροι ἐν τοσοῦτῳ ἐξήρχοντο χωρὶς
νά τοὺς ἐννοήσουν οἱ ἔχθροὶ καὶ συνεκεντρῶνοντο
εἰς τὸ ἐπίπεδον τὸ μεταξὺ τῶν δύο χανδάκων,
ὅπου ἐξηπλώνοντο ὅλοι κατὰ γῆς, διὰ ν' ἀποφύ-
γουν τὸ πῦρ τοῦ ἔχθροῦ.

5. Τραγικὰ θεάματα ἐντὸς τῆς πόλεως καὶ ἀπαράμιλλοι ἠρωϊκαὶ ἀποφάσεις.

Ἐκείνην τὴν ὥραν συνέβαινε τὸ πλεόν τραγι-
κὸν καὶ θαυμαστὸν ἐν ταύτῳ θεάμα εἰς τὴν πόλιν.
Οἱ φίλοι, οἱ σύντροφοι καὶ οἱ ἀδελφοὶ ἀπεχωρί-
ζοντο ἀπ' ἀλλήλων· οἱ μὲν ἀπήρχοντο εἰς νέους
κινδύνους, διὰ νὰ ἐκδικήσουν, ἐὰν ἦθελον ἐπιζήσει,
τὸ αἷμα τῶν συγγενῶν καὶ φίλων· οἱ δέ, καταπε-
πονημένοι ἀπὸ τῆς ἀσθενείας ἢ ἀπὸ τῶν πληγῶν, ἀ-
νέμενον μὲ ἀνυπομονησίαν ἠρωϊκὸν θάνατον. Πολλοὶ
ἄνδρες, δυνάμενοι νὰ σωθοῦν, ἔμεινον μὲ εὐχαρίστη-
σιν πλησίον τῶν φίλων καὶ συγγενῶν των, μὲ τὴν
ἀπόφασιν νὰ πολεμήσουν μέχρι τῆς τελευταίας
στιγμῆς καὶ νὰ συναποθάνουν μετ' αὐτῶν.

Μὲ τοιαύτην ἀπόφασιν διεμοιράσθησαν εἰς τὰ
δυνατώτερα σπίτια. Μέρους ἐξ αὐτῶν, ὅλοι Μεσο-
λογγίται, ἐκλείσθησαν εἰς τὸν Πύργον τοῦ ἀνεμο-
μύλου. Εἰς γέρον πληγωμένος ἐκάθησεν εἰς τὴν

ὑπόνομον (μίναν), ἡ ὁποία ἦτο ἠτοιμασμένη κά-
τωθεν τοῦ μεγάλου κανονοστασίου, τὸ ὁποῖον ὠ-
νομάζετο τοῦ Μπότσαρη, ἕτοιμος νὰ δώσῃ φω-
τιάν, μόλις εἰσῆρχοντο οἱ ἔχθροί, διὰ νὰ τιναχθῇ
μετ' αὐτῶν εἰς τὸν ἀέρα. Καὶ πλήθος γυναικο-
παίδων ἐμβῆκαν εἰς τὴν μεγάλην πυριτοθήκην,
ὅπου εὐρίσκοντο ὑπὲρ τὰ 30 βαρέλια πυρίτιδος.
Εἰς ἐκ τῶν προκρίτων τοῦ Μεσολογγίου, ὁ Χρῆ-
στος Καψάλης, καίτοι ἠδύνατο νὰ σωθῇ, καίτοι
παρεκινεῖτο ἀπὸ τοὺς συμπατριώτας του νὰ δια-
φύγῃ τὸν κίνδυνον, δὲν ἠθέλησεν· ἀλλὰ προσε-
κάλει γυναῖκας καὶ παιδία, ὡς εἰς πανήγυριν, νὰ
κλεισθοῦν εἰς τὴν μεγάλην πυριτοθήκην! Καὶ αὐταὶ
ἔτρεχον μὲ προθυμίαν διὰ νὰ ταφοῦν εἰς τὴν στά-
κτην τῆς Πατρίδος των!

**6. Ἡ πυρίνη ἐξόρμησις. «Ἐμπρός! Θάνατος εἰς τοὺς ἀπί-
στους!»**

Οἱ ἐξελαθόντες ἀπὸ τὰ γεφύρια, ἐκοίτοντο ἤδη
μίαν ὥραν πρηνεῖς κατὰ γῆς, περιμένοντες νὰ ἐπι-
τεθοῦν οἱ ἔξωθεν κατὰ τῶν νώτων τοῦ ἐχθρικοῦ
στρατοπέδου. Καὶ ὑπέφερον τὸν ἀκατάπαυστον τοῦ
ἐχθροῦ πυροβολισμόν, ὁ ὁποῖος εὐτυχῶς διηυθύ-
νετο, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ὑψηλότερα κατὰ τῶν
ὀχυρωμάτων. Μ' ὄλον τοῦτο, πολλοὶ ἐφονεύοντο.

Τέλος πάντων, μὴ δυνάμενοι νὰ ὑποφέρουν πλέον,
ἔσηκώθησαν ἐξαίφνης καὶ ἀνεβόησαν : «Ἐ μ π ρ ὄ ς !
Θ ἄ ν α τ ο ς εἰ ς τ οὺ ς β α ρ β ἄ ρ ο υ ς !».

Καὶ ὤρμησαν διὰ μέσου τῶν δύο ἐχθρικῶν φρου-
ρίων, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἓν, πρὸς τὴν ξηράν, ὅπου
εὐρίσκοντο ὡς χίλιοι Ἄραβες, ἔμεινεν ἔρημον, τὸ
δὲ ἄλλο ἔπαυσε νὰ πυροβολῇ.

Ἐπορεύοντο ὅλοι εἰς ἓν σῶμα, διότι ἐστοχάσθησαν συμφέρον των νὰ μὴ διαχωρισθοῦν, καθὼς ἦτο τὸ σχέδιον πρότερον· καὶ τοῦτο, διότι δὲν ἔβλεπον νὰ καταφθάνῃ ἡ ἕξωθεν βοήθεια.

7. Τραγικὴ παρεξήγησις. Ἡ ὀλεθρία κραυγὴ «ὀπίσω!»

Ἐπειδὴ ἡ ἐξόρμησις ἐγένετο οὕτως ἐξαφνικὴ καὶ ἀπροσδόκητος, οἱ Μεσολογγῖται, οἱ ὅποιοι ἐξήρχοντο τελευταῖοι, καὶ ἀπὸ τοὺς ὁποίους πολλοὶ εὐρίσκοντο ἀκόμη ἐντὸς τῆς πόλεως, δὲν ἠμπόρεσαν νὰ πληροφορηθοῦν τὴν ἀλήθειαν. Οἱ περισσότεροι ἐνόμισαν, ὅτι εἶχεν φθάσει καὶ οἱ ἕξω καὶ ὅτι ἡ ἐπίθεσις ἐγένετο συγχρόνως καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη.

Ἐν τούτοις ἐξαίφνης ἠκούσθη φωνή, ἡ ὁποία διεδόθη δι' ὅλου τοῦ πλήθους: «Ὁπίσω!, ὀπίσω! Εἰς τοὺς τόπους σας, εἰς τὰ κανονοστάσια!» Μόλις ἠκούσθη αὕτη ἡ φωνή, ὅλοι οἱ Μεσολογγῖται ἐστράφησαν πρὸς τὴν πόλιν.

8. Οἱ ἐχθροὶ εἰς τὴν πόλιν. Πράξεις ἀσυλλήπτου ἡρωϊσμοῦ. Τὸ Μεσολόγγιον λάμπει ὡς φωτεινὸν μετέωρον.

Ἄλλ' ἡ φωνὴ ἦτο ψευδής! Οἱ ἐχθροὶ εἰσῆλθον ἤδη ἔνδον τῶν ὀχυρωμάτων καὶ διεσκορπίσθησαν εἰς τὴν πόλιν! Ὁ πόλεμος ἦναψεν ἀπὸ τὰ σπίτια!

Ἡ ὑπόνομος τοῦ μεγάλου κανονοστασίου ἐξερράγη καὶ ἐτίναξεν εἰς τὸν ἀέρα τὰ σώματα τῶν βαρβάρων. Πλῆθος γυναικοπαίδων, τὰ ὁποῖα ἐκλείσθησαν εἰς τὴν μεγάλην πυριτοθήκην, ἐκραύγαζον καὶ ἐπέσυρον ὑπὲρ τὰς δύο χιλιάδας ἐχθρῶν τριγύρωτων. Οἱ ἐχθροὶ, νομίζοντες, ὅτι θὰ εὗρουν ἐντὸς θησαυροῦς, περιετριγύριζεν τὸ οἶκημα ἐκεῖνο καὶ

ἄλλοι προσεπάθουν ν' ἀνοίξουν τὴν θύραν, ἄλλοι τὰ παράθυρα καὶ ἄλλοι ἀνέβησαν εἰς τὴν στέγην. Τότε βέβαια ὁ Χρῆστος Καψάλης, ὁ ὁποῖος κατηύθυνε τὸ τρομερὸν τοῦτο ἐπιχείρημα, εὐθύς, ὡς εἶδεν ἄρκετὸν πλῆθος συνηγμένον, ἔθεσε τὸ πῦρ! Τοῦτο ἐτίναξεν ὅλους σχεδὸν εἰς τὸν ἀέρα· ἀνεστάτωσε τὸ ἔδαφος, καὶ ἔκαμε νὰ κατακλυσθῇ μία ἐνορία ὀλόκληρος ἀπὸ τὴν θάλασσαν!

Κατ' αὐτὴν τὴν στιγμὴν εἶδον μητέρα νὰ ρίπτῃ τὰ παιδιὰ της εἰς τὸ πηγάδιον καὶ νὰ κρημνίζεται καὶ αὐτή! Εἶδον πλῆθος γυναικῶν καὶ παιδίων νὰ ἐμβαίνουν εἰς τὴν λίμνην καὶ νὰ βυθίζονται εἰς τὸ βαθύτερον μέρος αὐτῆς!...

9. Ἡ τύχη τῶν ἐξεληθόντων. Πείνα καὶ φρικώδεις ταλαιπωρίαί.

Οἱ ἐξεληθόντες ἐπροχώρουν εἰς ἓν σῶμα, χωρὶς νὰ τολμήσῃ νὰ τοὺς ἐνοχλήσῃ ὁ ἔχθρὸς περισσότερον, εἰμὴ τουφεκοβολῶν μακρόθεν. "Ὅτε ἔφθασαν εἰς ἡμίσειαν ὥραν μακράν, συνηντήθησαν μὲ τὸ ἵππικὸν τοῦ ἐχθροῦ, τὸ ὁποῖον ἀπετελεῖτο ἐκ 500 ἵππέων. Τοῦτο, προειδοποιημένον, ἤρχετο ἀπὸ τὸ Μποχώρι, διὰ νὰ ἀνακόψῃ τοὺς φεύγοντας. Ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ κτυπήσῃ κατὰ μέτωπον, εἰμὴ μόνον τοὺς τελευταίους, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦσαν πολλοὶ ἀσθενεῖς καὶ μετ' αὐτῶν καὶ ὁ Στρατηγὸς Ν. Στουρνάρης. Μ' ὄλον τοῦτο ἀπεκρούσθη τὸ ἵππικὸν καὶ ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ πάλιν εἰς τὸ Μποχώρι.

Ὡς 150 ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι ἐξῆλθον ἀπὸ τὴν Κλείσοβαν καὶ διηυθύνοντο πρὸς τὸν Ἅγιον Συμεῶνα, συνηντήθησαν μὲ τοὺς ἐπιστρέφοντας ἵππεις καὶ ἐκτυπήθησαν. Ἐφόνευσαν πολλοὺς ἐκ τῶν ἵππέων

καὶ ἐσκορπίσθησαν ἢ ἐφονεύθησαν καὶ ἐξ αὐτῶν οἱ περισσότεροι. Οἱ δὲ λοιποὶ ἠνώθησαν μὲ τοὺς ἐκ Μεσολογγίου ἐξεληθόντας. "Οτε ἔφθασαν εἰς τὸν "Αγιον Συμεῶνα, εὔρον ἓν δυνατὸν σῶμα Ἀλβανῶν, τὸ ὁποῖον προσεπάθει τὰ τοὺς κλείσει τὴν διάβασιν· ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀντιστηῖ ἐπὶ πολὺ εἰς τὴν ὁρμὴν των.

Ἐκεῖ ἐφονεύθησαν ἢ συνελήφθησαν ὑπὲρ τοὺς 200 ἐκ τῶν ἡμετέρων. Οἱ ὑπόλοιποι ἔφθασαν εἰς τὸ ἡμισυ διάστημα τῶν κορυφῶν τοῦ ὄρους, ὅπου εὔρον ὡς 300 ἐκ τῶν ἔξωθεν· βοηθούμενοι δὲ παρ' αὐτῶν ἀπέκρουσαν ἐντελῶς τοὺς ἐχθροὺς καὶ ἀνέβησαν εἰς τὸ ὄρος.

Ἐκεῖθεν ἠκολούθησαν τὸν δρόμον πρὸς Δερβέκισταν διὰ μέσου δρυμώνων καὶ φαράγγων, χωρὶς νὰ εὐρίσκουν οὐδὲ τροφήν, οὐδὲ ἄνθρωπον νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ. Πολλοὶ ἐκ τῶν ταλαιπωριῶν καὶ τῆς πείνης ἀπέθανον· ὀλίγοι δὲ ἔφθασαν μετὰ δύο καὶ ἄλλοι μετὰ τρεῖς ἡμέρας εἰς Δερβέκισταν, χωρὶον τοῦ Ἀποκούρου, 8 ἕως 10 ὥρας μακρὰν τοῦ Μεσολογγίου.

Ἐκεῖ δὲν εὔρον κανένα ἐκ τῶν κατοίκων, εἰμὴ μόνον τὰ σώματα τῶν ἔξω ὀπλαρχηγῶν, τὰ ὁποῖα καὶ αὐτὰ εἶχον μεγίστην ἔλλειψιν τροφῶν· διὰ τοῦτο δὲν ἠμπόρεσαν οὐδὲ ἐκεῖ νὰ θεραπεύσουν τὴν πείναν των. Ἐκολούθησαν λοιπὸν ταλαιπωρούμενοι οὕτως ἱκανὰς ἡμέρας, διερχόμενοι διὰ χωρίων ἀκατοικητῶν καὶ στερούμενοι τροφῶν, ἕως ὅτου ἔφθασαν εἰς Σάλωνα.

10. Αἱ ὕσταται ἐκπυρσοκροτήσεις ἐντὸς τῆς πόλεως καταυγάζουν σωροὺς ἀθανάτων ἐρειπίων.

"Οσοι ἐναπέμεινον καὶ ἐκλείσθησαν εἰς τὰ σπῖ-

τια τοῦ Μεσολογγίου ἀντεστάθησαν, ἄλλοι μίαν καὶ ἄλλοι δύο ἡμέρας. Καὶ οἱ κλεισθέντες εἰς τὸν ἀνεμόμυλον ἐπολέμησαν μέχρι τῆς Τρίτης, καὶ εἰς τὸ τέλος, καθὼς καὶ οἱ λοιποὶ, ἔβαλον πῦρ εἰς τὴν πυρίτιδα καὶ ἐτινάχθησαν εἰς τὸν ἀέρα.

Καὶ οὕτω πλήρης σωρὸς ἐρειπίων, στάκτης, πετρῶν καὶ πτωμάτων ἔμεινον εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἐχθροῦ!...

Εἶδεν ὁ κατακτητῆς, μὲ λύπην του ἀπερίγραπτον, ὅτι ἐχάθη τὸ ἥμισυ τοῦ στρατεύματός του, διὰ νὰ κυριεύσῃ τοιαῦτα δυστυχῆ λείψανα, τὰ ὁποῖα πρὸς κατασχύνην του θὰ μαρτυροῦν αἰωνίως τὴν ἀνήκουστον ἀνδρείαν καὶ τὴν ἡρωϊκὴν ἀπόφασιν τῆς ἀθανάτου Φρουρᾶς τοῦ Μεσολογγίου!

(Περιγραφή τῆς «Γενικῆς Ἐφημερίδος» τοῦ Ναυπλίου καὶ τοῦ «Φίλου τοῦ Νόμου» τῆς Ὑδρας, δημοσιευθεῖσα κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1926 ἐξ ἀφηγήσεων ἀνδρῶν τῆς Φρουρᾶς, οἱ ὅποιοι διασωθέντες συνεκentrώθησαν εἰς Ναύπλιον).

Ἐλαφρὰ διασκευή καὶ κεφαλαιοποιήσις Χ. Δ.

38. ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΤΗΣ

Εἶχα ντουφέκι ἀλάθητο, περήφανο σὰν ἄτι,
ποὺ μῆνες δὲν παραίτησε τ' ἄσαρκό μου χέρι·
κι' ὅσες οἱ τρίχες μου, ἔφαγε τόσων ὀχτρῶν τὸ μάτι.
Φτάνει ἡ Ἀραπιά! Τὸ πέταξα κι' ἀδράζω τὸ μαχαῖρι.

Ἦταν μαχαῖρι γονικό, σὰ σκύλος μπιστεμένο,
κ' εἶχε ἀπ' τὰ χρόνια τὰ παλιά, τὰ κλέφτικα συνήθεια
νὰ κυνηγάῃ τις ἄπιστες καρδιές σὰ λυσσασμένο·
Εἶδα! πολλοὶ ἦταν, τὸμπηξα στῆς Δέσπως μου τὰ
στήθια!

Στῆς Δέσπως, πού μοῦ πείνασε, πού δίψασε μαζί μου,
πού λάμπανε ἀπ' τὰ κάλλη της τὰ κορφοβούνια, οἱ
(λόγγοι...

Μὰ τί; τῆ Δέσπω θὰ θρηνάη καί τ' ἄρματα ἢ
(ψυχὴ μου;

Δὲν κλαίω γιὰ κείνα! Χάθηκε, σᾶς λέω, τὸ
Μεσολόγγι!...

ΑΛΞ. ΠΑΛΛΗΣ

39. ΤΟ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ

Στὸν τάφο του κλεισμένο
τὸ Μεσολόγγι, σκέλεθρο, γυμνό, ξεσαρκωμένο,
δὲν παραδίδει τ' ἄρματα, δὲν γέρνει τὸ κεφάλι...
κρατεῖ γιὰ νεκροθάφτη του τὸ Χρῆστο τὸν Καψάλη.
Τὸ ρᾶσο τοῦ Δεσπότη του φορεῖ γιὰ σάβανό του
καὶ ὡς φλογερὸ μετέωρο πετᾷ στὸν οὐρανό του
καὶ θάφτεται ὀλοζώντανο!... Στὸ διάβα του τρομάζουν
τ' ἀστέρια, πού τὸ κοίταζαν, καὶ ταπεινὰ μεριάζουν...
Κλαρὶ δὲν φαίνεται χλωρό· καὶ τὸ στερνὸ χορτάρι,
τὸ μάρανε, τὸ σκότωσε, τ' ἀράπικο ποδάρι.

ΑΡ. ΒΑΛΛΩΡΙΤΗΣ

40. ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ

Στεριᾶς καὶ τοῦ πελάγου
σὲ περιζώνουν τ' ἄρματα
βαρβάρου Ἑλληνοφάγου.
Καὶ σύ μένεις ἀσάλευτο
εἰς τῆ φωτιά, πού ἐβόγγει
τριγύρω σου, ἀντρειωμένο Μεσολόγγι.

Α. ΜΑΒΙΛΗΣ

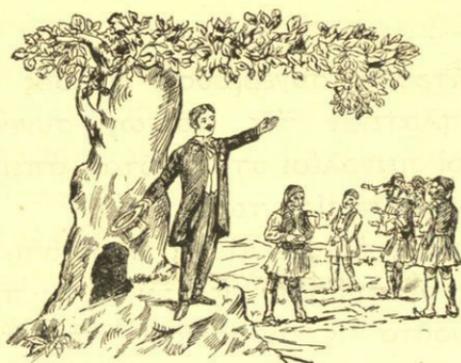
41. ΤΟ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ

- » Ὡ πολεμάρχοι καὶ ἱερεῖς καὶ γέροι δοξασμένοι,
- » Κι' ὅσοι σᾶς βρέχουν οἱ πληγές τὰ τιμημένα στηθή,
- » Ἐλᾶτε δαφνοστόλιστοι, νὰ κλάψετ' ἐνωμένοι

- » Στὴν ἔρημ γῆ, π' ἀντίπερα τοῦ κόσμου ἔχαιρετήθη.
- » Καὶ γονατίσειτ' ἄσκεποι στὴ γῆ τὴν ἁγιασμένη,
- » Ποῦ πείνα, γύμνια, κι' ὀρφανιά, κ' ἐχθροὺς δὲν
ἐφοβήθη,
- » Καὶ μόνο αἱματοστάλακτη, καὶ μόνο ἐρημωμένη,
- » Παρὰ νὰ χάση τὴν τιμὴ, στὶς φλόγες παραιτήθη!..

- » Καὶ σύ, ποῦ ξένος ἔρχεσαι νὰ ἰδῆς τὸ Μεσολόγγι,
- » Ἄκου στῆς λίμνης τὰ νερά, πῶς ἀντηχοῦν ἀκόμα,
- » Τῶν γυναικῶν τὰ κλάμματα, καὶ τῶν ἀνδρῶν οἱ
βόγγοι!
- » Κοίτα τὴ δόξα, ποῦ σκορπᾷ τὸ σαλευμένο χῶμα!
- » Οἱ πολυθρήνητες σπηλιές, οἱ αἱματωμένοι λόγγοι!
- » Κ' εἰς κάθε πέτρα σίμωσε θρησκευτικὰ τὸ στόμα!»

Γ. ΜΑΡΤΙΝΕΛΗΣ

42. 'Ο

ΕΝΝΑΔΙΟΣ

Ἦσαν τὰ τέλη τοῦ 1826.

Εἶχε πέσει τὸ Μεσολόγγιον· οἱ ἥρωικοὶ αὐτοῦ πρόμαχοι, ὅσοι διέφυγον τὰς φλόγας καὶ τοὺς ἐχθρούς, οἰκτρὰ θύματα τοῦ λιμοῦ καὶ τῆς ταλαιπωρίας, εἶχον συρρεύσει κατὰ χιλιάδας εἰς τὸ Ναύπλιον. Ἐζήτουν παρὰ τῆς Κυβερνήσεως, ὡς μόνην ἀμοιβὴν τῆς ἐνδόξου θυσίας των, ξηρὸν ἄρτον διὰ νὰ τραφοῦν καὶ πυρίτιδα διὰ νὰ πολεμήσουν.

Ἄλλ' ἡ Κυβέρνησις εὕρισκετο εἰς ἐσχάτην ἀπορίαν· τὸ ταμεῖον ἦτο κενὸν χρημάτων καὶ γενικῶς ἡ θέσις τῶν πραγμάτων ἦτο δεινὴ.

Τὸ ὄλοκαύτωμα τοῦ Μεσολογγίου ἐφάνη, ὅτι ἔλαμψεν ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος ὡς ἐπικηδεῖα λαμπὰς τοῦ ἀγῶνος της· αἱ δυνάμεις τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος παρέλυσαν μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ ἥρωικοῦ τούτου προμαχῶνος.

Ὁ ἐχθρὸς ἐφρονηματίσθη, ἡ Πελοπόννησος ἐδηοῦτο, σχεδὸν ἄνευ ἀντιστάσεως, ὑπὸ τοῦ Αἰγυπτίου καὶ ὁ κίνδυνος ἦτο περὶ τῶν ὅλων.

Γενικὴ καταστροφή καὶ διάλυσις ἐπέκειτο, ἂν δὲν ἤτοιμάζετο ἀντὶ πάσης θυσίας στρατός, ἵνα ἀναχαι-

τίση τοὺς πολεμίους καὶ ἐμψυχώση τοὺς προμάχους τῆς ἐλευθερίας.

Κατηφῆς καὶ περίτρομος συνέρρευσεν ὁ λαὸς τῆς Ναυπλίας εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς πόλεως· συνεκέντρώθησαν ἐκεῖ καὶ οἱ πειναλέοι στρατιῶται, ἀπειλητικοὶ ἐκ τῆς τελείας ἀπελπισίας των.

Οὐδεὶς ἐτόλμα, οὐδεὶς ἤξευρε τί νὰ προτείνῃ.

Τότε ὁ Γεννάδιος, ἀνεπήδησεν εἰς τὴν ρίζαν πλατάνου, ἡ ὁποία ὑψοῦτο εἰς τὸ κέντρον τῆς πλατείας, καὶ ἐκεῖθεν ἔρριψε πρῶτον φλογερὸν τὸ βλέμμα του ἐπὶ τὸ πλήθος· ἔπειτα μετὰ φωνῆς στεντορείου καὶ μετ' εὐγλωττίας παντοδυναμίου, ἀνέκραξεν:

«Ἡ Πατρίς καταστρέφεται· ὁ ἀγὼν ματαιοῦται· ἡ ἐλευθερία ἐκπνέει!»

»Ἀπαιτεῖται βοήθεια σύντονος· πρέπει οἱ ἀνδρεῖοι αὐτοί, οἱ ὁποῖοι ἔφαγον πυρίτιδα καὶ ἀνέπνευσαν φλόγας, καὶ οἱ ὁποῖοι τώρα, ἀργοὶ καὶ λιμώττοντες, μᾶς περιστοιχίζουσιν, πρέπει νὰ σπεύσουν, ὅπου νέος κίνδυνος τοὺς καλεῖ.

»Πρὸς τοῦτο ἀπαιτοῦνται πόροι καὶ πόροι ἐλλείπουν.

»Ἄλλ' ἂν θέλωμεν νὰ ἔχωμεν Πατρίδα, ἂν εἴμεθα ἄξιοι νὰ ζῶμεν ἐλεύθεροι, εὐρίσκομεν πόρους. Ἄς δώσῃ ἕκαστος ὅ,τι ἔχει καὶ δύναται. Ἴδου ἡ πενιχρὰ εἰσφορά μου. Ἄς μὲ μιμηθῇ, ὅποιος θέλει!» Καὶ ὑπὸ τὰ χειροκροτήματα τοῦ πλήθους ἐξεκένωσε κατὰ γῆς τὸ ἰσχνὸν διδασκαλικὸν του βαλάντιον.

«Ἄλλ' ὄχι», ἐπανέλαβε μετ' ὀλίγον· «ἡ συνεισφορά αὕτη εἶναι οὐτιδανή! Ὅβολὸν ἄλλον δὲν ἔχω νὰ δώσω, ἀλλ' ἔχω τὸν ἑαυτὸν μου καὶ ἰδοὺ

τόν πωλῶ! Ποῖος θέλει διδάσκαλον ἐπὶ τέσσαρα ἔτη διὰ τὰ παιδιά του; Ἄς καταβάλλῃ τὸ τίμημα».

Αἱ γενναῖαι αὗται λέξεις ἐξῆψαν ἀκάθεκτον ἐνθουσιασμόν καὶ πάντες μετὰ δακρύων ἔσπευδον νὰ προσφέρουν, οἱ μὲν χρήματα, οἱ δέ, οὐδ' αὐτῶν ἐξαιρουμένων τῶν ὑπὸ πενίας καὶ πείνης κατατρυχομένων στρατιωτῶν, ὅ,τι ἕκαστος, ἢ ὄπλον ἢ κόσμημα, εἶχε πολύτιμον· ὥστε εἰς ἐλάχιστον χρονικὸν διάστημα συνελέγη ποσότης ἐπαρκῆς πρὸς θραπείαν τῶν πρώτων καὶ μᾶλλον ἐπείγουσῶν ἀναγκῶν.

Ἀπεφασίσθη δὲ νὰ συνέλθουν καὶ τὴν ἐπαύριον εἰς τὰς ἐκκλησίας, ὅπου προσερχόμενοι καὶ αἱ κυριαὶ νὰ προσφέρουν τὸ κατὰ προαίρεσιν καὶ αὐταί.

Ἀπὸ βαθέος ὄρθρου ὁ Γεννάδιος ἀνέμενεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου· ἡ λειτουργία ἐτελείωσεν, ἀλλ' αἱ κυριαὶ, ἴσως πτοηθεῖσαι ἀπὸ τὴν συρροὴν τῶν ξένων στρατιωτῶν, δὲν ἐφάνησαν· ὀλίγαι μόνον ὑπήκουσαν εἰς τὴν πρόσκλησιν.

Τότε ὁ Γεννάδιος ἠσθάνθη τὸ αἷμα του νὰ ἀναβράζῃ ὑπὸ γενναίας ἀγανακτήσεως· ἀνέβλεπε πρὸς τοὺς ἐκεῖ παρισταμένους μαθητὰς τῶν δημοτικῶν σχολείων καὶ ἀνέκραξε μὲ φωνήν, ἡ ὁποία ἐκλόνησε τοὺς θόλους τῆς ἐκκλησίας:

«Δυστυχῆ παιδιά, σᾶς ἐγκατέλιπαν αἱ μητέρες σας!

«Ἄλλος προστάτης δὲν σᾶς μένει ἐπὶ τῆς γῆς ἀπὸ τὸν κοινὸν προστάτην ἐκεῖ ἐπάνω. Κλίνατε τὰ γόνατα καὶ παρακαλέσατέ Του!»

Τὰ παιδιά δὲν ἐτόλμησαν νὰ παρακούσουν τὴν ἐπιτακτικὴν ἐκείνην φωνὴν καὶ ἐγονάτισαν ὅλα.

Εἰς τὴν συγκινητικὴν ἐκείνην στιγμήν ὁ Γεννά-
X. Δημητρακοπούλου. «Ὁδηγοὶ τῆς Ζωῆς», ΣΤ' τάξεως, ἔκδ. Β' 10

διος ἀπεκάλυψε τὴν κεφαλὴν, ὕψωσε τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ ἀνεφώνησεν:

«Ὑψιστε Θεέ! Σὺ ὁ προστάτης τῶν ἀθλίων καὶ ὄσων δὲν ἔχουν καταφύγιον, μὴ ἐγκαταλίπης καὶ Σὺ τὰ παιδιά ταῦτα, τὰ ὁποῖα προσπίπτουν ἐνώπιόν Σου. Σῶσον αὐτὰ ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς αἰχμαλωσίας· οἱ ἄνθρωποι τὰ παρήτησαν. Ἐπίβλεψον ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος. Δὸς νὰ ἐπιλάμψη ἐπ' αὐτῆς πάσης ὁ ἥλιος τῆς ἐλευθερίας. Ἀξίωσον τὰ παιδιά ταῦτα νὰ γίνουν ἐλεύθεροι πολῖται καὶ νὰ τὴν ὑπηρετήσουν μὲ πίστιν καὶ εἰλικρίνειαν πρὸς σωτηρίαν αὐτῆς καὶ πρὸς δόξαν Σου αἰωνίαν! Ἡ, ἂν ὁ πάνσοφος Σὺ, γινώσκης, ὅτι εἶναι πεπρωμένον, διότι ἀνετράφησαν εἰς ἀγενῆ αἰσθήματα, καὶ ηὐξήθησαν εἰς τὴν ιδιοτέλειαν καὶ φιλαρχίαν, νὰ γίνουν ποτὲ παραίτια δεινῶν εἰς τὴν Πατρίδα, παράδος αὐτὰ μᾶλλον εἰς τῆς μαχαίρας τὸ στόμα καὶ παράδος καὶ ἐμὲ αὐτόν, πρὶν ἰδῶ ἐκ νέου τῆς Ἑλλάδος τὴν δουλικὴν ἡμέραν καὶ ταπείνωσιν!»

Καί, ἀφοῦ ηὐχθήθη ταῦτα, ἐρρίφθη ἔξω τῆς ἐκκλησίας, ἀφήσας τὸν λαὸν κατάπληκτον καὶ δακρυροῦντα.

Αἱ συνεισφοραὶ ἐπανελήφθησαν ραγδαιότεραι ἢ τὴν προηγουμένην· αἱ κυρίαι ἔπεμπον μετὰ πάσης προθυμίας, ὄχι μόνον χρημάτων ποσότητος, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς τοὺς νυμφικοὺς δακτυλίους καὶ αὐτὰ τὰ κοσμήματα τῶν κεφαλῶν των.

Τοιοῦτον ἦτο τότε τὸ αἶσθημα τοῦ πατριωτισμοῦ, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐβλάστησεν ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδος· ἀλλὰ καὶ τοιαύτη ἦτο ἡ ἐπιρροὴ καὶ ἡ δύναμις τοῦ εὐγενοῦς τούτου πατριώτου εἰς τὸ νὰ ἐξάπτῃ καὶ νὰ ἀναπτύσῃ τὸ εὐγενὲς τοῦτο αἶσθημα εἰς ἔργα ἀφοσιώσεως.

Διὰ τῶν ἐράνων αὐτῶν ἢ θέσις τῆς Κυβερνήσεως ἔστερεώθη καὶ ἐξησφαλίσθη ἢ περίθλαψις χιλιάδων στρατιωτῶν, τοὺς ὁποίους αἱ κακουχίαι καὶ αἱ στερήσεις εἶχον κατεξαντλήσει. Ἐξωπλίσθη δὲ στρατὸς καὶ ἀπεστάλη ὑπὸ τὸν ἔνδοξον Καραϊσκάκη, ἵνα συνεχίσῃ τὸν ἀπεγνωσμένον ἀγῶνα.

Διὰ τὰ γίνῃ ὅμως πλήρης ἡ ἐκστρατεία, ἀεγνωρίσθη ἡ ἀνάγκη νὰ συγκροτηθῇ ἵππικὸν τάγμα. Καὶ τοῦτο ἐγένετο ἀφορμὴ νέου θριάμβου τοῦ Γενναδίου.

Συνεκλήθη καὶ πάλιν ὁ λαὸς ὑπὸ τὴν πλάτανον τῆς πλατείας τοῦ Ναυπλίου ἀνυπόμονος ν' ἀκούσῃ τὸν ἀγαπητὸν ρήτορά του. Ὁ Γεννάδιος, ἀφοῦ ἐξέθεσε τὸν κίνδυνον καὶ τὴν θέσιν τῶν κοινῶν πραγμάτων καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς συγκροτήσεως ἵππικοῦ τάγματος, προσέθεσεν:

«Ἄλλὰ, ποῦ θέλομεν εὔρει τοὺς ἵππους; Ἐδῶ βλέπω, ὅτι πολλοί, καὶ προὔχοντες καὶ ὄπλαρχηγοί, διατρέφουν ἀνὰ δύο καὶ τρεῖς ἵππους.

»Ὅποιος, εἰς τὰς κρισίμους ταύτας περιστάσεις τοῦ Ἐθνους, ἔχει ἵππον δι' ἐπίδειξιν καὶ δὲν τὸν προσφέρει εἰς τῆς Πατρίδος του τὴν ἀνάγκην, εἶναι ἀνάξιος νὰ λέγεται προὔχων αὐτῆς ἢ νὰ φέρῃ τὸ ξίφος τοῦ ἀρχηγοῦ.

«Διὰ τῶν ἵππων τούτων δυνάμεθα νὰ καταρτίσωμεν μικρόν, ἀλλ' ἀξιόλογον ἵππικόν· τοὺς λαμβάνομεν;»

—«Τοὺς λαμβάνομεν», ἀνέκραξεν ὁ λαὸς ὁμοφώνως.

—«Καὶ ἂν δὲν μᾶς τοὺς δώσουν, τοὺς λαμβάνομεν διὰ τῆς βίας;»

—«Τοὺς λαμβάνομεν διὰ τῆς βίας!» ἀπήντησαν χιλιάδες στομάτων.

—«Ἀγετε λοιπόν», διέταξεν ὁ Γεννάδιος, ὁ ὁποῖος εἶχε τὴν δύναμιν νὰ κινή τὸν λαὸν ἐκείνον, ὅπως ἡ λαίλαψ κινεῖ τὰ κύματα.

Ἄλλά, πρὶν προφθάσῃ νὰ ἐκτελεσθῇ ἡ δεινὴ ἐντολή, τριακόσιοι πεντήκοντα ἵπποι εἶχον ὀδηγηθῆ εἰς τὴν πλατεῖαν, προερχόμενοι ἐξ εἰσφορᾶς ἐκουσίας.

Ὁ Γεννάδιος τότε ἐκάλεσεν ὀνομαστὶ ἐκ τοῦ πλήθους τὸν Χατζῆ Μιχάλην καὶ εἶπεν εἰς αὐτόν:

«Σὺ εἶσαι ἄξιος νὰ διευθύνῃς τὸ ἵππικόν· λάβε τοὺς ἵππους τούτους· ὀργάνωσε ἵππικὸν καὶ ἀναχώρησε τὸ ταχύτερον!»

Ὁ Γεννάδιος μὲ τὸ θάρρος, τὸ ὁποῖον τοῦ ἐνέπνεεν ἡ συναίσθησις τοῦ καθήκοντος, προσέφερεν ἀνεκτίμητον ὑπηρεσίαν εἰς τὴν ἀγωνιζομένην Πατρίδα.

(Κατὰ Ἄ. Ραγκαβῆν καὶ Κ. Σάθαν.)
Διασκευὴ Χ. Δ.

43. Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΜΑΧΗ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΑΓΩΝΟΣ 12 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1829.

Ἡ Δυτικὴ καὶ ἡ Ἀνατολικὴ Στερεὰ Ἑλλάς, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καραϊσκάκη καὶ τὴν πτώσιν τῆς Ἀκροπόλεως, εἶχεν ἐπανέλθει ὑπὸ τὸ κράτος τῶν Τούρκων.

Ἦτο ἡ ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ Ρῶσοι εἶχον προχωρήσει μέχρι τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ ἠπέλθον τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ὁ Τοῦρκος Ἀξιωματικὸς Ἀσλάνμπεης (ἡ Ἀρσλάνμπεης ἢ Ἀσλάν Μουχουρδάρης) ἐξεπέμφθη εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα μὲ τὴν ἐντολήν νὰ ἐπισιτίσῃ

τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν, καὶ νὰ περισυλλέξη καὶ ἀνασυντάξῃ τὰς τουρκικὰς δυνάμεις.

Ὁ Ἀσλάνμπεης διέδραμε τὴν Βοιωτίαν ὡς ἀστραπή· ἀνασυνέταξε τὰς τουρκικὰς δυνάμεις καὶ ἀνέμενε διαταγὰς, ἅν ἔπρεπε νὰ παραμείνῃ ἐκεῖ ἢ νὰ σπεύσῃ εἰς Θράκην.

Ὁ στρατάρχης τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος Δημήτριος Ὑψηλάντης ἐγνωστοποιεῖ τὰ ἐξῆς εἰς τὸν Κυβερνήτην διὰ τοῦ συνταγματάρχου Γκραλλιάρ: «Ἡδυνήθην νὰ ἐνώσω τὸ στράτευμα ἐκ νέου καὶ νὰ τοποθετηθῶ οὕτως, ὥστε νὰ ἐμποδίσω τὸν ἐχθρὸν καὶ νὰ τοῦ κόψω τὴν ὑποχώρησιν»...

Οἱ Τοῦρκοι τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῶν Θηβῶν, ἐνωθέντες μετὰ τοῦ Ἀσλάνμπεη, σπεύδουν πρὸς τὰς Θερμοπύλας.

Ἡ πρωτοπορεία τοῦ Ἀσλάνμπεη κινεῖται ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Θηβῶν-Ἀθηνῶν· πρέπει κατ' ἀνάγκην νὰ διέλθῃ διὰ στενωποῦ κάτωθεν τῆς Πέτρας, μεταξὺ τῶν βορειοανατολικῶν προπόδων τοῦ Ἐλικῶνος, τῶν ὄχθῶν τῆς Κωπαίδος καὶ τοῦ Συγγείου ὄρους (Φαγᾶ), ὅπου ἡ Σφιγξ ἔθεσέ ποτε τὰ ζητήματα αὐτῆς εἰς τὸν Οἰδίποδα.

Ἐνταῦθα συσφιγγεται ἡ ἀπ' Ἀθηνῶν εἰς Λεβάδειαν ὁδὸς καὶ ἐπὶ μήκους δώδεκα χιλιομέτρων, τὸ πλάτος τῆς στενωποῦ δὲν ὑπερβαίνει τὰ δύο χιλιόμετρα. Οἱ τοῦρκοι πιστεύουν, ὅτι οἱ Ἕλληνες εἶναι εἰσέτι διεσκορπισμένοι καὶ ὑπολογίζουν νὰ διέλθουν ἐγκαίρως διὰ τῆς στενωποῦ.

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἀπεφάσισεν ὁ Ὑψηλάντης ν' ἀναμείνῃ τὸν πολέμιον. Καὶ κατέλαβε τὰς γύρω ἐπικαίρους θέσεις διὰ τῶν χιλιάρχων του Κριεζώτη,

Χατζή Πέτρου, Γιαννάκη Στράτου Σκουρτανιώτη, Δυοβουνιώτη, Σπύρου Μήλιου και Μπαϊρακτάρη.

Φθάνουν οί τουῦρκοι εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ὀλίγον πρὸ τῆς ἑσπέρας τῆς 11 Σεπτεμβρίου. Ἀντιλαμβάνονται ἀμέσως, ὅτι οἱ Ἕλληνες εἶναι κύριοι τῶν σημείων τῆς διαβάσεως καὶ βλέπουν, ὅτι μία καὶ μόνη ὁδὸς ἀπομένει δι' αὐτούς· καὶ αὐτὴ ἦτο νὰ βαδίσουν κατὰ τῆς θέσεως τῶν Ἑλλήνων. Ἀποφασίζουν νὰ περιχαρακωθοῦν, νὰ διανυκτερεύσουν ἐπὶ τόπου καὶ τὴν πρωΐαν τῆς ἐπομένης νὰ ἐπιχειρήσουν νὰ παραβιάσουν τὴν στενωπὸν.

Ὁ Ὑψηλάντης ἀφ' ἑσπέρας ἐπεθεώρησε τὰς θέσεις. Ἀκολουθῶς ἐκοινοποίησε, διὰ τοῦ γραμματέως του Φιλήμονος, τὴν ἡμερησίαν διαταγὴν του διὰ τὴν ἐπαύριον:

«Στρατιῶται, ἔλεγεν, ἐλπίζω, ὅτι ἕκαστος θέλει πράξει τὸ καθῆκον του. Ὅστις πράξει τοῦτο, θέλει ἔχει τὴν εὐλογίαν τῆς Παναγίας Τριάδος καὶ τῆς Πατρίδος καὶ θέλει βραβεύεσθαι κατὰ τοὺς στρατιωτικούς νόμους· ὅστις, ἐξ ἐναντίας, τὸ παραλείψει, θέλει σύρει ἐναντίον του τὴν κατάραν των καὶ θέλει παιδεύεσθαι κατὰ τοὺς στρατιωτικούς νόμους. Ἡ Ρούμελη, οἱ ἀδελφοί σας, τὰ τέκνα σας, ἀναμένουν τὴν ἐλευθερίαν των ἀπὸ σᾶς. Φανῆτε ἄξιοι τῶν προτέρων σας κατορθωμάτων. Δεχθῆτε τὰς ἐφόδους τοῦ ἐχθροῦ μὲ τὴν φημισμένην εἰς ὅλον τὸν κόσμον ἀνδρείαν σας».

Περὶ τὸ λυκαυγὲς τῆς 12ης Σεπτεμβρίου 1829, βαρὺς κρότος πυροβόλου, χιλιάκις ἀποδοθεὶς ἀπὸ τὰς ἡχούς τῶν περίξ ὀρέων, ἠγγειλεν εἰς τὴν ἐν Λεβαδείᾳ Τουρκικὴν φρουρὰν ὅτι τὰ Σουλτανικὰ στρα-

τεύματα προελαύνουν, ἵνα ἀνοίξουν τὴν πρὸς αὐτὴν ὁδόν. Οἱ δύο Τοῦρκοι ἀρχηγοὶ Ὀτζάκ—Ἀγά Ὀσμάνης καὶ ὁ Ἀσλάνμπεης ἐξῆλθον ἀπὸ τῶν χαρακωμάτων αὐτῶν καὶ μὲ τὰ πέντε πυροβόλα των ἤνοιξαν πῦρ κατὰ τῶν θέσεων τῶν Ἑλλήνων, μὲ σκοπὸν νὰ σκορπίσουν τὰ ἐκ ξηρολίθων Ἑλληνικὰ ταμπούρια, νὰ κλονίσουν τὸ ἠθικὸν τῶν ὑπερασπιστῶν καὶ νὰ παρασκευάσουν τὴν ἐπίθεσιν τοῦ πεζικοῦ.

Οἱ ἵππεῖς, καλύπτοντες τὰς κινήσεις τῶν πεζικῶν ταγμάτων, ἔφθασαν μέχρι τῶν ὑπωρειῶν τῆς Πέτρας. Ἐν τῷ μεταξύ οἱ πεζοί, ὀκλαδὸν καθήμενοι, ταπεινοῦντες τὸ μέτωπον καὶ τύπτοντες δι' αὐτοῦ τὴν γῆν, ἐτέλουν τὸ Σ ε λ α β ά τ, ζητοῦντες παρὰ τοῦ Ἀλλάχ τὴν νίκην. Ὁ Ὀτζάκ—Ἀγάς καὶ ὁ Ἀσλάν Μουχουρδάρης, ξιφουλκήσαντες ἤδη, εἶναι εἰς τὰς θέσεις των· οἱ σημαιοφόροι σείουν τὰ γιουρούς-μπαϊράκ· οἱ κυλιόμενοι εἰς τὸ χῶμα στρατιῶται τινάσσονται ὄρθιοι εἰς τοὺς πόδας των· οἱ πεζοὶ θέτουν ἐφ' ὄπλου λόγχην· καὶ οἱ Ἀλβανοὶ γυμνώνουν τὰ γιαταγάνια.

Μετὰ σύντομον καὶ κρατερὸν ἀγῶνα οἱ Τοῦρκοι ἀπωθοῦνται καὶ ὑποχωροῦν πρὸς τὰς προτέρας αὐτῶν θέσεις. Τὸ κάτωθι τῆς Πέτρας διάστημα εἶναι ἐγκατεσπαρμένον ὑπὸ πτωμάτων. Αἱ οἰμωγαὶ τῶν τραυματιῶν καὶ τῶν θνησκόντων ἀνέρχονται μέχρι τῶν Ἑλληνικῶν θέσεων. Παρὰ τὰς μεγάλας αὐτῶν ἀπωλείας, Ἀσλάν καὶ Ὀτζάκ βλέπουν, ὅτι ἢ ὑποχώρησις δὲν εἶναι πλέον δυνατὴ. Δὲν ὑπολείπεται ἤ, νὰ ἐπιχειρήσουν μίαν ὑστάτην ἔφοδον, ἢ νὰ καταθέσουν τὰ ὄπλα.

Ἀποφασίζουσι λοιπὸν νὰ ἐπαναλάβουν τὴν ἐπί-
θεσιν. Τὸ πυροβολικὸν ἐργάζεται μέχρι ρήξεως τῶν
πυροβόλων του καὶ ὁ Ἀσλάν συγκετρώνει τὰς
προσπαθείας του καὶ κατευθύνει τὸ βῆμα κατὰ τῆς
στενωποῦ.

Οἱ Ἕλληνες, τὴν φορὰν αὐτὴν, τοὺς ἀναμένουν
ἔξω τῶν προμαχόνων. Ἡ ἔφοδος τῶν Ἀλβανῶν
εἶναι λυσσαλέα. Συνωθοῦν τοὺς Ἕλληνας· καὶ ὁ
ἀνδρείος Ἀσλάνμπεης εἰσχωρεῖ εἰς τὸν προμαχῶνα
των. Ἀλλὰ τότε ὁ Ὑψηλάντης κινεῖ κατ' αὐτοῦ
τὴν ἐφεδρείαν. Ἦγοῦνται οἱ πεντακοσίαρχοι Ἰωάν-
νης τοῦ Γκούρα, Μαμούρης καὶ Ψαροδημος, καὶ ἀκο-
λουθοῦν κατὰ πόδας οἱ χιλίαρχοι Δυοβουνιώτης
καὶ Κριεζώτης.

Ἄν ἡ ἐπίθεσις τῶν Ἀλβανῶν ὑπῆρξε λαμπρά,
λαμπροτέρα ὅμως ὑπῆρξεν ἡ ὁρμὴ τῶν ἐπικουριῶν
τούτων, εἰς τὰς τάξεις τῶν ὁποίων ἠδύνατο καθεὶς
νὰ διακρίνη πλείονας τοῦ ἐνὸς μαχητὰς τῆς Γρα-
βιάς καὶ τῶν Βασιλικῶν. «Τὸ πῦρ τοῦ πολέμου — ση-
μειώνει εἰς τ' ἀπομνημονεύματά του ὁ Περραιβὸς — ἤ-
ναψεν ἀμφοτέρωθεν μὲ ἀρειμανῆ τόλμην». Ἡ κρίσις
τῆς μάχης δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐπέλθῃ. Μὲ ὄλα τὰ θάυ-
ματα τῆς ἀνδρείας τοῦ Ἀσλάν, μὲ ὄλην τὴν ψυχραι-
μίαν τοῦ Ὀτζάκ, ὁ στρατὸς των ἐκάμφθη. Σκι-
πετάροι (¹) καὶ τακτικοὶ λογχοφόροι ἐδιώχθησαν
ὑπὸ τῶν χιλιαρχιῶν μὲ τὴν σπάθην εἰς τὴν χεῖρα.
Ἐπωφεληθεὶς τῆς στιγμῆς ταύτης ὁ ἀρχηγὸς τῆς
φρουρᾶς τοῦ στρατάρχου Σπῦρος Μήλιος ἐπέπεσεν
ἐκ τῶν ἐγγύς ὑψωμάτων κατὰ τῆς ἐφεδρείας
καὶ ἐξέβαλεν αὐτὴν. Πάντες οἱ τοῦρκοι ἔφυγον πέ-

(¹) Σκιπετάρ=ἀλβανὸς (λ. ἀλβανικῆ).

ραν τῶν προτέρων αὐτῶν θέσεων καὶ μετὰ κόπου ἀνασυνετάχθησαν, καλυπτόμενοι ὑπὸ τοῦ ἵππικοῦ των καὶ τοῦ λεπτοβολισμοῦ τῶν κανονίων (²).

Δύο σημαῖαι ἔμειναν εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων.

Οἱ Τοῦρκοι βλέπουν, ὅτι, καίτοι διπλάσιοι τῶν ἀντιπάλων των, δὲν δύνανται πλέον νὰ παραβιάσουν τὰ στενά.

Τὴν πρωΐαν τῆς 13ης, ὁ ἵππαρχος Ἀχμέτ-μπέης, φέρων λευκὴν σημαίαν, προσήρχετο εἰς τὰς Ἑλληνικὰς προφυλακάς.

Ὁ Ὑψηλάντης ἔπεμψε πάραυτα εἰς συνάντησίν του τὸν στρατοπεδάρχην Λασσάνην καὶ τὸν γραμματέα Φιλήμονα.

Οἱ Τοῦρκοι ζητοῦν νὰ διαβοῦν κατόπιν συνθήκης· καταλείπουν εἰς τοὺς Ἕλληνας τὴν Λεβάδειαν, τὸ Κατοίκου Χάνι, τὸ Τουρκοχωρι.

Ὁ Ὑψηλάντης ὅμως θέτει ὡς κύριον ὄρον τὴν παράδοσιν τῆς στρατηγικῆς Φοντάνας. Οἱ Τοῦρκοι ἐνδίδουν καὶ ὁμολογοῦν ἐγγράφως ὅτι: «πολεμήσαντες ἐν Πέτρᾳ ἠττήθησαν καὶ ζητοῦν παρὰ τοῦ στρατάρχου ὡς χάριν τὴν διάβασιν. Τὸ στράτευμα θέλει ἀπέλθει τῆς Στερεᾶς. Παραδίδει τοὺς αἰχμαλώτους του, παραδίδει τὴν Φοντάναν καὶ τὰς ἄλλας θέσεις, ὑπόσχεται νὰ μὴ κάμη τὴν παραμικρὰν ζημίαν εἰς τοὺς ἐγκατοίκους ἀπὸ Πέτρας μέχρι Θερμοπυλῶν».

Ὁ Ὑψηλάντης ἔλαβεν ὁμήρους τὸν ἵππαρχον Ἀχμέτ καὶ τοὺς συνταγματάρχας Καχραμὰν καὶ Νουρεδίν καὶ ἔδωκε τοὺς πεντακοσιάρχους Νάκον,

(²) Λεπτοβολισμὸς πυροβολικοῦ = βολὴ κανονίων διὰ βολιδοθηκῶν.

Πανουριᾶν καὶ Τόλιαν Νικολάου καὶ τὸν Ἴλαρχον Μοναστερλῆν.

Ἡ 14η Σεπτεμβρίου ὑπῆρξε διὰ τὰς χιλιαρχίας καὶ τὸν ἀρχηγόν των μεγάλη ἡμέρα. Ὁ καταπεποιημένος στρατάρχης, ὁ ὁποῖος ἔφθειρε τὴν ὑγείαν αὐτοῦ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Πατρίδος, κατὰ τὸ διάστημα τῆς βραχείας, ἀλλὰ πολυκυμάντου πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς αὐτοῦ ζωῆς, ἀπήλαυσε πραγματικῶς ἡμέραν μεγάλου καὶ δικαίου θριάμβου.

Ἀπὸ πρωΐας ἤχοῦν οἱ κώδωνες καὶ τὰ σήμαντρα τῶν ἐκκλησιῶν τῶν ἡμικατεστραμμένων χωρίων τοῦ Ἑλικῶνος· καὶ τρέχουν διὰ τῶν δρυμῶνων οἱ καλόγηροι τοῦ Ὁσίου Λουκά, τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ τῆς Δομποῦς μετὰ τῶν ἀγίων εἰκόνων· προστρέχουν μὲ ἀπερίγραπτον χαρὰν οἱ πρὸ μικροῦ ἀκόμη εἰς τὰ κρυσφήγετα τῶν ὀρέων περισωθέντες περίτρομοι πληθυσμοί· καὶ ἀντιλαλοῦν τὰ περίξορα ἐκ τῆς χαρμονῆς, τῶν ζητωκραυγῶν καὶ τῶν ᾠσμάτων τῶν ἐλευθερουμένων.

Περὶ τὴν μεσημβρίαν κατέρχεται ὁ στρατάρχης ἐκ τῶν ὑψωμάτων πρὸς τὴν ὁδόν. Ἰσταται ἐπὶ γηλόφου ἔναντι τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας Ἀλιάρτου. Πέραν συνετάχθησαν οἱ Τοῦρκοι καὶ αἱ Ἑλληνικαὶ χιλιαρχίαι τῆς συνοδείας. Βολὴ πυροβόλου ἔδωκε τὸ σύνθημα τῆς ἐκκινήσεως καὶ ὁ Ὑψηλάντης ἔφιππος προβαίνει εἰς τὸ χεῖλος τῆς ὁδοῦ, κρατῶν γυμνὴν τὴν σπάθην, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἔμελλον νὰ διέλθουν οἱ ἠττημένοι. Παρ' αὐτὸν ἱππεύουν λαμπροστόλιστοι οἱ ὄμηροι, οἱ ὑπασπισταὶ του καὶ οἱ ἐπιτελεῖς. Πρώτη παρήλασεν ἡ χιλιαρχία Ρούκη καὶ εὐθὺς ἀμέσως οἱ Ἀλβανοί, ποιοῦντες τὸ σελὰ μὲν πρὸς τὸν Στρατάρχην. Οἱ Ἕλληνες συλωστί-

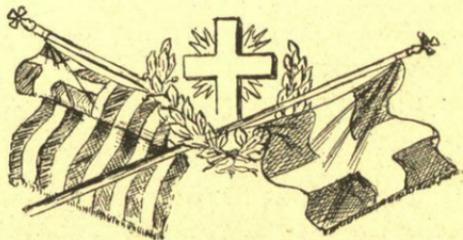
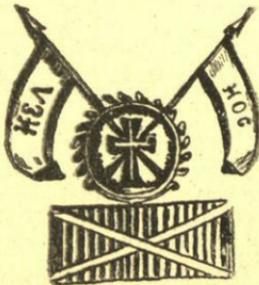
ζοντο ἐκατέρωθεν τῆς ὁδοῦ «ἐν ἀλαλαγμῷ καὶ ἀγαλλιάσει σαλπίζοντες καὶ τυμπανίζοντες». Ἐπιφαίνονται εἶτα οἱ Τοῦρκοι ἀρχηγοὶ ἐπὶ τῶν χρυσοφαλάρων ἵππων των. Ἐπονται τ' αὐτοκρατορικὰ τακτικὰ τάγματα, τὰ φορτία καὶ οἱ ἵππεῖς.

Τὴν παράταξιν κλείουν αἱ χιλιαρχαὶ Δυοβουνιώτη καὶ Κριεζώτη.

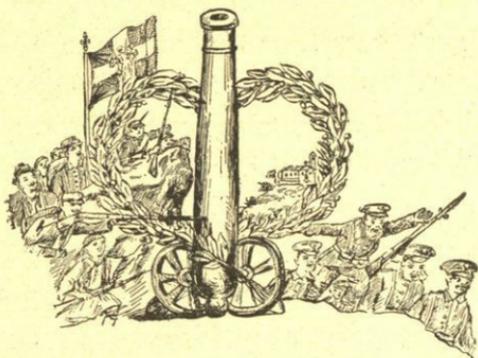
Τὸ μικτὸν στράτευμα ἐπορεύθη διὰ Λεβαδείας, Φοντάνας, Τουρκοχωρίου, συναπάγον ὅσας συνήντα Τουρκικὰς φρουράς. Εἰς τὸν Μῶλον ἔγινεν ἡ ἀνταλλαγή τῶν ὁμήρων καὶ ὁ Ὀτζάκ-Ἀγάς, ἀφιππεύσας, παρέδωκεν εἰς τοὺς Ἕλληνας ὀπλαρχηγούς τὸν θραυμάσιον αὐτοῦ ἀραβικὸν ἵππον, ἵνα φέρουν αὐτὸν ὡς δῶρον εἰς τὸν Ἕλληνα Στρατάρχην, διὰ τὴν ἀκριβῆ ἐκτέλεσιν τῶν ὅρων τῆς συνθήκης καὶ διὰ τὴν τιμὴν, ὅτι διεσταύρωσε μετ' αὐτοῦ τὸ ξίφος.

Ἦδη δὲ ὁ ὑπασπιστὴς Κανούσης ἐκάλπαζε πρὸς τὰ Μέγαρα καὶ τὸν Ἰσθμόν, διὰ νὰ φέρῃ πρὸς τὸν Κυβερνήτην τῆς Ἑλλάδος τὰς κυριευθείσας ἐν Πέτρα σημαίας!....

(Ἐκ μονογραφίας Κ. Ράδου)
Εἰσαγωγή Ἐκλογαὶ Διοικητὴ Χ. Δ.

44. Η ΕΠΟΠΟΙΪΑ ΤΟΥ ΚΙΛΚΙΣ

αίνονται καθαρά
ἀπὸ τὸ ἔλαφρὸν ὕ-
ψωμα τοῦ Σαριγ-
κιάλ, τὸ ὁποῖον στε-
φανώνει ἓν μικρὸν
σιδηροδρομικὸν φυ-
λακεῖον, οἱ μεγάλοι
κυματώδεις λόφοι,

οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦν τὸ Κιλκίς.

Εἶναι ὑψώματα γῆς, ἀλλεπάλληλα, στενώτατα συνδεδεμένα μεταξύ των, ἄλλα μαλακὰ καὶ ἄλλα ἀπότομα, τὰ ὁποῖα καταλήγουν, εἰς τὸν καθαυτὸ λόφον τοῦ Κιλκίς. Οὗτος εἶναι πράσινος βράχος καὶ φέρει εἰς τὴν κορυφὴν ἓνα λευκὸν στέμμα, τὴν μονὴν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου.

Ἴδεν τὴν ὥρᾳ καὶ ὁ λόφος τῶν 605 μέτρων. Ὑψηλός, ἀπότομος, ἄγριος. Δύο μεγάλοι βραθεῖαι χάρδραι τὸν σχίζουν καθέτως.

“Ὅλα θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ τὰ φαντασθοῦν οἱ Βούλγαροι, ὄχι ὅμως, ὅτι καὶ ὁ λόφος ἐκεῖνος θὰ ἐκυριεύετο μὲ τὴν λόγχην ἀπὸ ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι ἔχουν σάρκα καὶ ὀστά καὶ οἱ ὁποῖοι δὲν εἶναι Γίγαντες οὔτε Ἐκατόγχειρες, οὔτε ἄτρωτοι ὡς ὁ Ἀχιλλεύς.

Ἄλλ’ εἶχον ὑπολογίσει χωρὶς τὴν ψυχὴν τοῦ Ἑλλήνος.

Εἰς ὄλην αὐτὴν τὴν φονικωτάτην μάχην τοῦ Κιλκίς ἐκεῖνο, ποῦ ἔχει νὰ θαυμάσῃ κανεὶς εἶναι ἡ ψυχὴ ἑνὸς στρατοῦ, τὸν ὁποῖον ὠδήγει ἡ Θεία Νέμεσις. Ἡ πολεμικὴ τακτικὴ, ἡ διάταξις κανόνων καὶ ἀποφασίαι, ὅλα τὰ στρατηγικὰ πλάσματα, ἐτέ-

ἤσαν ἐκποδῶν ὑπὸ τῶν εὐζώνων μας. Ὁ ἀπαράβατος νόμος, κατὰ τὸν ὅποιον ὁ στρατὸς δὲν πρέπει νὰ ἐπιχειρῇ ἔφοδον διὰ τῆς λόγχης ἀπὸ ἀποστάσεως μεγαλυτέρας τῶν διακοσίων μέτρων, ἔπεσεν εἰς τὴν μάχην τοῦ Κιλκίς. Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἔσυρε τὴν λόγχην, τὴν προσήρμοσεν εἰς τὸ τουφέκι δύο χιλιάδας μέτρα μακρὰν τῆς ἐχθρικῆς παρατάξεως. Καὶ ἐπτέρωσε τοὺς πόδας του, καὶ ὤρμησε δεκατιζόμενος, θεριζόμενος, ἀραιούμενος, ἀλλ' ἀκράτητος, ἀπτότητος, ἀκατάσχετος!

Ἀπέναντί του εἶχε τοὺς σφαγεῖς, τοὺς δημίους τῶν ἀθῶν, τοὺς ἐμπρηστάς.

Οἱ στρατιῶται μας προχωροῦντες ἐπέρνων διὰ μέσου ἑλληνικῶν χωρίων πυρπολημένων ἀπὸ τοὺς βαρβάρους. Καὶ τὸ θέαμα αὐτὸ δὲν ἤμποροῦσε, παρὰ νὰ ἐξαγριώσῃ τὰ ἀγαθὰ καὶ καλόβολα Ἑλληνικὰ μάτια καὶ νὰ ἐμπλήσῃ τὴν ψυχὴν ἀπὸ τὸν πόθον τῆς ἐκδικήσεως. Ἐπτὰ ὥραϊα ἑλληνικὰ χωρία, μαῦροι σωροὶ καπνιζόντων ἐρειπίων, ἐτροφοδότησαν τὸ Ἑλληνικὸν μένος.

Ἀπὸ τρία διάφορα σημεία ἐπροχώρησεν ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς κατὰ τῆς λοφοσειρᾶς τοῦ Κιλκίς.

Ἄλλ' ἢ προέλασις ἦτο πολὺ δύσκολος. Κάτω ἡ πεδιάς ἦτο ἀνοικτὴ εἰς τὰ στόματα τῶν τηλεβόλων, ἀπὸ τὰ ὅποια ἐχύνετο ὁ θάνατος· τὰ ὑψώματα ἔκρυπτον ὀπίσω των τὸν ἄλεθρον. Ἦτο ἀδύνατος ἡ τοποθέτησις τῶν ἰδικῶν μας τηλεβόλων. Ἐνῶ ἀκόμη μία πυροβολαρχία ἐζήτει τὴν θέσιν της, αἱ ὀβίδες τοῦ ἐχθροῦ τῆς ἐθέριζον τριάκοντα ἵππους καὶ τοὺς περισσοτέρους πυροβολητάς. Ἀλλὰ παρ' ὅλα ταῦτα, ὅλοι ἐπροχώρουν ἀπτῶτοι. Καὶ ἐνῶ ἀπὸ τὴν πεδιάδα ἀνέβαινον οἱ πεζοὶ ἀκά-
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

λυπτοι, ἀκατάσχετοι, χωρίς νὰ λαμβάνουν τὴν παραμικρὰν προφύλαξιν, δεξιὰ οἱ εὐζωνοὶ ἐπήδων τὰ ὑψώματα, σπεύδοντες εἰς αὐτὸν τὸν ὠραῖον ἄθλον, ὃ ὁποῖος λέγεται ἄλωσις τοῦ 605.

Οἱ Βούλγαροι, οἱ ὁποῖοι τὰ εἶχον ὑπολογίσει ὅλα, οἱ ὁποῖοι τὰ εἶχον μετρήσει μὲ προσοχὴν, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἐργασθῆ μὲ σοφίαν καὶ ἐπερίμενον μὲ ἀσφάλειαν, εἶδον εἰς διάστημα ὀλίγης ὥρας νὰ ἀνατρέπωνται ὅλοι τῶν οἱ ὑπολογισμοί. Ἐπολέμησαν καλῶς· ἀντετάχθησαν μὲ λύσαν· ἐγέμισαν μὲ τὰ πτώματα τῶν τὰ χαρακώματα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐπολέμουν ὄρθιοι. Ἄλλ' αἱ κορυφαὶ τοῦ ἐνὸς μετὰ τὸν ἄλλον λόφον τῶν ἐστεφανώνοντο ἀπὸ τὸν ἑλληρικὸν στρατόν. Καὶ ὅταν μίαν στιγμὴν, μέσα εἰς τὸν θόρυβον καὶ τὸν ἀλαλαγμὸν τῆς μάχης, ἠκούσθησαν αἱ ζητωκραυγαὶ τῶν εὐζώνων ἀπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ 605, οἱ Βούλγαροι, κατάπληκτοι ἀπὸ τὸ θαῦμα, ἐρροβόλησαν κάτω εἰς τοὺς λόφους, τρέχοντες ὡς ἀλλόφρονες.

Ὅσα καὶ ἂν γραφοῦν περὶ τῆς μάχης αὐτῆς εἶναι ἀπολύτως ἀδύνατον νὰ συλλάβῃ νοῦς ἀνθρώπου τὴν ἀκατάσχετον ὄρμην τοῦ ἀνθρωπίνου κύματος, τὸ ὁποῖον ὠγκώθη, ἄφρισε, ἐχύθη, συνήρπασε, ἐσκόρπισε, ἐξηφάνισε. Τόση ἦτο ἡ ὄρμη τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Οἱ Βούλγαροι ἐλύγισαν ὡς καλάμια εἰς τὴν πνοὴν σφοδροῦ ἀνέμου.

Ἐμπρὸς ἀκριβῶς εἰς τὸν κυρίως λόφον τοῦ Κιλκίς καὶ εἰς τὰ πλάγια τοῦ ὑψώματος 605 ἡ μάχη διεξήχθη εἰς μερικὰ σημεῖα ὄχι πλέον μὲ τὸ τουφέκι ἢ μὲ τὴν λόγχην· τὸ τουφέκι δὲν εὗρισκε καιρὸν νὰ γεμισθῆ καὶ αἱ λόγχοι ἐλύγιζαν. Καὶ τότε ἐχρησιμοποίηθησαν τὰ χέρια.

Εικών ὀλέθρου ἀγρία!...

Αἱ πρῶται φλόγες πυρκαϊᾶς, αἱ ὅποια ὑψώθησαν ἀπὸ τὸ Κιλκίς ἐσημείωσαν τὴν φυγὴν τῶν Βουλγάρων. Ἡ νίκη, ἡ ὠροία ἑλληνικὴ νίκη, εἶχε συντελεσθῆ. Οἱ Βούλγαροι, ἐξαντλήσαντες καὶ τὴν τελευταίαν σταγόνα τοῦ θάρρους των, ἔφευγον πλέον κάτω ἀπὸ τὰ βουνά, πετῶντες τὰ πάντα, ζητοῦντες σωτηρίαν, ὡς κοπάδια τρομαγμένων θηρίων, τὰ ὅποια δὲν ἔχουν πλέον ὄνυχας καὶ ὀδόντας.

Κάτω εἰς τὴν πεδιάδα καὶ εἰς τὰ διάμεσα ὄλων τῶν λόφων καὶ ἐντὸς τῶν χαρακωμάτων καὶ εἰς τὰς πλευρὰς τῶν βουνῶν, ὁ θάνατος εἶχε θερίσει... Τριῶν ἡμερῶν ἀγῶν ἔρριψε κάτω τὸ ἄνθος τῆς ἑλληνικῆς νεότητος καὶ οἱ γενναῖοι ἐσκέπαζον τὴν ξανθὴν γῆν καὶ τὰ πτώματα τῶν ἠρώων εἶχον σωριασθῆ «σὰν τὰ θερισμένα στάχυα εἰς τοὺς ἀγρούς».

Πυροβοληταὶ καὶ εὐζωνοὶ, πεζοὶ καὶ ἵππει, πολεμισταὶ τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἡπείρου καὶ κληρωτοί, ἐνὸς μηνὸς στρατιῶται, καὶ ἀξιωματικοὶ καὶ Σωματάρχαι προσέφερον τὸ αἷμα των μὲ ἴσην αὐταπάρνησιν, διὰ τὴν γραφῆ ἢ ὑπέροχος αὐτῆ σελίς τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς ἱστορίας.

Τὸ Ἔθνος ἠνωμένον εἰς ἓνα παλμὸν καὶ εἰς μίαν θέλησιν ὑπὸ τὸν Βασιλικὸν Ἀρχιστράτηγον κατήγαγε τὰς περιλάμπρους ἐθνικὰς νίκας τοῦ 1912 καὶ 1913.

Χαρμόσυνοι καὶ πάνδημοι πανηγυρισμοὶ τῶν ἀπαραμίλλων καὶ περιλάμπρων ἐκείνων νικῶν ἐδόνησαν τὴν ἀρραγῆ ψυχὴν τοῦ Ἔθνους.

(Κατὰ Γ. Τσοκόπουλον)

Ἐκλογὴ Διασκευῆ-Συμπληρώσεις Χ.Δ.
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

45. ΤΡΕΙΣ ΓΕΝΕΑΙ

«Αμμες πόκ' ἤμες ἄλκιμοι νεανίαι—

“Αμμες δὲ γ' εἰμές, αἰ δὲ λῆς πείραν λαβέ—

“Αμμες δὲ γ' ἐσόμεθα πολλῶ κάρρονες».

Γενιά, πού χρόνους καὶ καιροὺς εἶχες πιστὰ συντρόφια
στὰ κορφοβούνια τοὺς ἀητούς, στὰ πέλαγα τοὺς

(γλάρους,

κι' ἀπὸ τῆς κούνιας τὸ φιλὶ κι' ὡς τὸ φιλὶ τοῦ τάφου
διπλῆ λαχτάρια σ' ἔθρεψεν: ἡ Πίστι καὶ ἡ Πατρίδα!

Καὶ σύ, γενιά, πού ἐβλάστησες στὸ γέρικο κορμό της
καὶ δὲν ψηφᾶς φθινόπωρο τὰ φύλλα σου νὰ ρίξη,

γιατὶ τὰ μαρμαρόδεσε μαρμαροχέρα ἡ Δόξα!

Καὶ σύ, γενιά νειοφτέρουγη, δειλὸ ξεπεταροῦδι,

πού παραιτῶντας τὴ φωλιά πετᾶς ὀλόγυρά της,

γιὰ νᾶσαι πάντοτε κοντὰ στῆς μάνας σου τὰ χᾶδια!!

Ὡ τρεῖς γενιές καλότυχες καὶ χρονοκαταλύτρες,

ἡ χθεσινὴ κι' ἡ σημερινὴ κι' ἡ αὐριανή, σᾶς εἶδα

τις τρεῖς μαζί στὸν ὕπνο μου, στὴν ὕπνοφантаσιά μου.

Λαγκάδια, βράχοι καὶ βουνὰ καὶ πέλαγα καὶ κάμποι,

σὰν νᾶχαν σμίξει ὅλες μαζί τις χάρες των καθένα

κ' ἔκαναν κάτι ἀγνώριστο, σὰν ἔξω ἀπὸ τὴν πλάσι.

Κ' ἐκεῖ— ξᾶστερο τ' ὄνειρο— κ' οἱ τρεῖς γενιές ἀντάμα

τριπλὸ τραγοῦδι ἔλέγανε, τριπλὸ χορὸ εἶχαν στήσει.

Κ' ἔλεγ' ἡ χθεσινὴ γενιά μὲ μιὰ φωνὴ καθάρια:

— Ἡμαστέ κάποτε κ' ἐμεῖς καὶ νειοὶ καὶ παλληκάρια,

κι' ἂν σκλάβοι ἐγεννηθῆκαμε, δὲν ἤμαστέ καὶ δοῦλοι.

Τὸν ὕπνο δὲ χορτάσαμε· τὴ νύχτα καρσοῦλι,

τὰ ξημερώματα χορὸ καὶ τὴν ἡμέρα μάχη

ἀπὸ κλεισούρα σὲ γκρεμὸ κι' ἀπὸ κορφή σὲ ράχη.

.....

Ὡς ὅτου πειὰ μὲ τὸ αἷμα μας, πού χύνονταν πλημμύρα

τὰ σῶβανο τῆς Δευτεριᾶς τὸ κάναμε πορφύρα.

Κι' ἀφοῦ τὴν ἀναστήσαμε σ' ἀφθαστο μετερίζι
μὲ τὸ νερὸ τ' ἀθάνατο, ποῦ ἡ πίστι ἀναβλύζει,
κορῶνα τῆς φορέσαμε στ' ἀκτινωπὸ κεφάλι,
κορῶνα, ποῦ ὁμορφότερη στὸν κόσμον δὲν εἶν' ἄλλη.
Ζεφύρια τῆ στολιζοῦνε, καὶ τὰ ζεφύρια ἐκεῖνα,
ἔχουν μπριλλάντι ὁλόφωτο στὴ μέση, τὴν Ἀθήνα.

.....

Κ' ἔλεγ' ἡ σημερινὴ γενιὰ μὲ μιὰ φωνὴ καθάρια:
— Εἴμαστε σήμερα κ' ἐμεῖς καὶ νειοὶ καὶ παλληκάρια.
Σκλάβοι δὲ γεννηθήκαμε σὲ θλιβερὰ κρεββάτια·
στ' ἀπλετο φῶς τῆς ἑλευθερίας ἀνοίξαμε τὰ μάτια.

.....

Μὰ ἡ ξενιοσιὰ μᾶς ἔρριχνε τὰ δολερά της βρόχια —
Γοργὰ ξεχνοῦν οἱ νειόπλουτοι τὴν πρωτινὴ τους
(φτώχεια.

Πρωτότοκοι τῆς ἑλευθερίας καὶ πρῶτοι κληρονόμοι,
γοργὰ κ' ἐμεῖς ξεχάσαμε, πῶς μένουν κι' ἄλλοι ἀκόμη...
ὡς ὅτου ἀκούστη μιὰ φωνὴ καὶ δεύτερη καὶ τρίτη,
μέσ' ἀπ' τῶν ἁγίων τάφων σας τὴν ἱερὴ τὴν κρύπτη.
"Ἐτσι, στὸ θεῖο πρόσταγμα, ποῦ ἔκαμ' ἡ ψυχὴ σας
φωτιὰ ἦταν τὸ ἀνασήκωμα κι' ἄνεμος ἡ φωνὴ μας.

.....

Καὶ νά, ἡ γενιὰ ἡ αὐριανή, δειλὸ ξεπεταροῦδι,
χορεύει ἀναθαρρεύοντας καὶ τέτοιο λείει τραγοῦδι:
— Φιλῶ τὸ χέρι σου, παπποῦ, τὸ χέρι σου, πατέρα,
μὰ ἐμεῖς καλύτεροι ἀπὸ σᾶς θὰ γίνωμε μιὰ μέρα.
"Ὅ,τι γενναῖο κι' ὅ,τι ἱερὸ στὸ νοῦ μας σᾶς ὑψώνει,
θ' ἀστράφτη ἐμπρὸς στὰ μάτια μας καὶ θὰ μᾶς τὰ
(θαμπώνη.

Κι' ὅ,τι μικρὸ καὶ ταπεινὸ, ἢ στὴν ψυχὴ ἢ στὴ σκέψι,
κακοὶ καὶ δίσεχτοι καιροὶ σᾶς ἔχουν δασκαλέψει
στὰ θαμπωμένα μάτια μας θὰ χάνεται, θὰ σβύνη,
καὶ δάσκαλός μας κι' ὄδηγός ἡ νίκη σας θὰ γίνη.

.....

Κι' ὄρκο σᾶς κάνομε βαρὺ, κι' ὄρκο ζωῆς, θανάτου,

πῶς γρήγορα, μὲ τὸν καιρὸ, στὸ γοργοκύλισμά του,
θὰ φέρωμε καὶ μεῖς στερνὸ στολίδι στὴν κορῶνα
χρυσὸ δικέφαλον ἀητὸ νὰ λάμπη στὸν αἰῶνα!

Ι. ΠΟΛΕΜΗΣ
Ἐποσπάσματα-ἐκλογαὶ Χ. Δ.

46. ΥΜΝΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΝ

Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψη
τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερή,
σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν ὄψη,
πού μὲ βιά μετράει τὴ γῆ.

Ἄπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά
καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη
χαῖρε, ὦ χαῖρε, Ἐλευθεριά.

Ἐκεῖ μέσα κατοικοῦσες
πικραμένη, ἐντροπαλή·
κι ἓνα στόμα καρτεροῦσες,
«ἔλα πάλι», νὰ σοῦ πῆ.

Ἄργιε νᾶρθη ἐκείνη ἡ μέρα
κ' ἦσαν ὅλα σιωπηλά,
γιατὶ τᾶσκιαζ' ἡ φοβέρα
καὶ τὰ πλάκων' ἡ σκλαβιά.

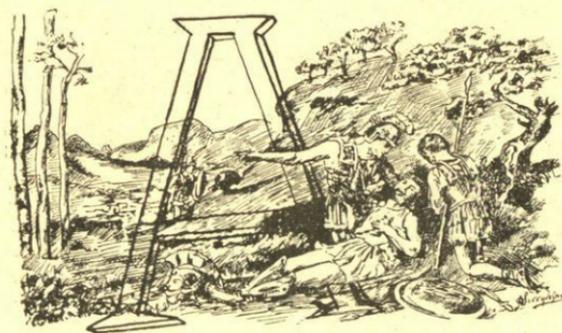
Δυστυχῆς παρηγορία
μόνη σοῦμενε, νὰ λὲς
περασμένα μεγαλεῖα
καὶ διηγῶντας τα νὰ κλαῖς.

Κι ἀκαρτέρει κι ἀκαρτέρει
φιλελεύθερη λαλιά,
ἓνα ἐχτύπησε τ' ἄλλο χέρι
ἀπὸ τὴν ἀπελπισιά.

(Ἀκολουθοῦν 152 τετράστιχα)
Δ. ΣΟΛΩΜΟΣ

47. ΕΠΑΜΕΙΝΩΝΔΑΣ ΚΑΙ ΠΕΛΟΠΙΔΑΣ

πὸ τῆς νεαρᾶς
των ἡλικίας ὁ
Ἐπαμεινώνδας
καὶ ὁ Πελοπί-
δας ἦσαν πολὺ
ἐνάρετοι. Καθ’
ὄλην τὴν ζωὴν

των οὐδέποτε ἠγωνίσθησαν ὑπὲρ τῶν ἀτομικῶν
των συμφερόντων, ἀλλὰ τὰ κοινὰ τῆς Πατρί-
δος συμφέροντα ἦσαν ὁ κύριος σκοπὸς τῆς ζωῆς
των. Οὕτω ἠδυνήθησαν νὰ ζήσουν πάντοτε φίλοι
εἰλικρινεῖς καὶ ἀχώριστοι, συστρατηγοὶ ὁμονοοῦντες
καὶ συνάρχοντες συμφωνότατοι.

Αἱ εὐγενεῖς καὶ ἐνάρετοι καρδίαι των διε-
πνέοντο ὑπὸ παραδειγματικῆς φιλίας καὶ διεθερ-
μαίνοντο ὑπὸ φλογερᾶς φιλοπατρίας. Καὶ ηὐτύ-
χησαν νὰ ἴδουν τὴν Πατρίδα των ἐλευθέραν καὶ εὐ-
δαίμονα καὶ πρώτην τῶν Ἑλληνίδων πόλεων.

Διηγοῦνται, ὅτι εἰς μίαν μάχην ὁ Πελοπίδας
ἔλαβεν ἑπτὰ πληγὰς καὶ ἔπεσεν ἐντὸς σωροῦ πλη-
γωμένων. Ὁ Ἐπαμεινώνδας, ἄν καὶ ἐθεώρει νεκρὸν
ἤδη τὸν Πελοπίδαν, ἔσπευσεν ἀμέσως πρὸς σωτηρίαν

τοῦ νεκροῦ καὶ τῶν ὄπλων τοῦ φίλου καὶ συστρατιώτου του.

Ἀγωνίζεται γενναίως ὁ Ἐπαμεινώνδας· τραυματίζεται καὶ ὁ ἴδιος εἰς τὸ στῆθος καὶ τὸν βραχίονα διὰ λόγχης· ἀλλὰ δὲν ὑποχωρεῖ· δὲν παραιτεῖται τῆς προσπαθείας του. Καὶ ἐπὶ τέλους σφάζει ὄχι μόνον τὸ σῶμα καὶ τὰ ὄπλα, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν τοῦ φίλου του, τοῦ ἐνδόξου Πελοπίδου.

(Κατὰ Λ. Μελάν)

48. ΑΧΙΛΛΕΥΣ ΚΑΙ ΠΑΤΡΟΚΛΟΣ

Ο

ἀτροκλος,
κατὰ τὴν ἐ-
ποχὴν τῆς
ὀργῆς τοῦ
Ἀχιλλέως
κατὰ τοῦ Ἀ-
γαμέμνονος,
κατὰ τὴν ὁ-
ποίαν ὁ Ἀ-
χιλλεὺς ἀ-

πεῖχε τοῦ ἀγῶνος, ἔμενε πάντοτε πλησίον τοῦ φίλου καὶ τὸν παρηγόρει.

Οἱ Ἕλληνες εὐθύς ἐνόησαν τὴν ἀνάγκην τῆς συνδρομῆς τοῦ Ἀχιλλέως. Ἐξαπέστειλαν ὄθεν πρεσβείαν πρὸς αὐτόν, ἵνα τὸν πείσῃ νὰ μεταβάλη γνώμην καὶ μετάρχη τοῦ πολέμου. Ἄλλ' ὁ Ἀχιλλεὺς ἤρνεϊτο ἐπιμόνως· οἱ δὲ Ἀχαιοὶ ὑφίσταντο δεινὴν φθοράν.

Ὁ Πάτροκλος βλέπει τὸν ὄλεθρον τῶν Ἀχαιῶν, σπεύδει πρὸς τὸν φίλον Ἀχιλλέα καὶ λέγει πρὸς αὐτὸν μὲ βαρὺν ἀναστεναγμὸν:

«Ἀχιλλεῦ, ἰσχυρότατε ἐξ ὄλων τῶν Ἀχαιῶν, δυστυχία μεγάλη καταπιέζει τοὺς Ἀχαιοὺς! Ἐκ τῶν ἀρίστων ἄλλοι μὲν ἔπεσαν ἐνδόξως, ἄλλοι δὲ κεῖνται πληγωμένοι πλησίον τῶν πλοίων. Ἐπληγώθη ὁ κρατερός Διομήδης· ἐπληγώθησαν ὁ Ὀδυσσεύς, ὁ Ἀγαμέμνων, ὁ Εὐρύαλος· οἱ Τρῶες κατέβησαν εἰς τὴν παραλίαν καὶ καίουν τὰ πλοῖα τῶν Ἀχαιῶν! Καὶ σὺ εἶσαι ἀκόμη ὠργισμένος; Εἶθε ποτὲ νὰ μὴ μὲ καταλάβῃ τοιαύτη ὀργή, ὅποια κατέλαβε σέ. Θάλασσα ἀγρία θὰ σὲ ἐγέννησεν ἢ ἀπόκρημνοὶ βράχοι, ἀφοῦ ἡ καρδία σου εἶναι τόσον σκληρά! Δὸς εἰς ἐμὲ τάχιστα τοὺς στρατιώτας σου, ἵνα σπεύσω πρὸς σωτηρίαν τῶν Ἀχαιῶν. Ἄφες δὲ νὰ ἐνδυθῶ καὶ τὰ ὄπλα σου! Οἱ Τρῶες, θὰ ἐκλάβουν ἐμὲ ὡς σέ, καὶ ἀσφαλῶς θὰ ὑποχωρήσουν.»

Πρὸς ταῦτα ἀπήντησεν ὁ Ἀχιλλεύς:

«Ἀληθῶς! Ὅρθον εἶναι, φίλε Πάτροκλε, νὰ λησμονήσωμεν τὰ γενόμενα· δὲν εἶναι πρέπον νὰ μένη ἀκαταπαύστως ὠργισμένη ἡ ψυχὴ μου· ἂν καὶ ὠρκίσθην νὰ μὴ καταπαύσω τὴν ὀργὴν μου, πρὶν ἢ βοῆ τοῦ πολέμου φθάσῃ ἕως τὰ ἰδικὰ μου πλοῖα. Λάβε λοιπὸν τὰ περίφημα ὄπλα μου καὶ τοὺς φιλοπολέμους Μυρμιδόνας καὶ ὕπαγε! Ἄλλ' ἀφοῦ ἐκδιώξης τοὺς Τρῶας ἐκ τῶν πλοίων, θὰ ἐπανέλθῃς ἀμέσως, χωρὶς νὰ καταδιώξης αὐτούς, μηδὲ νὰ ἐξακολουθήσῃς τὸν πόλεμον».

Ὁ Πάτροκλος ἐνεδύθη τὴν πανοπλίαν τοῦ Ἀχιλλέως, ἔλαβε τοὺς στρατιώτας του καὶ ὤρμησε κατὰ τῶν Τρῶων. Οἱ Τρῶες ἐτραπήσαν εἰς φυγὴν,

διότι ὄντως ἐξέλαβον τὸν Πάτροκλον, ὡς τὸν Ἀχιλλέα. Πολλοὶ ἐκ τῶν Τρῶων ἐφονεύθησαν καταδιωκόμενοι μέχρι τῶν πυλῶν τῆς Τροίας. Ἄλλ' ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Ἔκτορος καὶ ὁ Πάτροκλος!

Περὶ τὸ σῶμα τοῦ Πατρόκλου, τοῦ σωτήρος τῶν Ἀχαιῶν, συγκροτεῖται αἵματηρὰ μάχη. Οἱ Τρῶες προσπαθοῦν νὰ ἀφαιρέσουν τὰ ὄπλα καὶ τὸ ἄρμα· οἱ Ἀχαιοὶ ἀγωνίζονται ἀπεγνωσμένως νὰ σώσουν πάντα ταῦτα μετὰ τῆς τιμῆς τοῦ πεσόντος.

Κατὰ τὴν φοβερὰν ταύτην μάχην ὁ Ἔκτωρ κατορθώνει νὰ ἀφαιρέσῃ τὴν πανοπλίαν τοῦ Πατρόκλου· ἐνδύεται αὐτὴν καὶ ἀνθίσταται κατὰ τῶν Ἑλλήνων.

* * *

Οἱ Ἀχαιοὶ ἀγωνίζονται ὡς λέοντες, ἀλλὰ δὲν κατορθώνουν νὰ λάβουν τὸ σῶμα τοῦ Πατρόκλου.

Ὁ Μενέλαος ἀποστέλλει τὸν Ἀντίλοχον, ἵνα ἀναγγεῖλῃ πρὸς τὸν Ἀχιλλέα τὸν θάνατον τοῦ Πατρόκλου καὶ προτρέψῃ αὐτὸν νὰ σπεύσῃ πρὸς σωτηρίαν τοῦ νεκροῦ.

Ὁ Ἀντίλοχος σπεύδει· συναντᾷ τὸν Ἀχιλλέα ἰστάμενον ἔμπροσθεν τῶν πλοίων καὶ λέγει πρὸς αὐτόν: «Οἴμοι, Ἀχιλλεῦ! θλιβερὸν ἄγγελμα θὰ μάθῃς, τὸ ὁποῖον εἶθε νὰ μὴ συνέβαινεν! Ὁ Πάτροκλος κεῖται νεκρὸς! περὶ τὸν γυμνὸν νεκρὸν του διεξάγουν ἀπεγνωσμένον ἀγῶνα οἱ Ἀχαιοί. Ὁ Ἔκτωρ ἀφήρεσε τὴν πανοπλίαν τοῦ Πατρόκλου!»

Λύπη ἄφατος κατέλαβε τὸν Ἀχιλλέα, μόλις ἤκουσε τὸ τραγικὸν συμβάν.

Ἐγείρεται ἀμέσως καὶ ἐκβάλλει φωνὴν τρομεράν, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν κατετρόμαξαν οἱ Τρῶες καὶ ἀπεσύρθησαν, ἀφήσαντες τὸν νεκρὸν.

Οἱ Ἀχαιοὶ παρέλαβον τὸν νεκρὸν τοῦ Πατρόκλου· ἀπέθεσαν αὐτὸν ἐντὸς φερέτρου καὶ τὸν μετέφερον εἰς τὴν σκηνήν. Ὁ δὲ Ἀχιλλεὺς δακρύων παρηκολούθει τὸν νεκρὸν φίλον του.

Οἱ Ἀχαιοὶ καθ' ὅλην τὴν νύκτα ἐστέναζον γοερῶς διὰ τὸν θάνατον τοῦ Πατρόκλου. Ὁ μᾶλλον ἀπαρηγόρητος ἦτο ὁ Ἀχιλλεὺς, ὁ ὁποῖος ὀρκίζεται νὰ μὴ κηδεύσῃ τὸν Πάτροκλον, πρὶν φέρῃ εἰς τὸ στρατόπεδον τὰ ὄπλα, τὰ ὁποῖα ἀφῆρεσεν ὁ Ἔκτωρ καὶ τὴν κεφαλὴν ἐκείνου.

Καὶ διέταξεν ὁ Ἀχιλλεὺς τοὺς φίλους του νὰ στήσουν πέριξ τῆς πυρᾶς μέγαν λέβητα καὶ νὰ πλύνουν τὸ σῶμα τοῦ Πατρόκλου, ἔπειτα δὲ νὰ τὸ καλύψουν διὰ λινῆς σινδόνης.

* * *

Ἐνῶ ἐγίνοντο ταῦτα, κατέρχεται ἐκ τοῦ Ὀλύμπου ἡ Θέτις φέρουσα εἰς τὸν Ἀχιλλεὺς νέαν πανοπλίαν, τὴν ὁποίαν κατεσκεύασεν αὐτὸς ὁ Ἥφαιστος.

Ὁ Ἀχιλλεὺς ἐνδύεται τὴν πανοπλίαν καὶ παρουσιάζεται εἰς τὴν συνάθροισιν τῶν ἡγεμόνων, τοὺς ὁποῖους παρορμᾷ εἰς μάχην. Κατ' αὐτὴν φονεύονται πολλοὶ ἐκ τῶν Τρώων, οἱ δὲ λοιποὶ φεύγοντες ἐκλείσθησαν ἐντὸς τῆς πόλεως.

Ὁ Ἔκτωρ μόνος ἀνθίστατο κατὰ τοῦ Ἀχιλλεὺς, παρὰ τὰς προτροπὰς τοῦ πατρὸς Πριάμου καὶ τῆς μητρὸς Ἑκάβης.

Μόλις βλέπει τὸν Ἔκτορα ὁ Ἀχιλλεὺς, ὀρμᾷ κατ' αὐτοῦ ἀκάθεκτος, ὡς κύων ἐναντίον ἐλάφου· προφθάνει αὐτὸν πρὸ τῶν πυλῶν καὶ τὸν φονεύει. Ἐπειτα τὸν σύρει ὀπισθεν τοῦ ἄρματός του, πρὸς τὴν σκηνὴν του.

Ὁ Ἀχιλλεὺς ἐκδικεῖται ἀγρίως τὸν φόνον τοῦ φίλου του Πατρόκλου, ὁ ὁποῖος κεῖται εἰσέτι εἰς τὴν σκηνὴν του ἄκλαυστος καὶ ἄταφος. Κλαίει γοερῶς ὁ Ἀχιλλεὺς καὶ ἀρνεῖται νὰ λουσθῇ καὶ νὰ φάγη· κάθηται παρὰ τὴν παραλίαν τῆς πολυφλοίσβου θαλάσσης καὶ στεναρίζει βαρέως μέχρις ὅτου τὸν καταλαμβάνει γλυκὺς ὕπνος.

* * *

Βλέπει καθ' ὕπνου τὴν ψυχὴν τοῦ Πατρόκλου, ἡ ὁποία, ὁμοία κατὰ πάντα πρὸς ἐκείνον τὸν ἴδιον, κατὰ τὸ μέγεθος, τὰ ὄμματα, τὴν φωνὴν καὶ τὰ ἐνδύματα, τοῦ λέγει:

«Κοιμᾶσαι, Ἀχιλλεῦ· μὲ ἐλησμόνησες ἄταφον; Θάψον με τάχιστα, ἵνα διέλθω τὰς πύλας τοῦ Ἄδου!»

Ὁ Ἀχιλλεὺς ἔντρομος ἐξηγέρθη τοῦ ὕπνου καὶ διέταξε τὰ τῆς κηδείας τοῦ λαμπροῦ του φίλου. Παρεσκεύασε μεγάλην πυρὰν καὶ ἔθηκεν ἐπ' αὐτῆς τὸν νεκρόν· αὐτὸς δέ, μακρὰν τῆς πυρᾶς, ἀπέκειρε τὴν ξανθὴν κόμην του καὶ ὠδύρετο γοερῶς, καθὼς ὠδύρεται πατήρ, ὅταν χάσῃ τὸ τέκνον του.

Μετὰ ταῦτα συνήθροισε τὴν τέφραν εἰς χρυσοῦν ὑδρίαν καὶ τὴν ἐναπέθηκεν ἐπὶ τύμβου μεγάλου καὶ ὑψηλοῦ.

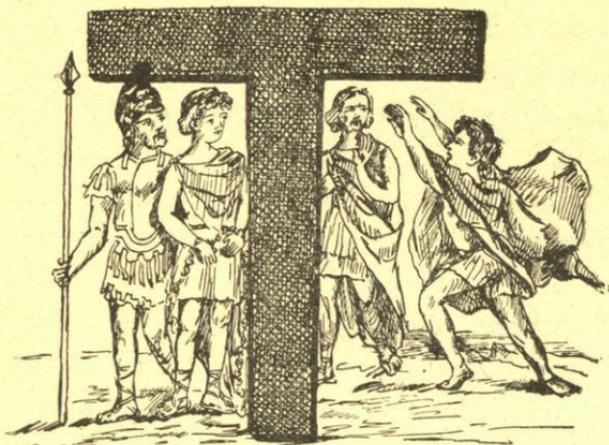
Πρὸς τιμὴν τοῦ Πατρόκλου ἐτέλεσεν ἐπιστήμως ἀγῶνας, κατὰ τοὺς ὁποίους ἠγωνίσθησαν οἱ Ἕλληνες ἡγεμόνες περὶ βραβείων.

Μετὰ τὸ τέλος τῶν ἀγῶνων, οἱ ἄλλοι ἡγεμόνες ἀπῆλθον εἰς τὰ πλοῖα. Ἄλλ' ὁ Ἀχιλλεὺς δὲν εὗρισκεν ἡσυχίαν. Ἔκλαιε τὸν ἀγαπητόν του φίλον! Ἐμονολόγει καὶ ἔλεγεν, ὅτι οὐδεμίαν χαρὰν αἰσθάνεται πλέον εἰς τὸν κόσμον, ἀφ' ἧς ἡμέρας ἀπώλεσε τὸν Πάτροκλον, τὸν ὁποῖον ἠγάπα ἐξ ἴσου πρὸς τὸν ἑαυτὸν του.

(Ἐκλογαὶ ἐκ τῶν Ῥαψωδιῶν τῆς Ἰλιάδος:
Π. 1-100, 125-126, 275-280, 830-840. Ρ. 275-320, 700-705. Σ. 1-5, 18-35, 73-125, 311-355. Τ. 50 καὶ ἐξ.
Χ. 25, 35, 77, 130, 306. Ψ. 19 καὶ ἐξ, Ω. 1-20)

Ἐλευθέρα ἀπόδοσις Χ. Δ.

49. ΔΑΜΩΝ ΚΑΙ ΦΙΝΤΙΑΣ

ἦν Σικελίαν, κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους, ἐκόσμου πολλαὶ καὶ μεγάλα ἑλληνικαὶ πόλεις, τῶν ὁποίων ἡ μεγίστη καὶ πολυανθρωποτά

τη καὶ πλουσιωτάτη ἐκαλεῖτο Συράκουσαι.

Οἱ Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι κατῴκου ἐκεῖ ἐθεωροῦντο εὐτυχεῖς. Ἄλλ' ἡ εὐτυχία αὕτη δὲν ἦτο ἀληθής. Ἐλεῖπεν ἡ ἐλευθερία, τὸ πολυτιμότεον ἀγαθόν. Οἱ Συρακούσιοι ὑπέφερον πολλὰ παρὰ τοῦ σκληροῦ τυράννου Διονυσίου. Πότε ὁ εἰς ἐσυκοφαντεῖτο καὶ πότε ὁ ἄλλος καὶ πάντες σκληρότατα ἐτιμωροῦντο. Αἱ μητέρες ἦσαν ἀπαρηγόρητοι διὰ τὸν θάνατον τῶν υἱῶν των, αἱ ἀδελφαὶ ἐθρήνου τοὺς ἀδελφούς· καὶ πᾶσαν τὴν πλουσίαν καὶ μεγάλην πόλιν κατεῖχε πένθος καὶ ἀπελπισία. Οἱ ἀγαθοὶ καὶ φιλότιμοι πολῖται δὲν ἠδύναντο πλέον νὰ ὑπομείνουν τὴν ἀγριότητα τοῦ τυράννου· πρὸ πάντων ὅμως οἱ νέοι ἦσαν πολὺ ὠργισμένοι κατ' αὐτοῦ.

* * *

Μεταξὺ τῶν νέων ὑπῆρχε καὶ ὁ φιλοτιμότεος

καὶ ἀνδρειότατος νέος Φιντίας. Ὁ Φιντίας ἐμίσει πολὺ τὸν σκληρὸν τύραννον, τὸν παραίτιον ὄλων τῶν κακῶν, τὰ ὅποια ὑπέφερον ἡ Πατρίς του. Ἀπεφάσισε λοιπὸν ν' ἀπαλλάξῃ αὐτὴν ἐκ τοῦ θηριώδους τούτου τυράννου καὶ νὰ ἐλευθερώσῃ τοὺς συμπολίτας του. Ὡπλίσθη μίαν ἡμέραν μὲ ἐγχειρίδιον καί, κρύψας αὐτὸ ὑπὸ τὸν χιτῶνα του, ἐπορεύθη πρὸς τὰ ἀνάκτορα καὶ εἰσεχώρησεν εἰς αὐτά. Μετὰ μεγάλης ἀταραξίας ἐκρύβη ὀπισθεν στύλου καὶ ἀνέμενε τὸν τύραννον νὰ ἐξέλθῃ. Μετ' ὀλίγον ἐφάνη ὁ τύραννος ἀκολουθούμενος ὑπὸ τῶν σωματοφυλάκων του. Ὁ Φιντίας νομίσας, ὅτι εἶναι κατάλληλος ἡ στιγμή, ἐξώρμησεν ἐκ τῆς κρύπτῃς κραδαίνων τὸ ἐγχειρίδιον. Ἀλλὰ, πρὶν πλησιάσῃ τὸν τύραννον, ἐπέπεσαν κατ' αὐτοῦ οἱ ἀκόλουθοι ἐκείνου καί, παρ' ὄλην τὴν μανιώδη ἀντίστασιν, παρ' ὄλον τὸν ἥρωϊκὸν ἀγῶνα τοῦ Φιντίου, συνέλαβον αὐτόν.

Ὁ Διονύσιος ὠχρὸς καὶ τρέμων ἀνέμενε τὸ τέλος τῆς ἀπεγνωσμένης πάλης, ἡ ὅποια διεξήγετο πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ. Ἐπὶ τέλους, οἱ ἀκόλουθοί του ἀφώπλισαν τὸν Φιντιαν καὶ μετὰ πολλοῦ κόπου ἔφερον αὐτόν πρὸς τὸν Διονύσιον. Ὁ τύραννος ἀνέπνευσε καὶ ρίψας ἄγριον βλέμμα πρὸς αὐτόν τὸν ἠρώτησε:

— « Τί ἐπεδίωκες μὲ τὸ ἐγχειρίδιον ἀνὰ χεῖρας; λέγε! »

— « Νὰ ἀπαλλάξω τὴν Πατρίδα μου ἐκ τοῦ τυράννου », ἀπήντησεν ἀτάραχος ὁ Φιντίας.

— « Καλά », εἶπεν ὁ τύραννος, « ἀλλ' ἐπὶ τοῦ σταυροῦ θὰ μετανόησῃς ».

— « Εἶμαι ἕτοιμος νὰ ἀποθάνω », εἶπεν ὁ Φιντίας· « οὐδὲ σὲ παρακαλῶ νὰ μοῦ χάρισης τὴν ζωὴν. Μίαν μόνον χάριν ἀναγκάζομαι νὰ σοῦ ζητήσω. Ἔχω ἀδελφὴν πολὺ ἀγαπητὴν, ἣ ὁποία εἶναι μελλόνυμφος. Ζητῶ λοιπὸν προθεσμίαν τριῶν ἡμερῶν μόνον, διὰ νὰ τὴν ὑπανδρεύσω, ἀφήνω δὲ ἓνα φίλον μου ἐγγυητὴν. Τοῦτον, ἐὰν δὲν ἐπανέλθω, δύνασαι νὰ κρεμάσης».

* * *

Ὅτε ὁ τύραννος ἤκουσε ταῦτα, ἐμειδίασε μειδίαμα πονηρόν· καί, ἀφοῦ ἐσκέφθη ὀλίγον, εἶπε:

« Σοῦ παρέχω τὴν προθεσμίαν, τὴν ὁποίαν ζητεῖς· ἀλλὰ μάθε ὅτι, ἐὰν αἱ τρεῖς ἡμέραι παρέλθουν καὶ δὲν ἐπανέλθῃς, ὁ φίλος σου θὰ σταυρωθῇ! καὶ σὺ θὰ μείνης ἐλεύθερος. Ἀπαλλάττεσαι ἀπὸ τὴν τιμωρίαν».

Ὁ Φιντίας ἔσπευσε πρὸς τὸν φίλον του Δάμωνα, τὸν ὁποῖον εὔρεν εἰς τὴν οἰκίαν του. « Δάμων », τῷ εἶπε, « τὸ σχέδιόν μου ἀπέτυχεν· διὰ τῆς ζωῆς μου θὰ πληρώσω τὸ τόλμημά μου· ὁ τύραννος διέταξε νὰ με κρεμάσουν. Μοῦ ἔδωσεν ὅμως τριῶν ἡμερῶν προθεσμίαν, ἵνα ὑπανδρεύσω τὴν ἀδελφὴν μου. Ἔδωκα εἰς αὐτὸν ἐγγυητὴν σέ. Μείνε λοιπὸν σὺ εἰς χεῖρας του, ἕως ὅτου ἐπανέλθω ἐγώ.»

Ὁ Δάμων οὐδὲν εἶπε. Σιωπηλός, ὁ πιστὸς φίλος ἐναγκαλίζεται τὸν Φιντιαν καὶ παρευθὺς σπεύδει καὶ παραδίδεται ἑαυτὸν πρὸς τὸν τύραννον. Τὴν ἰδίαν στιγμήν

ὁ Φιντίας ἀναχωρεῖ· καί, πρὶν φανῆ εἰς τὸν οὐρανὸν ἡ τρίτη αὐγὴ, παρέδωκεν εἰς τὸν γαμβρὸν τὴν ἀδελφὴν του καὶ κατεσπυεσμένως ἀνεχώρησε πάραυτα, φοβούμενος μήπως παρέλθῃ ἡ προθεσμία.

* * *

Ἐτρεχε καθ' ὁδὸν καὶ ἰδρῶς ἄφθονος ἔρρεεν ἐκ τοῦ μετώπου του.

Ἄλλ' αἴφνης κατάμαύρα καὶ ὀγκώδη νέφη ἤρχισαν νὰ καλύπτουν τὸν οὐρανόν. Μετ' ὀλίγον ἐφαίνετο, ὡς νὰ μὴ ἦτο πλέον ἡμέρα. Ἀστραπαὶ διέσχίζον τὸν οὐρανὸν ἀπὸ τοῦ ἑνὸς μέχρι τοῦ ἄλλου ἄκρου καὶ βρονταὶ τρομεραὶ ἠκούοντο. Τὰ πτηνὰ περίφοβα ἐκρύπτοντο εἰς τοὺς θάμνους καὶ τὰ ζῶα κατάπληκτα κατέφευγον εἰς τὰς φωλεὰς των. Ἄλλ' ὁ Φιντίας ἔτρεχε καὶ ἀδιακόπως ἔτρεχε. Μία ἐπὶ πλέον, ἀλλὰ φοβερωτάτη βροντὴ ἠκούσθη καὶ πάραυτα ἐπηκολούθησε βροχὴ ραγδαιοτάτη. Ἦνοιξαν οἱ καταρράκται τοῦ οὐρανοῦ· ποταμοὶ ἔρρεον ἐκ τοῦ καταμαύρου θόλου αὐτοῦ. Οἱ λάκκοι καὶ αἱ φάραγγες εἶχον πληρωθῆ ὕδατος, τὸ ὁποῖον μετὰ δεινοῦ πατάγου κατέρρεεν ἐκ τῶν κορυφῶν τῶν ὀρέων. Τὸ ρεῦμα τῶν ρυακίων καὶ τῶν ποταμῶν εἶχεν ὑπερμέτρως ἐξογκωθῆ καὶ ἀφρίζον κατήρχετο.

Ὁ Φιντίας, ὅσον ἡ θύελλα ηὔξανε, τόσον περισσότερον ἔτρεχεν. Ἐπρεπε νὰ διέλθῃ ποταμὸν ὄχι μακρὰν ἀπ' ἐκεῖ ρέοντα. Ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ τούτου ὑπῆρχε λιθίνη γέφυρα ἄρκετὰ μεγάλη. Ὁ Φιντίας κατάκοπος φθάνει πλησίον αὐτῆς. Αἴφνης τρομερὸς κρότος ἠκούσθη καὶ ἡ γέφυρα ἐξηφανίσθη. Τὸ μανιῶδες ρεῦμα παρέσυρεν αὐτήν.

Ἀπαρηγόρητος ὁ Φιντίας πλανᾶται κατὰ μῆκος

τῆς ὄχθης· ὅσον μακρὰν καὶ ἂν ρίπτῃ τὸ βλέμμα, ὅσον καὶ ἂν ἀδημονῇ, δὲν εὐρίσκει μέσον, ἵνα διαπεραιωθῇ εἰς τὴν ἀντίπεραν ὄχθην. Ἡ ἀγωνία του κορυφοῦται. Ὁ ἄγριος ποταμὸς ὄλονέν γίνεται ὀρητικώτερος καὶ τὰ ὕδατα ἐξογκοῦνται. Ὁ Φιντίας ἔχει ἤδη θάλασσαν ἀπέραντον ἐνώπιόν του!

Ἀπελπισία καταλαμβάνει τὴν ψυχὴν του· βλέπει τὴν ἀντίπεραν ὄχθην καὶ ἀρχίζει νὰ κλαίῃ. Ὑψώνει τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἱκετεύει τὸν Ὑψιστον: «Θεέ μου, λέγει, ἀνάκοψον τὴν μανίαν τοῦ ποταμοῦ· αἱ ὄραι ταχέως παρέρχονται· ὁ ἥλιος εὐρίσκεται πλέον εἰς τὸ μέσον τοῦ οὐρανοῦ, καί, ἐὰν δύσῃ καὶ δὲν φθάσω εἰς τὴν πόλιν, ὁ ἀτυχῆς μου φίλος ἀποθνήσκει!»

Τὸ ρεῦμα γίνεται ἀκατάσχετον· ὁ ποταμὸς κυλίνει κύματα ἐπὶ κυμάτων. Αἱ ὄραι παρέρχονται ἡ μία μετὰ τὴν ἄλλην!

Ἡ στενοχωρία τοῦ Φιντίου φθάνει εἰς τὸ ἀκρότατον σημεῖον. Λαμβάνει τὴν τολμηρὰν ἀπόφασιν! Ἐπικαλεῖται τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ καὶ ρίπτεται εἰς τὸ ρεῦμα! Διὰ τῶν ἰσχυρῶν βραχιόνων του διασχίζει αὐτό. Κολυμβᾷ καὶ ἀδιακόπως κολυμβᾷ. Ὁ πόθος του νὰ προφθάσῃ καὶ νὰ σώσῃ τὸν φίλον του εἶναι ἀπερίγραπτος.

Ὁ Θεὸς τὸν εὐσπλαγχνίζει. Ἐπειτα ἀπὸ κόπους πολλοὺς καὶ κινδύνους μυρίους κατορθώνει νὰ πλησιάσῃ εἰς τὴν ἀντικρυνὴν ὄχθην καὶ νὰ ἐξέλθῃ ἀβλαβής!

Ἄμα ἐπάτησεν εἰς τὴν ξηρὰν, ηὐχαρίστησε τὸν Θεὸν καὶ πάραυτα ἐτάχυνε τὸ βῆμα καὶ εἰσῆλθεν εἰς ἀτραπὸν διερχομένην διὰ μέσου πυκνοῦ δάσους.

* * *

Είχεν ἤδη παρέλθει ἡ θύελλα. Ὁ ἥλιος ἔλαμπεν εἰς τὸν ὀρίζοντα προσεγγίζων εἰς τὴν δύσιν του. Ὁ Φιντίας κατάκοπος καὶ κάθιδρως ἐξηκολούθει νὰ τρέχη. Ἐκεῖ που πλησίον, εἰς ἀπόκρυφον μέρος τοῦ δάσους, ἐνήδρευον λησταί, οἱ ὁποῖοι, ἰδόντες τὸν Φιντιάν καὶ νομίσαντες ὅτι ἔχει χρήματα, ἐξῆλθον τῆς κρύπτῃς των καὶ ἀπέκλεισαν τὴν ἀτραπὸν. Ὅτε ἐπλησίασεν ὁ Φιντίας, οἱ λησταὶ ὤρμησαν κατ' αὐτοῦ.

— «Τί θέλετε;» εἶπεν ὁ Φιντίας ὠχρὸς ἐξ ὀργῆς· «οὐδὲν ἔχω πλὴν τῆς ζωῆς· καὶ αὐτὴ δὲν εἶναι ἰδική μου· τὴν χρεωστῶ εἰς τὸν τύραννον».

Οἱ λησταὶ ἐπέμενον. Ἡ ὥρα παρήρχετο. Ὁ Φιντίας ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ του ἀρπάζει τὴν μάχαιραν ἐκ τῆς χειρὸς ἐνὸς τῶν ληστῶν, τὴν ὑψώνει μαινόμενος καὶ φωνάζει: «Ἄθλιοι, ὀπίσω! λυπηθῆτε τὸν ἑαυτὸν σας».

Οἱ λησταὶ ἐπεχείρησαν νὰ ὀρμήσουν κατ' αὐτοῦ· ἀλλ' ὁ Φιντίας κτυπᾷ τρεῖς ἐξ αὐτῶν διὰ τῆς μαχαίρας καὶ τοὺς ἐξαπλώνει κατὰ γῆς. Οἱ λοιποὶ ἔγιναν ἄφαντοι ἐκ τοῦ τρόμου.

* * *

Ὁ ἥλιος ἔρριπτε τὰς τελευταίας αὐτοῦ ἀκτῖνας ἐπὶ τῆς γῆς, ὅτε ἐλεύθερος πλέον ὁ Φιντίας διατρέχει τὴν ἀτραπὸν, ἐξέρχεται ἐκ τοῦ δάσους καὶ προχωρεῖ εἰς τὴν πρὸς τὰς Συρακούσας ἄγουσαν.

Κατὰ τὸ μέσον τῆς ὁδοῦ διακρίνει δύο ὁδοιπόρους συνομιλοῦντας. Ὅτε ἐπλησίασεν, ἤκουσεν αὐτοὺς λέγοντας: «Τώρα τὸν δυστυχῆ τὸν ἀναβιβάζουν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ».

Οὔτε ἐστράφη κἀν ὁ Φιντίας νὰ ἴδῃ ποῖοι ἦσαν·
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Ἡ στενοχωρία καὶ ἡ λύπη τὸν ἔπνιγον. Ἐτάχυνε τὸ βῆμα, ὅσον ἠδύνατο· οἱ πόδες του ἦσαν περωτοί.

Αἱ ἀκτῖνες τοῦ δύοντος ἡλίου ἐχρύσωνον ἀκόμη τοὺς πέριξ λόφους καὶ εἰς τὸ βάθος τοῦ ὀρίζοντος ἤρχισαν νὰ διακρίνονται αἱ ἐπάλξεις τῶν τειχῶν τῶν Συρακουσῶν. Οὐδεὶς ἐφαίνετο καθ' ὁδόν. Γλυκεῖα ἐλπίς ἐγεννήθη εἰς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, ὅτε διέκρινε τὴν μεγάλην πύλην τῆς πόλεως. Ἐνόμισεν, ὅτι ἐξῆλθεν ἐκ τῆς πύλης ἄνθρωπος γνωστός. Ὀλίγον ἐπροχώρησε καὶ ἀμέσως ἀνεγνώρισε τὸν Φιλόστρατον, τὸν πιστὸν καὶ ἀφωσιωμένον φύλακα τοῦ οἴκου του. Σπεύδει πρὸς αὐτόν, ἀλλ' ἐκ τῆς ταραχῆς δὲν δύναται νὰ ὀμιλήσῃ.

Ὁ Φιλόστρατος, ὠχρὸς ἐκ τοῦ τρόμου, λέγει πρὸς αὐτόν: «Ὅπισω, κύριε! ἀδύνατον πλέον νὰ σώσης τὸν φίλον σου! Σῶσε τοῦλάχιστον τὴν ἰδικὴν σου ζωὴν. Ὁ Δάμων ταύτην τὴν στιγμήν ἀποθνήσκει. Ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν μετὰ σταθερότητος ἀνέμενε τὴν ἐπιστροφὴν σου. Ἡ χλεύη τοῦ τυράννου δὲν κατώρρωσε νὰ ἀφαιρέσῃ τὴν πίστιν, τὴν ὁποῖαν ἔδειξε πρὸς σέ. Ἀλλὰ σὺ φύγε, φύγε! δὲν πρέπει νὰ πιστεύσῃς εἰς ὑποσχέσεις τυράννου».

— «ὦ, καὶ ἂν εἶναι ἀργὰ πλέον», ἀπεκρίθη ὁ Φιντίας, «καὶ ἔὰν δὲν δύναμαι νὰ ἔλθω σωτὴρ εἰς τὸν πιστόν, εἰς τὸν ἀγαπητόν μου Δάμωνα, ἄς μὲ ἐνώσῃ τοῦλάχιστον ὁ θάνατος μετ' αὐτοῦ. Δὲν θὰ καυχηθῆ ὁ αἰμοβόρος τύραννος, ὅτι φίλος παρέβη τὸ πρὸς φίλον καθῆκον. Ἄς θυσιάσῃ δύο θύματα εἰς τὴν ἀγρίαν ψυχὴν του· ἄς μάθῃ ὅμως, ὅτι ἡ πίστις καὶ ἡ ἀγάπη δὲν ἔλειψαν ἀπὸ τοῦ κόσμου τούτου».

* * *

Ὁ ἥλιος ἔδυσεν ἐν τῷ μεταξύ καὶ ὁ οὐρανὸς φαίνεται καταπόρφυρος.

Ὁ Φιντίας διέρχεται τὴν πύλην τῆς πόλεως καὶ βλέπει κατέναντι τὸν σταυρόν, τὸν ὁποῖον ἀπὸ πολλῆς ὥρας ἔχουν στήσει. Πλῆθος ἄπειρον ἔχει συναθροισθῆ εἰς τὴν πλατεῖαν καὶ πάντες περίεργοι ἴστανται πέριξ τοῦ σταυροῦ.

Κατ' ἐκείνην τὴν τραγικὴν στιγμὴν ἐπεχείρουν νὰ ἀνασύρουν διὰ σχοινίου τὸν γενναῖον Δάμωνα ἐπὶ τοῦ σταυροῦ.

Ὁ Φιντίας, τρέχων ὡς μαινόμενος, ἀπωθεῖ ἰσχυρῶς τὸ πυκνὸν πλῆθος καὶ μετὰ μεγάλην ἀγωνίαν φθάνει πλησίον τοῦ σταυροῦ!

«Σταθῆτε! σταθῆτε!» κραυγάζει. «Ἐμέ, δήμιε, ἐμέ! Ἴδου εἶμαι παρὼν ἐγώ, διὰ τὸν ὁποῖον αὐτὸς ὁ σταυρούμενος ἔγινεν ἐγγυητής!»

Ἐκπληξίς βαθεῖα κατέλαβε τὸν κόσμον. Οὐδεὶς ὀφθαλμὸς ἔμεινεν ἀδάκρυτος· πάντες μετὰ μεγίστης συγκινήσεως εἶχον ἐστραμμένα τὰ βλέμματα πρὸς τὸ σπάνιον σύμπλεγμα, τὸ ὁποῖον ἔβλεπον πρὸ αὐτῶν.

* * *

Οἱ ὑπηρέται τοῦ τυράννου ἔσπευσαν πάραυτα καὶ ἀνήγγειλαν πρὸς αὐτόν, ὅτι ὁ Φιντίας, πιστὸς εἰς τὸν λόγον του, ἔφθασεν, ἵνα σταυρωθῆ.

Ὁ Διονύσιος ἐξεπλάγη. Ἐφαίνετο ἀπίστευτον εἰς αὐτόν τὸ πρᾶγμα. Ἐνόμιζεν, ὅτι διηγοῦνται εἰς αὐτὸν μῦθον καὶ διέταξε νὰ ὀδηγήσουν ἐνώπιόν του τοὺς δύο φίλους.

Ὁ Δάμων καὶ ὁ Φιντίας ὠδηγήθησαν εἰς τὰ ἀνάκτορα. Τὸ πλῆθος ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἔκθαμβον εἶδε

τὰ γενόμενα ἐν τῇ πλατείᾳ, συνώδευσε τοὺς δύο φίλους χειροκροτοῦν καὶ ἐπαινοῦν αὐτοὺς μεγαλοφώνως.

Ὁ Διονύσιος περιέμενεν ἀνυπόμονος. Ὅτε δὲ ἐπλησίασαν, ἔρριψε τὰ βλέμματά του πρὸς αὐτοὺς καὶ ἐπὶ πολλὴν ὥραν ἐσιώπα ἀποθαυμάζων. Ὁ τύραννος τὸ πρῶτον νῦν ἠσθάνθη συγκίνησιν ἐν τῇ καρδίᾳ του.

«Μοῦ συνεκινήσατε τὴν καρδίαν», εἶπε· «σὸς θαυμάζω καὶ τοὺς δύο. Ἐδείξατε, ὅτι ἡ πίστις καὶ ἡ ἀγάπη δὲν εἶναι μόνον λόγοι. Ἐπιθυμῶ νὰ ζῆτε εὐτυχεῖς καὶ νὰ δεχθῆτε μίαν μόνην παράκλησίν μου: Ἐχετε καὶ ἐμὲ σύντροφόν σας! Ἐὰν δεχθῆτε τὴν παράκλησίν μου ταύτην, ἃς εἶμαι ἐγὼ ὁ τρίτος φίλος εἰς τὸν φιλικὸν δεσμόν, ὁ ὁποῖος σᾶς συνδέει».

(Κατὰ Χ. Παπαμάρκον· Ἐκ τοῦ Πυθαγορικοῦ βίου)
Διασκευὴ Χ. Δ.

50. ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΦΙΛΟΙ

Μέσ' σέ λαγκάδι σκιερὸ κ' ἤσυχο, μίαν ἡμέρα,

Ρυάκι κρυσταλλένιο

Τὸ πράσινο ἐχάϊδευε χορτάρι πέρα πέρα

Κι ἄγρια κρίνα μὲ νερὸ ἐδρόσιζε ἀσημένιο.

Ἦταν ἡμέρα ὁμορφὴ κι αὐγὴ πολὺ ἀκόμη

Ὅταν ἐφάνηκαν ἐκεῖ μαζί τρεῖς πεζοδρόμοι.

Συνωμιλοῦσαν κι ἔρχονταν, σὰν φίλοι ἀγαπημένοι·

Σὲ ρίζα δένδρου ἴκάθησαν ἀπάνω κουρασμένοι·

Ὁ ἓνας ἄντρας ἦτανε θρασύς· μὲ φτερωμένα

Τὰ πόδια, μ' ἄταχτα μαλλιά καὶ γένια μπερδεμένα.

Τὸν ἔλεγαν ἄνεμο **Βοριά**. Οἱ σύντροφοί του πάλι

Γυναῖκες ἦτανε, ἡ μιά, σὰ γίγαντας μεγάλη·
Κάθε πνοή της ἔκαιγε· σπινθήριζε ἡ ματιά της,
Καὶ σὰ δυὸ φλόγες μοιάζανε τὰ δύο μάγουλά της.
Ὁ κόσμος τὴν ἐτρόμαζε καὶ τὴν ἐπιθυμοῦσε.
Καὶ τὸνομά της τὸλεγαν **Φωτιά**, ὅπου περνοῦσε.

Ἡ ἄλλη ἦταν δροσερή, γλυκειά, γαλανομμάτα·
Καὶ ὁ Βοριάς καὶ ἡ Φωτιά μὲ σέβας τῆς μιλοῦσαν,
Τὰ μάτια της τὰ ντροπαλά, σεμνότητα γεμάτα,
Κάτω στὴ γῆ κοιτάζανε. **Τιμή** τὴν ἐκαλοῦσαν.

Ἄφου ξεκουραστήκανε, εἶπε ὁ Βοριάς: «Φοβοῦμαι.
Μήπως, ἐκεῖ, ποὺ τρέχουμε, καμμιά φορὰ χαθοῦμε·
Γιὰ πέστε ποῦ μπορεῖ κανεὶς νὰ βρῆ τὸν ἄλλο πάλι,
Ἄν χωριστοῦμε τρέχοντας σὲ μιά μεριά καὶ σάλλη;»

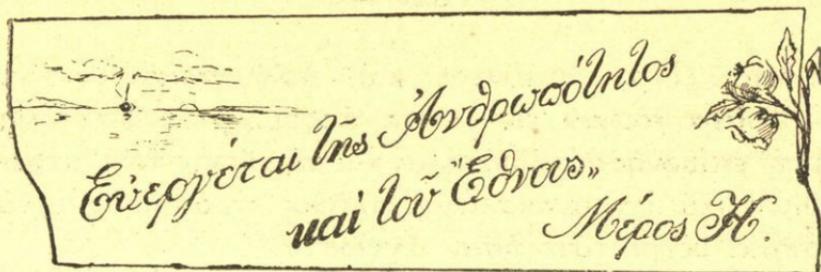
—«Εὐκόλα, εἶπε ἡ Φωτιά, νὰ μ' εὔρετε μπορεῖτε:
Ὅπου κοιτάξετε καπνὸ, ἐκεῖ θὰ νὰ μὲ ἰδῆτε.
Κ' εἶπε ὁ Βοριάς: «Σὲ κύματα ἐπάνω φουσκωμένα
Κι ὅπου τὰ φύλλα σείονται, θὰ μ' εὔρετε καὶ μένα».

—«Ὅμως ἐσένα, ποῦ, Τιμή, ἂν κάποτε χαθοῦμε,
Μποροῦμε νὰ σὲ βροῦμε;»

Κ' ἐκείνη ἀναστέναξε:—«Ἄν ἴσως μ' ἀγαπᾶτε,
Τοὺς ἀποκρίθηκε, ποτὲ νὰ μὴ μὲ παρατάτε.
Ἄν φύγω, μήτε ἄνεμος, μήτε φωτιά μὲ φτάνει·
Ἄν κείνος, ποὺ χάσῃ τὴν τιμή, γιὰ πάντα
(τὴνε χάνει)».

ΑΧ. ΠΑΡΑΣΧΟΣ

51. ΤΑ ΜΙΚΡΟΒΙΑ ΚΑΙ Ο ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΣ ΠΑΣΤΕΡ

Ὁ Λουδοβίκος Παστέρ ἐγεννήθη εἰς τὴν Δόλην, μικρὰν γαλλικὴν πόλιν, ἣ ὁποία κεῖται πλησίον τοῦ ὄρους Γούρα, τὴν 17 Δεκεμβρίου 1822.

Ὁ πατὴρ του ἦτο συνταξιούχος ἐπιλοχίας, παρασημοφορημένος μάλιστα ἐπ' ἀνδραγαθία εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης. Μετὰ τὴν ἀποστρατείαν του κατέμεινεν εἰς τὴν Δόλην, ὅπου ἐξήσκει τὸ ἐπάγγελμα τοῦ βυρσοδέψου. Καὶ ὅμως, ἐκ τοῦ ταπεινοῦ βυρσοδέψου καὶ τοῦ πτωχικοῦ οἴκου, ἐγεννήθη μέγας εὐεργέτης τῆς ἀνθρωπότητος, τὸν ὁποῖον βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνες ἐπεσκεύθησαν καὶ ἐτίμησαν μὲ τὰς ὑψίστας τιμὰς, καὶ τοῦ ὁποίου ἡ ἀνθρωπότης ὅλη αἰωνίως θὰ προφέρῃ τὸ ὄνομα μετὰ σεβασμοῦ μεγάλου.

* * *

Εἰκοσαετῆς ὁ Παστέρ εἰσήχθη εἰς τὴν «Ἀνωτάτην Σχολὴν τῶν Θετικῶν Ἐπιστημῶν» τῶν Παρισίων.

Ὅτε ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῶν Θετικῶν ἐπιστημῶν, ἡσχολεῖτο ἰδίως περὶ τὴν φυσικὴν καὶ τὴν χημείαν. Εἰς τὰς διαφόρους διὰ τοῦ μικροσκοπίου ἐρεύνας του ἀνεκάλυψεν, ὅτι εἰς τὰ μόρια τοῦ κονιορτοῦ καὶ εἰς τὰ διάφορα ὑγρὰ πλανῶνται ὀργανικὰ ὄντα, τὰ

ὁποῖα ζοῦν, κινουῦνται καὶ πολλαπλασιάζονται.

Τοῦτο ἔδωκεν εἰς αὐτὸν ἀφορμὴν νὰ μελετήσῃ μετ' ἐπιμονῆς τὰς ιδιότητας καὶ τὴν ζωὴν τῶν μικροβίων καὶ νὰ ἀνακαλύψῃ πλῆθος πραγμάτων, τὰ ὁποῖα μέχρι τότε ἦσαν ἄγνωστα.

Ἀνεκάλυψε λοιπόν, ὅτι τὰ μικρόβια, τὰ ὁποῖα ἀφθονοῦν εἰς τὴν φύσιν, συντελοῦν εἰς τὰς ζυμώσεις, δηλ. εἰς τὰς μεταβολάς, εἰς τὰς ὁποίας ὑπόκειται πᾶν ὑγρὸν ἢ πᾶσα ζωικὴ ἢ φυτικὴ οὐσία.

Αἱ ζυμώσεις εἶναι ἔργον τῶν μικροβίων, τὰ ὁποῖα, ὑπὸ εὐνοϊκοῦς ὄρους, πολλαπλασιάζονται καταπληκτικῶς ἐντὸς ὀλίγου διαστήματος καὶ ἀλλοιώνουν τὰς οὐσίας κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον. Ἄνευ αὐτῶν οὔτε τὸ γάλα θὰ ἐπήγνυτο, οὔτε τὸ γλεῦκος θὰ μετεβάλλετο εἰς οἶνον ἢ ὄξος, οὔτε ἡ ζύμη τοῦ ἄρτου θὰ διεστέλλετο, οὔτε σῆψις θὰ ἐπῆρχετο.

Ὁ Παστέρ μετὰ πολλὰ πειράματα ἀνεκάλυψεν ἐπίσης, ὅτι, ἐὰν θερμανθοῦν αἱ οὐσίαι εἰς ὑψηλὸν βαθμὸν θερμοκρασίας, καταστρέφονται τὰ ἐντὸς αὐτῶν μικρόβια καὶ παρακωλύεται πᾶσα ἀλλοίωσις τῶν οὐσιῶν τούτων.

Ὁ Παστέρ, θέσας ἐντὸς κλιβάνου ἀγγεῖα περιέχοντα γάλα καὶ βούτυρον, παρετήρησεν, ὅτι αἱ οὐσίαι αὗται διετηροῦντο ἐπὶ μακρὸν χρόνον· ἡ θερμότης τοῦ κλιβάνου ἐφόνευε τὰ ἐντὸς αὐτῶν μικρόβια, τὰ ὁποῖα θὰ ἦσαν ἀπαραίτητα διὰ τὴν ζύμωσιν· θὰ διετηροῦντο δὲ αἱ οὐσίαι αὗται ἐπ' ἄπειρον εἰς καλὴν κατάστασιν, ἂν νέα μικρόβια, τὰ ὁποῖα ἤρχοντο ἀπὸ τοῦ ἀέρος, δὲν προσέβαλλον αὐτάς.

* * *

Κατὰ τὸ ἔτος 1865 ὀλεθρία ἐπιζωοτία, ἐνσκήψασα εἰς τὴν μεσημβρινὴν Γαλλίαν, κατέστρεψε τοὺς με-

ταξοσκώληκας καὶ ἐπέφερον ἀνυπολογίστους οἰκονομικὰς καταστροφὰς εἰς τοὺς πληθυσμοὺς τῆς χώρας ἐκείνης.

Ἡ Γαλλικὴ Κυβέρνησις ἀπέστειλε τὸν Παστέρ, ἵνα μελετήσῃ καὶ ἀνακαλύψῃ τὴν αἰτίαν τῆς νόσου, καὶ ἵνα προσπαθήσῃ νὰ ἐξεύρῃ θεραπείαν.

Ὁ Παστέρ διήλθε πέντε ὀλόκληρα ἔτη ἐντὸς τῶν βομβυκοτροφείων. Διαρκῶς ἐμελέτα, εἰργάζετο, ἐκοπίαζε, μέχρις οὗτου ἐπέτυχεν ν' ἀποδείξῃ, ὅτι αἰτία τῆς νόσου εἶναι τὰ μικρόβια, τὰ ὁποῖα, εἰσερχόμενα μετὰ τῆς τροφῆς εἰς τὸν ὄργανισμόν τῶν σκωλήκων, κατέστρεφον τούτους· ἀπέδειξεν, ὅτι ἀπὸ ἓνα καὶ μόνον ἀσθενῆ σκώληκα εἶναι εὐκολώτατον νὰ μεταδοθῆ ἡ νόσος εἰς πάντας τοὺς σκώληκας, οἱ ὁποῖοι ἐκτρέφονται εἰς τὸ ἴδιον δωμάτιον.

Ἀφ' οὗ ἀνεκαλύφθη τὸ αἷτιον τῆς νόσου, ἡ θεραπεία ἦτο εὐκολος πλέον· ἡ καθαριότης, ἡ ἀπολύμανσις, ἡ ἐκτροφή ἐκάστης ἡλικίας εἰς ἰδιαίτερα διαμερίσματα καὶ ἡ καταστροφή τῶν προσβεβλημένων ὑπὸ τῆς νόσου μεταξοσκωλήκων συνετέλεσαν εἰς τελείαν θεραπείαν τοῦ κακοῦ.

Ἐκτοτε ἡ ἀσθένεια τῶν μεταξοσκωλήκων ἐξέλιπε· πάντες δὲ σχεδὸν οἱ πεπολιτισμένοι λαοὶ προμηθεύονται ὡς μεταξοσκωλήκων ἐξητασμένα μικροσκοπικῶς καὶ παρεσκευασμένα κατὰ τὴν μέθοδον τοῦ Παστέρ.

Διὰ τὴν σπουδαιοτάτην ταύτην ἐφεύρεσιν ὁ Παστέρ ὑπεβλήθη εἰς πολλοὺς κόπους· ἠσθένησε δὲ ἐπικινδύνως καὶ ἔπαθε παράλυσιν τῆς δεξιᾶς χειρὸς καὶ τοῦ δεξιοῦ ποδός. Καὶ παρ' ὅλα ταῦτα δὲν ἔπαυσε τὰς ἐρεῦνας του.

* * *

Ὁ Παστέρ ἀπέδειξε ὅτι τὰ μικρόβια, ὅταν

έρχονται εἰς συνάφειαν πρὸς τὸν οἶνον, πρὸς τὸν ζῦθον, πρὸς τὸ γάλα καὶ πρὸς πάσας τὰς οὐσίας, ἀλλοιώνουν ταύτας καὶ προξενοῦν διαφόρους ἀσθενείας αὐτῶν. Ἄλλα μικρόβια, ἐρχόμενα εἰς ἐπαφήν πρὸς τὸ αἷμα τῶν ζώων καὶ τοῦ ἀνθρώπου, ἐπιφέρουν διαφόρους νόσους. Μετὰ τὰς παρατηρήσεις ταύτας ἐπεδόθη εἰς τὴν μελέτην τῶν νόσων τῶν κατοικιδίων ζώων καὶ εἰς τὴν ἔρευναν τοῦ προβλήματος, ἂν καὶ αὐταὶ προέρχονται ἀπὸ τὰ μικρόβια. Ἐπίστευε δὲ μετὰ πεποιθήσεως, ὅτι, μετὰ ἐπιτυχῆ διάγνωσιν καὶ ἐξακρίβωσιν τῆς αἰτίας τῶν νόσων, θ' ἀποβῆ εὐκολος ἢ θεραπεία αὐτῶν διὰ τῆς καταστροφῆς τῶν μικροβίων.

Σπουδαῖα ἀνακαλύψεις αὐτοῦ εἶναι ὁ προφυλακτικὸς ἐμβολιασμὸς κατὰ τοῦ σπληνάνθρακος τῶν ζώων, τῆς ἐρυθρᾶς τῶν χοίρων καὶ τῆς χολέρας τῶν ὀρνίθων.

Μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης οἱ ἄνθρωποι ἔθαπτον τὰ πτώματα τῶν ζώων, τὰ ὁποῖα ἀπέθνησκον ἐξ ἀνθρακος· ἐθεώρουν τοῦτο ἐπαρκὲς προφυλακτικὸν μέτρον κατὰ τῆς μεταδόσεως τῆς νόσου. Ἄλλὰ τοῦτο ἦτο πλάνη· διότι τὰ μικρόβια τοῦ ἀνθρακος ζοῦν ὑπὸ τὴν γῆν ὀλόκληρα ἔτη· οἱ δὲ σκώληκες, οἱ ὁποῖοι τρώγουν ταῦτα μετὰ τῶν πτωμάτων, ἐξέρχονται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς καὶ μεταδίδουν τὰ μικρόβια εἰς τὰ ἄλλα ζῶα. Ἐκτοτε, καθ' ὑπόδειξιν τοῦ Παστέρ, τὰ ζῶα, τὰ ὁποῖα ἀποθνήσκουν ἐξ ἀνθρακος, καίονται.

Αἱ ἀνακαλύψεις τοῦ Παστέρ συνεκίνησαν ὅλον τὸν κόσμον. Εἰς ἰατρικὸν συνέδριον, τὸ ὁποῖον συνεκροτήθη ἐν Λονδίῳ, τρισχίλιοι ἰατροὶ ἠκροῶντο

ὄρθιοι καὶ ἐπὶ πολλὴν ὥραν καὶ ἐχειροκρότουν τὸν Παστέρ.

* * *

Συνεχίζων ὁ ἀκάματος Παστέρ τὰς ἐρεῦνας του, ἀνεῦρε τὰ αἷτια τῶν μεταδοτικῶν νόσων τοῦ ἀνθρώπου.

Τὸ 1885, ὡς ὑψιστον ἐπιστέγασμα τῶν ἐργασιῶν αὐτοῦ, ἐφεῦρε τὴν θεραπείαν τῆς λύσσης δι' ἐμβολιασμοῦ καὶ κατέστη περιώνυμος ὁ Παστέρ.

Τὸ ὅτι ὑπάρχουν μικρόβια, τὸ ὅτι διὰ τούτων μεταδίδονται καὶ ἀναπτύσσονται αἱ νόσοι εἶναι γνώσις μεγίστη καὶ ὠφελιμωτάτη· ἡ ἰατρικὴ ἐπιστήμη, ἀκολουθοῦσα τὴν ἀρχὴν ταύτην, ἀνεκάλυψε τὰ μικρόβια τῶν πλείστων καὶ σπουδαιοτάτων νόσων.

Καὶ ἂν ἡ ἰατρικὴ ἐπιστήμη δὲν ἐφεῦρε μέχρι τοῦδε τὰ μέσα τῆς θεραπείας ὄλων τῶν ἀσθενειῶν, ἐφεῦρεν ὅμως πολλὰ καὶ ποικίλα προληπτικά, ἀπολυμαντικά καὶ ἄλλα προφυλακτικά μέτρα. Διὰ τῶν μέτρων τούτων κατέστησε τὰ μικρόβια ἀνίκανα, ὅχι μόνον νὰ δράσουν, ἀλλὰ καὶ νὰ ζήσουν ἀπλῶς καὶ νὰ ἀναπτυχθοῦν ἐντὸς ξένου σώματος ὑγιοῦς ἢ καὶ ἀσθενικοῦ.

Εἰς τὴν χειρουργικὴν ἐπιστήμην ὑπῆρξε σωτηρία ἡ ἀρχὴ τοῦ Παστέρ, ὁ παστερισμός, ὁ ὁποῖος εὐρύτατα χρησιμοποιεῖται σήμερον. Διὰ τῶν ἐπιδέσμων καὶ τῶν ἀπολυμαντικῶν μέσων ἐπιτυχάνεται, ὥστε μηδὲ πυρετὸς ἀπλοῦς νὰ προσβάλλῃ τοὺς ὑφισταμένους ἐγχείρησιν, ἀκόμη καὶ ὅταν ὀλόκληρα μέλη τοῦ σώματος ἀποκόπτονται.

* * *

Οἱ διεθνεῖς θαυμασταὶ τοῦ μεγάλου Παστέρ δι' ἔράνων, οἱ ὁποῖοι ἀπεστάλησαν ἐκ πάσης γωνίας

τῆς γῆς, συνέλεξαν μέγα χρηματικὸν ποσόν, διὰ τοῦ ὁποίου ἀνηγέρθη τὸ 1886 τὸ μέγα Ἴνστιτιτοῦτον Παστέρ ἐν Παρισίοις, τὸ ὁποῖον χρησιμεύει ὡς λυσσιατρεῖον καὶ ὡς ἐργαστήριον μικροβιολογικῶν μελετῶν.

Τὰ ἐγκαίνια τοῦ Ἴνστιτιτούτου ἐγένοντο τὴν 14ην Νοεμβρίου 1888, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀνεκηρύχθη ὁ θρίαμβος τῆς νέας ἰατρικῆς ἐπιστήμης. Διὰ ταύτης ὄχι μόνον ἀσθένειαι, αἱ ὁποῖαι ἕως τότε ἐθεωροῦντο ἀνίατοι, θεραπεύονται, ἀλλὰ καὶ προλαμβάνονται καὶ ἡ γένεσις καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῶν νόσων.

Πρὸ τοῦ Ἴνστιτιτούτου σύμπλεγμα χαλκοῦν παριστᾷ ἓνα ποιμενόπαιδα, ὁ ὁποῖος κρατεῖ ἐκ τοῦ λαιμοῦ λυσσῶντα λύκον καὶ προσπαθεῖ νὰ δέσῃ τὸ στόμα τούτου.

Ὁ ἥρωικὸς οὔτος ποιμενόπαις εἶναι ὁ δεκατετραετῆς Ζουμπίλ, ὁ ὁποῖος, διὰ νὰ σώσῃ τέσσαρας μικροὺς παῖδας ἀπὸ λύκου λυσσῶντος, ὤρμησε, συνέλαβε τὸν λύκον, παρὰ τοῦ ὁποίου ὑπέστη πολλὰ δῆγματα, περιέσφιγξε δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν τὸν λαιμὸν αὐτοῦ καὶ τέλος τὸν ἔσυρε καὶ τὸν ἔπνιξεν ἐντὸς τῆς λίμνης. Αὐτὸς εἶναι ὁ πρῶτος λυσσόδηκτος, τὸν ὁποῖον ἐθεράπευσεν ὁ Παστέρ.

Τὸ σύμπλεγμα συμβολίζει τὰς δύο νίκας: τὴν μεγάλην νίκην τοῦ μικροῦ βοσκοῦ καὶ τὴν νίκην τοῦ Παστέρ κατὰ τῆς λύσεως.

Ὁ Παστέρ, ἐρευνῶν καὶ ἐργαζόμενος μέχρι τῆς τελευταίας στιγμῆς τῆς ζωῆς του, ἀπέθανε τὴν 28ην Σεπτεμβρίου 1895 καὶ ἐτάφη εἰς τὸ Πάνθειον τῶν Παρισίων.

Κατὰ τὸ 1920, ἰδρύθη καὶ ἐν Ἀθήναις, διὰ δωρεῶν καὶ κρατικῆς ἀρωγῆς, «Ἴνστιτιτοῦτον Παστέρ».

Τοῦτο ἔχει προορισμὸν τὴν μελέτην τῶν μολυσματικῶν καὶ παρασιτικῶν νόσων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν κατοικιδίων ζῴων ἐν Ἑλλάδι καὶ τὴν ὑπόδειξιν μέτρων πρὸς παρακώλυσιν τῆς μεταδόσεως αὐτῶν. Ἐχει προσέτι τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀγῶνος κατὰ τῆς ἐλονοσίας καὶ τῆς φυματιώσεως καὶ τὴν παρασκευὴν διαφόρων ἐμβολίων.

Κατὰ Δ. Κακλαμᾶνον)
Διασκευὴ-Συμπληρώσεις Χ. Δ.

52. ΕΘΝΙΚΟΙ ΕΥΕΡΓΕΤΑΙ

Τρανότατα μαρτύρια τῆς εὐγενείας τοῦ ἐθνικοῦ μας χαρακτῆρος ἀποτελοῦν αἱ πράξεις καὶ τὰ ἔργα τῶν ἀμετρήτων εὐεργετῶν τοῦ Ἔθνους.

Οἱ πλεῖστοι τῶν ἐθνικῶν εὐεργετῶν, ἐκπατρισθέντες ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας, δὲν ἐλησμόνησαν οὔτε τὴν γενέτειραν, οὔτε τὸ ἔθνος. Διεφλέγοντο ὑπὸ τοῦ πόθου νὰ ἐπιδαφιλεύσουν ἐκ τῶν ἀγαθῶν τῆς τύχης καὶ τῆς ἐργασίας των καὶ εἰς τὴν Πατρίδα των.

Δὲν εἶναι ὀλίγοι ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι διῆλθον τὸν βίον των μὲ ἄκραν λιτότητα, διὰ νὰ δυνηθοῦν νὰ κληροδοτήσουν, ὅσον τὸ δυνατόν μεγαλύτερα ποσὰ εἰς σκοποὺς μορφωτικῶν καὶ φιλανθρωπικῶν.

Ἄκόμη καὶ σήμερον ἀπλοῖκοι γεωργοὶ καὶ πρακτικοὶ χωρικοί, δὲν λησμονοῦν εἰς τὴν διαθήκην των οὔτε τὸ σχολεῖον, οὔτε τὴν ἐκκλησίαν τοῦ χωρίου των, οὔτε τὸ γειτονικὸν νοσοκομεῖον, οὔτε τοὺς πτωχοὺς καὶ τοὺς ἀναξιοπαθοῦντας.

Εἶναι πατροπαράδοτα εἰς τὴν χώραν μας τὰ αἰσθήματα τῆς ἀγαθοεργίας καὶ ὁ σεβασμὸς καὶ ἡ ὑποχρέωσις τῆς ἐνισχύσεως ἔργων κοινῆς χρησιμότητος καὶ ὑποφείσεως ἀπὸ τοῦ Ἰνστιτούτου Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Εἰς τὰ φιλανθρωπικὰ καταστήματα τῆς Πατρίδος μας, εἰς πλεῖστα ἐκπαιδευτήρια, εἰς τὰ εὐαγῆ καθιδρύματα, εἰς τοὺς ναοὺς καὶ τὰ μοναστήρια μὲ συγκινητικὴν ὑπερηφάνειαν ἀναγινώσκομεν ὀλοκλήρους στήλας ὀνομάτων εὐεργετῶν καὶ δωρητῶν.

Ἐπιφανεῖς ἐπιστήμονες καὶ διακεκριμένοι λόγιοι ἔκαμον τὰς σπουδὰς των διὰ τῆς ἀρωγῆς ἐθνικῶν εὐεργετῶν ἢ εὐαγῶν καθιδρυμάτων.

Εἶναι ὠμολογημένον, ὅτι εἰς ὀλίγους λαοὺς συναντῶνται τόσον ἀθρόα δείγματα αἰσθημάτων εὐποιίας, εὐσεβείας καὶ ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον.

Οὕτω: ἡ ἱστορία τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς, τοῦ νομισματολογικοῦ μουσείου καὶ ἰδίᾳ ἡ πόλις τῶν Ἰωαννίνων ἔχουν ἀπείρους λόγους εὐγνωμοσύνης διὰ πληθῆν εὐεργεσιῶν τῶν ἀδελφῶν Ζωσιμαδῶν καὶ τοῦ Καπλάνη.

Ὁ Ψαριανὸς Ἰωάννης Βαρβάκης ἀνεκηρύχθη ὑπὸ τοῦ Βουλευτικοῦ σώματος Ναυπλίου μέγας ἐθνικὸς εὐεργέτης, διὰ τὰς πολλαπλᾶς καὶ ἐπανειλημμένας εὐεργεσίας του πρὸς τὸ ἀγωνιζόμενον τότε καὶ ταλαιπωρούμενον ἔθνος.

Τὸ Βαρβάκειον Λύκειον τῶν Ἀθηνῶν συντηρεῖται εἰσέτι ἀπὸ τοὺς τόκους χρημάτων τοῦ Βαρβάκη. Ὁ ἀνδριάς του εἰς τὸν κῆπον τοῦ Ζαπτείου καὶ ἡ κρύπτη τῶν ὀστῶν του εἰς τὸ Νεκροταφεῖον τῶν Ἀθηνῶν εἶναι δείγματα τῆς κρατικῆς εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν Βαρβάκην.

Τὸ Ἀστεροσκοπεῖον τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἡ Σιναιὰ Ἀκαδημία εἶναι ἔργα τῶν Μακεδόνων πατρὸς καὶ υἱοῦ Σίνα, τοὺς ὁποίους θὰ εὐγνωμονῆ τὸ ἔθνος.

Οἱ τρεῖς Κεφαλλῆνες ἀδελφοὶ Βαλλιᾶνοι διέψηφιοποιήθηκ ἀπὸ το Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Θεσαν ἄπειρα χρήματα, διὰ τῶν ὁποίων ἐκτίσθη ἡ Βαλλιάνειος Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη ἐν Ἀθήναις.

Ἐνισχύσεις παντοειδεῖς τοῦ ἀναγεννωμένου Ἐθνους, ἐπιχορηγήσεις εἰς σχολεῖα, ἀπολυτρώσεις αἰχμαλώτων τοῦ ἁγῶνος καὶ πρὸ πάντων ἡ Ριζάρειος Ἐκκλησιαστικὴ Ἀκαδημία εἶναι τεκμήρια τῆς φιλογενείας τῶν ἀδελφῶν Μάνθου καὶ Γεωργίου Ριζάρη.

Τὸ Καποδιστριακὸν Πανεπιστήμιον ὀφείλει τὴν σύστασιν καὶ τὴν λειτουργίαν του εἰς τὸν Ἠπειρώτην Ἰωάννην Δαμπόλην.

Τὰ Ζάππεια Παρθεναγωγεῖα Ἠπειρίου, Ἀδριανουπόλεως καὶ Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὸ Ζάππειον Μέγαρον τῶν Ἀθηνῶν— ὅπου στεγάζεται τῶρα ὁ εὐγενὴς στίβος τῆς παραγωγικῆς ἀμίλλης καὶ τῆς βιομηχανικῆς προσπάθειας τοῦ ἔθνους— εἶναι ἔργα τῶν τέκνων τῆς εὐάνδρου Ἠπειρίου ἀδελφῶν Εὐαγγέλου καὶ Κωνσταντίνου Ζάππα, διὰ τοὺς ὁποίους λέγεται, ὅτι δὲν ἐγνώρισαν ἡδονὴν μεγαλυτέραν ἀπὸ τὴν τῆς ἐργασίας.

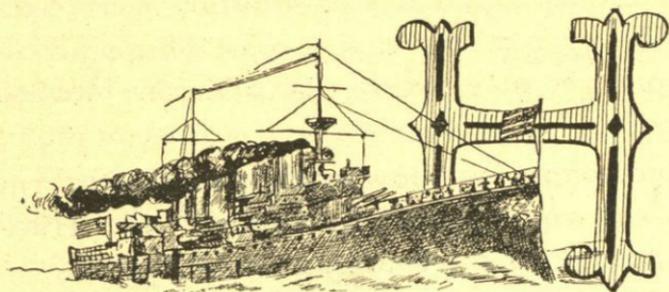
Τὸ Μετσόβειον Πολυτεχνεῖον εἶναι ἐν ἀπὸ τὰ ἄπειρα δείγματα τῆς φλογερᾶς φιλοπατρίας τῶν Μετσοβιτῶν Τοσίτσα καὶ Στουρνάρη.

Τοῦ Ἰωαννίτου Γεωργίου Χατζηκώστα καὶ τῆς συζύγου του Αἰκατερίνης ἔργον εἶναι τὸ ὁμώνυμον ὀρφανοτροφεῖον Ἀθηνῶν.

Τοῦ Ἠπειρώτου Ἀποστόλου Ἀρσάκη δημιούργημα εἶναι τὸ Ἀρσάκειον μέγαρον τῶν Ἀθηνῶν.

Τὸ Δρομοκαίτειον Θεραπευτήριον τῶν Ἀθηνῶν, ὅπου εὐρίσκουν στοργικὸν ἄσυλον τόσα ἀτυχῆ πλάσματα, εἶναι ἡ σπουδαιότερα ἀπὸ τὰς ἀπείρους φιλανθρωπικὰς χειρονομίας τοῦ Χίου Γ. Δρομοκαίτου.

Τὸ Παπάφειον Ὀρφανοτροφεῖον Θεσσαλονίκης καὶ τὰ Ζαρίφεια Διδασκαλεῖα καὶ τὰ ἄλλα εὐαγῆ ἰδρύματα τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὀφείλονται εἰς τὴν φιλοπατρίαν καὶ εὐγενῆ ψυχὴν ὁμωνύμων εὐεργετῶν.

ἀπό-
κτησις τοῦ θωρηκτοῦ Ἀβέρωφ, ἡ Ἀβερῶφειος γεωργικὴ σχολὴ Λαρίσης, οἱ ἀνδριάντες τοῦ Φεραίου καὶ τοῦ Γρηγορίου Ε'. ἡ Σχολὴ τῶν Εὐελπίδων, τὸ Ἐφηβεῖον, καὶ ἡ ἀναμαρμάρωσις τοῦ Παναθηναϊκοῦ Σταδίου, ἐγένοντο μὲ χρήματα τοῦ Μετσοβίτου Γ. Ἀβέρωφ.

Ὁ Κωνσταντινοπολίτης Ἀνδρέας Συγγρός διῆλθε τὸν βίον του εὐεργετῶν. Πλεῖστα Δημοτικὰ Σχολεῖα καὶ πρὸ πάντων τὸ μέγα Θεραπευτήριον «Εὐαγγελισμὸς» εἰς τὴν χρηματικὴν ἐνίσχυσίν του ὀφείλουν τὴν ὑπαρξίν των.

Ἡ Μαρσλείος Βιβλιοθήκη τῶν Ἀθηνῶν, ἡ ὁμώνυμος Ἐμπορικὴ Σχολή, τὸ καλλιμάρμαρον μέγαρον τῆς Μαρσλείου Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, εἰς τὸν ὁμώνυμον εὐεργέτην ὀφείλονται.

Καὶ πλεῖστοι ἄλλοι εἶναι οἱ Ἐθνικοὶ εὐεργεταί. Πλεῖστοι ὅσοι Ἕλληνες δι' ἔπανειλημμένων καὶ γενναίων καὶ μεγαλοφρόνων δωρεῶν συνετέλεσαν εἰς τὴν προαγωγὴν τοῦ Ἑθνους μας. Ἡ πρὸς τὴν μνήμην ἐκείνων εὐγνωμοσύνη πάσης ἑλληνικῆς γενεᾶς

53. Η ΕΛΕΗΜΟΣΥΝΗ ΤΗΣ ΤΥΦΛΗΣ

ἰς μίαν πόλιν τῆς Ἀγγλίας εἶχον πλεονάσει οἱ πτωχοί. Ὁ ἱερεὺς ὠμίλησεν ἀπὸ τὸν ἄμβωνα περὶ ἐλεημοσύνης καὶ παρεκίνησε τοὺς ἀκροατὰς του νὰ συνεισφέρουν,

ἕκαστος κατὰ τὴν δύναμίν του, πρὸς περίθαλψιν τῶν δυστυχούντων.

Μετὰ τὸ κήρυγμα πολλοὶ προσῆλθον πρὸς τὸν ἱερέα καὶ προσέφερον τὸν ὀβολὸν τῆς ἐλεημοσύνης των.

Μεταξὺ αὐτῶν παρετήρησεν ὁ ἱερεὺς, ὅτι ὠδήγουν πρὸς αὐτὸν νεάνιδα τυφλὴν, μὲ πτωχικὴν ἐνδυμασίαν. Ἡ νέα, ὅτε ἐπλησίασε, προσέφερεν εἰς τὸν ἱερέα ποσὸν μεγαλύτερον ἀπὸ πάντα ἄλλον.

— «Ὅχι! κόρη μου», εἶπεν ὁ ἱερεὺς, «ὄχι! εἶσαι πτωχὴ καὶ ἀόμματος. Ἡ προσφορά σου εἶναι μεγάλη· δὲν θὰ δεχθῶ παρὰ τὸ ἥμισυ αὐτῆς».

— «Εἶναι ἀληθές, πάτερ», ἀπήντησεν ἡ νεᾶνις, «ὅτι

εἶμαι τυφλή ἐκ γενετῆς, ἀλλὰ πτωχή τώρα δὲν εἶμαι· εἰς τὸν Οἶκον τῶν Τυφλῶν ἔμαθον νὰ πλέκω καλάθια καὶ ἤδη διὰ τῆς ἐργασίας ἀπολαμβάνω, ὅσα μοῦ εἶναι ἀναγκαῖα διὰ νὰ ζήσω. Ἡ προσφορά μου εἶναι αἱ οἰκονομίαι μου ἐκ τοῦ λύχνου. Παρακαλῶ λοιπὸν νὰ τὴν δεχθῆτε. Γνωρίζω τί εἶναι πτωχεία. Πρὶν εἰσέλθω εἰς τὸν Οἶκον τῶν Τυφλῶν ἐγύριζον νυχθημερὸν εἰς τοὺς δρόμους καὶ ἐζητιάνεον.

» Ἐνθυμοῦμαι κάλλιστα καὶ τὰς περιφρονήσεις τῶν διαβατῶν, καὶ τοὺς πικροὺς των λόγους, καὶ τὰς ψυχρὰς νύκτας, τὰς ὁποίας ἡμίγυμος καὶ ἀνυπόδητος, τρέμουσα καὶ πεινῶσα, διῆλθον ἄυπνος εἰς τὰς δημοσίας ὁδοὺς. Ἡ καρδία μου κλαίει, ὡσάκισ ἀκούω περὶ πτωχῶν. Παρηγορεῖται δὲ καὶ εὐφραίνεται, ὡσάκισ δύναμαι νὰ προσφέρω εἰς αὐτοὺς μικρὰν βοήθειαν».

Ἄπαντες ἐθαύμασαν τὴν χριστιανικὴν ἀρετὴν τῆς τυφλῆς νεάνιδος· ὁ δὲ ἱερεὺς ἀνεφώνησεν:

— «Ἴδού, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, διατί ὁ Ἰησοῦς μᾶς εἶπεν, ὅτι: τῶν πτωχῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν Οὐρανῶν!»

Τὸ παράδειγμα τῆς ἀομμάτου κόρης καὶ οἱ συγκινητικοὶ πρὸς τὸν ἱερέα λόγοι τῆς διήγειραν τὴν συμπάθειαν ὄλων, ὅσοι παρευρίσκοντο. Ἀμέσως αἱ συνεισφοραὶ ἐπολλαπλασιάσθησαν καὶ οἱ πτωχοὶ τῆς πόλεως ἀνεκουφίσθησαν καὶ ηὐλόγουν τοὺς εὐεργέτας των, ἐξαιρετικῶς δὲ τὴν τυφλὴν νεάνίδα.

Αἱ ἐφημερίδες ἔγραψαν ἐγκώμια διὰ τὴν φιλελεῆμονα καλαθοποιόν. Πανταχόθεν δὲ συνέρρεον εἰς τὴν κατοικίαν τῆς διὰ νὰ τὴν γνωρίσουν καὶ προσωπικῶς καὶ νὰ ἀγοράσουν ἀπὸ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν αὐτῆς.

(Κατὰ Λ. Μελαῦν)

ΓΕΝΙΚΑΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΙ ΠΕΡΙ ΤΥΦΛΩΝ. «ΟΙΚΟΣ ΤΥΦΛΩΝ»

Οἱ τυφλοὶ μέχρι τοῦ 18ου αἰῶνος ἐξεωροῦντο ἱκανοὶ μόνον νὰ ἐπαιτοῦν· τὰ δὲ φιλανθρωπικὰ καταστήματα, τὰ ὁποῖα ἰδρύοντο μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης διὰ τοὺς τυφλοὺς, ἦσαν ἀπλᾶ ἄσυλα.

Οἱ ἐκ γενετῆς τυφλοὶ δὲν ἔχουν ἄμεσον ἀντίληψιν τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου· δὲν ἔχουν ἀρκετὰς ἐντυπώσεις. Εἶναι μελαγχολικοί, δύστροποι, δειλοὶ καὶ ὑπόκεινται λόγῳ τῆς ἀκινήσιος εἰς πολλὰς παθήσεις.

Ἄλλ' ἐὰν τύχουν εἰδικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ ἐὰν συμπέσῃ νὰ ἔχουν καλῶς ἀνεπτυγμένας τὰς ἄλλας αἰσθήσεις των, δύνανται ν' ἀποκτήσουν πολλὰς ἱκανότητας καὶ μάλιστα σχεδὸν πάσας, ὅσαι ἀποκτῶνται διὰ τῆς ὀράσεως.

Ἡ ἱστορία ἀναφέρει πολλοὺς διασήμεους ἄνδρας τυφλοὺς, ὅπως τὸν Ὀμηρον καὶ ἄλλους. Ὁ σπουδαιότερος εἶναι ὁ Ν. Σάντερσον, ὁ ὁποῖος προώδευσε τόσο πολὺ εἰς τὰ μαθηματικά, ὥστε ὁ μέγας Νεύτων τὸν συνέστησεν ὡς διάδοχόν του εἰς τὴν ἔδραν τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Κανταβρυγίας.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν τυφλῶν τῆς Γῆς ὑπερβαίνει τὰ 3 ἑκατομμύρια. Ὁ μέσος ὅρος ὑπολογίζεται 130 τυφλοὶ ἐπὶ 100.000 κατοίκων. Εἰς τὴν Πατρίδα μας ὑπερβαίνουν τὰς 6 χιλιάδας.

Εἰς πάσας τὰς χώρας ὑπάρχουν «Οἶκοι Τυφλῶν», ὅπου τὰ ἀτυχῆ αὐτὰ πλάσματα λαμβάνουν ἀρκετὴν ἐπιστημονικὴν καὶ τεχνικὴν μόρφωσιν. Ἡ ἐκπαίδευσίς των γίνεται διὰ τοῦ «ἄλφ α β ἦ τ ο υ τ ῶ ν τυ φ λ ῶ ν», τὸ ὁποῖον ἐφευρέθη ὑπὸ τοῦ τυφλοῦ Βράϊγ καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ στιγμᾶς, αἱ ὁποῖαι προεξέχουν. Ἡ γραφὴ γίνεται ἐκ δεξιῶν πρὸς ἀριστερά, ἢ δὲ ἀνάγνωσις γίνεται διὰ τῆς ἀφῆς. Ἐν Ἑλλάδι ἰδρῦθη «Οἶκος Τυφλῶν» τὸ 1907 ἐν Καλλιθέᾳ τῶν Ἀθηνῶν καὶ λειτουργεῖ μεθυσία ἀποτελέσματα.

X. Δ.

54. Η ΤΥΦΛΗ ΑΝΘΟΠΩΛΙΣ

Ἀγοράσατέ μου ἄνθη!
τοῦ φωτός μου στερημένη
ἔρχομαι μακρόθεν ξένη
καὶ τὸν **οἶκτον** σᾶς ζητῶ.

Ἄν τὴν γῆν ὥραϊαν λέγουν
(σὺ ὁ βλέπων μόνον κρίνει!)
τ' ἄνθη μου καρποὶ τῆς εἶναι
τ' ἄνθη ταῦτα, ποὺ κρατῶ.

Θάλλουν ἔτι; Ἐγὼ κρίνω
ἀπὸ μόνην τὴν ἀφήν των·
πρὸ μικροῦ ἀπὸ τὴν γῆν των
τὰ συνέλεξα νωπά!

Τῆς αὐγῆς τὸ πνεῦμα τώρα·
ὦ! Θαρρῶ, πὼς μουρμουρίζει —
θαρρῶ τώρα, πὼς δροσίζει
τ' ἄνθη μου τὰ χαρωπά.

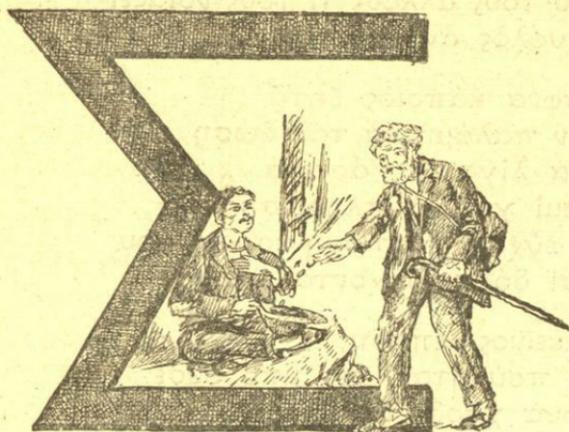
ὦ! Ἴδέτε τα πῶς λάμπουν!
Ἦσαν μοσχομυρισμένα,
εἰς τοὺς κόλπους φυλαγμένα
τῆς καλῆς μητρός των γῆς.

Ὅταν ἀπλωνα νὰ κόψω,
μύρον ἦτο ἡ γῆ ὅλη
κ' ἔλαμπαν οἱ φωτοβόλοι
μαργαρίται τῆς αὐγῆς.

Γ. ΖΑΛΟΚΩΣΤΑΣ

55. ΟΙ ΔΥΟ ΠΤΩΧΟΙ

ἐ μιά γωνιά
[περαστική
γέρος πτωχός
[ἔχει καθίσει.
Κόσμος πολὺς
[περνᾷ ἀπ'
[ἐκεῖ
καὶ ἴσως θὰ
[τὸν ἐλέηση
καμμιά ψυχή,
[πού ἔχει μάθει

νὰ συμπονῆ τὰ ξένα πάθη.

Σὲ λίγο, ὅλος προσοχή,
ἔφερ' ἐκεῖ τὰ βήματά του
κι ἄλλος πτωχός. — Τὸ δυστυχῆ!
Μὲ ὅλη τὴ νεότητά του
ἔχει στὸ φῶς του μαύρη σκέπη:
εἶναι τυφλός! τυφλός! Δὲ βλέπει!

Ἄχ! τί ζευγάρι θλιβερό!
Τὰ νειᾶτα τὰ δυστυχισμένα
κι ἀπὸ τὸν ἄγριον καιρὸ
τὰ γηρατεῖα τὰ μαραμμένα
βλέπει ἐκεῖ, ὅποιος περνάει
νὰ ζητιανεύουν πλάϊ πλάϊ!

Ὅμως καθεὶς τὰ γηρατεῖα
τὰ χιονοσκέπαστα λυπᾶται!
Στὸ γέρο ρίχνουν μιὰ ματιὰ
καὶ τὸν ἑλεῖνε οἱ διαβάται·
μὰ οὔτε ἓνας τους δὲ δίνει
καὶ στὸν τυφλὸ ἐλεημοσύνη.

Μὲ πονεμένη τὴν καρδιά
ἀνασηκώνεται νὰ πᾶν.

Ἄχ! Θὰ περάσῃ τὴ βραδιά
καὶ σήμερα χωρὶς νὰ φάῃ...
Γι' αὐτὸ τοὺς ἄλλους τί τοὺς νοιάζει ;
καὶ ὁ τυφλὸς ἀναστενάζει...

Μὰ ἔξαφνα κάποιος ζητᾷ
μὲς στὴν παλάμη νὰ τοῦ δώσῃ
χρήματα λίγα, μ' ἄρκετὰ
ἓνα ψωμί γιὰ νὰ πληρώσῃ·
— «Σοῦ εὔχετ' ἡ φτωχὴ καρδιά μου
τιμὲς καὶ δόξες, ἄρχοντά μου!»

Εἶπεν ἐκεῖνος, ἐπειδὴ,
τυφλός, ποὺ ἦταν, δὲν μπορούσε
μὲ δάκρυα χαρᾶς νὰ ἰδῇ,
πὼς σπλαχνικὰ τὸν ἔλεοῦσε
ὁ γέρος, ἐλεῶντας πάλι,
καθὼς τὸν ἐλεῆσαν ἄλλοι.

Γ. ΔΡΟΣΙΝΗΣ

56. ΤΑ ΔΥΟ ΔΑΚΡΥΑ

Ἀπὸ τὴ γῆ δυὸ δάκρυα — ρευστὰ μαργαριτάρια —
ἀνέβηκαν κ' ἐστάλαξαν στοῦ Πλάστου τὰ ποδάρια.
Καὶ εἶπε τὸ πρῶτο τρέμοντας ἐμπρὸς στοῦ θεῖο θρόνο:
— «Ἐμένα μ' ἔβγαλε ἡ καρδιά γιὰ τὸ δικό της πόνο».
— Κι ὁ Πλάστης ἀποκρίθηκε: «Οὔτε στιγμή μὴ χάνης!
Σῦρε νὰ γίνης βάλσαμο, τὸν πόνο της νὰ γιάνης».

— Καὶ εἶπε καὶ τ' ἄλλο τρέμοντας ἐμπρὸς στοῦ θεῖο θρόνο!
«Ἐμένα μ' ἔβγαλε ἡ καρδιά γιὰ κάποιον ξένο πόνο!»
— Καὶ ὁ Πλάστης ἀποκρίθηκε: «Ἐσὺ μαζί μου μείνε!
τῆς εὐσπλαχνίας τὰ δάκρυα δικά μου δάκρυα εἶναι!»

Γ. ΠΟΛΕΜΗΣ

57. ΤΑΥΡΟΣ ΚΑΙ ΚΑΜΗΛΟΠΑΡΔΑΛΙΣ

Συνηντήθησαν κάποτε εἰς ταῦρος καὶ μία καμηλοπάρδαλις. Κατεδιώκοντο καὶ οἱ δύο ὑπὸ ἰσχυρῶν λεόντων. Ἐπειδὴ δὲ εἶχον τὴν αὐτὴν τύχην, ἀπεφάσισαν νὰ συνοδοιπορήσουν.

— «Δὲν δύναμαι», ἔλεγεν ἡ καμηλοπάρδαλις, «νὰ μείνω πλέον εἰς τὸν τόπον μου, ὅπου οὐδεμία ἀσφάλεια ὑπάρχει. Θὰ ἀπέλθω εἰς ἄλλην χώραν, ὅπου θὰ δύναμαι νὰ κοιμῶμαι τοῦλάχιστον ἤσυχος καὶ νὰ μὴ τρομάζω ἐκ τῶν συχνῶν βρυχηθμῶν τῶν λεόντων».

— «Καὶ ἐγώ», εἶπεν ὁ ταῦρος, «εὐχαρίστως σὲ ἀκολουθῶ». Εἰς τὸν τόπον μου δὲν δύναμαι νὰ προφυλαχθῶ πλέον ἐκ τῶν λεόντων, οἱ ὅποιοι κατεξέσχισαν πάντας τοὺς ἀδελφούς μου καὶ ἐμὲ τὸν ἴδιον χθὲς ὀλίγον ἔλειψε νὰ μὲ κατασπαράξουν».

* * *

Ὅτε οἱ δύο συνοδοιπόροι ἀπεμακρύνθησαν πλέον ἐκ τοῦ δάσους, εἰς τὸ ὅποιον κατῴκουν οἱ λέοντες, ἐβάδιζον ἡσύχως καὶ ἀφόβως διὰ μέσου τῆς πεδιάδος, ὅπου μόλις ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἐπρασίνιζαν ὀλίγα μικρὰ χόρτα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους καὶ σπανίως συνήντων κανὲν δένδρον.

Ἡ καμηλοπάρδαλις ὑπέφερε πολὺ· ἐπέινα καὶ ἦτο λυπημένη· ἐνῶ ὁ ταῦρος ἦτο λίαν ζωηρὸς καὶ ἔτρωγεν ὅ,τι χόρτον εὗρισκε κατὰ γῆς.

— «Διατί εἶσαι τόσο λυπημένη ;» ἠρώτησεν αὐτὴν ὁ ταῦρος. «Διατί δὲν ἔρχεσαι καὶ σὺ νὰ φάγῃς ὀλίγην χλόην ; Εἶναι ἀληθές, ὅτι τὸ ἔδαφος ἔχει ὀλί-

γην μόνον ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, ἀλλά, ἂν δὲν βαρύνεσαι νὰ κύπτῃς, εἶναι ἀρκετὴ, ὅπως χορτάσωμεν καὶ οἱ δύο. Σήμερον τίποτε δὲν ἔφαγες. Δὲν σοῦ ἀρέσει αὐτὴ ἡ τροφή ; »

— « Ἄχ ! » ἀπήντησεν ἡ καμηλοπάρδαλις, « τὸ χόρτον αὐτὸ δὲν εἶναι κακόν· θὰ τὸ ἔτρωγον μὲ πολλὴν εὐχαρίστησιν. Ἄλλὰ δὲν βλέπεις τί ὑποφέρω, ὅταν στηρίζωμαι ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν προσθίων ποδῶν μου καὶ κύπτω τὸν μακρὸν μου λαιμὸν κατὰ γῆς, διὰ νὰ ἀποσπάσω διὰ τῆς μακρᾶς μου γλώσσης μικρὸν χόρτον ; Θὰ μοῦ εἴπῃς νὰ γονατίζω καὶ νὰ τὸ κόπτω· ἀλλὰ τοῦτο οὐδόλως μὲ ὠφελεῖ· διότι τὸ ἓν χόρτον ἀπέχει τόσον πολὺ ἀπὸ τὸ ἄλλο, ὥστε εἶναι ἀνάγκη, διὰ νὰ γεμίσω τὸ στόμα μου, νὰ ἐγειρώμαι καὶ νὰ γονατίζω πολλάκις. Εἶναι εὐκόλον τοῦτο ; »

— « Ὡραία μου φίλη », εἶπεν ὁ ταῦρος, « σὲ οἰκτείρω, διότι εἶσαι πλασμένη τόσον ἀλλοκότως. Δὲν ἐννοῶ πῶς κατορθώνεις νὰ βόσῃς μὲ τοιοῦτον ὑψηλὸν σῶμα καὶ τοιοῦτον μακρὸν λαιμὸν καὶ εἰς τί χρησιμεύει ἡ τόσον μακρὰ σου γλῶσσα. »

— « Μὴ μὲ οἰκτείρῃς », ἀπήντησεν ἡ καμηλοπάρδαλις. « Ὅλη ἡ γῆ δὲν εἶναι κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον κατεσκευασμένη. Ἄν ἐδῶ ὑπάρχη κατὰ γῆς χλόη καὶ σὺ τρώγῃς μὲ εὐκολίαν, πιθανὸν νὰ φθάσωμεν εἰς ἄλλον τόπον, ὅπου ἐγὼ μὲν θὰ εὐρίσκω μὲ τὸ ὑψηλὸν μου σῶμα καὶ μὲ τὸν μακρότατόν μου λαιμὸν ἄφθονον τροφήν, σὺ δὲ ὀλίγην ἢ ὄλως διόλου. »

Ὁ ταῦρος ἦτο εὐσπλαγχνος. Ἐξέχωνε διὰ τῶν κεράτων τὸ χόρτον, τὸ ὁποῖον ἐφύετο ὑπὸ τὴν σκιὰν βράχων ἐπὶ τῆς γῆς ἄφθονον, καὶ τὸ ἀπέθετεν ἐπὶ τῶν βράχων, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ καμηλοπάρδαλις ἠδύνατο νὰ λαμβάνῃ αὐτὸ ἄνευ δυσκολίας.

* * *

Τὴν ἐπομένην ἔφθασαν εἰς ἔρημον, ὅπου οὐδὲν χόρτον ἐφύετο. Ὁ ταῦρος ἐμυκᾶτο ἐκ τῆς πείνης καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ προχωρήσῃ. Ἡ καμηλοπάρδαλις ὁμως ἐνεθάρρυνεν αὐτόν.

— «Ἀκολουθήσῃ» τοῦ ἔλεγεν. «Ἐκεῖ κάτω, ὅπου εἶναι τὰ δένδρα, ὑπάρχει τροφή καὶ διὰ τοὺς δύο».

Ὁ ταῦρος ἠκολούθει μέχρι τινός· ἔπειτα ὁμως ἐστάθη περίλυπος, διότι ἐπὶ τοῦ ἀμμόδους ἐδάφους τῆς ἐρήμου ἦσαν μὲν πολλὰ δένδρα, ἀλλὰ χόρτον οὐδαμοῦ ἐφαίνετο. Εἰς τὰ φύλλα τῶν δένδρων δὲν ἠδύνατο νὰ φθάσῃ· ἦσαν πολὺ ὑψηλὰ δι' αὐτόν· ἐνῶ ἡ καμηλοπάρδαλις ὕψωνε τὸν μακρὸν λαιμὸν πρὸς τοὺς πρασίνοὺς κλάδους καὶ ἔφερε διὰ τῆς μακρᾶς γλώσσης εἰς τὸ στόμα τῆς ἀκόμη καὶ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἦσαν πολὺ ὑψηλὰ.

— «Βλέπεις;» ἔλεγε πρὸς τὸν ταῦρον, ὁ ὁποῖος τὴν παρετήρει μετὰ περιεργείας. «Βλέπεις, διατί ἐπλασεν ὁ Θεὸς τὸ σῶμα μου ὑψηλόν, τὸν λαιμὸν μου μακρὸν καὶ τὴν γλῶσσαν μου μεγάλην; Ἐγὼ δὲν ζητῶ τὴν τροφήν μου ἐπὶ τοῦ χλοεροῦ ἐδάφους, ἀλλ' εἰς τοὺς ὑψηλοὺς κλάδους τῶν δένδρων τῆς ἐρήμου. Καὶ δὲν φροντίζω μόνον διὰ τὸν ἑαυτὸν μου, ἀλλὰ καὶ διὰ σέ, πτωχέ φίλε. Κόπτω τοὺς μᾶλλον πυκνοφύλλους καὶ τρυφεροὺς κλάδους καὶ τοὺς ρίπτω κάτω, ἵνα χορτάσῃς καὶ σύ, ὅπως καὶ ἐγώ».

Ὁ ταῦρος τοὺς ἐδέχετο μετ' εὐγνωμοσύνης.

Καὶ οὕτω, βοηθοῦντες ἀλλήλους, συνωδοιπόρουν ἐπὶ πολὺ, μέχρις ὅτου ἔφθασαν εἰς ἤσυχον καὶ ἀσφαλῆ χώραν. Ἐκεῖ ὑπῆρχεν ἀρκετὴ τροφή ἐπὶ τοῦ ἐδάφους καὶ ἐπὶ τῶν κλάδων τῶν δένδρων, καθὼς καὶ δροσερὸν ὕδωρ. Καὶ ἔμειναν ἐκεῖ ὡς καλοὶ φίλοι.

(Κατὰ Χ. Παπαμάρκον) Διασκευὴ Χ. Δ.

58. ΤΑ ΜΕΛΗ ΤΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ

Τὰ μάτια ἵπαινεθήκανε καὶ εἶπαν στὸ κορμὶ
ἵπερηφανεμμένα:

— Ὡσὰν ἐμᾶς δὲν ἵβρίσκεται μ' ἀξία καὶ τιμὴ
ὄργανο κανένα.

Χωρὶς λαδάκι φέγγουμε, χωρὶς καμμιά τροφή,
ἵδῶ καὶ τόσον τόπον

καὶ βλέπει χίλια πράγματα, ἀπ' ὄπου κι' ἄν στραφῆ,
ἠ ὄψι τῶν ἀνθρώπων.

Τ' ἀκοῦσαν καὶ ἵπειράχθησαν καὶ εἶπαν μὲ τρελλή
τὰ αὐτάκια βία:

— Ματάκια, μὴν ἵπαινεύεσθε, καὶ σᾶς περνοῦν πολὺ
ἄλλοι στὴν ἀξία.

Τί ὠφελεῖ ἠ βλέψι σας, ἀφοῦ δὲν διαπερνᾷ
οὔτε ἕνα τοῖχον;

ἵΕμᾶς ἄν ἕχη ὁ ἀνθρώπος, ὡς καὶ στὰ σκοτεινὰ
ἵξεύρει κάθε ἠχον.

Τ' ἀκοῦσαν καὶ ἵπειράχθησαν καὶ εἶπαν μὲ τρελλή
τὰ χεράκια βία:

— Αὐτάκια, μὴν ἵπαινεύεσθε, καὶ σᾶς περνοῦν πολὺ
ἄλλοι στὴν ἀξία.

Τί ὠφελεῖ ν' ἀκούη τις ἠχους περιττοῦς,
νὰ θωρῆ τ' ἀστέρια;

Αὐθέντας ἵπάν' στὰ πράγματα τοὺς κάμνουν τοὺς
θνητοὺς μοναχὰ τὰ χέρια.

Τ' ἀκοῦσαν καὶ ἵπειράχθησαν καὶ εἶπαν μὲ τρελλή
τὰ ποδάρια βία:

— Χεράκια, μὴν ἵπαινεύεσθε, καὶ σᾶς περνοῦν πολὺ
ἄλλοι στὴν ἀξία.

Τί ὠφελεῖ τὸ πιάσιμο, τὸ χέρι πῶς ἀρκεῖ
διὰ κυριάρχη;

Γι' αὐτόν, ἄν δὲν τὸν φέρωμεν ἐμεῖς ἐδῶ κ' ἐκεῖ,
κόσμος δὲν ὑπάρχει.

Τ' ἀκούει καὶ πειράζεται καὶ λέγει μὲ βουλή
τὸ κεφάλι κρύα:

— Ποδάρια, μὴν ἴπαινεύεσθε, καὶ σᾶς περνοῦν πολὺ
ἄλλοι στὴν ἀξία.

Τί ὠφελεῖ ἡ κίνησι, ποὺ πέρνει μοναχὴ
τ' ἄψυχο τὸ σῶμα;

Ἄν λείψῃ μιὰ διεύθυνσι σ' αὐτὸ ἀπ' τὴν ψυχὴ,
σπαρταρᾷ στὸ χῶμα!

Τ' ἄκουσ' αὐτὰ καὶ ἴγελασε καὶ εἶπε μὲ καλὴ
τὸ κορμὶ καρδία:

— Καημένα, μὴν ἴπαινεύεσθε, καὶ σᾶς περνᾷ πολὺ
ἄλλος στὴν ἀξία.

Θεὸς ἂν δὲν σᾶς ἐπλάττε σ' ἐμένα κολλητὰ,
καὶ μὲ τέτοια δῶρα,

θὰ ἦσθε σεῖς; Θὰ ἦσανε τὰ ἔργα σας αὐτὰ,
ποὺ καυχίεσθε τῶρα;

Γ. ΒΙΖΥΗΝΟΣ

59. ΣΤΕΡΙΑ ΚΑΙ ΘΑΛΑΣΣΑ

Εἶπε ἡ Στεριά στὴ Θάλασσα: «Κάλλη περίσσια,
(ἂν ἔχῃς,

» Ἄν γύρω, γύρω γαλανὴ τὰ περιγιάλια βρέχῃς,

» Ὅμως δὲν ἔχεις, σὰν κι' ἐμέ, βουνὰ πρασινισμένα,

» ποτάμια, σὰν τὸ κρύσταλλο καὶ ἄνθη μυρωμένα».

Κ' εἶπε ἡ Θάλασσα στὴ Γῆ: «Περὴφανη ἀδελφὴ μου,

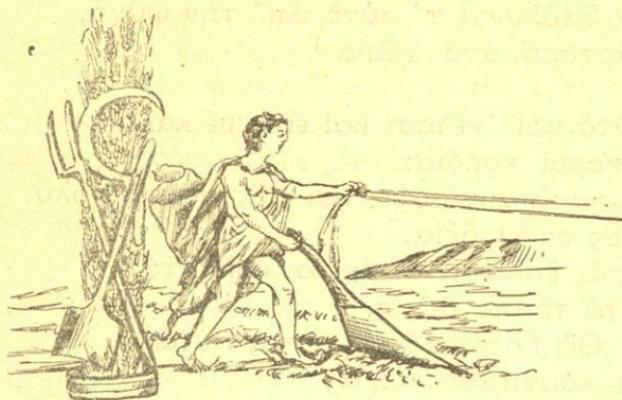
» Ἄλλη στὸν κόσμον ἐγράφτηκε ἡ μοῖρα ἡ δική μου·

» Τὴν διψασμένη ἄμμο σου δροσίζου τὰ φιλιὰ μου

» Καὶ τὴν εἰκόνα τ' Οὐρανοῦ κρατῶ στὴν ἀγκαλιά μου».

Ν. ΔΑΜΙΑΝΟΣ

ΣΤΟΡΙΑ
ΤΗΣ
ΓΕΩΡΓΙΑΣ

Ὁ Τριπτόλεμος — ὁ πρῶτος φωτισμένος γεωργός — ἔσκαψε τὴν γῆν μὲ τὸ πρωτόγονον, ἀλλὰ Θεοδίδακτον ἄροτρον καὶ ἔσπειρε σπόρους σίτου· ἡ γῆ δ' ἀπέδωκε πλουσίους καρπούς καὶ ἡ καλλιέργεια ἐγενικεύθη ἀνά τὴν Ἑλλάδα.

Ὁ Θεοδίδακτος γεωργός, πετῶν ἐπὶ ἄρματος πτερωτοῦ, ἐδίδαξε τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς καὶ πέραν τῆς Ἑλλάδος ὅλης καὶ τῶν ἀποικιῶν αὐτῆς.

Δὲν ἠρκέσθησαν οἱ ἀρχαιότατοι ἐκεῖνοι κάτοικοι τῆς Πατρίδος μας καὶ οἱ ἀπόγονοί των μόνον εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ σίτου. Αἱ ἀνάγκαι τῆς ζωῆς καὶ ἡ ὀξύδερκεια αὐτῶν τοὺς παρώρμησε βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον καὶ εἰς ἄλλας καλλιέργειας ὀπωροφόρων δένδρων καὶ φυτειῶν καὶ εἰς τὴν ἑξημέρωσιν καὶ περιποίησιν τῶν ζώων.

Δὲν ἀρκεῖ ὅμως ἡ ἀγάπη καὶ ἡ ἀφοσίωσις εἰς

τὴν γῆν· εἶναι ἀπαραίτητος καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ καλλιέργεια.

Κατωτέρω θὰ ἴδωμεν πῶς γίνεται ἡ συστηματικὴ καλλιέργεια τριῶν ἐκ τῶν κυριωτέρων προϊόντων τοῦ τόπου μας.

61. Η ΣΤΑΦΙΔΑΜΠΕΛΟΣ

Δύο εἶδη σταφίδαμπέλου καλλιεργοῦμεν εἰς τὴν Πατρίδα μας· τὴν *σουλτανίνα*—τὴν χρυσοῦν κόρην τῆς Ἑλλάδος (1), τῆς ὁποίας οἱ καρποὶ εἶναι ἐπιμήκεις, μελίχρσοι καὶ διαυγεῖς, καὶ τὴν *κορινθιακήν σταφίδα*, τῆς ὁποίας οἱ καρποὶ εἶναι σφαιρικοὶ καὶ κυανόμαυροι.

Καὶ τῶν δύο εἰδῶν οἱ καρποὶ δὲν ἔχουν σπόρους, ὠριμάζουσι ἐνωρίτερον ἀπὸ τὰς σταφυλὰς τῶν ἀμπέλων καὶ εἶναι γλυκύτεροι ἐκείνων.

Αἱ σταφιδάμπελοι ὑπόκεινται εἰς τὰς ἀσθενείας τῆς κοινῆς ἀμπέλου, περονόσπορον, φυλλοξήραν καὶ ἄλλας. Τὰ προληπτικὰ καὶ τὰ θεραπευτικὰ μέτρα εἶναι ὅμοια πρὸς τὰ χρησιμοποιούμενα διὰ τὰς οἴναμπέλους εἰς ὁμοίας περιπτώσεις.

Ὁ περονόσπορος εἶναι μύκης· μετεδόθη εἰς τὴν Εὐρώπην ἐξ Ἀμερικῆς ἀπὸ τοῦ 1878· εἰς τὴν Ἑλλάδα μετεδόθη κατὰ τὸ 1881· ἡ δὲ κατὰ τὸ 1900 προξενηθεῖσα καταστροφὴ ἔμεινεν ἱστορικὴ.

Σήμερον ὁ περονόσπορος εἶναι διαδεδομένος εἰς ὅλην τὴν Ἠπειροὺν τῆς Εὐρώπης. Προσβάλλει τὰ

(1) Ἡ καλλιέργεια τῆς Σουλτανίνας εἰσήχθη εἰς τὴν Μαγνησίαν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας—ὅπου ἰδίως καλλιεργεῖται ἀπὸ αἰῶνων—ὑπὸ τῶν Σελτσούκων Τούρκων ἐκ τῆς Περσικῆς ἐπαρχίας Σουλτανιέ, ὁπόθεν κατὰγεται. Εἰς τὴν Ἑλλάδα διεδόθη ἀπὸ τοῦ 1838.

φύλλα, τοὺς νεαροὺς βλαστούς, τὰ ἄνθη καὶ τὰς σταφυλὰς τῆς ἀμπέλου καὶ τῆς σταφιδαμπέλου.

Ἐκδηλώνεται ἐν εἴδει κηλίδων εἰς τὸ κάτω μέρος τῶν φύλλων, τὰ ὁποῖα σήπονται καὶ πίπτουν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους· ἐκεῖθεν τὰ μικρόβια μεταφέρονται ἐπὶ τῶν διαφόρων ὀργάνων τοῦ κλήματος διὰ τῆς βροχῆς ἢ ὑπὸ τῶν κοχλιῶν. Κατὰ τὴν ἀνοιξιν καὶ ἰδίως μετὰ βροχερὰς νύκτας ἐξαπλοῦνται ἀνὰ τοὺς ἀμπελῶνας ἐν εἴδει ἐπιδημίας λίαν καταστρεπτικῆς.

Προλαμβάνεται ἢ καταπολεμεῖται δι' ἄλλεπαλλήλων ψεκασμῶν διαλύσεως θειικοῦ χαλκοῦ.

Ἡ φυλλοξήρα ἔχει πατρίδα τὴν Β. Ἀμερικὴν. Μετεδόθη εἰς τὴν Εὐρώπην μετὰ τοῦ 1858—1863 .

Εἶναι ἔντομον πολλαπλασιαζόμενον πολὺ ταχέως· ἀπομυζᾷ διὰ τοῦ ρύγχους τοὺς χυμοὺς ἐκ τῶν ἰστῶν τοῦ φυτοῦ.

Ἡ νόσος ἐκδηλώνεται ἐν εἴδει κικίδων ἐπὶ τῆς κάτω ἐπιφανείας τῶν φύλλων· ἐπὶ δὲ τῶν ριζῶν καὶ τῶν ριζιδίων ὡς κόμβοι καὶ ἐξογκώματα. Βαθμηδὸν αἱ ρίζαι σήπονται καὶ τὸ φυτὸν φθίνει καὶ καταστρέφεται τελείως ἐντὸς μιᾶς τετραετίας.

Μέτρα θεραπευτικά, καίτοι δυσκόλως ἐφαρμόσιμα, προτείνονται:

α'.) κατάκλισις τῆς φυλλοξηριώσεως ἐκτάσεως διὰ στρώματος ὕδατος, ὅποτε τὰ ἔντομα θνήσκουν ἐξ ἀσφυξίας.

β'.) ἐνέσεις ἐπὶ τοῦ ἐδάφους διὰ θειούχου ἀνθρακος καὶ ἄλλων ἔντομοκτόνων ἢ πτητικῶν ὑγρῶν, τὰ ὁποῖα φονεύουν τὰ ἐπὶ τῶν ριζῶν ἔντομα τῆς φυλλοξήρας.

Ἄριστον προληπτικὸν μέτρον κατὰ τῆς ἐξαπλώσεως
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

ως τῆς φυλλοξήρας εἶναι ὁ ἀποκλεισμός ὠρισμένων εἰσαγωγῶν ἀπὸ περιφερειῶν, αἱ ὁποῖαι ἐκηρύχθησαν φυλλοξηριῶσαι.

Καλλιέργεια.

Ἡ καλλιέργεια τῶν σταφίδαμπέλων — τῶν χρυσοφόρων τούτων πηγῶν τῆς Πατρίδος μας — ἐνεργεῖται ὑπὸ εἰδικευμένων καλλιεργητῶν καὶ προσομοιάζει τὴν καλλιέργειαν τῶν κοινῶν ἀμπέλων· ἀπαιτεῖ ὅμως ἐντεταμένην προσοχὴν καὶ μεγαλύτεραν ἐπιμέλειαν καὶ παρακολούθησιν.

Τὸ κλάδευμα τῶν σταφίδαμπέλων ἢ «κ ἄ θ α ρ ο ς», ὅπως λέγουν οἱ σταφιδοπαραγωγοὶ μας, γίνεται κατὰ περιόδους καὶ διαφέρει κατὰ πολὺ τοῦ κλαδέυματος τῶν ἄλλων ἀμπέλων, διότι ἡ σταφιδάμπελος, καὶ μάλιστα ἡ σουλτανίνα, καρποφορεῖ ἀπὸ τοῦ τετάρτου ὀφθαλοῦ καὶ ἄνω.

Ἐπὶ πλεόν αἱ σταφιδάμπελοι χαρακώνονται. Εἶναι δὲ «τὸ χ α ρ ἄ κ ω μ α, χ ἄ ρ α γ μ α ἢ χ α ρ α γ ῆ» λεπτοτάτη ἐργασία καὶ ἐκτελεῖται ὑπὸ πεπειραμένου ἐργάτου καὶ δι' εἰδικοῦ ἐργαλείου, διὰ τοῦ ὁποίου κανονίζεται εὐκόλως τὸ πλάτος καὶ τὸ βάθος τῆς τομῆς.

Κατὰ τὸ χαρακῶμα χαρασσονται μόνον τὰ «μ π ρ ἄ τ σ α» ἢ «κ ο π ἔ λ α ι», οὐδέποτε δὲ ὁ κορμὸς τοῦ φυτοῦ, καὶ ἀφαιρεῖται ἐκ τοῦ φλοιοῦ λεπτότατος δακτύλιος. Τοῦτο γίνεται διὰ νὰ συγκρατήσωμεν τὸν χυμὸν πρὸς τὰ ἄνω μέρη τοῦ φυτοῦ, ἢ διὰ νὰ προκαλέσωμεν τὸ χύσιμον τῶν χυμῶν, οἱ ὁποῖοι πλεονάζουν· προσέτι δέ, διὰ νὰ προλάβωμεν τὴν ἀνθόρροϊαν καὶ νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν παραγωγὴν καὶ τὴν καλυτέραν ὠρίμανσιν εὐρωστοτέρων καρπῶν.

Οἱ ὠριμοὶ καρποὶ τῆς σταφίδαμπέλου μετὰ τὸν

τρυγητόν ἀπλώνονται εἰς τὸν ἥλιον ἐπὶ εἰδικῶν ἄλωνίων διὰ νὰ ξηρανθοῦν. Αἱ σουλτανῖναι μάλιστα, πρὸ τούτου, ἐμβαπτίζονται εἰς ἀραιὰν διάλυσιν σόδας, πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ τῆς σήψεως. Ἡ ἀποξήρανσις γίνεται μετὰ μεγάλης προσοχῆς καὶ ἄκρας ἐπιμελείας.

Αἱ ξηραὶ σταφίδες χρησιμοποιοῦνται ὡς ἐπιτραπέζιοι ξηροὶ καρποί, εἴτε εἰς τὴν οἰνοπνευματοποιίαν καὶ ἀλλαχοῦ.

Ἐκ τῶν δύο εἰδῶν τῆς σταφιδαμπέλου ἡ σουλτανῖνα καλλιεργεῖται κυρίως εἰς τὴν Ἀργολίδα καὶ τὴν Κορινθίαν, σπανιώτερον δὲ εἰς ἄλλας σταφιδοφόρους περιφερείας.

Ἡ κορινθιακὴ σταφὶς ἢ ροζακιά, ἡ ὁποία δὲν εὐδοκιμεῖ εἰμὴ εἰς ὠρισμένας μόνον περιοχὰς τῆς Πατρίδος μας, καλλιεργεῖται εἰς τὴν Κορινθίαν καὶ Αἰγιαλείαν — ὅπου παράγεται ἡ καλυτέρα σταφὶς — εἰς τὴν περιφέρειαν Πατρῶν καὶ τὴν Ἡλείαν, εἰς τὴν Τριφυλλίαν καὶ τὴν Μεσσηνίαν, εἰς τὴν Ζάκυνθον, τὴν Κεφαλληνίαν καὶ τὰ νοτιοδυτικὰ παράλια τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ εἰς τὰς περιφερείας Ἡρακλείου — Χανίων — Ρεθύμνου — Λασηθίου τῆς Κρήτης.

Καλλιεργοῦνται περίπου 45.000 στρέμματα μὲ μέσην ἀπόδοσιν 8.000.000 ὀκάδων περίπου.

Ἐκ τῆς κορινθιακῆς σταφίδος μικρὸν μόνον μέρος παρακρατεῖται διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς ἐσωτερικῆς καταναλώσεως καὶ διὰ τὴν οἰνοπνευματοποιίαν. Τὸ πλεῖστον ἐξάγεται εἰς τὸ ἐξωτερικὸν καὶ ἀποτελεῖ, μετὰ τὸν καπνόν, τὸ κυριώτερον εἶδος τοῦ ἐξαγωγικοῦ ἐμπορίου τῆς χώρας μας.

Εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἡ σταφὶς τῆς καλυτέρας ποιότητος τρώγεται ὡς ἐπιδόρπιος καρπὸς ἢ χρησιμο-

ποιείται εἰς τὴν μαγειρικὴν καὶ τὴν ζαχαροπλαστικὴν· ἡ σταφὶς τῆς κατωτέρας ποιότητος χρησιμο-ποιείται εἰς τὴν οἴνοποιάν, οἴνοπνευματοποιάν καὶ εἰς ἄλλα εἶδη βιομηχανιῶν.

62. Η ΕΛΑΙΑ

Ἡ ἐλαία εἶναι δένδρον κοινότατον καὶ γνωστὸν ἅπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων. Προῆλθε δὲ ἐκ τῆς ἀγρίας ἐλαίας, τῆς κοτίνου, διὰ τῆς ὁποίας ἐστέφοντο οἱ Ὀλυμπιονίκαί.

Ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Ὀμήρου καὶ τοῦ Ἡσιόδου. Ἦτο γνωστὴ καὶ ὅτε ἐγράφη ἡ Παλαιὰ Διαθήκη, ὅπου ἀναφέρεται, ὅτι ὁ Νῶε ἐξαπέστειλε περιστερὰν, ἡ ὁποία ἐπέστρεψεν εἰς τὴν κιβωτὸν φέρουσα κλαδίσκον ἐλαίας.

Μερικοὶ πιστεύουν, ὅτι πατρίς τῆς ἐλαίας εἶναι ἡ Ἀσία, ἐκ τῆς ὁποίας ὁ Κέκρωψ μετέφερον αὐτὴν εἰς Ἀθήνας, Φωκαεῖς δὲ ἄποικοι τὴν μετέφερον εἰς τὴν Μασσαλίαν κατὰ τὸ 600 π. Χ.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐπίστευον, ὅτι ἡ ἐλαία ἦτο δῶρον τῆς Ἀθηνᾶς· ἐθεώρουν ταύτην δένδρον πολύτιμον καὶ τὴν κατέστησαν σύμβολον τῆς φρονήσεως, τῆς εἰρήνης καὶ τῆς εὐφορίας.

* * *

Σήμερον ἡ ἐλαία ἀγαπᾶται ὑπὲρ πᾶν ἄλλο δένδρον εἰς τὴν χώραν μας· ὁ χυμὸς τῆς καίει πρὸ τῆς κανδήλας τοῦ Κυρίου, εἶναι θαυμάσιον καὶ εὐγευστον ἄρτυμα τῶν φαγητῶν, καὶ φωτίζει τὴν καλύβην τοῦ πτωχοῦ.

Εἰς 60.000.000 φθάνουν αἱ ἡμεροὶ ἐλαῖαι, αἱ ὁποῖαι καλλιεργοῦνται ἐν τῇ Πατριᾷ Ἐκκλησίᾳ καὶ ἐν τοῖς ἑλλησπονησιακοῖς τοῖς νήσοις.

πλέον τῶν τριῶν ἑκατομμυρίων στρεμμάτων, μὲ μέσην ἔτησίαν ἀπόδοσιν ἄνω τῶν 20.000.000 ὀκ. ἔδωδιμων ἔλαιῶν καὶ 30—40.000.000 ὀκ. ἐλαίου. Ἐκ τούτων τὸ ἥμισυ ἐξάγεται εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Περί τὰ 50.000.000 ἀγριελαιῶν ἀποτελοῦν εἰσέτι δάση ὀλόκληρα εἰς μερικὰς περιφερείας τῆς χώρας μας.

Ὁ κορμὸς τῆς ἐλαίας εὐθύς, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, κατὰ τὴν νεαρὰν ἡλικίαν τοῦ δένδρου, κοιλαίνεται κατὰ τὸ γῆρας. Καλύπτεται δὲ ἀρχικῶς ὑπὸ φλοιοῦ τεφροπρασίνου, λείου καὶ στιλπνοῦ, ὃ ὁποῖος βαθμηδὸν σχίζεται, ρυτιδώνεται, καθίσταται τραχὺς καὶ ἀποκτᾷ χρῶμα τεφρόφαιον ἢ μελανόφαιον. Τὸ ξύλον τῆς ἐλαίας, ἐλαφρῶς κιτρινωπὸν καὶ σκληρόν, δυσκόλως ἐπεξεργάζεται.

Ἡ ἐλαία εἶναι δένδρον ἀειθαλές. Τὰ φύλλα της εἶναι στενά, ἐπιμήκη καὶ ὀξέα εἰς τὸ ἄκρον· ἔχουν δὲ χρῶμα βαθύ πρᾶσινον ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας καὶ ἀργυρόχρουν ἐπὶ τῆς κάτω.

Τὰ μικρὰ καὶ λευκὰ ἄνθη τῆς ἐλαίας εἶναι πολὺ εὐαίσθητα· ἰσχυρὰ βροχή, ἄνεμος θερμὸς, ὑγρὸς ἢ ψυχρὸς τὰ τινάσσει εὐκόλως. Ἐλάχιστα ἐκ τῶν ἀπείρων ἀνθέων τῆς ἐλαίας μετασχηματίζονται εἰς πρασινόχρουν καρπὸν. Οὗτος διαρκῶς μελανίζει, ἀφ' ὅτου ἀρχίσῃ νὰ ξυλοποιῆται ὃ πυρήν του καὶ νὰ σχηματίζεται τὸ ἔλαιον ἐντὸς τῆς σαρκὸς του. Ὄταν ὠριμάσῃ τελείως, ἀποκτᾷ τὸ ἀνάλογον βᾶρος καὶ τὸ σχετικῶς βαθύτερον κυανόμαυρον χρῶμα τοῦ εἴδους του. Τότε πλέον ἔχει σχηματισθῆ ἐντὸς τοῦ καρποῦ καὶ τὸ ἀνώτατον ποσὸν τοῦ ἐλαίου.

* * *

Ἡ ἐλαία εἶναι δένδρον μεγάλης ἀντοχῆς. Πολυφηλοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

λαπλασιάζεται δια σποράς ελαιοπυρήνων, — όποτε έχομεν τὰ πλέον εύρωστότερα καί τὰ μεγαλυτέρας άντοχής ελαιόδενδρα — ή δια φυτεύσεως καί έμβολιασμοῦ άγριελαιών ή καί δια μοσχευμάτων. Καλλιεργείται δέ εις εύκραή κλίματα, εις ζώνην ούχι πέραν τών 45⁰ βορείου πλάτους, εις θερμοκρασίαν από 12⁰ μέχρις 20⁰ καί εις ύψος ούχι άνωτερον τών 800 μ. από τής επιφανείας τής θαλάσσης. Εύδοκιμεί εις έδάφη ελαφρώς επικλινή, ύπήνεμα καί λεπτόγεια, όπου δυσκόλως εύδοκιμοῦν άλλα καλλιέργεια. Άναπτύσσεται βραδέως, άλλ' είναι αιωνόβιος. Έκτεταμένοι πλουτοφόροι ελαιώνες υπάρχουν ανά την Άττικήν, Άμφισσαν, Πήλιον, Άρταν, Λακωνικήν καί Πυλίαν, Κέρκυραν, Λευκάδα καί Κεφαλληνίαν, Κρήτην καί Μυτιλήνην, ανά την Δήλον καί την Σάμον.

Όπου είναι εύκολον νά ποτίζωνται τὰ ελαιόδενδρα έπαρκώς, καί όπου κλαδεύονται έπιστημονικώς, ώστε νά είναι όλα τὰ μέρη των υπό την άμεσον έπιρροήν τών ήλιακών ακτίνων, εκεί καί ή απόδοσις είναι πλουσιωτάτη.

* * *

Άλλ' εκτός τών βασικών τούτων προϋποθέσεων, ίνα άποκτήσωμεν έλαιον άνωτέρας ποιότητας, άπαιτείται προσέτι:

α'. Προσοχή μεγίστη, ως πρὸς τὸν τρόπον καί τὸν χρόνον τής συγκομιδής τοῦ ελαιοκάρπου. Οὔτος πρέπει νά συλλέγεται εύθύς, μόλις ώριμάση· καί μόνον δια τών χειρῶν, ούχι δέ δια ραβδισμῶν.

β'. Προσοχή εις τήν αποθήκευσιν, δια τήν όποιάν χρειάζονται αποθήκαι εύρύχωροι, ξηραί, καθαραί καί εύάεροι· καί όπου πρέπει από καιροῦ εις και-

ρὸν ν' ἀνακινῆται καὶ νὰ μετατοπίζεται ὁ σωρὸς τῶν ἔλαιῶν πρὸς ἀερισμὸν καὶ ἀποφυγὴν τῆς σήψεως.

γ'. Προσοχὴ εἰς τὸν χρόνον τῆς ἀλέσεως. Αἱ ἔλαια πρέπει νὰ φέρωνται τὸ ταχύτερον εἰς τὸ ἔλαιοτριβεῖον καὶ νὰ ἀλέθωνται, ἂν δὲ εἶναι δυνατόν, εὐθὺς ἅμα συλλέγωνται· διότι τότε ἔχομεν ἀπόδοσιν μεγαλυτέραν, τόσον εἰς ποσότητα, ὅσον καὶ εἰς ποιότητα.

* * *

Ἡ ἔλαια ὑπόκειται εἰς τὴν προσβολὴν πολλῶν καὶ ἐπιβλαβῶν ἐντόμων καὶ κατὰ συνέπειαν καὶ εἰς σοβαρὰς καὶ καταστρεπτικὰς ἀσθενείας. Διὰ τοῦτο εἶναι ἀνάγκη νὰ λαμβάνωνται προληπτικῶς καὶ θεραπευτικῶς τὰ ὑπὸ τῆς πείρας καὶ τῆς ἐπιστήμης ἐνδεδειγμένα μέτρα. Οὕτω:

Κατὰ τοῦ φλοιοτρίβου, ὁ ὁποῖος εἶναι μικρὸν μαῦρον ἔντομον, καὶ τρώγει, ὡς σάραξ, τὸ ξύλον καὶ ξηραίνει κλάδους ὀλοκλήρους, συνιστᾶται τελεσφόρως ἢ ἀποκοπὴ καὶ ἢ καῦσις τῶν ξηρανθέντων κλάδων.

Κατὰ τοῦ δάκου (μύιας), ὁ ὁποῖος κατατρῶγει τὰ σαρκώδη μέρη τῶν καρπῶν καὶ ἐπιφέρει τὴν πρόωρον πτώσιν αὐτῶν, συνιστᾶται ἢ ἄμεσος ἀποκομιδὴ καὶ ἄλεσις τῶν βεβλαμμένων καρπῶν καὶ ἢ πλήρης ἀπολύμανσις τῶν ἀποθηκῶν καὶ τῶν ἔλαιοτριβεῖων, ὅπου ἀναπτύσσεται τὸ ἔντομον.

Ὅμοια μέτρα συνιστῶνται καὶ κατὰ τοῦ πυρηνοτρήτου, ἐντόμου ὁμοίου πρὸς τὸν δάκον, ὁ ὁποῖος τρυπᾷ τὸν πυρῆνα καὶ ρίπτει πρόωρως τοὺς καρπούς.

Σουλτανάνα Κρήτης (βάρους 4 1/2 χιλιογράμμων,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Συμβολίζει: αγάπην - τρυφερότητα - μέριμναν - προστασίαν διὰ τὰ ζῷα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Κατὰ τῆς ψύλλας ἢ βαμβακιάσεως, ἐντόμου, τοῦ ὁποίου αἱ κάμπαι ἐμποδίζουν τὸ δέσιμον τῶν ἀνθέων καὶ προκαλοῦν τὴν ἀνθοβολίαν, συνιστᾶται ὁ ψεκασμὸς δι' ἐλαφρᾶς διαλύσεως κοινῆς σόδας.

Τὰ ἐλαιόδενδρα προσβάλλει ἡ νόσος καπνίδιον ἢ καπνιά ἢ μελοῦρα, ἡ ὁποία εἶναι μικρομύκης. Ἐκδηλώνεται δέ, ὡς κόνις μελιτώδης καὶ λεπτοτάτη, ἡ ὁποία κατακαλύπτει φύλλα, κλάδους καὶ καρπούς· αὕτη ἐμποδίζει τὴν εὐκολον ἀναπνοήν, τὴν ἐπιρροήν τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ ἀέρος καὶ ἐπιφέρει σημαντικὴν ἐλάττωσιν τῆς ἐσοδείας καὶ ἐπικίνδυνον ἐξασθένησιν τοῦ ἐλαιοδένδρου.

Κατὰ τῆς νόσου ταύτης συνιστᾶται ἀλλεπάλληλος ψεκασμὸς, κατὰ Ἰούλιον—Αὔγουστον—Σεπτέμβριον, διὰ διαλύσεως 2 μερῶν θειικοῦ χαλκοῦ, 1,5 ἄσβεστίου καὶ 1,5 λιζόλης εἰς 100 μέρη ὕδατος.

Ὅταν ἡ ἐλαία προσβληθῇ ἀπὸ κυκλοκώνιον, μικρομύκητα, ὁ ὁποῖος ἀναφαίνεται ἐπὶ τῶν φύλλων, ὡς εἶδος κηλίδων στρογγύλων, κιτρινωπῆς ἢ μελαψῆς ἀποχρώσεως, καὶ προκαλεῖ πτώσιν τῶν φύλλων καὶ ἐπίφοβον ἐξασθένησιν τοῦ ἐλαιοδένδρου, συνιστᾶται ψεκασμὸς διὰ διαλύσεως 200 δραμίων θειικοῦ χαλκοῦ ἐντὸς 100 ὀκάδων ὕδατος.

Συχνωτάτη νόσος εἶναι καὶ ἡ φυματίωσις ἢ καρκίνωσις τῆς ἐλαίας. Τὴν προξενεῖ ὁ βάκιλλος (εἰδικὸν βακτηρίδιον) τῆς ἐλαίας. Ἐκδηλώνεται ὑπὸ μορφήν φυματιωδῶν ἐξογκωμάτων, σχήματος καὶ ἐπιφανείας ἀνωμάλου καὶ αὐλακωτῆς καὶ ἐπιφέρει ταχέως ἐντελῆ ἀποξήρανσιν κλάδων ὀλοκλήρων καὶ ἐπικίνδυνον ἐξάντλησιν τοῦ δένδρου. Πρὸς Θε-
X. Δημητρακοπούλου. «Ὀδηγοὶ τῆς Ζωῆς», ΣΤ' τάξεως, ἔκδ. Β' 1

ραπείαν συνιστάται επίχρισις τοῦ δένδρου διὰ διαλύσεως 5 μερῶν θειϊκοῦ χαλκοῦ ἐντὸς 100 μερῶν ὕδατος.

Καὶ ἡ σ ῆ ψ ι ς τ ῶ ν ρ ι ζ ῶ ν εἶναι νόσος, ἣ ὁποία προσβάλλει τὰ ἐλαιόδενδρα. Ὁ γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα δ ε μ α τ ο φ ὄ ρ ο ς καὶ διάφοροι ἄλλοι μύκητες κατακαλύπτουν, ὡς εἶδος μούχλας, καὶ καταξηραίνουν τὰς ρίζας τοῦ ἐλαιοδένδρου. Ἡ νόσος ἀναπτύσσεται κατ' ἐξοχὴν εἰς ἐδάφη ὑγρὰ καὶ εἶναι ἀνίατος.

Συνιστάται, κατὰ τῆς ἐπεκτάσεως τῆς νόσου ταύτης, ἐκρίζωσις, ἀπομόνωσις καὶ καῦσις τοῦ προσβληθέντος ἐλαιοδένδρου· ἔτι δὲ αὐστηρὰ ἀπολύμανσις τοῦ κενωθέντος λάκκου καὶ τοῦ γειτονικοῦ ἐδάφους.

63. Ο ΚΑΠΝΟΣ

Ἡ κακὴ συνήθεια τῆς χρήσεως τοῦ καπνοῦ προήλθεν ἐξ Ἀμερικῆς καὶ ἐξ αὐτῆς διεδόθη εἰς τὸν λοιπὸν κόσμον.

Κατὰ τὸν Νοέμβριον τοῦ 1492, ναῦται τοῦ Κολόμβου, οἱ ὁποῖοι ἐξηρεύνων τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Κούβας, ἐπέστρεψαν ἐφωδιασμένοι μὲ δέσμας ὀλοκλήρους ξηρῶν φύλλων καπνοῦ καὶ διέδωκαν τὴν ὀλεθρίαν συνήθειαν τοῦ καπνίσματος.

Αἱ πρόοδοι τῆς ἐξερευνησεως τοῦ Νέου Κόσμου διεπίστωσαν ἔκτοτε, ὅτι ἡ χρῆσις τοῦ καπνοῦ ἦτο παλαιωτάτη μεταξὺ τῶν ἰθαγενῶν τῆς Ἀμερικῆς, καὶ ἰδίως τῆς Βορείου, καὶ ὅτι ἦτο συνδεδεμένη μετὰ σημαντικῶν καὶ ἐπισήμων τελετῶν. Οἱ αὐτόχθονες Ἀμερικανοὶ εἶχον τὸν καπνὸν ὡς σύμβολον εἰρήνης καὶ ἔμεινεν ἱστορικὴ ἡ «καπνοσυριγξ τῆς

ειρήνης», ἐκ τῆς ὁποίας ἔπρεπε νὰ καπνίζουν οἱ διαπραγματευόμενοι τὴν εἰρήνην ἀντίπαλοι.

* * *

Τὰ φύλλα τοῦ καπνοῦ περιέχουν νικοτίνην. Ἡ νικοτίνη εἶναι ὑγρὸν ἄχρουν καὶ δηλητηριῶδες· καὶ μάλιστα τόσης ἐξαιρετικῆς δριμύτητος, ὥστε μία καὶ μόνη σταγὼν δύναται νὰ θανατώσῃ κύνα μετρίου μεγέθους.

Ἡ συνήθεια τοῦ καπνίσματος, παρὰ τὰς φαινομενικὰς καὶ ὅλως προσκαίρους εὐεργετικὰς ἐπιδράσεις τούτου, εἶναι ἀναμφισβητήτως ὀλεθρία καὶ ἀπὸ ὑγιεινῆς καὶ ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως. Τὰ δὲ καταστρεπτικὰ αὐτῆς ἀποτελέσματα, ὅσον καὶ ἂν ἐκδηλοῦνται ἀσθενῶς καὶ βραδέως, πάντως εἶναι ἀναπόφευκτα καὶ ἐπιφέρουν βλάβας, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον σοβαράς, ἀναλόγως τῆς ἰδιοσυγκρασίας τοῦ καπνιστοῦ καὶ πρὸ πάντων ἀναλόγως τῆς ἀρθριτικῆς ἢ νευροαρθριτικῆς προδιαθέσεως αὐτοῦ.

Ἡ διαρκὴς ἀδυναμία, ἡ φαρυγγίτις, ἡ δακρυόρροια, ἡ ἐξασθένεισις τῆς ὀσφρήσεως καὶ μάλιστα οἱ καρδιακοὶ παλμοί, ὁ διηνεκτὴς τοπικὸς ἐρεθισμὸς, αἱ σοβαραὶ διαταραχαὶ τῆς ὀράσεως, τῆς γεύσεως, τῆς ἀκοῆς καὶ τοῦ μνημονικοῦ, εἶναι μερικαὶ ἐκ τῶν συνεπειῶν, τὰς ὁποίας ἀνοήτως ἐπισύρουν κατὰ τῆς ὑγείας αὐτῶν, ὅσοι γίνονται ἐκούσιοι αἰχμάλωτοι καὶ ἄβουλα παίγνια τῆς ἀθλίας συνήθειας τοῦ καπνίσματος.

* * *

Παρὰ πάντα ταῦτα, παρὰ τὴν βαρεῖαν φορολογίαν τῶν δασφύων κρατῶν, παρὰ τὴν ἐπιπλέον ἀποδοξίαν

διεθνή συνέδρια τῶν πολεμίων τοῦ καπνίσματος, ἡ κατανάλωσις τοῦ καπνοῦ ηὐξήθη καταπληκτικῶς ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος καὶ ἰδίως ἀπὸ τοῦ παγκοσμίου πολέμου καὶ μετ' αὐτόν.

Δι' ἡμᾶς τοὺς "Ελληνας εἶναι ἀναντίρρητον, ὅτι ὁ καπνὸς ἀποτελεῖ τὸ πρῶτον καὶ σπουδαιότερον ἑλληνικὸν προϊόν, τὸ ὁποῖον ζυγίζεται μὲ χρυσὸν καὶ ἐξάγεται εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Ὁ καπνός, ὁ ὁποῖος ἐξάγεται εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ἀνέρχεται εἰς 40.000.000 χιλ)μα καὶ καλύπτει τὰ τρία πέμπτα τῶν ἐξαγομένων ἑλληνικῶν προϊόντων. Τὰ δὲ τρία δέκατα τοῦ προϋπολογισμοῦ τῶν ἐξόδων τοῦ Κράτους καλύπτονται ἐκ τῆς φορολογίας τοῦ καπνοῦ. Καὶ πέραν ὄλων τούτων, ἡ καλλιέργεια τοῦ καπνοῦ παρέχει ἐργασίαν εἰς χιλιάδας ὄλας ἐργατικῶν χειρῶν.

Εἶναι λοιπὸν ἐπιτακτικὴ κρατικὴ ἀνάγκη, ἡ ὁποία πηγάζει ἐξ αὐτῆς τῆς κρατικῆς αὐτοσυντηρήσεως, ἡ προσπάθεια πρὸς βελτίωσιν τῆς καλλιεργείας καὶ καλυτέρευσιν τῆς παραγωγῆς τοῦ καπνοῦ.

* * *

Ἡ Ἑλλάς εἶναι ἐκ τῶν κυριωτέρων καπνοπαραγωγῶν χωρῶν· τὰ δὲ ἑλληνικὰ καπνὰ εἶναι τὰ ἄριστα καὶ κατέχουν πρωτεύουσαν θέσιν μεταξὺ τῶν ἀνατολικῶν καπνῶν, ὡς πρὸς τὴν παραγωγὴν καὶ τὴν ἐξαγωγὴν· ὑπερέχουν δὲ ποιοτικῶς ἐξ ὄλων τῶν ἀνὰ τὴν ὑφήλιον παραγομένων καπνῶν.

Καλλιεργοῦνται ἀνὰ τὴν Μακεδονίαν, Θεσσαλίαν, Αἰτωλοακαρνανίαν, Ἀργολιδοκορινθίαν, ἀνὰ τὴν περιφέρειαν Ἀγρινίου, καὶ ἰδίως κατὰ τὰς περιφέρειάς Καβάλλας καὶ Ζάνθης, καὶ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου.

Ὁ καπνὸς δὲν ἔχει καὶ ἐξαιρετικὰς ἀξιώσεις ὡς πρὸς τὸ ἔδαφος. Πάντως χρειάζεται ἔδαφος βαθύ καὶ

άντέχον εις τήν ξηρασίαν. Καπνὰ καλλιεργούμενα εις έδάφη μέ κλίμα μέτριον — όπου επικρατοῦν θαλάσσιοι καί έν γένει ύγροί άνεμοι — καί εις χῶμα έρυθρόν, έχουν καλύτεραν ποσοτικήν καί ποιοτικήν άπόδοσιν, άπό καπνὰ καλλιεργούμενα εις έδάφη άργιλώδη καί βαλτώδη, τὰ όποία ύστεροῦν ποιοτικῶς.

* * *

Καλλιέργεια.

Εις τήν καλλιέργειαν τοῦ καπνοῦ διακρίνομεν έξ στάδια:

α΄.) Προκαταρκτική καλλιέργεια. Γίνονται πρό τοῦ χειμῶνος καί μετά τήν πάροδον αὐτοῦ άροτριώσεις επανειλημμένοι, λιπάνσεις καί ίσοπεδώματα, πρὸς προετοιμασίαν λεπτοχωματισμένης γῆς.

β΄.) Προετοιμασία φυτῶν. Οί λεπτότατοι σπόροι τοῦ καπνοῦ σπείρονται εις σπορεΐα καί αναμιγνύονται έλαφρῶς μετά τοῦ χῶματος τῆς έπιφανείας. Τὰ σπορεΐα ποτίζονται καί προφυλάσσονται άπό τοῦ ψύχους. Κατὰ τόν Μάϊον τὰ φυτὰ μεταφυτεύονται εις τόν καλλιεργημένον άγρόν.

γ΄.) Φύτευμα φυτῶν. Τὸ φύτευμα γίνεται εις γραμμάς καί εις άποστάσεις κανονικὰς καί αναλόγους πρὸς τὸ είδος τοῦ φυτοῦ καί τήν ιδιοσυστασίαν τοῦ έδάφους. Τὰ ζῶα δέν τόν έγγίζουσ· άν άπεφάσιζον νά φάγουν, θά επλήρωνον διά τῆς ζωῆς των τήν λαιμαργίαν των.

δ΄.) Έκκοπή τοῦ άνθους. Κατὰ τήν περίοδον τῆς βλαστήσεως σκαλίζονται καί βοτανίζονται οί άγροί, επιχωματώνονται καί ποτίζονται αί ρίζαι καί κορυφολογοῦνται τὰ άνθη κατ' επανά-

ληψιν, πρὸς ἐμπλουτισμὸν τῶν φύλλων εἰς νικοτίνην· ἢ δὲν κόπτονται πρὸς ἐπιδίωξιν ἐπιτυχίας καλυτέρου ἀρώματος καὶ περισσοτέρας λεπτότητος.

ε΄.) Ὠρίμανσις. Ἡ ὠρίμανσις ἄρχεται δύο μῆνας ἀπὸ τῆς φυτεύσεως. Τὰ ὠριμα (ψημένα) φύλλα διακρίνονται ἀπὸ κηλίδας κιτρίνας, αἱ ὁποῖαι σχηματίζονται ἐπ' αὐτῶν καὶ ἐπὶ τοῦ μίσχου, ὁ ὁποῖος γίνεται εὐθραυστος.

στ΄.) Συγκομιδὴ. Ἡ συγκομιδὴ γίνεται τμηματικὴ ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω. Συλλέγονται δηλαδὴ πρῶτον τὰ κατώτερα φύλλα (πατόφυλλα), τὰ ὁποῖα ὠριμάζουσι ἐνωρίτερον καὶ εἶναι κατώτερας ποιότητος καπνός· ἔπειτα συλλέγονται τὰ μεσαῖα, τὰ ὁποῖα εἶναι τὸ ἐκλεκτὸν προϊόν· καὶ τέλος ἀποκόπτονται τὰ κορυφαῖα φύλλα (κορυφόφυλλα), τὰ ὁποῖα— ἀναλόγως τῶν ποικιλιῶν τοῦ καπνοῦ— εἶναι ἢ ἀρίστη ποιότητος ἢ καὶ ἢ κατωτάτη.

Ἡ συγκομιδὴ γίνεται πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου καὶ εἰς καιρὸν εὐδίου.

* * *

Ἐήρανσις. - Προβιομηχανικὴ ἐπεξεργασία καὶ σιγαρεττοποίησης.

Τὰ φύλλα τοποθετοῦνται κατὰ τάξιν, τὸ ἓν ἐπὶ τοῦ ἄλλου, ἐντὸς κανίστρων καὶ μεταφέρονται εἰς ἀποθήκην. Ἐκεῖ στοιβάζονται σχεδὸν ὄρθια μὲ τὴν κορυφὴν πρὸς τὰ ἄνω καὶ καλύπτονται διὰ χονδροῦ ὑφάσματος, διὰ νὰ ὑποστοῦν ἐλαφρὰν ζύμωσιν (ἴδρωμα) καὶ νὰ ἀποτελειωθῇ ἡ ὠρίμανσις των.

Διὰ τῆς ζυμώσεως καταστρέφεται μέγα μέρος νικοτίνης.

Μετὰ τὴν ἐφίδρωσιν εἶναι καιρὸς νὰ ἀρχίσῃ ἡ ὀρμάθισις αὐτῶν. Τὰ φύλλα τρυπῶνται

παρά τὴν βάσιν των διὰ χονδρῆς βελόνης καὶ διαπερῶνται ἀνὰ 20—50 εἰς στερεὰ σχοινία μήκους 1.5 μ. Οἱ ὄρμαθοὶ αὐτοὶ ἀναρτῶνται ἀπὸ τῶν δύο ἄκρων ἐπὶ τοῦ τοίχου εἰς τὸ ὑπαιθρον ἢ εἰς εἰδικὰ ξηραντήρια μέχρις ἀποξηράνσεως.

Ἡ ἀποξηράνσις ἔχει συντελεσθῆ, ὅταν ἴδωμεν, ὅτι ἡ ράχιν (μεσαῖον νεῦρον) δὲν ἔχει πλέον ἰκμάδα, ἔλαβε χρῶμα βαθὺ κίτρινον καὶ κατέστη εὐθραυστος τόσον αὐτῇ, ὅσον καὶ τὸ ὄλον φύλλον.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ὁ χειρισμὸς γίνεται μετὰ περισσῆς προσοχῆς. Οἱ ὄρμαθοὶ συνδέονται ἀνὰ 4—5 καὶ ἀναρτῶνται ἐκ τῆς κορυφῆς τῆς ὀροφῆς.

Βραδύτερον, κατὰ τὸν Νοέμβριον, τὰ φύλλα ἀποροφοῦν ὑγρασίαν καὶ γίνονται μαλακὰ (νοτίζουν). Τότε ὁ χειρισμὸς εἶναι εὐκόλος· τὰ φύλλα συσκευάζονται εἰς δεμάτια μὲ τοὺς μίσχους πρὸς τὰ ἔξω καὶ τοποθετοῦνται εἰς στοιβάδας ὕψους καὶ πλάτους ἐνὸς μέτρου καὶ μήκους δύο μέτρων καὶ πιέζονται διὰ σανίδων καὶ βαρῶν.

Τότε τὰ φύλλα ὑφίστανται βραδέως καὶ δευτέραν ζύμωσιν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀναπτύσσεται τὸ ἄρωμα καὶ βελτιοῦται ἡ ἀπόχρωσις. Κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν ἀπαιτεῖται ἀέναος παρακολούθησις, μήπως ὑπέρμετρος θερμοκρασία (ἢ ὁποία δὲν πρέπει νὰ εἶναι ἀνωτέρα τῶν 20⁰) ἐπιφέρῃ ἀναμματα τῶν φύλλων καὶ καταστροφὴν τοῦ προϊόντος. Εἰς τοιαύτην περίπτωσιν γίνεται διάλυσις τῶν στοιβάδων, ἀερισμὸς καὶ ἀνασύστασις αὐτῶν.

Ἐπειτα παραδίδεται εἰς τὴν καπνοβιομηχανίαν. Βιομηχανοποιεῖται ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ Δημοσίου εἰς δημόσια ἢ ἰδιωτικὰ καπνεργοστάσια καὶ δίδεται εἰς τὴν κατανάλωσιν ὑπὸ μορφήν σιγαρέττω καὶ πούρων.

Ἐχθροὶ τοῦ καπνοῦ εἶναι οἱ κοχλῖαι — λείμακες (γυμνοσάλιαγκοι), αἱ ἀκρίδες καὶ ὁ ἀ λ ε υ ρ ὠ δ η ς τοῦ καπνοῦ, ἔντομον, τὸ ὁποῖον πολλαπλασιάζεται καταπληκτικῶς (200.000 ἀπόγονοι δύνανται νὰ προέλθουν ἐντὸς ἔτους ἐξ ἑνὸς ζεύγους).

Πρὸς προφύλαξιν γίνεται ἐπιτήρησις συχνή, κάθαρσις τοῦ ἐδάφους καὶ ψεκασμὸς διὰ καθαροῦ ὕδατος κατὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου. Τὰ ἐντομοκτόνα φάρμακα βλάπτουν τὸν καπνόν.

Τὰ ἀποθηκευμένα καπνὰ προσβάλλονται ὑπὸ σκώληκος, ὁ ὁποῖος διατρυπᾷ τὰ φύλλα. Συνιστᾶται κάθαρσις, ἀπολύμανσις καὶ ἀερισμὸς τῶν καπναποθηκῶν.

Προληπτικῶς εἰς τὰ σπορεῖα σκορποῦν ἀφέψημα κυκλαμίνου καὶ φύλλων καρυᾶς.

* * *

Ἡ Οἰκονομικὴ σημασία τῆς καλλιεργείας τῶν τριῶν τούτων σημαντικωτάτων προϊόντων τοῦ τόπου μας καταφαίνεται ἀπὸ τὰ κάτωθι δεδομένα τῆς στατιστικῆς τοῦ ἔτους 1927.

Προϊόντα Ἀμπέλου			
Γλεῦκος	ἀξίας	740.000.000	δραχ.
Ἐπιτραπέζιοι σταφύλαι	»	100.000.000	»
Προϊόντα Σταφίδος			
Σουλτανίνα	ἀξίας	65.000.000	δραχ.
Κορινθιακὴ σταφίς . .	»	1.150.000.000	»
Προϊόντα Καπνοῦ	»	2.345.000.000	δραχ.
Προϊόντα Ἑλαίου	»	1.500.000.000	»

(Βιβλιογραφία χρησιμοποιηθεῖσα διὰ τὴν σταφιδάμπελον, τὴν ἐλαίαν, τὸν καπνόν: Ἐγκυκλ. Λεξ. καὶ Ἐγκυκλοπαιδεῖαι, Εἰκόνες Βίου Φυτῶν Τσίληθρα, Δελτία Ἰνστιτ. Ἐθν. Οἴκ., Δελτία Γεωργ. Ἐταιρείας, Λαϊκὸν Πανεπιστ. Βραδυν., μονογραφίαι Σουλ. Ὁφελ. Βιβλίων).—Πλήρης τακτοποίησις καὶ συστηματικὴ ἀνάπτυξις τοῦ θέματος ὑπὸ Χ. Δ.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

64. ΟΙ ΦΙΛΟΙ ΤΟΥ ΓΕΩΡΓΟΥ

‘Ο γεωργός είναι τὸ ἀγαπητότερον πρόσωπον τῆς κοινωνίας. Καὶ πολὺ δικαίως. Ἐργάζεται διαρκῶς εἰς τὸ ὑπαιθρον καὶ εἰς τὸ ἄπλετον φῶς τῆς ἡμέρας, ἐλεύθερος μεταξὺ οὐρανοῦ καὶ γῆς.

Χύνει ἰδρῶτα καὶ ἀγωνίζεται ἀκαταπαύστως, διὰ νὰ καταστήσῃ τὸ ἔδαφος εὐφορώτερον καὶ νὰ ἐπιτύχῃ βελτίωσιν τῆς καλλιιεργείας καὶ μεγαλυτέραν ἀπόδοσιν.

Ἡ εὐφορία τῆς χώρας μας, ἡ ἀπόδοσις τῶν καρποφόρων δένδρων, ἡ διεθνῆς ἐκτίμησις τοῦ λαοῦ μας, ὡς ἐργατικοῦ καὶ φιλοπροόδου, ὀφείλονται εἰς τὴν ἀκαταπόνητον δραστηριότητα τοῦ γεωργοῦ μας. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ τὸν ἀγαπῶμεν καὶ νὰ εἴμεθα φίλοι του εἰλικρινεῖς.

Ἄλλὰ καὶ μεταξὺ τῶν πτηνῶν ἔχει ὁ γεωργός φίλους, οἱ ὅποιοι, παρὰ τὰς ἐλαφροτάτας ζημίας, τὰς ὁποίας τοῦ προξενοῦν, τοῦ προσφέρουν ἀσυγκρίτως ὑπερέρας ὠφελείας.

Οὕτω: Ὁ βίας, ὁ ὄτος, ὁ αἰγωλιός (εἶδη γλαυκός) καὶ ἡ κοινὴ γλαυξ καταδιώκουν καὶ τρώγουν ἀπλήστως ποντικούς, νυφίτσας καὶ ἀρουραίους, ζῶα πολυφάγα καὶ καταστρεπτικὰ εἰς τὴν γεωργίαν.

Οἱ ὠραῖοι μελισσοурγοὶ (αἰγίθαλοι) κάμνουν ἐξοντωτικὸν πόλεμον κατὰ τῶν σκωλήκων καὶ καταστρέφουν τὰ φά των. Ὑπελογίσθη, ὅτι εἰς μελισσοурγὸς καταστρέφει 300.000 ἐντόμων κατ’ ἔτος.

Οἱ δρυοκολάπται (μυρμηκοφάγοι) σχίζουν διὰ τοῦ ράμφους των τὸν ἐξωτερικὸν φλοιὸν τῶν δένδρων τῶν δασῶν καὶ ἀφανίζουν ἑκατομμύρια φθοροποιῶν ἐντόμων.

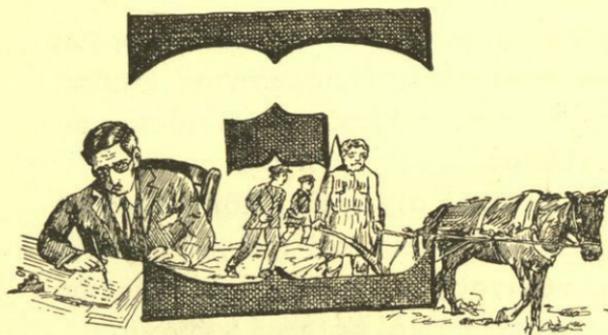
Αί χελιδόνες και αί νυκτερίδες ἀποκαθαίρουν τὸν ἀέρα ἀπὸ μυριάδων κωνώπων και ἄλλων ἐπιβλαβῶν ἐντόμων.

Ὁ συμπαθητικὸς σπουργίτης, παρὰ τὴν βλάβην, τὴν ὁποίαν προξενεῖ εἰς τοὺς κήπους και τοὺς ἀγρούς, παρέχει ἀσυγκρίτως ἀνωτέρας ὠφελείας, διὰ τῆς καταστροφῆς τῶν φῶν τοῦ χρυσοκανθάρου και ἀναριθμητῶν ἄλλων βλαπτικῶν ἐντόμων.

Αἱ ὄρνιθες τέλος και οἱ ἰνδιάνοι (γάλοι) εἶναι οἱ μοναδικοὶ καταστροφεῖς τῆς ἀκρίδος, ἡ ὁποία μαστίζει ἐνίοτε ὀλοκλήρους ἐκτάσεις και ἀφανίζει τὸ πράσινον. Ἄρκει νὰ ἐξαπολυθοῦν κατ' αὐτῆς, ἐφ' ὅσον ἀκόμη δὲν ἔχη ἀναπτυχθῆ τελείως.

Χ. Δ.

65. ΕΡΓΑΣΙΑ

ημερώνει αὐ-
[γὴ δροσάτη,
μὲ τὸ πρῶτο
[της πουλι
λὲς και κράζει
[τὸν ἐργάτη
στὴ φιλόπονη
[ζωή-

Πρὶν ἀχνίση κάθε ἀστέρι,
μὲ χαρούμενη καρδιά
νέοι, μεσόκοποι και γέροι
τρέξτε' ὅλοι στὴν δουλειά.

Πέρα ἐκείθεν οἱ φροντίδες
ἄς πετάξουνε, καθὼς
ξαφνισμένες νυκτερίδες,
ὅπου ἀγνάντεψαν τὸ φῶς.

Μὴ σᾶς εἶναι ὁ ξένος πλοῦτος
ἔν' ἀγκάθι στὴν καρδιά·
πέστε ἀζήλευτα: — Εἶναι τοῦτος
ἐργασίας κληρονομιά.

Σηκωθῆτε! ἡ γῆ χαρίζει
μόνον ἄφθονον καρπό,
ἂν ὁ κόπος τὴν ποτίζῃ
μ' ἓναν ἰδρωτα συχνό.

Σὰν ἐσᾶς, ἀδέλφια, ἰδρώνει
καὶ ὁ σοφός, ποῦ μὲ τὸ νοῦ
κάμπους ἄμετρος ὀργώνει
γιά τροφή τοῦ λογισμοῦ.

Δίχως ἄνεση καὶ σχόλη
πάντα, ὡς ἄξιος δουλευτῆς
τὸ ἀνθηρό του περιβόλι
σκάφτει, σπέρνει ὁ ποιητής.

Πάντα, ναί, τοῦ τίμιου κόπου
οἱ γλυκύτατοι καρποὶ
νῆναι οἱ μόνοι, ποῦ τ' ἀνθρώπου
σῶμα τρέφουν καὶ ψυχή.

Γ. ΜΑΡΚΟΡΑΣ

66. Η ΕΛΙΑ

Εἶμαι τοῦ ἡλίου ἡ θυγατέρα
ἡ πιὸ ἀπ' ὅλες χαϊδευτή·
χρόνια ἡ ἀγάπη τοῦ πατέρα
σ' αὐτὸ τὸν κόσμον μὲ κρατεῖ.
"Ὅσο νὰ γείρω νεκρωμένη,
αὐτὸν τὸ μάτι μου ζητεῖ.
Εἶμαι ἡ ἐλιά ἡ τιμημένη.

"Ὅπου κι ἂν λάχω κατοικία,
δὲν μου ἀπολείπουν οἱ καρποί·

ὥς τὰ βαθιά μου γηρατεῖα
δὲ βρίσκω στή δουλειὰ ντροπή.
Μ' ἔχει ὁ Θεὸς εὐλογημένη,
κ' εἶμαι γεμάτη προκοπή.
Εἶμαι ἢ ἐλιά ἢ τιμημένη.

Φρίκη, ἔρημιά, νερό, σκοτάδι,
τὴ γῆ τὴν θάψαν μιὰ φορά.
Ἐμέ, ζωῆς φέρνει σημάδι
στὸ Νῶε ἢ περιστερά.
Ὅλης τῆς γῆς εἶχα γραμμένη
τὴν ὁμορφάδα καὶ χαρά.
Εἶμαι ἢ ἐλιά ἢ τιμημένη.

Ἐδῶ στὸν ἴσκιο μου ἀπὸ κάτω
ἦρθ' ὁ Χριστὸς ν' ἀναπαυθῆ,
κι ἀκούστηκε ἡ γλυκεῖα λαλιά του
λίγο προτοῦ νὰ σταυρωθῆ.
Τὸ δάκρυ του δροσιὰ ἀγιασμένη,
ἔχει στή ρίζα μου χυθῆ.
Εἶμαι ἢ ἐλιά ἢ τιμημένη.

Καὶ φῶς πρᾶτότατο χαρίζω
ἐγὼ στήν ἄγρια νυχτιά·
τὸν πλοῦτο πιά δὲν τὸν φωτίζω,
σὺ μ' εὐλογεῖς, φτωχολογιά.
Κι ἂν ἀπ' τὸν ἄνθρωπο διωγμένη,
μὰ φέγγω ἐμπρὸς στήν Παναγιά!
Εἶμαι ἢ ἐλιά ἢ τιμημένη.

Κ. ΠΑΛΑΜΑΣ

67. ΤΟ ΣΤΑΦΥΛΙ

Πολλά εἶν' τ' ἄνθη τοῦ Ἀπριλιοῦ, μά, σὰν τὸ ρόδο
(οὔτε ἓνα,

πολλοὶ τοῦ χρόνου εἶν' οἱ καρποί, σὰν τὸ σταφύλι
(οὔτ' ἓνας.

Στ' ἄνθη, τὸ ρόδο βασιλιάς καὶ στοὺς καρποὺς
(ἔσ' εἶσαι,
σταφύλι, τρισευγενικὸ τῆς γῆς βασιλοπαίδι.

Ἄλλοι καρποὶ ἔχουν μιὰ θωριά καὶ σὺ πολυθωριάζεις,
ἀπ' τῆ μαυρίλα τῆς ἐλιᾶς στήν κρυσταλλένια
(ἀσπράδα
κι ἀπ' τῆ χλωμάδα τοῦ κεριοῦ στοῦ κερασιοῦ τῆ
(φλόγα.

Μικρὸ εἶτε μεγάλορρογο καὶ τραγανὸ ἢ ἀφράτο,
σὰν ἀκροδάχτυλο μακρὺ καὶ στρογγυλό, σὰ μάτι,
καὶ κοπτερὸ ἀπ' τὸν Ἄγιο-Λιά κι ὡς τοῦ Χριστοῦ
(τῆ γέννα.

Τὸ μοσχοστάφυλο ἢ ἀρχὴ καὶ τὸ σιρίκι τέλος,
πότε στ' ἀμπέλι κρύβεσαι καὶ προσκυνᾷς τὸ χῶμα,
πότε ψηλὰ στήν κρεβατιὰ κρέμεσαι σὰν καντῆλι.

Ἐσ' εἶσαι ὁ πόθος τῶν πουλιῶν, τῶν ἀγριμιῶν
(λαχτάρα-

Νυχτοπατοῦσα ἢ ἀλεποῦ γιὰ σέ τὰ ὀρνίθια ἀφήνει,
κ' ἢ σφήκα ἀπ' τῆ γλυκάδα σου κυλιέται λιγωμένη.
Δίνεις τῆ σάρκα ζωντανό, κι ὅταν πεθάνης τὸ αἷμα.
Κι εἶναι γιὰ σένα μακελιοῦ σφαγὴ, τὸ πατητῆρι.

Γ. ΔΡΟΣΙΝΗΣ

68. Η ΣΠΟΡΑ

Θάρθουν οί ημέρες τῆς σποραῖς, τοῦ ζευγολάτη ἐλπίδα.
Βαρὺ τὸ ἀλέτρι σέρνεται στὸ βαλτωμένο χῶμα,
τὰ βόδια τ' ἀργοκίνητα ξυπνᾷ ἢ μακριὰ βουκέντρα
κι ἀνασαλεύουν τὸ ζυγὸ κι ἀχνοφυσοῦν σκυμμένα,
στυλώνοντας στὶς αὐλακιῆς καρτερικὰ τὰ μάτια·
μάτια μεγάλα, ὀλόμαυρα, γεμᾶτα καλωσύνη.
Σταλάζει ἀπὸ τ' ἀπλόχερα χρυσὸ καθαροσπόρι,
καὶ τροχισμένο ἀπ' τὴν τριβή, τὸ ὑνὶ ἀσημένιο λάμπει,
σκάφτοντας λάκκο στὴ σπορά, τὴ ζωντανοθαμμένη.
Σκαλίστρα ἀχόρταγη τῆς γῆς καὶ τῆς σποραῖς
(ἀρπάχτρα,

τὸ ζευγολάτη ἀκολουθεῖ μαυρόφτερη κουρούνα.
Κι ἀπὸ τὰ νέφη κελαηδεῖ, κρυμμένη ἢ σιταρήθρα,
ζητῶντας γιὰ τὸν κόπο τῆς ἕνα σπειρὶ σιτάρι.
Μακρὲς οἱ μέρες τοῦ Σποριᾶ κι ἀτέλειωτες οἱ νύχτες,
τὸν ὕπνο δίνουν πληρωμὴ στὸν κόπο τῆς ἡμέρας.
Μόνη ξενύχτρα καίει ἢ φωτιὰ στὸ ταπεινὸ καλύβι·
κι ἀπ' τῆς φωτιᾶς τὸ φωτερὸ πλάνεμα ὁ ζευγολάτης
βλέπει ὄνειρο, στὸ νεϊόσπαρτον ἀγρὸ βαριὰ τὰ στάχια
νὰ καρτεροῦν τὸ κοφερὸ δρεπάνι τῆς Θερίστρας
Γ. ΔΡΟΣΙΝΗΣ

69. Ο ΘΕΡΟΣ

Μὲ τοῦ καιροῦ τὸ γύρισμα τ' ὄνειρο θ' ἀληθέψη.
Στὶς καλαμιές, ἀπόγυρτες ἀπ' τὰ βαρεῖα τὰ στάχια
νεράϊδες ἀσπρομάντηλες διαβαίνουν οἱ Θερίστρες.
Τ' ἀνάλαφρα ἀσπρομάντηλα; σφιγμένα μὲ τὰ δόντια
φυλακτικὰ ἀπ' τὸ λιόκαμα τὶς ὄψες ἀποκρύβουν,
καὶ δείχνουν τὰ ματόφρυδα, κοράκια μέσ' τὸ χιόνι.

Πίσω ἀπ' τὸ διάβα τους, στρωτὰ χειρόβολα τὰ στάχια
χαράζουν στράτα ἀπάτητη στὸν ἥλιο καὶ στ' ἀγέρι
Γιὰ τὶς βαρύτερες δουλιές ἄξια τ' ἀντρίκια χέρια,
στρίβουν κλωνάρια λυγαριᾶς καὶ ζώνουν τὰ δεμάτια.

Τ' ἄλογο χαμοδένοντας, στὸ χέρσωμα νὰ βόσκη,
πάει τὸ κοπέλι γιὰ νερὸ μὲ δυὸ φλασκιά στὰ χέρια.
Κι ἡ μάννα, ἀποκοιμίζοντας στ' ἀπόσκιο τὸ παιδί της,
στρώνει στεγνὸ, ἀμαγείρευτο τῆς ἀργατιᾶς τὸ δεῖπνο
μὲ πρῶϊμο κριθαρίτικο ψωμί, ποὺ δὲ χορταίνει.

Γ. ΔΡΟΣΙΝΗΣ

70. ΣΤ' ΑΛΩΝΙΑ

Στ' ἄλωνια, καλοσάρωτα καὶ ξεχορταριασμένα,
θὰ ξαπλωθοῦν οἱ θυμωνιές, ξανθόμαλλες πλεξίδες.
Τὰ στάχια τρίβει καὶ μασᾷ περνῶντας ἡ ροκάνα,
πλατάνι τὸ σαγόνι της, τὰ δόντια της στουρνάρια.
Τὰ βόδια σέρνουν τὸ θεριό, ζευγαρωτὰ δεμένα,
καὶ δαμασμένο τὸ πατᾶ, τὰ βόδια κυβερνῶντας
ὠραία ἄρματοδρόμισσα λαμπαδωτὴ στημένη.
Στὰ χεῖλη της ὁ σάλαγος γλυκόφωνο τραγοῦδι,
στὰ χέρια της ἀπόνετο καλάμι εἶν' ἡ βουκέντρα.

Ὁ νοικοκύρης τοῦ ἄλωνιοῦ, μὲ τὸ κρασί στὸ γόνα,
κερνᾷ τοὺς ξένους, ποὺ περνοῦν καὶ κράζει τοὺς γει-
τόνους.

Κι ἓνας λυράρης, παίζοντας τυφλός, τυφλὰ τῆ λύρα,
μοιράζει εὐχὲς γιὰ τὴ σοδεῖά κάθε φορά, ποὺ πίνει.
Κι ἀρχίζει τὸ ξανέμισμα τὶς νύχτες μὲ τ' ἀπόγειο,
σύννεφο ἀπ' τὰ ξυλόφτερα στὰ οὐράνια ἀναπετῶντας.

Τ' ἄχυρο φεύγει ἀνάλαφρο καὶ τὸ σιτάρι πέφτει
γύρω στὸ φῶς τῶν φαναριῶν, χρυσῆ ψιχάλα ἀπ' τ'
τ' ἄστρα.

Σωρὸς σιτάρι ἂν καρτερῆ τοῦ μετρητῆ τὰ χέρια,
πρὶν ἀπ' τὰ χέρια τὸ μετροῦν τὰ πόδια καὶ τὰ μάτια·
τὰ πόδια μὲ τὸ πήδημα, μὲ τὴ ματιὰ τὰ μάτια.
Φτερό τοῦ νιοῦ τὸ πήδημα, σοφὴ ἢ ματιὰ τοῦ γέρου.

Ἄβρεχτη καὶ ἄκαγη ἡσοδεῖα σηκώνεται ἀπ' τ' ἄλώνια
Λίβας δὲν τὴν καψάλισε κι ἡ μπόρα δὲν τὴν πῆρε
χρονιάρα, τροφοδότισσα γεμίζει τὶς κουβέλες.

Γ. ΔΡΟΣΙΝΗΣ

71. Τ Ο Ψ Ω Μ Ι

Καλόδεχτο τὸ φόρτωμα, ποὺ θάρθῃ ἀπὸ τὸ μύλο
πρωτάλεστο, πρωτόπλαστο, πρώτη χαρὰ τῆς σκάφης.
Ζυμώνουν τ' ἀνασκουμπωτὰ τῆς πρωτονύφης χέρια
καὶ πλάθουν τὰ πρῶτόπλαστα ψωμιὰ μὲ τὶς παλάμες
μέσ' τὴν καλοπελεκητὴ πινακωτὴ — προικιό της.
Τὸ φοῦρνο καίει, τεχνίτισσα στὸ φοῦρνο, ἢ γριά
κυρούλα
ξανανιωμένη, ἀφήνοντας τὴ συντροφιά τῆς ρόκας.

᾽ὦ! βραδυνὸ συμμάζεμα στὸ σπιτικό κατῶφλι,
καρτέρεμα ἀνυπόμονο τοῦ πυρωμένου φούρνου,
κι ὦ μέθυσμα ἀπ' τὴ μυρωδιὰ πρώτου ψωμιοῦ π'
ἀχνίζει
κομμένου ἀπὸ τὸ γέροντα παπποῦ χωρὶς μαχαίρι,
καὶ μοιρασμένο στὰ παιδιὰ, στὶς νύφες καὶ στ'
ἀγγόνια!

Καὶ σύ, θυσία τῶν ταπεινῶν, στὰ στήθια καλωσύνη,
σημαδεμένο ἀνάμεσα μὲ τοῦ σταυροῦ τῆ βούλα,
κάλοπρασμένο πρόσφορο, τῆς Ἐκκλησιᾶς μερίδι,
ποὺ θὰ κοπῆς τὴν Κυριακὴ μέσ' στ' ἄργυρὸ ἄρτοφόρι
καὶ στ' ἅγιο δισκοπότηρο μὲ τὸ κρασί θὰ σμίξης!

Γ. ΔΡΟΣΙΝΗΣ

72. Ο ΣΚΑΦΤΙΑΣ

Βαριά κοιμᾶται ὁ γέρος αὐτός, ποὺ κάθε μέρα
ἐκίναε σ' ἄκοπη δουλειά,
προτοῦ λαλήσουν τὰ πουλιά
στὸν ἤσυχον ἀέρα.

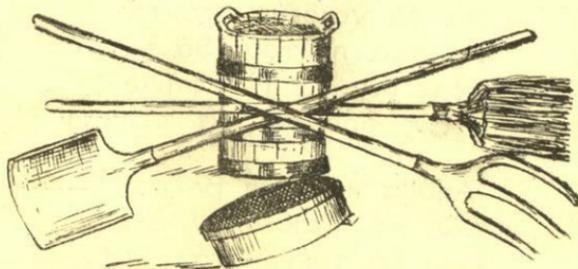
Βαριά κοιμᾶται σήμερα, κ' ἡ δίκοπὴ του μνήσκει
ριγμένη ἀκόμα στὴν αὐλή,
ὅπου σαστίζοντας, ἀργὴ
τ' ἀβέβαιο φῶς τὴ βρίσκει.

Τοῦ κάκου ἀποχαιρέτησαν τῆς χαραυγῆς τὸ χρῶμα
ὅλες τοῦ κήπου του οἱ φωλιές.
Μὴν ὄνειρεύεται; Γιὰ ἰδές!
Γελάει τ' ὄχνό του στόμα.

Δὲ θὰ ξυπνήση! Ἄλλοίμονο γιὰ τὸ φτωχὸ ἀσπρο-
[μάλλη,

πῶσκαψε κάμπους καὶ βουνά,
δυὸ πῆχες τόπο μοναχὰ
τώρα θὰ σκάψουν ἄλλοι.

Γ. ΜΑΡΚΟΡΑΣ

Ὁ ἄνθρωπος ἐξευγενίζεται καὶ ἐξυψώνεται διὰ τῆς ἀγάπης του πρὸς τὰ ζῶα.

Ὁφελείας ἀνυπολογίστου ἀξίας παρέχουσιν εἰς τὸν ἄνθρωπον τὰ ζῶα καὶ τὰ πτηνά. Σήμερον εἰς τὰς νομοθεσίας ὄλων τῶν πεπολιτισμένων κρατῶν ἔχει εἰσαχθῆ ὡς δόγμα ἢ καλωσύνη πρὸς τὰ ζῶα καὶ πᾶσα βάνασος συμπεριφορὰ πρὸς αὐτὰ τιμωρεῖται ποινικῶς. Ἡ 4η Ὀκτωβρίου ἐκάστου ἔτους ἔχει ὀρισθῆ ἀπὸ τοῦ 1928, ὡς ἡμέρα διεθνοῦς ἑορτῆς ὑπὲρ τῶν ζῶων καὶ καταβάλλονται διεθνῶς ἔκτοτε πολλαὶ προσπάθειαι πρὸς ἀναβίωσιν τοῦ ἀνθρωπιστικοῦ φρονήματος τῆς ἀγάπης καὶ προστασίας τῶν ζῶων καὶ τῶν πτηνῶν, τοῦ ὁποίου οἱ ἀρχαῖοι πρόγονοί μας εἶχον θέσει τὰς ἀρχάς.

73. Τ Α Ζ Ω Α

Ποτὲ δὲν θὰ πειράξω
τὰ ζῶα τὰ καημένα·
μὴν τάχα, σὰν ἐμένα
καὶ ἴκεῖνα δὲν πονοῦν;

Θὰ τὰ χαϊδεύω πάντα
Προστάτης τους θὰ γίνω·
ποτὲ δὲν θὰ τ' ἀφήνω
στοὺς δρόμους νὰ πεινοῦν.

Ἄκόμα κι ὅταν βλέπω,
πὼς τὰ παιδεύουν ἄλλοι,
ἐγὼ θὰ τρέχω πάλι
μὲ θάρρος σταθερό.

Θὰ προσπαθῶ μὲ χάδια
τὸν πόνο τους νὰ γιάνω,
κι ὅ,τι μπορῶ θὰ κάνω
νὰ τὰ παρηγορῶ.

Γ. ΠΟΛΕΜΗΣ

74. Η ΑΓΑΠΗ ΠΡΟΣ ΤΑ ΦΥΤΑ

Δείγμα ἀλάθητον καὶ μέτρον ἀκριβὲς τοῦ πολιτισμοῦ ἐνὸς λαοῦ εἶναι ἡ ἀγάπη καὶ ἡ προστασία ὄχι μόνον τῶν ζώων, ἀλλὰ καὶ τῶν φυτῶν.

Τὰ φυτὰ, καὶ αὐτὰ τὰ αὐτοφυῆ ἀκόμη, ἔχουσιν ἀνάγκην τῆς ἀγάπης καὶ τῆς προστασίας τοῦ ἀνθρώπου, ἔτι πλέον ἀπὸ τὰ ζῶα.

Τὰ φυτὰ δὲν δύνανται νὰ μετακινηθοῦν, διὰ νὰ ἀποφύγουν τοὺς κινδύνους· δὲν δύνανται νὰ ἀμυνθοῦν· δὲν ἠμποροῦν νὰ ἀναζητήσουν μακρὰν τὴν τροφήν των· δὲν ἔχουν τι νὰ ἀντιτάξουν εἰς τὰς καιρικὰς ἐπιδράσεις!

Ὅλα τὰ ἀναμένουν ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον. Αὐτὸς θὰ φροντίσῃ διὰ τὴν κατάλληλον τοποθέτησίν των· αὐτὸς θὰ μεριμνήσῃ διὰ τὴν ἀνανέωσιν τῆς τροφῆς των· αὐτὸς θὰ τὰ ἐξασφαλίσῃ ἀπὸ τῶν καιρικῶν μεταβολῶν καὶ θὰ τὰ ἐξυγιάνῃ ἀπὸ τῶν ἀσθενειῶν· αὐτὸς θὰ τὰ ἀποκαθάρῃ καὶ θὰ τὰ ἀνανεώσῃ. Ὁ ἄνθρωπος θὰ τὰ ἐξευγενίσῃ καὶ θὰ λάβῃ μέτρα διὰ τὸν κάλλωπισμὸν των.

Καὶ δὲν ἐργάζεται διὰ κανένα ἄλλον ὁ ἄνθρωπος, ὅταν κοπιᾷ διὰ τὰ δένδρα καὶ τὰ φυτὰ, διὰ τὰ ἄνθη, τὰ λαχανικὰ καὶ τὰ χόρτα· ἐργάζεται δι' αὐτὸν τοῦτον τὸν ἑαυτόν του. Αὐτὸς πρῶτος χαίρει τὴν χαρὰν τοῦ πρασίνου καὶ ἡ ἀμοιβή του ἔρχεται αὐτομάτως καὶ πλουσιοπαρόχως.

Ρίψατε πρὸς στιγμὴν τὰ βλέμματά σας ἐπὶ τῆς στυγνῆς καὶ ἀπαισίας εἰκόνας, τὴν ὁποίαν παρουσιάζει χῶρα ἄδενδρος!

Δὲν πλήττετε ἀπὸ τὴν μονοτονίαν; Δὲν ἀπελπίζεσθε ἀπὸ τὸ ἀγανὲς; Δὲν ἐξουλεύεσθε ἀπὸ τὴν κού-

Ὁ ἄνθρωπος ἐξευγενίζεται καὶ ἐξυψώνεται διὰ τῆς ἀγάπης του πρὸς τὰ ζῶα.

Ὁφελείας ἀνυπολογίστου ἀξίας παρέχουσιν εἰς τὸν ἄνθρωπον τὰ ζῶα καὶ τὰ πτηνά. Σήμερον εἰς τὰς νομοθεσίας ὄλων τῶν πεπολιτισμένων κρατῶν ἔχει εἰσαχθῆ ὡς δόγμα ἢ καλωσύνη πρὸς τὰ ζῶα καὶ πᾶσα βάνασος συμπεριφορὰ πρὸς αὐτὰ τιμωρεῖται ποινικῶς. Ἡ 4η Ὀκτωβρίου ἐκάστου ἔτους ἔχει ὀρισθῆ ἀπὸ τοῦ 1928, ὡς ἡμέρα διεθνοῦς ἑορτῆς ὑπὲρ τῶν ζῶων καὶ καταβάλλονται διεθνῶς ἔκτοτε πολλαὶ προσπάθειαι πρὸς ἀναβίωσιν τοῦ ἀνθρωπιστικοῦ φρονήματος τῆς ἀγάπης καὶ προστασίας τῶν ζῶων καὶ τῶν πτηνῶν, τοῦ ὁποίου οἱ ἀρχαῖοι πρόγονοί μας εἶχον θέσει τὰς ἀρχάς.

73. Τ Α Ζ Ω Α

Ποτὲ δὲν θὰ πειράξω
τὰ ζῶα τὰ καημένα·
μὴν τάχα, σὰν ἐμένα
καὶ κείνα δὲν πονοῦν;

Θὰ τὰ χαϊδεύω πάντα·
Προστάτης τους θὰ γίνω·
ποτὲ δὲν θὰ τ' ἀφήνω
στοὺς δρόμους νὰ πεινοῦν.

Ἄκόμα κι ὅταν βλέπω,
πὼς τὰ παιδεύουν ἄλλοι,
ἐγὼ θὰ τρέχω πάλι
μὲ θάρρος σταθερό.

Θὰ προσπαθῶ μὲ χάδια
τὸν πόνο τους νὰ γιάνω,
κι ὅ,τι μπορῶ θὰ κάνω
νὰ τὰ παρηγορῶ.

Γ. ΠΟΛΕΜΗΣ

74. Η ΑΓΑΠΗ ΠΡΟΣ ΤΑ ΦΥΤΑ

Δείγμα ἀλάθητον καὶ μέτρον ἀκριβὲς τοῦ πολιτισμοῦ ἑνὸς λαοῦ εἶναι ἡ ἀγάπη καὶ ἡ προστασία ὄχι μόνον τῶν ζώων, ἀλλὰ καὶ τῶν φυτῶν.

Τὰ φυτὰ, καὶ αὐτὰ τὰ αὐτοφυῆ ἀκόμη, ἔχουσιν ἀνάγκην τῆς ἀγάπης καὶ τῆς προστασίας τοῦ ἀνθρώπου, ἔτι πλέον ἀπὸ τὰ ζῶα.

Τὰ φυτὰ δὲν δύνανται νὰ μετακινηθοῦν, διὰ νὰ ἀποφύγουν τοὺς κινδύνους· δὲν δύνανται νὰ ἀμυνθοῦν· δὲν ἠμποροῦν νὰ ἀναζητήσουν μακρὰν τὴν τροφήν των· δὲν ἔχουν τί νὰ ἀντιτάξουν εἰς τὰς καιρικὰς ἐπιδράσεις!

Ὅλα τὰ ἀναμένουν ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον. Αὐτὸς θὰ φροντίσῃ διὰ τὴν κατάλληλον τοποθέτησίν των· αὐτὸς θὰ μεριμνήσῃ διὰ τὴν ἀνανέωσιν τῆς τροφῆς των· αὐτὸς θὰ τὰ ἐξασφαλίσῃ ἀπὸ τῶν καιρικῶν μεταβολῶν καὶ θὰ τὰ ἐξυγιάνῃ ἀπὸ τῶν ἀσθενειῶν· αὐτὸς θὰ τὰ ἀποκαθάρῃ καὶ θὰ τὰ ἀνανεώσῃ. Ὁ ἄνθρωπος θὰ τὰ ἐξευγενίσῃ καὶ θὰ λάβῃ μέτρα διὰ τὸν κάλλωπισμὸν των.

Καὶ δὲν ἐργάζεται διὰ κανένα ἄλλον ὁ ἄνθρωπος, ὅταν κοπιάζῃ διὰ τὰ δένδρα καὶ τὰ φυτὰ, διὰ τὰ ἄνθη, τὰ λαχανικὰ καὶ τὰ χόρτα· ἐργάζεται δι' αὐτὸν τοῦτον τὸν ἑαυτόν του. Αὐτὸς πρῶτος χαίρει τὴν χαρὰν τοῦ πρασίνου καὶ ἡ ἀμοιβὴ του ἔρχεται αὐτομάτως καὶ πλουσιοπαρόχως.

Ρίψατε πρὸς στιγμὴν τὰ βλέμματά σας ἐπὶ τῆς στυγνῆς καὶ ἀπαισίας εἰκόνας, τὴν ὁποίαν παρουσιάζει χῶρα ἄδενδρος!

Δὲν πλήττετε ἀπὸ τὴν μονοτονίαν; Δὲν ἀπελπίζεσθε ἀπὸ τὸ ἀγανὲς; Δὲν ἐξαντλεῖσθε ἀπὸ τὴν κού-

ρασιν; Δέν δυσκολεύεται ἡ ἀναπνοή σας;

Κάμετε τώρα καὶ ἄλλας σκέψεις:

Ἄνευ τῆς ξυλείας τῶν δένδρων καὶ τῶν ἐξ αὐτῆς προϊόντων, πῶς θὰ κατασκευάσετε τὰς οἰκίας σας, τὰ ἔπιπλά σας, τὰς λέμβους καὶ τὰ πλοῖά σας; πῶς θὰ καύσετε καὶ πῶς θὰ κινήσετε τὰς μηχανάς σας;

Ἄνευ τῶν δένδρων, τῆς χλόης, τῶν λαχάνων, τῶν σπόρων καὶ τῶν καρπῶν, πῶς θὰ τραφῆτε σεῖς καὶ αἱ μυριάδες τῶν ζώων; Πόθεν θὰ τραφοῦν καὶ ποῦ θὰ ζήσουν καὶ ποῦ θὰ σταθοῦν, διὰ νὰ τονίσουν ὕμνους πρὸς τὸν Πλάστην καὶ τὴν γύρω φύσιν, οἱ πτερωτοὶ ἄγγελοι τῆς γῆς; Μὲ τί θὰ ἀντικαταστήσετε τοὺς γλυκεῖς καὶ εὐχύμους καρπούς; Πῶς θὰ ἐνδυσθῆτε σεῖς; καί, γενικῶς, πῶς θὰ ζήσετε; καὶ πῶς θὰ συντηρηθῆτε;

Ἄνευ τοῦ πρασίνου θὰ εἶχετε βροχὴν καὶ δροσερὸν ἀέρα; Θὰ ἀνεγεννᾶσθε ἀπὸ τὸν θαυμάσιον στολισμὸν τῆς γῆς; ἀπὸ τὸν ἀτελείωτον τάπητα τοῦ πρασίνου; Θὰ ἐξωογονεῖσθε ἀπὸ τὰ εὐώδη ἀρώματα τῶν ἀνθέων; Θὰ ἠδύνασθε νὰ ἐξασφαλίσετε τὴν ὑγείαν σας ἢ νὰ ἀναρρώσετε ἀπὸ τὰς ἀσθενείας;

Θὰ εἶχετε ἐπαρκεῖς βροχάς; Θὰ ἠδύνασθε νὰ ἀνακόψετε τῶν ὀμβρίων ὑδάτων τὴν ὀρμὴν; Θὰ εἶχετε τὸ μέσον νὰ μετριάσετε τοῦ ψύχους τὴν ἐπίδρασιν, τῶν ἀνέμων τὴν βίαν, τοῦ καύσωνος τὸ κῦμα;

Ἄνευ ὀξυγόνου θὰ ἠδύνασθε νὰ ζήσετε;

Εἶναι μέγα καὶ πολύτιμον καὶ παντὸς ἄλλου ἀγαθοῦ ὑπέρτατον τὸ θεῖον δῶρον τοῦ πρασίνου ἐπὶ τῆς Γῆς! Καὶ ἀποτελεῖ, ὄχι μόνον πολιτισμοῦ κριτήριον ἢ ἀγάπη καὶ ἡ προστασία τοῦ πρασίνου, ἀλλ'εἶναι καὶ ἀνάγκη ἐξαιρετικῶς ἀπαιτητικῆ· εἶναι ὄρος, ἄνευ τοῦ ὁποίου, ἀποβαίνει ἀδύνατος ἡ ζωὴ μας ἐπὶ τῆς Γῆς.

75. ΤΑ ΑΝΘΗ ΚΑΙ ΤΑ ΔΑΣΗ

Ἄγαπᾶτε τὰ ἄνθη, ἀγαπᾶτε τὰ δάση,
κάθε ἄγνὸ λουλουδάκι, κάθε πράσινο φύλλο!
Ποῦ καλύτερον ἄλλο θὲ νὰ βρῆτε στὴν πλάσι
καὶ πιστότερο φίλο;

Μὲ ἄλλο νεράκι, λίγο χῶμα καὶ ἄερα
ξεφυτρώνουν, βλαστάνουν καὶ τὸν κόσμον στολίζουν
καὶ σὲ μᾶς, ὅ,τι ἔχουν, καὶ σὲ μᾶς νύκτα — μέρα,
τὴ ζωὴ τους χαρίζουν.

Ξεκουράζει τὰ μάτια τὸ γλυκὸ τους τὸ χρῶμα·
Μέσ' στοῦ ἡλίου τὴ λαύρα μᾶς δροσιζ' ἢ σκιά τους,
οἱ καρποὶ τους μᾶς τρέφουν, δίνει σφρίγος στὸ σῶμα
τὸ ἄγνὸ τ' ἄρωμά τους.

Ναί! Μειδιάμα εἶναι τοῦ Θεοῦ τὸ λουλουῖδι,
π' ὄλο δρόσο καὶ χάρι μέσ' στὸν κῆπο προβάλλει·
ὦ! κανέν' ἄλλο πλάσμα, ὦ! κανένα τραγοῦδι
δὲν τὸ φθάνει στὰ κάλλη.

Τ' ἄνθη μόνο τὶς λύπες, τὶς χαρὲς μᾶς γνωρίζουν·
Στὴ γιορτὴ μᾶς ἔν ἄνθος λέει ἀγάπης τραγοῦδια
καὶ στοῦ γάμου τὴν ὥρα λεμονιάς μᾶς στολίζουν
μυρωμένα λουλούδια.

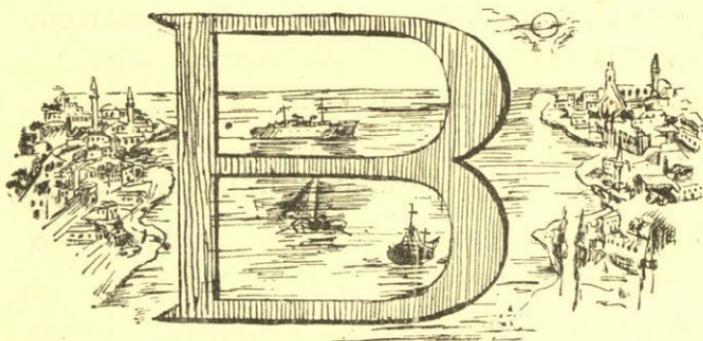
Κι ὅταν πάλι τὰ μάτια κουρασμένα μᾶς κλείσουν,
ἄνθη πάλι σκεπάζουν τὸ πτωχὸ μᾶς τὸ σῶμα·
καί, πιστὰ στὴν ἀγάπη, ἄνθη πάλι θ' ἀνθίσουν
στοῦ κορμιοῦ μᾶς τὸ χῶμα.

Κ' ἐνῶ, ὅσοι μ' ἀγάπη μᾶς κυττάζουν ἴδω πέρα,
μοναχοὺς εἰς τὸ μνήμα θὰ μᾶς ἔχουν ἀφήσει,
εἰς τὸν τάφο μᾶς πάνω θὰ θρηνηῖ νύκτα — μέρα
θλιβερὸ κυπαρίσσι.

Ν. ΧΑΪΖΗΛΑΚΗΣ

76. ΤΑΖΙΔΙΑ ΑΝΑ ΤΟΝ ΒΟΣΠΟΡΟΝ

ὁσπο-
ρος ἔχει

μῆκος τριάκοντα χιλιομέτρων, πλάτος 1500—1700 μ. καὶ βάθος περὶ τὰ 50 μ. Διαχωρίζει δ' ἀπ' ἀλλήλων δύο γραφικωτάτας ἀκτάς, τὴν Εὐρωπαϊκὴν καὶ τὴν Ἀσιατικὴν, καὶ ἐνώνει τὸν ἀχανῆ Εὐξείνιον πόντον μετὰ τῆς θαλάσσης τῆς Προποντίδος.

Περίφημος εἶναι ἀνὰ τὸν κόσμον ὅλον ἡ θαυμασία θεὰ τοῦ Βοσπόρου· τὴν δ' ἐκ τῶν φυσικῶν καλλωνῶν τοῦ ἐντύπωσιν ἐπαυξάνουν τὰ πολλὰ παρόχθια χωρία, τὰ θέρετρα, τὰ ἀνάκτορα καὶ ἡ μεγάλη ἐντὸς τοῦ στενοῦ κίνησις πλοίων.

Τὸ βαθυκύανον ρεῦμα τοῦ Βοσπόρου, τὸ ὁποῖον διέβη ἡ μυθολογικὴ Ἴω, μεταμορφωθείσα εἰς δάμαλιν, — ὁπόθεν καὶ τὸ ὄνομα Βόσπορος — (Βοὸς - πόρος), εἶναι πολλάκις τόσο ὀρμητικόν, ὥστε εἶναι ἱκανὸν νὰ ἀναστείλῃ τὸν πλοῦν καὶ μεγάλων ἀτμοπλοίων.

Ἄναχωροῦντες δι' ἀτμοπλοίου ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ παραπλέοντες τὴν Εὐρωπαϊκὴν ἄκτὴν, ἀπαντῶμεν, ἔπειτα ἀπὸ ἀτελείωτον σειρὰν ὠραιοτάτων ἀνακτόρων καὶ γραφικωτάτων ἐπαύλεων, τὸ χωρίον Ζηρὰ - Κρήνη, ὅπου μυθολογεῖται, ὅτι ἡ Μήδεια ἐφύτευσε δάφνην κατὰ τὴν ἀναχώρησίν της ἐκ τῆς Κολχίδος μετὰ τοῦ Ἰάσονος.

Τὸ χωρίον τοῦτο ἐπὶ μίαν ἑκατονταετηρίδα ὑπῆρξεν ἐνδιαίτημα τῶν Ἑλλήνων ἡγεμόνων τῆς Μολδοβλαχίας. Ἐνταῦθα ἤκμασε καὶ ἡ Σχολὴ τοῦ Γένους, τὴν ὁποίαν συνέστησεν ὁ Μουρούζης τὸ 1803.

Κατόπιν ὁ ταξιδιώτης διέρχεται ἄλλα μαγευτικὰ χωρία καὶ λόφους καταφύτους καὶ φθάνει εἰς τὸ γραφικώτατον μέρος τοῦ Βοσπόρου, τὸ στενώτερον τῆς ὄλης ἐκτάσεως, ὅπου τὸ ρεῦμα εἶναι ἰσχυρότατον. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ὁ Μανδροκλῆς ὁ Σάμιος ἔξευξε τὸν Βόσπορον διὰ γεφύρας, διὰ τῆς ὁποίας διέβησαν αἱ ἑπτακόσιοι χιλιάδες ἀνδρῶν τοῦ Δαρείου, αἱ ὁποῖαι ἐξεπέμφθησαν κατὰ τῶν Σκυθῶν.

Ἄφοῦ παραπλεύσωμεν διάφορα ἄλλα ὠραῖα χωρία, διαρρεόμενα ἀκαταπαύστως ὑπὸ κρυσταλλωδῶν ρυάκων, φθάνομεν εἰς τὰ Θεραπεία, χωρίον ὠραιότατον καὶ εἰς ἐξαισίαν θέσιν τοῦ Βοσπόρου.

Ὁ ἀσφαλῆς λιμενίσκος τῶν Θεραπειῶν κατὰ τὸ θέρος πληροῦται ἀκατίων, θαλαμηγῶν καὶ κομποστάτων ἀτμακάτων, ἐνῶ τὰ πέριξ αὐτοῦ ἀνάκτορα σφύζουν ἀπὸ ζωὴν καὶ κίνησιν καὶ οἱ θαυμάσιοι κῆποι εἶναι κατάμεστοι ἐξ ἀνθέων· γλυκύτατα δὲ ἄσματα καλλικελάδων ἀηδόνων γεμίζουσι ὅλην τὴν πέριξ φύσιν.

Διερχόμεθα ἀκολούθως πρὸ διαφόρων γραφικῶν ὑψωμάτων καὶ φθάνομεν πλησίον τῶν δώδεκα

βράχων τῶν Συμπληγάδων, τὰς ὁποίας ὁ Ἰάσων κατώρθωσε νὰ διέλθῃ ἀβλαβῆς μετὰ τῶν Ἀργοναυτῶν. Περὶ τῶν Συμπληγάδων πετρῶν ἡ μυθολογία ἀναφέρει, ὅτι ἐκινουῦντο· καὶ τοῦτο διότι, εἰς ὥρας ἀγρίας τρικυμίας, καλύπτονται ὑπὸ τῆς θαλάσσης, ἐν ὥρᾳ δὲ νηνεμίας, φαίνονται, ὡς νὰ ἐπιπλέουν.

Ἐκ τῶν Θεραπειᾶν δυνάμεθα νὰ μεταβῶμεν ἀτμοπλοικῶς εἰς τὴν ἀπέναντι Ἀσιατικὴν ἀκτὴν, ἡ ὁποία στερεῖται μὲν τοῦ πλούτου καὶ τῆς ζωῆς τῆς Εὐρωπαϊκῆς, ἀλλ' ὅμως μαγεύει τὸν ταξιδιώτην διὰ τῆς ἀγρίας αὐτῆς φύσεως, τῶν καταφύτων ὑψωμάτων καὶ τῆς μαγικῆς τῆς παραλίας, τὴν ὁποίαν στολίζουν σειρὰ ὄλη θερινῶν ἀνακτόρων καὶ περιπτέρων, λόφοι κατάφυτοι, θαλαραὶ σκιάδες καὶ γραφικαὶ ἐπαύλεις.

Μετ' ὀλίγον φθάνομεν εἰς τὸ Σκούταρι, τὸ ὁποῖον κλείει τὸ πρὸς τὴν Ἀσίαν στόμιον τοῦ Βοσπόρου. Ἐκεῖθεν τὸ ἀτμόπλοιον, στρεφόμενον πρὸς τὸν Γαλατᾶν, εἰσέρχεται εἰς τὸν Κεράτιον κόλπον, ὅπου ἡ περικαλλῆς Κωνσταντινούπολις, ἡ ἄλλοτε βασιλις τῶν πόλεων, ἐξηπλωμένη ἐπὶ τῶν ἑπτὰ λόφων τῆς.

(Ἐκ διαφόρων περιγραφῶν)
Ἐκλογαὶ - Διασκευὴ - Ἀπόδοσις Χ. Δ.

77. ΕΚΔΡΟΜΗ ΑΝΑ ΤΟ ΠΗΛΙΟΝ

Τὸ Πήλιον, τὸ ἀπαράμιλλον ὄρος μὲ τὰ εἴκοσι τέσσαρα χωρία του, μόνον, ὅταν ἀναρριχηθῆτε εἰς τὴν ὑψηλὴν κορυφὴν του, θὰ σᾶς ἀποκαλύψῃ πλῆρες τὸ ἀνέκφραστον μεγαλεῖον του.

Τὴν κορυφὴν ταύτην ηὑτύχησα νὰ πατήσω εἰς διήμερον ἐκδρομὴν μὲ συνοδείαν φίλων Πηλιορειτῶν κατὰ μῆνα Ἰούλιον, ὅτε ἐπεκράτουν τὰ κυνικὰ κάματα.

Ἡ πρὸς τὴν Δράκιαν ἄνοδος τοῦ ὄρους διήρκεσε περὶ τὰς τρεῖς ὥρας. Ἡδύνατο βεβαίως νὰ γίνη ταχύτερα· ἀλλ' εἰς τοιαύτην πορείαν καθεὶς εἶναι ἄπληστος τῶν ἐντυπώσεων, αἱ ὁποῖαι διαρκῶς ἐναλλάσσουν μορφήν.

Ἐδῶ κατέρχεσαι βαθυτάτην χαράδραν, ἀνήλιον καὶ σύσκιον, καὶ ἀπολαμβάνεις τὴν ἀγρίαν ἀρμονίαν καταρρακτῶν, τῶν ὁποίων τὰ ὕδατα ἀφρίζουν ἐπὶ τῶν κορμῶν τῶν δένδρων καὶ ἐπὶ τῶν βρυσσκεπάστων βράχων.

Παρέκει φθάνεις εἰς λόχμην βαθύσκιον, τὴν ὁποίαν μετὰ κόπου διαπεροῦν ἀμυδραὶ ἡλιακαὶ ἀκτῖνες καὶ μέχρι τοῦ βάθους τῆς ὁποίας ὁ ἄνεμος δὲν φθάνει οὐδ' ὡς ἐκπνέουσα αὔρα... Διότι αἱ πλάτανοι σχηματίζουν πυκνοὺς πρασίνοὺς θόλους, ἀδιαπεράστους ὑπὸ τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων. Ἐπ' αὐτῶν ἀναρριχῶνται κισσοὶ καὶ ἀγριάμπελοι καὶ παντὸς εἴδους κληματίδες καὶ περιπλοκάδες.

Καὶ κύκλῳ θάλλουν φίλυδρα φυτὰ, χνοώδη, μὲ ὄλας τὰς παραλλαγὰς τοῦ πρασίνου. Ἄνθη ποικίλα, τὰ ὁποῖα τὸ πρῶτον συναντῶ, δέχονται τὴν ἐπίσκεψιν τῶν χρυσαλλίδων μὲ τὰς χρυσιζούσας πτέρυγας. Ὁ τέττιξ ψάλλει ἀκούραστος τὸν ὕμνον τοῦ θερινοῦ θάλπου. Οὔτε τῆς ἀηδόνος ὅμως, οὔτε οὐδενὸς ἄλλου πτηνοῦ ἠκούσαμεν τὸ κελάδημα. Τὰ κελαδιστικὰ πτηνὰ ἀπουσιάζουν ἀπὸ τὰς ὑψηλὰς ζώνας τοῦ ὠραίου Πηλίου.

Ἄλλὰ πόσον ποικίλλει ἡ ἀναρρίχησης τοῦ Πηλίου! Πόσον ραγδαίως ἀλλάσσουν αἱ σκηνογραφίαι! Ἐνῶ εὐρίσκεσθε ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἐντυπώσεων τῆς ἀπολύτου ἐρημίας καὶ τῆς σιγῆς, ἀφυπνί-

ζεσθε αἴφνης ἀπὸ μίαν ἀνέκφραστον ἄρμονίαν φαιδρότητος καὶ ζωῆς. Κωδωνίσκοι ἡμιόνων, γέλωτες, ἄσματα φαιδρὰ πλήττουν αἴφνης τὰ ὦτα σας. Συνοδεῖαι ὀλόκληροι ταξιδιωτῶν τῶν διαφόρων χωρίων, ἀπὸ τῆς Ζαγορᾶς μέχρι τῆς Δράκιας, διασταυροῦνται ἀπροόπτως μαζί σας εἰς τὰς ἀτελευτήτους στροφὰς τῆς μακρᾶς πορείας τοῦ Πηλίου.

Καὶ ἐνῶ ἐπὶ πολὺ διάστημα δὲν βλέπετε, εἰμὴ πράσινον θόλον ἄνωθέν σας, αἴφνης εἰς μίαν στιγμήν, ἐξελλίσσεται ἀποτόμως ἐνώπιόν σας εὐρύτατον τὸ πανόραμα τῶν ἀπεριγράπτου κάλλους παραλίω τοῦ Παγασητικοῦ, αἱ ἀνατολικαὶ ἄκται τοῦ Πηλίου, ἡ Εὐβοία καὶ αἱ Σποράδες πᾶσαι, ὡς πινάκια ἐπὶ τῆς ἀπερᾶντου κυανῆς τραπέζης τῆς θαλάσσης.

Διέρχεσθε τὴν ζώνην τῶν ὀπωροφόρων δένδρων, δασῶν ἀτελευτήτων, τὰ ὅποια ἐφύτευσεν εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ Πηλίου ἡ ἀπαράμιλλος φιλοπονία τῶν Πηλιορειτῶν· διέρχεσθε τοὺς σφριγηλοὺς ἐλαιῶνας μὲ τοὺς τεφροπρασίνοὺς κλάδους. Ἦδη βαίνετε ἀνὰ μέσον σπουδαίας αὐτομάτου βλαστήσεως· παντοειδεῖς θάμνοι καὶ δένδρα, καὶ ἰδίως πυκνὰ δάση ὄξυῶν, καλύπτουν τὴν ἕκτασιν καὶ ἀνὰ μέσον τούτων παφλάζουν κατὰ πᾶσαν διεύθυνσιν κρυστάλλινα ρεύματα.

Φθάνομεν εἰς τὴν Δράκιαν, τὴν ὠραίαν καὶ φιλόξενον κωμόπολιν, ἡ ὅποια ἀπλοῦται ἐντὸς πρασίνου πλαισίου μὲ τὰς ὑψηλὰς καὶ βαθυτέφρους στέγας τῆς, ὅπως εἶναι αἱ στέγαι ὄλων τῶν ὑψηλῶν χωρίων τοῦ Πηλίου. Διότι, ἀντὶ κεράμων, τὰς ὁποίας θὰ συνήρπαζον ὡς πτίλα οἱ σφοδροὶ ἄνεμοι τοῦ Πηλίου, οἱ Πηλιορεῖται στεγάζουν τὰς οἰκίας των μὲ βαρυτάτας πλάκας σχιστολίθου, χρώματος λάβας καὶ δίδουν

εἰς τὰς στέγας αὐτῶν τὸ ὄξύ σχῆμα ἐλβετικῶν οἰκιῶν, διὰ νὰ μὴ καταχλωσθοῦν ὑπὸ τὸ βάρος τῶν πυκνῶν χιόνων.

Μετὰ πορείαν μιᾶς καὶ ἡμισείας ὥρας, ἐφθάσαμεν εἰς τὸ Χάνι τῆς Σουβάλας, πρὸ τοῦ ὁποίου διέρχεται ἡ ἐκ Βόλου εἰς Ζαγορὰν ὁδός.

Ἦτο ἤδη νύξ. Ἠνάψαμεν πυράς καὶ ἐπὶ πυραμίδων ἐκ κλάδων ἀνηρτήσαμεν τοὺς φανούς μας. Ἠμεθα εἰς ὕψος 1100 μέτρων.

Ἦλθεν ἡ στιγμή ὀλιγοῶρου ἀναπαύσεως. Μολονότι δὲ ἡμεθα πάντες κατάκοποι, κατέστη ἀδύνατον νὰ μᾶς καταλάβῃ ὕπνος· καὶ ἐκ τοῦ φόβου, μήπως δὲν προλάβωμεν νὰ διανύσωμεν πρὸ τῆς αὐγῆς τὴν ὑπολειπομένην πορείαν μιᾶς ὥρας μέχρι τῆς κορυφῆς, ἀλλὰ πρὸ πάντων ἐκ τοῦ ὑπερβολικοῦ ψύχους. Ἦτο τῷ ὄντι τόσον τὸ ψῦχος, ὥστε τὸ παγερὸν ὕδωρ τὸ ἐρροφῶμεν κατὰ δόσεις ὡς καφφέν. Παρ' ὅλα δὲ τὰ βαρύτατα, σκεπάσματα τὰ ὁποῖα εἶχον μεταφέρει τέσσαρες ἡμίονοι, καὶ τὰς ἀπαύστως τροφοδοτούμενας πυράς, κυριολεκτικῶς ἐτρέμομεν καθ' ὅλην τὴν νύκτα ὑπὸ θερμοκρασίαν 8 βαθμῶν· ἐνῶ ὁ Βόλος κάτω, εἰς βάθος 1100 μέτρων, ἐκαίετο καὶ ἐπυρακτοῦτο ὑπὸ τὴν ἀσφυκτικὴν ἐπίδρασιν τῶν καυμάτων τοῦ Ἰουλίου.

Εἶναι ἤδη ἡ δευτέρα ὥρα τῆς πρωίας, ὅτε ἄρχεται ἡ πρὸς τὴν κορυφὴν ἐκκίνησις. Ἡ ἀνυπομονησία ἡμῶν καὶ ὁ φόβος, μὴ ροδίση ἡ ἀνατολή, πρὶν φθάσωμεν ἐπὶ τῆς κορυφῆς, μᾶς ἔκαμε νὰ ἐκκινήσωμεν προώρως. Διότι ἀπὸ τῆς τρίτης πρωϊνῆς ὥρας ἐπατοῦμεν ἤδη ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Πηλίου.

Τὸ ψῦχος ἦτο ἀφόρητον· ἐζητήσαμεν καταφύγιον κάτω τοῦ βράχου τῆς ὑψηλοτάτης κορυφῆς, παρὰ

τὸ κλειστὸν ἐκ καταπεσόντων ὀγκολίθων στόμιον σπηλαίου. Ἐχει μεγάλην ἱστορίαν τὸ σπήλαιον τοῦτο. Ἡ παράδοσις θέλει τοῦτο κατοικίαν τοῦ Κενταύρου Χείρωνος, τοῦ σοφοῦ παιδαγωγοῦ τοῦ υἱοῦ τῆς Θέτιδος καὶ τοῦ Πηλέως. Ἐντὸς αὐτοῦ, φαίνεται, ἔλαβε τὰ πρῶτα μαθήματα ὁ Πηλιορείτης ἦρωσ τῶν ὀμηρικῶν ἐπῶν, ὁ θεῖος Ἀχιλλεύς. Ἐκεῖ ὁ παιδαγωγὸς του τὸν ἀνέθρεψεν, ὄχι μὲ γαλακτῶδες ἄλευρον, ἀλλὰ μὲ κρέατα λεόντων καὶ κάπρων.

Ἄλλ' ἤδη ἀρχίζει νὰ ὑποφώσκη ἡ Ἡώς.

Κατ' ἀρχὰς εἶναι λίαν ἀσθενὲς τὸ φῶς τοῦ λυκαυγοῦς. Μόλις διαφαίνεται ὡς ἕλαφρά ροδίνη δμίχλη εἰς τὸ μέσον τοῦ βαθυτάτου ὕπνου τῆς φύσεως.

Μετ' ὀλίγον πορφυροῦται ὁ ὀρίζων ἄνωθεν τῆς θαλάσσης, ἡ ὁποία ἐκτείνεται πρὸ τῆς Χαλκιδικῆς. Ὁ φωτεινὸς δίσκος προβάλλει ἐρυθρὸς ἀπὸ τοῦ ἀκυμάντου πελάγους. Ἀλλὰ πόσον βραδέως, πόσον δυσχερῶς δέχεται τὸ φῶς ἡ φύσις! Ἐνῶ ἤδη αἱ πρῶται ἀκτῖνες του φιλοῦν τὰς χιονολεύκους κορυφὰς τοῦ Ὀλύμπου καὶ τὰς τεφρὰς τῆς Πίνδου καὶ τῶν Ἀγραφῶν, ἄτονος ἄχνη φωτὸς περιβάλλει βραδέως τὰς ἀνωτάτας αὐτῶν κλιτῦς. Κάτω δέ, πολὺ - πολὺ κάτω ἡμῶν, ὁ Βόλος κοιμᾶται ἀκόμη σχεδὸν ἐντὸς ἀπολύτου σκότους, καὶ τὰ πλοῖα τοῦ λιμένος του, ὡς κήτη ὑπνώττοντα ἀκόμη, ἔχουν ἀνημμένους καὶ λάμποντας τοὺς φανούς των.

Ἦδη ἐκυριάρχησε τὸ φῶς πανταχοῦ. Καὶ ἀπολαύω ἀπλήστως τοῦ ἀνεκφράστου θεάματος.

Στρέφω τὸ βλέμμα πρὸς βορρᾶν καὶ ἀτενίζω τὰς ὑπερηφάνους καὶ χιονολεύκους κορυφὰς τοῦ Ὀλύμπου, τοῦ μεγαλοπρεποῦς ἐνδiciaitῆματος τῶν προγονικῶν θεῶν. Χαμηλότερον αὐτοῦ ἡ Ὀσσα φαίνε-

ται ταπεινὸς τοῦ Ὀλύμπου προσκυνητῆς καὶ δοῦλος. Πρὸς δυσμάς, ἢ Πίνδος ἐνοῦται μὲ τὴν μακρὰν ὄροσειρὰν τῶν Ἀγρᾶφων. Πρὸς νότον ἡμῶν ἀπλοῦται ἡ Ὀθρυς· ὅπισθεν αὐτῆς διαφαίνεται ἡ Οἶτη καὶ ὁ Τυμφρηστός· καὶ ἀπώτερον, ὁ Παρνασσός, νεφελώδης καὶ μὲ ἀτόνους χρωματισμούς. Κάτω ἡμῶν κατάξηρος πλέον ἢ ἀτελείωτος Θεσσαλικὴ πεδιάς, μὲ τὰ ἀργυρολαμπῆ κάτοπτρα τῶν λιμνῶν τῆς Νοτιοανατολικῶς, εἰς τὴν λευκοκύανον λεκάνην, αἱ Σποράδες, τῆς Φθιώτιδος αἱ ἄκται καὶ τὰ βορειότερα τῆς Εὐβοίας. Ἀνατολικῶς κλείει τὸν ὀρίζοντα ἀπέραντος ἡ θάλασσα, ἐνῶ ὀλίγον ὑψηλότερον διαφαίνονται αἱ ἄκται τῆς Χαλκιδικῆς καὶ αἱ κορυφαὶ τοῦ Ἄθω.

Ἄλλ' ἀνάγκη νὰ κατέλθωμεν.

Ἀκολουθοῦμεν εἰς τὴν κάθοδον ἄλλας ἀτραπούς, ἐστραμμένοι πρὸς ἀνατολὰς καὶ βλέποντες βορειοανατολικῶς τὴν χαριτωμένην Ζαγοράν, λουομένην εἰς λουτρὸν πρασίνης θαλάσσης.

Ἄλλη χλωρὶς ἐδῶ, ἄλλα φυτὰ. Ὁ Ἰούλιος εἶναι τὸ ἔαρ τῆς ζώνης ταύτης τοῦ Πηλίου. Ἐκαστον βῆμα παρουσιάζει καὶ μίαν νέαν ἔκπληξιν.

Μεταξὺ τῶν χαραδρῶν τῶν γυμνῶν βράχων τῆς κορυφῆς ἐδρέπομεν τὸ ἀρωματικὸν ἐγχώριον τέϊον καὶ ἄνθη ἀμαράντων, κίτρινα, ροδόχροα. Δὲν εἶχομεν κατέλθαι ἀκόμη οὔτε διακόσια μέτρα ἀπὸ τὴν κορυφήν, καὶ ἐν τούτοις εἶχον ἀρχίσει νὰ ἀναπηδοῦν, ἰδίως εἰς τὴν πλευράν, ἢ ὁποῖα ἀντικρῆζει τὴν Ζαγοράν, κρυστάλλινοι πηγαί.

Καὶ φύονται εἰς τὰς χαράδρας ταύτας φυτὰ, καὶ κρύπτονται εἰς τὰς λόχμας ἄνθη, τὰ ὁποῖα οὐδέποτε ἢ φαντασία δύναται νὰ δημιουργήσῃ. Ἄλλ' οὔτε

καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ ἀνθοκομία δύναται νὰ ἐξημερώσῃ καὶ νὰ τὰ καλλιεργήσῃ, ὅπως τὰ ἄλλα· διότι ποτὲ δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ δώσῃ εἰς τὰ εὐγενῆ, τὰ πάγκαλα ταῦτα δείγματα τῆς χλωρίδος τῆς ἄνω ζώνης τοῦ Πηλίου, τὰς συνθήκας, ὑπὸ τὰς ὁποίας νὰ δύνανται νὰ ζήσουν.

Ἄς θάλλουν ὑψηλὰ ἐκεῖ, ὅπως θάλλουν καὶ τὰ ἄνθη τοῦ Παρνασσοῦ, τοῦ Ταυγέτου καὶ τῆς Πίνδου, ἄγνωστα, παντέρημα. Ἄς θάλλουν καὶ ἄς θνήσκουν, χωρὶς νὰ τὰ θουμάζῃ ἀνθρώπινον βλέμμα. Καὶ ἐνίοτε ἄς βραβεύῃ ἡ θέα των καὶ τὸ ἄρωμά των τὸ ἀβρόν, μόνον τοὺς τόσον ὀλίγους Ἕλληνας, οἱ ὁποῖοι ἀναρριχῶνται εἰς τὰς θυμασίας αὐτὰς κορυφὰς τῶν ὀρέων τῆς Πατρίδος μας.

Κατὰ τὴν κάθοδον ἡμῶν, περὶ τὸ μέσον ὕψος τοῦ Πηλίου, ἐν μέσῳ τάπητος ζωηροτάτου πρασίνου χρωματισμοῦ, εἶδομεν ἐγκατεσπαρμένα κοράλλια ζωηροῦ ἐρυθροῦ χρώματος. Ἦσαν φράουλαι αὐτοφεῖς· τὰ ἔξοχα, τὰ ἀρωματικώτατα ἐκεῖνα χαμαικέρασα τοῦ Πηλίου. Ἐπὶ ὥρας ἐπεδόθημεν εἰς περισυλλογὴν καὶ καταβρόχθισιν τοῦ ἀπροσδοκῆτου δροσεροῦ καρποῦ.

Ἦδη κάμπτομεν δεξιὰ, διαρκῶς κατερχόμενοι. Εὐρισκόμεθα αἴφνης πρὸ τῆς λεγομένης καλύβης τοῦ Μπασδέκη, ἀρχαίου ὄχυροῦ σταθμοῦ, ἀπὸ τοῦ ὁποῖου ἐφύλασσον ἄλλοτε οἱ ἄρματωλοὶ τὴν ἀσφάλειαν τῆς διόδου τοῦ Πηλίου.

Ἐγγίζομεν πλέον τὴν κατωκνημένην ζώνην. Τὰ χωρία τοῦ Πηλίου, τὰ πολιτισμένα, τὰ φιλόξενα, τὰ πλούσια ἐκ τῆς ἀπαραμίλλου φιλεργίας τῶν κατοίκων των, ἐκτείνονται κάτω, καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις τοῦ ὀρίζοντος.

Ἄλλ' ἐγὼ προτιμῶ νὰ κλείσω τὰς ἐντυπώσεις τῆς ἀλησμονήτου ἐκείνης ἐκδρομῆς, τώρα, ἐνόσω εἶμεθα ἀκόμη εἰς τὸ μέσον τῆς ἀγρίας ζώνης τοῦ Πηλίου, τώρα, ὅπου νομίζω, ὅτι ἡ αὔρα τοῦ περικαλλοῦς ὄρους φέρει ἀκόμη διὰ μέσου τῶν μυστηριωδῶν δασῶν τὸν φαιδρὸν θόρυβον τῶν γάμων τῆς Θέτιδος καὶ τοῦ Πηλέως· τώρα, ἐνόσω εὐρισκόμεθα ἀκόμη εἰς τὰς λόχμας τοῦ μυθικοῦ Κενταύρου Χείρωνος· ἐνόσω διασχίζομεν εἰσέτι τὰς χαράδρας, τὰς ὁποίας διεσκέλιζεν ἄλλοτε ἔφηβος ὁ ταχύπους ἦρωσ τῶν ὀμηρικῶν ἐπῶν.

(Κατὰ Ἑμ. Λυκούδην)
Ἐκλογαὶ - Διασκευὴ Χ. Δ.

78. ΥΜΝΟΣ ΤΟΥ ΠΗΛΙΟΥ

Ἡ Πλάση, ἡ παντοδύναμη κι' ἀπόνετη μητέρα,
γιὰ σένα δὲν ἐστάθηκε καθόλου ἀκριβοχέρα.
Ἄν ἔδωσε σ' ἄλλο βουνὸ ψῆλος καὶ περηφάνεια,
κι' ἄλλο βουνὸ ἂν τὸ σκέπασε μὲ λόγγους καὶ ρουμάνια,
κι' ἄλλο βουνὸ ἂν τὸ πύργωσε μὲ βράχους καὶ κοτρώ-
νια,
κι' ἄλλο βουνὸ ἂν στεφάνωσε ὀλοχρονὶς μὲ χιόνια,
μάζεψε ἀπ' ὅλα τὰ βουνὰ τῆ μοιρασμένη χάρι,
τὴν ἔσμιξε καὶ σ' ἔπλασε, Βουνὸ - βουνῶν καμάρι!...
Ὅταν ὁ πόνος μυστικὰ τὰ σπλάχνα σου σπαράζει,
τοῦ πόνου ἀχνάδα ἢ καταχνιά τὴν ὄψι σου σκεπάζει.
Κι' ὅταν παλεύης μὲ στοιχεῖα κι' ἀπὸ θυμὸ ξανάφτης,
θεριεύεις, ἀνταριάζεσαι, σειέσαι, βροντᾶς, ἀστράφτεις,
πανῶριο στὴ νεροποντὴ καὶ στὴν ἀνεμοζάλη,
πανῶριο καὶ στὴν ξαστεριά, ποὺ σὲ φωτίζει πάλι.

Κι' ὅταν ἀτόφιο καὶ βαρὺ καὶ παγωμένο χιόνι
ἀπὸ τὰ πόδια ὡς τὴν κορφή πέφτη καὶ σὲ πλακώνη,

μαρμαρωμένο φαίνεσαι, καθὼς στὰ παραμύθια...
Μὰ ἔχεις κρυμμένη τὴ ζωὴ, στὰ παγωμένα στήθια,
κι' ἅμα προβάλλῃ ὀλόφεγγος ὁ ἥλιος ἀπ' ἀγνάντια,
τὸ μάρμαρο σπᾶ καὶ γεννᾶ σμαράγδια καὶ διαμάντια·
σμαράγδια τὰ ρουμάνια σου, διαμάντια τὰ νερά σου,
ἀπλώνονται, σκορπίζονται, χύνονται ὀλόγυρά σου,
χαρίσματα ἀξετίμητα καὶ δῶρα εὐλογημένα
στὰ εἰκοσιτέσσερα χωριά, πού κρέμονται ἀπὸ σένα.
Καὶ δίνεις στὶς ζωὲς ζωὴ, φέρνεις στὶς χάρες χάρι,
περήφανο καὶ σπλαχνικὸ Βουνὸ - βουνῶν καμάρι.

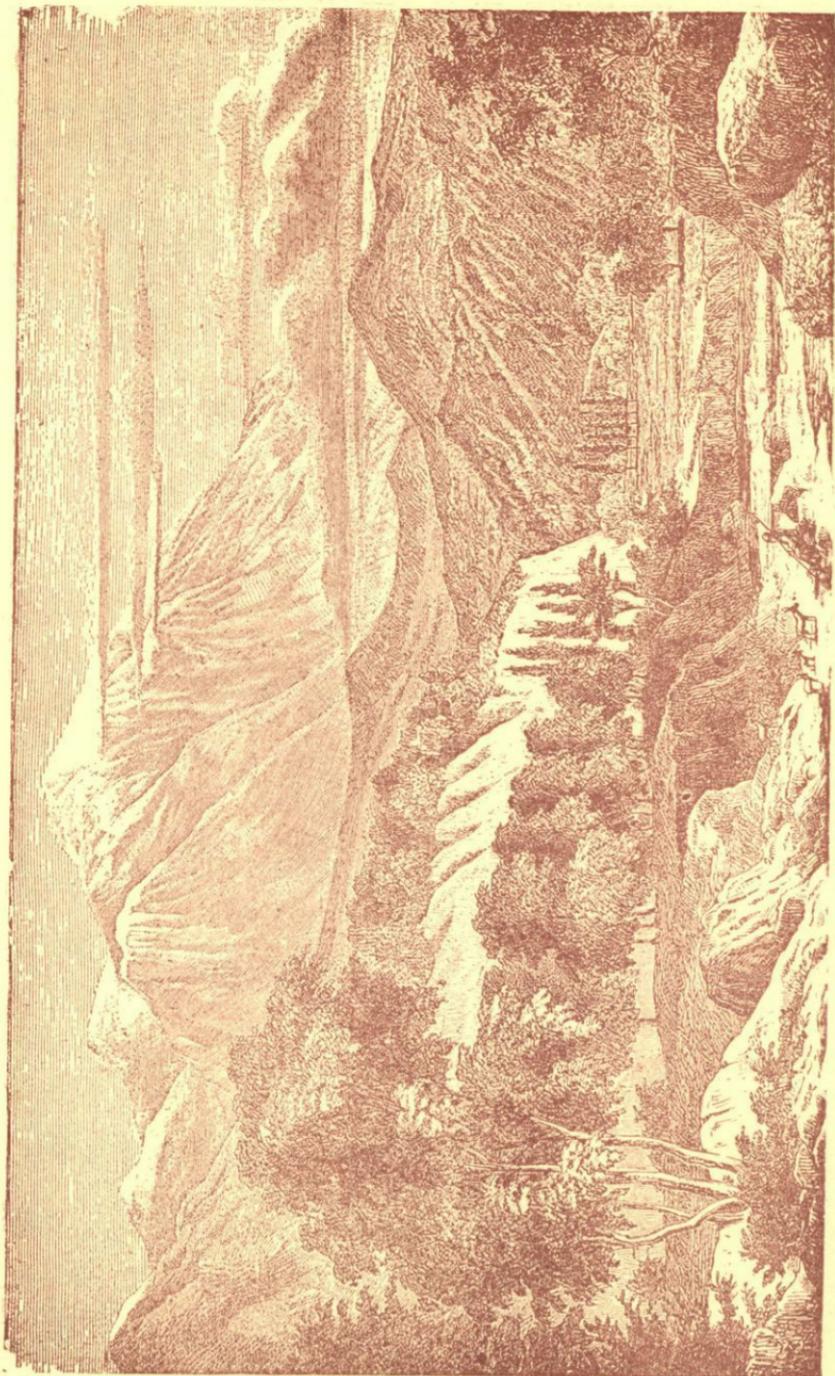
Γ. ΑΡΟΣΙΝΗΣ

79. ΤΑ ΕΠΤΑΝΗΣΑ

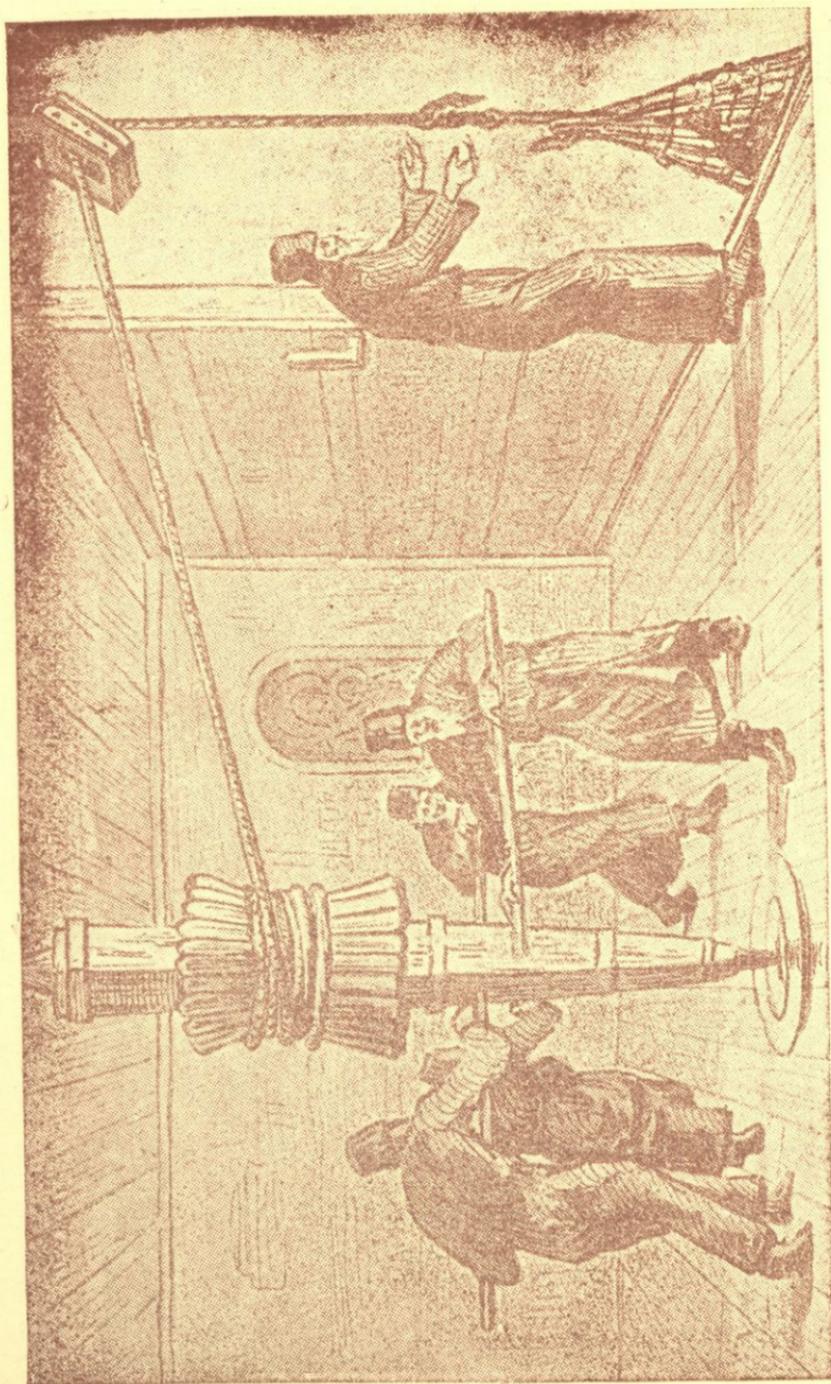
Ἄπὸ τὴν Κέρκυρα, ὄνειρο μὲς στὴ χαρὰ τοῦ Μάη,
ὡς τὸν Καβομαλιά,
σκιάχτρο κοντὰ στὰ Κύθηρα, κάθε κορφή γελᾷ
καὶ κάθε ἀκρογιαλιά.
Λάμπεις, Ἴόνιο πέλαγο, σὰν νῆσαι ἀπὸ διαμάντια.
Μιὰ ὀρμὴ πάντα ὀδηγεῖ
σὰ χάδια, ἀπ' τὴν Ἑλλάδα σου τὰ κύματά σου
[ἀγνάντια,
ὡς τοῦ Ἴταλοῦ τὴ γῆ.

* * *

Καὶ μέσ' ἀπὸ τὸ πέλαγο τὰ Ἑπτάνησα χαράζουν
πλασμέν' ἀπ' τὸν ἀφρὸ
καὶ ὑψώνονται καὶ πλέκονται σεμνὰ κι ἀναγαλλιάζουν
καὶ στήνουνε χορό.
Κ' ἡ ἑφτάδιπλη ὁμορφάδα τοὺς ἑπτάφωτη εἶναι πούλια
γύρω ὑποτακτικούς
ἔχουν τοὺς χρυσοδέλφινες καὶ τὰ θαλασσοπούλια
κι ἓνα τραγοῦδι ἀκοῦς:

Ὁ Ὀλύμπος.

Ἀνάβωσις εἰς Μετέωρα.

* * *

.....

Ζάκυνθος χαίρε, ὀλόανθη, Κεφαλλονιά δουλεύτρα,
ὦ Κύθηρα, ὦ Παξοί,
κι ἐσὺ τοῦ νοῦ καὶ τῆς καρδιάς, ὦ Κέρκυρα, μαγεύτρα,
καὶ Ἰθάκη ἐσὺ ἀκουστή!

Χαίρε κ' ἐσύ, τῆς Ρούμελης γειτόνισσα, ὦ Λευκάδα,
τοῦ ἄρματωλοῦ φωλιά!
Ἄκόμα τὴν ἥρωϊκὴ σοῦ σπέρνει ἀνατριχάδα
τοῦ ψάλτη σου ἡ λαλιά.

* * *

Τᾶνθια τῆς πάντα ἡ λειμονιά, καὶ πάντα νὰ σᾶς ἔχη
καρπούς ἡ ἑλιά, νησιά,
καὶ πάντα ἡ Ἄφροδίτη σας ἀπάνω σας νὰ βρέχη
τοῦ Ἀπρίλη τῆ δροσιά!

Πάντα, καθὼς ἀπ' τὸν καιρὸ τοῦ θείου Ὀμήρου, ὡς τῶρα,
ποὺ ἀνθίζει ὁ Σολωμός,
καμάρι σας νὰ τᾶχετε τοῦ τραγουδιοῦ τὰ δῶρα,
καὶ ἡ γνώμη σας, ρυθμός.

Κ. ΠΑΛΛΜΑΣ

80. Ο ΦΑΡΟΣ

.....

» Μονάχο μέσ' στὰ πέλαγα, κι' ἀγνάντια ἀπ' τὸ
[λιμάνι
» νησάκι ὑψώνει ἀπόκρημνο τὴν ἄκαρπὴ του ράχη.
» Τὰ ὄρνια μόνον τριγυρνοῦν στὰ κοφτερά του βράχη
» καὶ καταφεύγει ὁ ναυτικός, χειμῶνας, σὰν τὸν πιάνη.

X. Δημητριάδοπούλου. «Ὁδηγοὶ τῆς Ζωῆς», ΣΤ' τόμος, ἔκδ. Β' 16

- » Τὴν ἔρημιὰ τοῦ ὀλόγουρα τὸ κῦμα νανουρίζει,
- » κι' ἐπάνω στὴν ψηλότερη κορφοῦλα τοῦ ξασπρίζει
- » κτίριο, ποῦ μέσα του ὁ φανὸς ἀκοίμητος ἀστράφτει,
- » εἰς σκότη καὶ κακοκαιριῆς παρηγοριὰ τοῦ ναύτη.
- » Ἄγρια ἢ νύκτα χύνεται στῆς θάλασσας τὰ πλάτη.
- » Ψηλὰ γυρίζει τοῦ φανοῦ τὸ φλογισμένο μάτι.
- » Φεύγουν τὰ σύννεφα βαριὰ κατὰ τὴν πόλι πέρα,
- » Ποῦ λάμπει μυριοφώτιστη στὸν σκοτεινὸν αἰθέρα».

Α. ΠΡΟΒΕΛΕΓΓΙΟΣ

81. ANA THN KOILADA TΩN TEMΠΩN

Λίαν πρωὶ ἐξεκινήσαμεν ἐκ Λαρίσης πρὸς ἐπίσκεψιν τῆς ὀνομαστῆς κοιλάδας τῶν Τεμπῶν.

Εναι μὴν Ἰούνιος. Ἀμαξιτὴ ὁδὸς ἄγει διὰ χώρας πεδινῆς καὶ ἀγρῶν σιτοφόρων, οἱ ὅποιοι πρὸ ὀλίγου ἐθερίσθησαν. Οὐδαμοῦ φαίνονται δένδρα ἢ χλόη. Ἡ πεδιάς ὅλη εἶναι γυμνὴ καὶ κατάξηρος.

Κατ' ἀρχὰς διευθυνόμεθα πρὸς βορρᾶν. Ὁ ὀφθαλμός μας διατρέχει ταχύτερον τῶν ποδῶν μας τὴν πρὸ ἡμῶν ἐκτεινομένην πεδιάδα, καὶ διακρίνει εἰς τὸ βάθος αὐτῆς, πρὸς ἀνατολὰς μὲν τὴν Ὀσσαν, τῆς ὁποίας προεξέχει φαλακρὰ ἢ κωνοειδῆς κορυφή, πρὸς βορρᾶν δὲ τὰς τελευταίας πρὸς τὴν Θεσσαλίαν παραφυάδας τοῦ πολυκορύφου Ὀλύμπου. Τὰ δύο ὄρη, τὰ ὅποια ἡ δημῶδης μοῦσα παρέστησεν ὡς ἐρίζοντα, προσεγγίζουν τόσον πολὺ ἔνταῦθα, ὥστε ματαίως προσπαθοῦμεν νὰ διακρίνωμεν μακρόθεν τὴν διὰ μέσου αὐτῶν ἔξοδον τοῦ Πηνειοῦ ποταμοῦ, ὁ ὅποιος ἔρπει πρὸς τὰ ἀριστερά μας, ὡς ὄφις γιγάντιος καὶ διασχίζει τὴν Θεσσαλικὴν πεδιάδα.

* * *

Μετὰ τετρώρον πορείαν ἀπὸ τῆς Λαρίσης φθάνομεν εἰς τὸ μικρὸν χωρίον Μπαμπᾶν καὶ μετ' ὀλίγον συνεχίζομεν τὴν πορείαν παρὰ τοὺς πρόποδας τῆς Ὀσσης, ἀκολουθοῦντες τὸν ροῦν τοῦ ποταμοῦ. Εὐρισκόμεθα πλέον ἐντὸς τῆς κοιλάδος τῶν Τεμπῶν.

Καθ' ὅσον προχωροῦμεν, κατὰ τοσοῦτον ἡ κοιλάς καθίσταται στενωτέρα μέχρι τοῦ μέσου περίπου· ἐκεῖθεν πάλιν ἀρχίζει βαθμηδὸν νὰ εὐρύνεται μέχρι τῆς ἐξόδου. Τὸ πλάτος τῆς κοιλάδος ποικίλλει μεταξύ τριάκοντα καὶ πεντήκοντα μέτρων, ἐνῶ τὸ μῆκος αὐτῆς φθάνει τὰ δέκα χιλιόμετρα.

Ἡ ὁδὸς κατ' ἀρχὰς βαίνει πλησίον τοῦ ποταμοῦ καὶ εὐρίσκεται ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ σχεδὸν ἐπιπέδου· ἔπειτα βαθμηδὸν ἀπομακρύνεται ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ, γίνεται ἀνωφερῆς καὶ μᾶς φέρει εἰς ἀρκετὸν ὕψος ἀπ' αὐτοῦ· ἀπὸ τοῦ μέσου τῆς κοιλάδος ἀρχίζει νὰ κατέρχεται πάλιν.

Ἄλλ' ὅποιον θέαμα ἐκτυλίσσεται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μας κατὰ τὴν δίοδον τῆς κοιλάδος! Ὅποια ποικιλία καὶ ἀρμονία τῆς φύσεως! Ὅποια ἀντίθεσις πρὸς τὴν προτέραν μονοτονίαν τῆς γυμνῆς Θεσσαλικῆς πεδιάδος!

Δεξιὰ, ὑπεράνω τῶν κεφαλῶν μας, ὑψοῦται ἡ κατάφυτος Ὀσσα· ἀριστερὰ ὀρθοῦται εἰς ὕψος δυσθεώρητον ὁ ἀπρόσιτος Ὀλυμπος. Αἱ πλευραὶ του εἶναι βραχῶδεις καὶ ἀποτόμως ἀπεσχισμέναι· πολλαχοῦ φέρουν ἐξοχάς, αἱ ὅποια ἀντιστοιχοῦν εἰς εἰσοχάς τῶν ἀπέναντι πλευρῶν τῆς Ὀσσης· τοῦτο μαρτυρεῖ τρανῶς, ὅτι τὰ δύο ταῦτα ὄρη πρὸ ἀμνημονεύτων

χρόνων ἀπεχώρισε βιαίως ἀπ' ἀλλήλων ἰσχυρὰ σεισμικὴ δόνησις.

Εἰς τὸ βάθος τῆς κοιλάδος καὶ κατὰ μῆκος αὐτῆς ἐκτείνονται θαλαραὶ τοποθεσίαι καὶ λειμῶνες χλοεροί. Διὰ μέσου τοιαύτης φύσεως κυλίνεται ἡρέμα ὁ Πηνεῖος ποταμός.

Δένδρα ὑψηλὰ καὶ βαθύσκια ὑψώνονται παρὰ τὰς δύο ὄχθας τοῦ ποταμοῦ· οἱ κλάδοι των συμπέκονται ὑπεράνω τῶν ρείθρων καὶ σχηματίζουν πυκνὴν σκιάδα, τὴν ὁποῖαν μόλις δύνανται νὰ διαπεράσουν αἱ ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου.

Πλάτανοι, ἰτέαι, λύγοι, ἴασμοι, ροδοδάφναι, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ ἡ δάφνη τοῦ Ἀπόλλωνος, φύονται ἀναμῖξ εἰς τὴν κοιλάδα ταύτην· ὁ δὲ αἰεθαλῆς κισσὸς ἐναγκαλίζεται μετὰ στοργῆς τοὺς κορμούς καὶ τοὺς κλάδους τῶν ὑψηλῶν δένδρων καὶ ἀναρριχᾶται πρὸς τὰς κορυφὰς αὐτῶν, ἣ κατακαλύπτει τοὺς ἀποτόμους βράχους. Τὰ πάντα εἶναι καταπράσινα ἐνταῦθα. Πέτρα καὶ χῶμα οὐδαμοῦ φαίνεται.

Ἵδατα ψυχρὰ καὶ διαυγέστατα, κατέρχονται ἀπὸ τὰς ὑπωρείας τῶν δύο ὀρέων κελαρύζοντά διὰ μέσου πυκνοτάτων δένδρων καὶ παχυτάτης χλόης· πηγαῖ κατὰ χιλιάδας ἀναβλύζουν. Ὅλα συρρέουν εἰς τὸν βαθὺν Πηνεῖον, ὁ ὁποῖος ἡρέμα ὡς ἔλαιον κυλίνει τὰ νερά του διὰ μέσου τῆς θαυμασίας ταύτης κοιλάδος καὶ βραίνει μεγαλοπρεπῶς πρὸς τὸν Θερμαϊκόν.

Παρὰ τὰς δροσερὰς ταύτας πηγὰς καὶ ὑπὸ παχεῖαν σκιὰν πλατάνων καταπαύομεν τὴν δίψαν μας μετ' εὐχαριστήσεως ἐξαιρετικῆς· ἀπὸ τὰ πυκνὰ φυλλώματα τῶν δένδρων τὰ ποικιλόφωνα ἄσματα τῶν ἀηδόνων, τῶν κοσσύφων καὶ ἄλλων ῥοδικῶν πτηνῶν καταθέλγουν τὴν ἀκοὴν ἡμῶν· τὸ λεπτὸν ἄρωμα τῆς γύρω φύσεως μᾶς τέρπει.

‘Οποία πανήγυρις τῆς φύσεως ἐνταῦθα! ‘Οποία ἀπόλαυσις τῶν δημιουργημάτων τοῦ Θεοῦ!

Τὰ Τέμπη εἶναι ἀληθῶς μία τῶν ὠραιοτάτων τοποθεσιῶν τῆς γῆς!

‘Η καλλονὴ καὶ ἡ μεγαλοπρέπεια τῶν Τεμπῶν εἶναι ἀπερίγραπτος!

Κατὰ Α. Σακελλαρίου ¹⁾
‘Εκλογαί-Διασκευὴ Χ. Δ.

82. Ο ΓΕΡΟΒΟΣΚΟΣ

ὅσα χρόνια
[πέρασα
κι' ἄσπρισσα καὶ
[γέρασα
πάνω στὰ ψη-
[λώματα,
βόσκοντας τὰ
[πρόβατα!

Τὶς κορφὲς ἐ-
[πάτησα

καὶ νυχτοπερπάτησα
καὶ σὲ δένδρα γέρικα
εἶδα κ' εἶδα ἀγερικά.

Σὲ ψηλὲς ἀνηφοριῆς
σάν κοτσύφι ἐχύθηκα,
κ' ἔπεσα σὲ ρεματιές,
καὶ λαγοκοιμήθηκα.

Πάνω στὴν κοπότα μου
— φορεσιὰ καὶ στρῶμα μου —

¹⁾ Βιβλιογραφία: Αἰλιαδός: «Ποικίλη Ἱστορία Γ.». Μ. Βρατσάνος:
«Ἡ κοιλάς τῶν Τεμπῶν». Χ. Παπαμαῦρκος: «Τὰ Τέμπη»

είδα όνειράτα, γυρτός,
ξυπνητός και κοιμιστός.

Σ' αίτοράχη έσκάλωσα,
μέ τó λύκο έμόλωσα
κι' άναψα τρανές φωτιές
σέ τετράψηλες κορφές.

Είδα τ' όστρι στό βουλό,
πού τó λένε αύγερινό
και στήν καθαρή βραδυά
χόρτασα τήν ξαστεριά.

Μύρμηγκα δέ ζήμιωσα
κι' άνθρωπο δέ θύμωσα.
Πήρα τά μικρά τ' άρνιά,
σάν παιδιά στήν άγκαλιά.

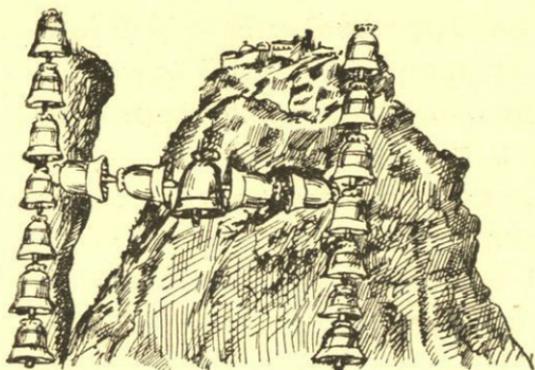
Μιάν ζώην έπέρασα
κ' είπ' όεός και Θγέρασα,
και τó χιόνι τó πολύ
μούπεσε στήν κεφαλή.

"Αίντε, προβατάκια μου,
περπατάτε, άρνάκια μου,
πάμετε σιγά - σιγά
και μάς πήρεν ή βραδυά.

Ζ. ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ

83. ΕΙΣ ΤΑ ΜΕΤΕΩΡΑ

το Μάϊος τοῦ ἔτους 1879, ὅταν, διὰ πρώτην φοράν, ἐπήγαινα νὰ ἐπισκεφθῶ τοὺς θαυμασίους βράχους τῆς Καλαμπάκας, ὅπου φιλόθρησκοι ἄνθρωποι ἔστησαν, πρὸ πεντακοσίων

καὶ πλέον ἐτῶν, τὰς ἱεράς των φωλεάς, ἀφοῦ ἐχωρίσθησαν ἀπὸ τὸν κόσμον καὶ ἀπὸ τὰ μεγάλα ἀξιώματα, τὰ ὅποια εἶχον εἰς αὐτόν.

Ἡμεθα πλειότεροι ἀπὸ δέκα πρόσωπα, με ἀρχηγόν μας τὸν μητροπολίτην Λαρίσης καὶ εἶχομεν σκοπὸν νὰ περάσωμεν μίαν νύκτα ἐπάνω εἰς τὸν μεγαλοπρεπέστερον καὶ φοβερώτερον βράχον, ποὺ ἔχει πλάσει ἡ φύσις εἰς τὸν κόσμον. Φαίνεται ὁ βράχος οὔτε γίγας τῶν γιγάντων ἀνάμεσα εἰς τοὺς ἄλλους γιγάντας ἀδελφούς του, οἱ ὅποιοι σχηματίζουν ἓνα ὄνειρῶδες βραχοσύμπλεγμα, τὰ «Μετέωρα».

Ὁ βράχος αὐτὸς φέρει ἐπὶ τῆς κορυφῆς του τὴν μονὴν τῆς Μεταμορφώσεως, ἡ ὁποία μόνη ἐξ ὄλων τῶν ἄλλων εἰκοσιτεσσάρων μοναστηρίων, τὰ ὅποια εὕρισκοντο ἄλλοτε ἐκεῖ, ὀνομάζεται «Μετέωρα».

* * *

Πρὶν φθάσωμεν εἰς τὴν ρίζαν τοῦ βράχου, βαδίζοντες ἀνάμεσα εἰς ἐκεῖνον τὸν βραχόκοσμον, πρὶν

ἴδω τὸ φοβερὸν ὕψος του, πρὶν ἴδω τὸ δίχτυ, τὸ καρβόσχοινον, ποὺ τὸ κρατεῖ, καὶ τὴν ἀνεμόσκαλα, ποὺ ἔχει ἑκατὸν καὶ πλείοτερα σκαλοπάτια, μοῦ ἐφαίνετο παιγνιδάκι ἢ ἀνάβασις· ἀλλ' ὅταν ἐφθάσαμεν ἐκεῖ καὶ περιειργάσθην ὅλα αὐτά, μὲ κατέλαβε λιποψυχία.

Καὶ δὲν εἶναι μόνον τὸ ὕψος, ποὺ προξενεῖ φόβον, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀγριωτάτη ὄψις τῆς φύσεως. "Ὅλα ἐκεῖ εἶναι σκυθρωπὰ καὶ φοβερά. Τίποτε δὲν γελά. Ἀγριωτέρα φύσις δὲν ὑπάρχει εἰς τὸν κόσμον. Τὸ ἔδαφος ἀνωμαλώτατον. Πελώριοι βράχοι, ἀπὸ τὸν μεγαλύτερον, τοῦ ὁποίου ἡ κορυφή ὑψώνεται ἀποτόμως 230 καὶ πλέον μέτρα ἀπὸ τὴν ρίζαν του, ἕως τὸν μικρότερον. Ἀληθινὸν δάσος ἀπὸ βράχους! Μόλις ὀλίγος οὐρανός, καὶ αὐτὸς γεμάτος ἀπὸ ὄρνεα, ποὺ ἔχουν ἐκεῖ γύρω τὰς φωλεὰς των, εἰς τὰ κοιλώματα τῶν βράχων.

Εἶχομεν μαζευθῆ ὅλοι οἱ λαϊκοὶ τῆς συνοδείας κάτω ἀπὸ τὸν βράχον τῶν Μετεώρων καὶ ἀνεμένομεν τὸν Μητροπολίτην, ὁ ὁποῖος εἶχε καταβῆ ἀπὸ τὸ ἄλογόν του μακρὰν, καὶ τώρα ἀνέβαινε μὲ ὅλα τὰ γηρατεῖα του τὸ ἀνηφορικὸν μονοπάτι, ὑποβασταζόμενος ἀπὸ τὸν διάκονο του εἰς κάθε ἀνωμαλίαν τοῦ ἐδάφους.

Τὸ δίχτυ ἦτο κατὰ γῆς, καὶ οἱ καλόγηροι, ποὺ θὰ ἐγύριζαν τὴν ἀνέμην ἦσαν τοποθετημένοι καθεὶς εἰς τὴν θέσιν του· ἄλλο δὲν ἔλειπε παρὰ νὰ φθάσῃ ὁ Σεβασμιώτατος, διὰ ν' ἀρχίσῃ ἡ ἀνέμη νὰ γυρίζῃ καὶ νὰ τρίξῃ, τὸ σχοινὶ νὰ μαζεύεται, καὶ νὰ ἀνέρχεται τὸ δίχτυ πρὸς τὰ ἐπάνω, περικλεῖον μέσα του μίαν ζωὴν ἐτοιμὴν νὰ χαθῇ, ἂν κοπῆ τὸ σχοινὶ ἢ χαλαρωθῇ ἢ ἀνέμη.

* * *

Ἐπὶ τέλους ἦλθε καὶ ὁ Μητροπολίτης. Ἡ καρδία μου ἤρχισε νὰ κτυπᾷ τικ - τὰκ μὲ πολλήν βίαν, οἱ πόδες μου ἔτρεμον, ὡσάν νὰ εἶχε γίνει τὸ σῶμα μου δέκα φορές βαρύτερον, καὶ προσεπάθησα νὰ παραμερίσω, νὰ κρυφθῶ, νὰ ἐξαφανισθῶ, μὴ τυχὸν διατάξῃ ὁ Μητροπολίτης νὰ εἰσέλθω πρῶτος ἐγὼ εἰς τὸ δίκτυ· διότι εἶχον μάθει, ὅτι, κατὰ τὴν ἀνάβασιν εἰς τὰ Μετέωρα, ἀναβαίνουν πρῶτοι οἱ μικρότεροι κατὰ τὴν ἡλικίαν καὶ ἔπειτα οἱ μεγαλύτεροι· καὶ ὁ λόγος δὲν εἶναι μόνον ὁ φόβος, ἀλλὰ καὶ τὸ περίεργον θέαμα τῆς ἀναβάσεως, τὸ ὁποῖον ἀπολαμβάνουν οἱ μένοντες τελευταῖοι.

Ἄλλ' ἔπαθα ὅ,τι ἀκριβῶς ἐφοβούμην. Ἐκεῖ, ποὺ εὕρισκόμεν παραμερισμένους, προσπαθῶν νὰ μὴ φαίνωμαι, ἀκούω τὴν φωνὴν τοῦ Σεβασμιωτάτου:

— Ἐμπρός! μέσα ὁ νεώτερος!

* * *

Μὲ κατέλαβε ρίγος. Ν' ἀρνηθῶ; Ἡ φιλοτιμία μου δὲν τὸ ἐπέτρεπε. Τί νὰ κάμω; Ὁλη ἡ συνοδεία εἶχε προσηλωμένα ἐπάνω μου τὰ μάτια. Τέλος ἔκαμα τὴν ἀνάγκην φιλοτιμίαν, ἐπροχώρησα ὀλίγα βήματα καὶ μὲ μάτια κλεισμένα ἐκάθισα μέσα εἰς τὸ δίκτυ ὠχρὸς, ἄφρωνος. Δυστυχία μου!

Ὅλον τὸ αἷμα μου ἐκείνην τὴν στιγμὴν εἶχε μαζευθῆ εἰς τὴν καρδίαν μου· ἡ φωνὴ μου εἶχε πνιγῆ μέσα εἰς τὰ στήθη μου. Ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν ἀνέμενον νὰ συρθῶ πρὸς τὰ ἐπάνω.

Μετ' ὀλίγον τὸ σχοινὶ ἐσύρθη ἀποτόμως· ἤσθάνθη ἓνα βίαιον κλονισμόν καὶ εὐρέθη μετέωρος εἰς τὸ κενόν. Ἡ ἀνάβασις εἶχεν ἀρχίσει! Μοῦ ἐφάνη πρὸς

στιγμήν, ὅτι εἶχον ἀποθάνει καὶ ὅτι, ἐγκαταλείψας τὸ γήϊνον σαρκίον μου, ἀνηρχόμεν πρὸς τοὺς οὐρανοὺς μὲ τὴν κλίμακα τοῦ Ἰακώβ. "Ὅσον ἀνέβαινον, τόσον ἤκουον καθαρώτερα τὸ ἀδιάκοπον τρίξιμον τῆς ἀνέμης καὶ τὰς ὀμιλίαις τῶν στρεφόντων αὐτὴν καλογήρων· ἤκουον ἀκόμη καὶ τοὺς συντρόφους μου εἰς τὴν ρίζαν τοῦ βράχου, οἱ ὅποιοι ὠμίλουν δι' ἐμὲ καὶ μοῦ ἐφαίνετο, ὡς νὰ μοῦ ἔφαλλον τὸν ἐπικήδειον.

Ἴσως νὰ μὲ ἤλεγχον, διότι δὲν ἔλεγα κανένα τραγουδάκι κατὰ τὴν ἀνοδὸν μου, διὰ νὰ τοὺς διασκεδάσω περισσότερο.

* * *

Ἡ ἀνέμη ἐξηκολούθει νὰ τρίζει, τὸ σχοινὶ νὰ μαζεύεται, τὸ δίχτυ διαρκῶς ν' ἀναβαίνει, ἀναβιβάζον συγχρόνως καὶ ἐμὲ, συμμαζευμένον ἐντὸς αὐτοῦ, «ὡσὰν ψάρι στὴν ἀπόχη». Ὁ κίνδυνος καθίστατο ὄλονέν ἀποτρόπαιος. "Ερριπτον τὰ βλέμματά μου πρὸς τὰ κάτω καὶ τὸ θέαμα τῆς ἀβύσσου μὲ ἔκαμνε νὰ ζαλιζωμαι καὶ νὰ λιποψυχῶ. "Ἐστρεψα τότε τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ ἐπάνω· ἄλλ' ἀντίκρυσσα τὸ ξεφτισμένο ἐδῶ κι' ἐκεῖ σχοινί, ποῦ μ' ἔσυρε. Καὶ πρὸς παρηγορίαν καὶ ἐμψύχωσίν μου, μοῦ ἦλθε τότε εἰς τὸν νοῦν σχετικὸς διάλογος, τὸν ὅποιον εἶχον κάμει ἄλλοτε μὲ ἓνα καλόγηρον τῶν Μετεώρων εἰς τὰ Τρίκκαλα:

— «Καὶ πότε ἀλλάζετε τὸ σχοινί ;» τὸν εἶχον ἐρωτήσει.

— «Μά..., ὅταν κόβεται!» μοῦ εἶχεν ἀπαντήσει ἀπαθῆς.

Θεὲ καὶ Κύριε! Δὲν θέλεις νὰ ἦλθεν ἡ ὥρα ν' ἀλλαχθῆ τὴν τῶρα τὸ κατηραμένον σχοινί!" Ἐκλεια τὰ μάτια.

τὰ τρέμοντα χεῖλη μου ἤρχισαν νὰ ψιθυρίζουν μικρὰν προσευχήν.

Ἔνας αἰὼν τρόμου καὶ ἀγωνίας, διαρκῶς ἐπιτεινομένης, ἐπέρασεν ἀκόμη· ζάλη μὲ εἶχε καταλάβει, τὰ δὲ χεῖλη μου ἀσυναισθήτως πλέον ἐξηκολούθουν νὰ συλλαβίζουν τὰς λέξεις τῆς προσευχῆς, ὅτε ἔξαφνα τράπ! συγκρούομαι ἐκ τῶν κάτωθεν μ' ἓνα σκληρότατον σῶμα. Ἀνοιγώ τοὺς ὀφθαλμούς μου καὶ βλέπω, ὅτι ἤμην εἰς ἔδαφος στερεόν, ἐπάνω εἰς τὸν βράχον τῆς Μονῆς.

Βαθὺς ἀναστεναγμὸς ἀνακουφίσεως ἐξῆλθεν ἀπὸ τὰ στήθη μου, ἐνῶ πέντε - ἕξ καλόγηροι ἔσπευδον νὰ μὲ ἀπαλλάξουν ἀπὸ τὰ σχοινιά.

ΧΡ. ΧΡΙΣΤΟΒΑΣΙΑΝΗΣ

Ἐκλογαὶ Δ.Χ.

84. ΕΣΠΕΡΙΝΟΣ

Στὸ ρημαγμένο παρεκκλήσι,
τῆς Ἀνοιξῆς τὸ θεῖο καντῆλι
εἰκόνες ἔχει ζωγραφίσει
μὲ τ' ἀγριολούλουδα τ' Ἀπρίλη.

Ὁ ἥλιος, γέρνοντας στὴ δύση,
μπροστὰ τοῦ Ἱεροῦ τὴν Πύλη,
μπαίνει δειλὰ νὰ προσκυνήση
κι' ἀνάφτει ὑπέρλαμπρο καντῆλι.

* * *

Σκορπάει γλυκεῖα μοσκοβολιά
δάφνη στὸν τοῖχο ριζωμένη
— θυμίαμα, ποὺ καίει ἡ Πίστις —
Καὶ μιὰ χελιδονοφωλιά,
ψηλὰ στὸν Νάρθηκα χτισμένη,
ψάλλει τὸ: «Δόξα ἐν Ὑψίστοις!»

Γ. ΔΡΟΣΙΝΗΣ

85. Ο ΚΑΛΟΓΗΡΟΣ

ψηλά σ' ένα βουνό, ἀ-
[πόμερο λησμονημένο,
'Ασπρίζει ἔρμο, φτωχικό,
[μικρὸ μοναστηράκι,
Σκαρφαλωμένο στὴν
[πλαγιά, στὸ βράχο
[κρεμασμένο.

Λές, πὼς θὰ πέση τὸ
[μικρὸ παλιό του ἐκκλη-
[σιδάκι.

"Ολοι οἱ ἀνέμοι τὸ χτυποῦν στὶς στοιχειωμένες ὥρες
Βαριά βογγοῦν στὴ στέγη του οἱ νύχτες τοῦ χειμῶνα
Καίει γυμνά ξερόκλαδα, ποὺ δέρνονται στὶς μπόρες,
Στὴν ἄγρια κείνη ἔρημιὰ τὸν συντροφεύουν μόνα.

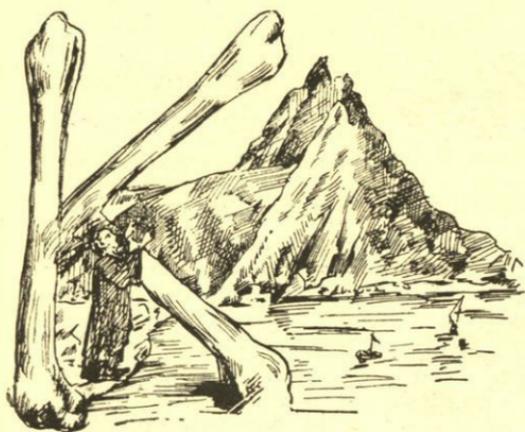
Ποιοὶ λογισμοὶ τὸν ἔφεραν στὴν ἔρημιὰ ἐκείνη,
γιὰ ν᾿άβρη τὴν ὑπερκόσμια, ποὺ πόθησε γαλήνη;
Πρὶν βγῆ ὁ ἥλιος, ὀρθρινὴ ἀκούγεται ἡ καμπάνα,
Σὰν μύνημα τῆς προσευχῆς γιὰ τοῦ Χριστοῦ τὴ
[Μάνα.

Κι' ὁ μοναχὸς προσεύχεται· καὶ τ' "Αγια,σὰν σηκῶνη,
"Ετσι, καθὼς στὸν οὐρανὸ τὰ μάτια του σπυλώνει,
Λές, πὼς ἀγγέλοι τοῦ μιλοῦν καὶ γίνεται ὠραῖος,
[ὅπως ὁ Ναζωραῖος!

*

86. Ο ΑΘΩΣ

ρυσταλλωμένε "Α-
[θωνα! τὸ ὕψος σου
[θαυμάζω,
καὶ βλέπων σε τὴν
[δεξιὰν τοῦ Πλά-
[στου σου δοξάζω.
Τὸ φῶς λαμβάνει
[τοῦρανοῦ ἢ κορυφή
[σου πρώτη,

καὶ εἰς τοῦ "Αδου φθάνουσιν οἱ πόδες σου τὰ σκότη.

Διάδημ' ἀδαμάντινον τὴν κορυφήν σου στέφει,
τὰ δάση ἔχεις ζώνην σου καὶ κόμην σου τὰ νέφη·
ἢ ἀστραπή τὸ βλέμμα σου, ὁ χεῖμαρρος φωνή σου.
καὶ ὁ ἀνεμοστρόβιλος ἢ βροντερὰ πνοή σου.

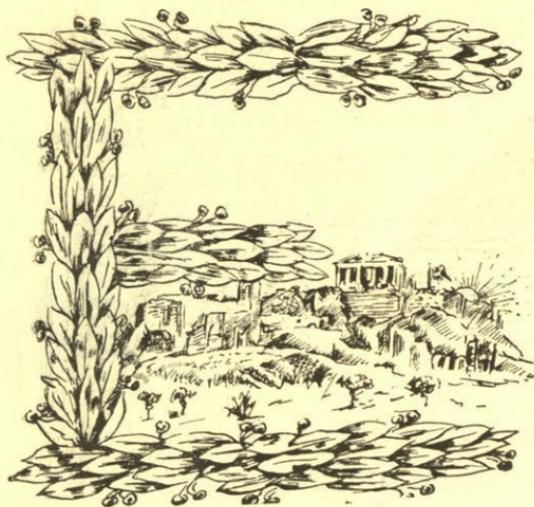
Καθὼς ὁ πρῶτος ἄνθρωπος τῆς φύσεως ἀρχαῖος
σὺ πρῶτος ἔλαβες ζωήν, καὶ θέλεις τελευταῖος
προσφέρει τὸν αὐχένα σου στὸν αἰμοβόρον χρόνον.
Νὰ τρέχη βλέπεις ὑπὸ σὲ ἢ κόνις τῶν αἰώνων.

Κατακλυσμός δὲν ἔλουσε τὸ μέγα μέτωπόν σου.
Ἄσπάζεται ἢ θάλασσα τὰς ἄκρας τῶν ποδῶν σου.
Ἦ φύσις! τόσα τέκνα σου, χωρὶς ψυχὴν κ' αἰσθήσεις
αἰῶνας ζῶσι, καθὼς σύ, ὦ αἰωνία φύσις!

ΠΑΝ. ΣΟΥΤΣΟΣ

87. Η ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ ΚΑΙ Η ΠΟΛΥΧΙΛΙΕΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑ ΑΥΤΗΣ

Ἴναι ἡ σημαντικώ-
τέρα τῶν Ἑλληνι-
κῶν ἀκροπόλεων ἡ
Ἀκρόπολις τῶν Ἀ-
θηνῶν. Διὰ τοῦτο,
ὅταν λέγωμεν ἀ-
πλῶς «Ἀκρόπολις»,
αὐτὴν ἐννοοῦμεν.

Ἡ Ἀκρόπολις τῶν
Ἀθηνῶν εἶναι βρά-
χος κρημνώδης καὶ
ἀπότομος πρὸς Μ.

τῆς πόλεως, ὕψος 160 μ. ὑπὲρ τὴν θάλασσαν, 70
δὲ ὑπὲρ τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν. Ἔχει μῆκος 300
μ. καὶ πλάτος 130 μ. σχῆμα δὲ ἔλλειψοειδὲς ἀκανό-
νιστον.

Εἰς οὐδὲν ἄλλο μέρος τοῦ κόσμου συνειργάσθησαν
τόσον ἐπιτυχῶς Φύσις καὶ Τέχνη, ὅσον ἐπὶ τῆς Ἀ-
κροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν. Ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ τούτου Βρά-
χου συνεκέντρωσαν οἱ αἰῶνες μνημεῖα δόξης καὶ
τέχνης τόσα, τὰ ὁποῖα, καὶ μόνα, θὰ ἦσαν ἱκανὰ νὰ
διαφωτίσουν τὸν πεπολιτισμένον κόσμον καὶ νὰ
καταδείξουν τὸ μεγαλεῖον τῆς δόξης καὶ τοῦ πολι-
τισμοῦ τῶν ἀρχαίων προγόνων ἡμῶν.

Ὁ ἔνδοξος Βράχος τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθη-
νῶν κατῳικήθη ἀπὸ πολλῶν χιλιετηρίδων π. Χ. ὑπὸ

τοῦ Ἐρεχθέως καὶ τοῦ Κέκροπος, ὑπὸ τοῦ Πανδίωνος, ὑπὸ τοῦ Αἰγέως καὶ τοῦ Θησέως.

Κατὰ τοὺς παναρχαίους ἐκείνους χρόνους— ὅτε ὁ Βράχος ἦτο καὶ ἡ Πόλις— ὠχυρώθη μὲ τὰ αἰωνόβια ὀχυρωματικὰ ἔργα τῆς Κυκλωπείας οἰκοδομικῆς. Οἱ κάτοικοι δὲν ἔπαυσαν νὰ ἰσοπεδώνουν τὸν Βράχον, νὰ τὸν ἐνισχύουν διὰ τειχῶν, νὰ ἐγείρουν νέα ἀνάκτορα καὶ ἱερά, νὰ διακοσμοῦν τὰ τεῖχη καὶ νὰ ὑψώσουν μαρμάρινα ἀγάλματα.

* * *

Οὕτω, διαρκῶς ἀνακαινιζόμενος καὶ πάντοτε καλλωπιζόμενος ὁ Βράχος τῆς Ἀκροπόλεως, ἔπαυσε βαθμηδὸν νὰ χρησιμοποιοῖται ὡς κατοικία βασιλέων καὶ πολιτῶν. Ἔμεινεν ἡ « Ἀκρόπολις τῆς πόλεως τῶν Ἀθηναίων καὶ κατοικία τῶν Θεῶν. »

Ἀνηγέρθη τότε ὁ Ἐκατόμπεδος (100 ποδῶν ναὸς) καὶ τὸ Ἐρεχθεῖον· ἤρχισε δὲ ν' ἀνεγείρεται καὶ ὁ Παρθενών. Καὶ ἡ Ἀκρόπολις ὅλη, ἀντὶ ἀποκλειστικοῦ φρουρίου, ἔγινεν ὠχυρωμένον τέμενος ἀφιερωμένον εἰς τὴν Ἀθηναῖν.

Πολὺ πρὸ τῶν Περσικῶν πολέμων ἡ Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηναίων εἶχεν ἀποβῆ ἀξιόλογον μνημεῖον τέχνης καὶ πολιτισμοῦ καὶ πάσης προόδου. Τὸ μνημεῖον τοῦτο ἔθεωρεῖτο ἔκτοτε ἀθάνατον καὶ εἶχεν ἐπισύρει τὸν φθόνον τῶν ἰσχυρῶν τῆς Γῆς.

Ὁ κραταῖος μονάρχης τῆς Ἀσίας ἐπέδραμε μὲ ἀπειραρίθμους στρατιάς κατὰ τῆς μικρᾶς Ἑλλάδος.

Οἱ Πέρσαι τῷ 480 π. Χ. παρέδωκαν τὰ πάντα εἰς τὸ πῦρ καὶ τὴν καταστροφὴν καὶ ἀνέκοψαν πᾶσαν

πρόοδον· κατέκαυσαν τὰ ἱερά· ἐβεβήλωσαν τοὺς βωμοὺς· συνέτριψαν ἀμυθῆτου πλοῦτου ἀφιερώματα καὶ ἠφάνισαν τὴν ἐργασίαν τόσων αἰώνων.

* * *

Ἄλλ' οἱ ἀθάνατοι πρόγονοι ἡμῶν ἐπίστευσαν εἰς τὸν θρῦλον, ὅτι ἡ ἱερά ἐλαία τῆς Ἀκροπόλεως — τὴν ὁποῖαν κατέκαυσαν οἱ βάρβαροι — ἀνεβλάστησε κατὰ τὴν ἰδίαν νύκτα.

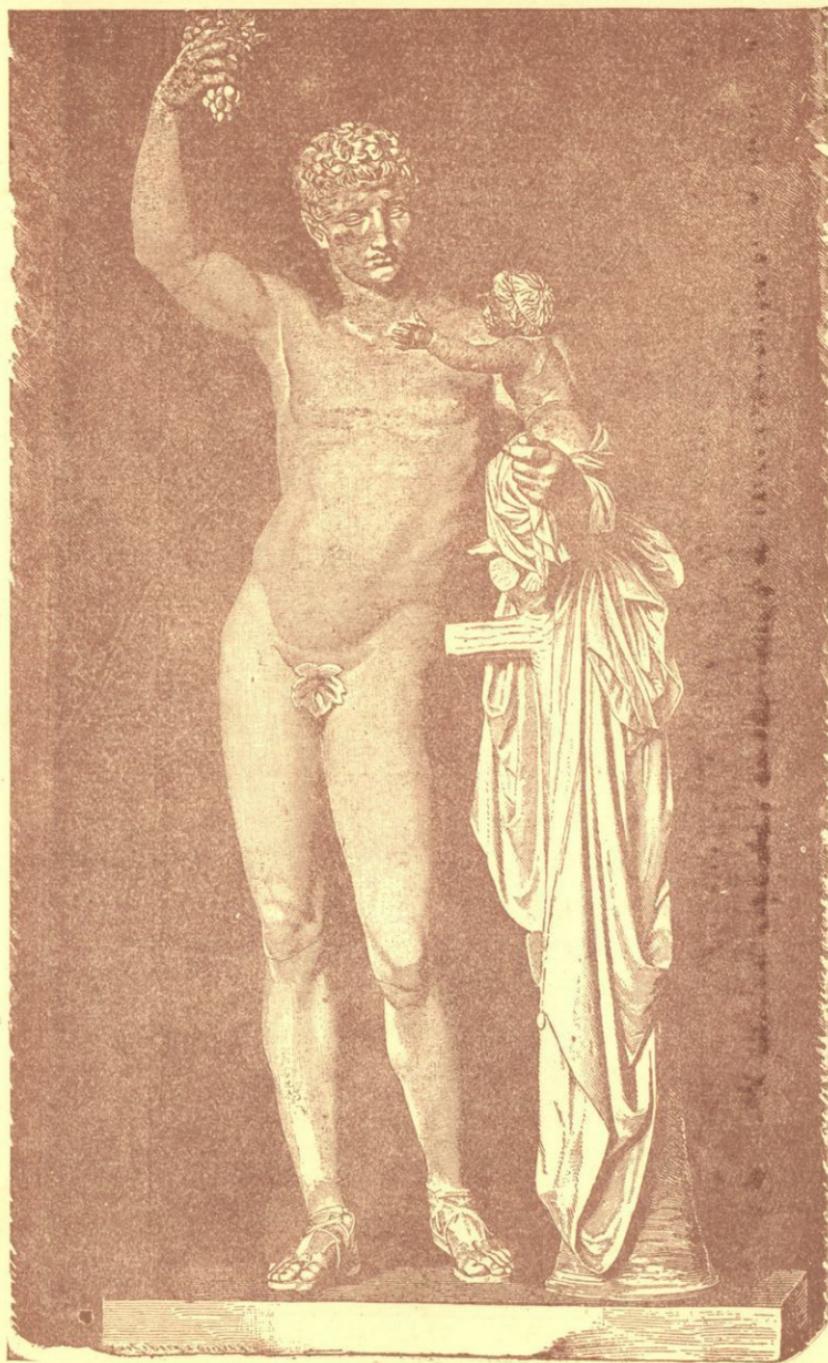
Ἐλεύθεροι οἱ πρόγονοι καὶ ὑπερήφανοι ἐκ τῶν ἐθνικῶν θριάμβων, ἐπεδόθησαν μετὰ σπουδῆς εἰς τὴν ἀναδημιουργίαν. Ὁ Θεμιστοκλῆς καὶ ὁ Κίμων ἀνωκοδόμησαν τὰ τείχη τῆς Ἀκροπόλεως καὶ ἐφρόντισαν διὰ τὸν ἐξωραϊσμόν αὐτῆς.

Ἄνεφάνη τότε ὁ Περικλῆς. Καὶ ἤρκεσε μία τριακονταετία — ἡ ἔνδοξος τριακονταετία τοῦ Περικλέους — διὰ νὰ ἀνεγερθοῦν αἱ Ἀθῆναι ἐκ τῶν ἐρειπίων καὶ τῆς τέφρας, τὰ ὁποῖα ἀφῆκεν ἡ Περσικὴ εἰσβολή.

Καὶ ἀνωκοδομήθη πλήρης χάριτος καὶ αἴγλης ἡ νέα πόλις κατὰ τὸν χρυσοῦν ἐκεῖνον αἰῶνα τῆς τέχνης.

Ὁ παντοδύναμος Περικλῆς εἶχεν εἰς χεῖρας τοῦ τὸν δημόσιον πλοῦτον καὶ τοὺς φόρους τῶν συμμαχίδων πόλεων. Ἐσκέφθη, ὅτι τοὺς πολεμικοὺς θριάμβους ἔπρεπε ν' ἀκολουθήσουν θριάμβοι τοῦ πνεύματος καὶ τῆς τέχνης καὶ εὐπορία τοῦ λαοῦ.

Συνεκέντρωσε λοιπὸν ὁ Περικλῆς ὀλόκληρον στρατιὰν καλλιτεχνῶν ὑπὸ τὸν θεόπνευστον γλύπτην Φειδίαν καὶ τοὺς ἀρχιτέκτονας Ἴκτινον καὶ Καλλικράτην καὶ ἐνέπνευσεν εἰς αὐτοὺς τὴν ἀμιλλαν τῆς τιμῆς καὶ τῆς δόξης. Καί, δαπανῶν ἀφειδῶς, ἐπεδόθη εἰς τὸν καλλωπισμὸν καὶ τὴν καταχρύσωσιν τῆς Ἀκροπόλεως.

Εξ. 1307
Φολ. 16-17

Ο Έρμης του Πραξιτέλους (Συμπλήρωσις SCHAPER).

Εικ. 14η
Φύλ. 16-17

Ἡ Νίκη.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Οί καλλιτέχναι ἀφωσιώθησαν εἰς τὸ ἔργον των μετὰ φανατισμοῦ καί, ὡς νὰ ἀπετέλουν κάτι τὸ ἐνιαῖον, προσεπάθουν νὰ ὑπερβοῦν διὰ τῆς τέχνης των τὴν δημιουργίαν καὶ τὴν φύσιν.

ὅτε ἐκτίσθη ἐκ μαρμάρου τῆς Πεντέλης ὁ νέος Παρθενὼν καὶ ἐστήθη ἐντὸς αὐτοῦ τὸ δεκάπηχυ χρυσελεφάντινον ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς Παρθένου.

Τότε ἐστήθη εἰς τὸ ὑψηλότερον μέρος τῆς Ἀκροπόλεως τὸ κολοσσιαῖον ὀρειχάλκινον ἄγαλμα τῆς Προμάχου Ἀθηνᾶς, ἔργον τοῦ Φειδίου. Ἡ περικεφαλαία καὶ ἡ χρυσῆ αἰχμὴ τοῦ δόρατος τῆς Θεᾶς ἦσαν ὄρατὰ καὶ ἀπὸ τὸ Σούνιον.

Τότε ἐκτίσθησαν τὰ Προπύλαια καὶ ὁ ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς Νίκης.

Τὰ καλλιτεχνικὰ ἔργα τῆς Ἀκροπόλεως καὶ τότε, ὅτε ἐγίνοντο, διήγειρον τὴν ἐκπληξιν καὶ τὸν θαυμασμόν τῶν συγχρόνων των. Τόση δὲ ἦτο ἡ πληθὺς τῶν ἀγαλμάτων καὶ τῶν ἄλλων ἀναθημάτων, τὰ ὁποῖα ἀφιερώθησαν εἰς τὸ τέμενος τοῦτο τῆς Θρησκείας καὶ τῆς Τέχνης, ὥστε ὁ Πλούταρχος ἔλεγεν, ὅτι ἡ Ἀκρόπολις ὅλη ἀπετέλει τρόπον τινὰ ἓν ἄγαλμα.

* * *

Διὰ πολλῶν περιπετειῶν διῆλθεν ἡ Ἀκρόπολις, ἀκολουθοῦσα κατὰ τοῦτο τὴν τύχην τῆς πόλεως καὶ τὴν φορὰν τῶν αἰώνων.

Ὁ Πελοποννησιακὸς πόλεμος ἐπέφερε φοβερὰν καταστροφὴν εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα· οἱ δὲ Ἀθηναῖοι δὲν κατώρθωσαν ν' ἀνακτήσουν τὴν προτέραν των δύναμιν, ἄν καὶ πολὺ ἠγωνίσθησαν πρὸς τοῦτο. Μετὰ δὲ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ Φιλίππου καὶ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἀπώλεσαν τὴν ἀνεξαρτησίαν των.

Παρ' ὅλα ταῦτα, τὸ χρονικὸν διάστημα μέχρι τοῦ Χριστιανισμοῦ δὲν ἐπέρασεν ἄγονον διὰ τὸν καλλωπισμὸν τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Ἀκροπόλεως. Καὶ οἱ ἴδιοι οἱ Ἀθηναῖοι καὶ πολλοὶ ξένοι ἡγεμόνες φίλοι των ἐξωραΐσαν τῆς Ἀθήνας καὶ ἔκαμον καὶ ὄχι μικροῦ λόγου ἄξια ἔργα ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως.

* * *

Κατὰ τοὺς Χριστιανικοὺς χρόνους, καὶ ἰδίᾳ κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς, ἐξ αἰτίας τοῦ ἀνταγωνισμοῦ μεταξὺ τῆς παλαιᾶς καὶ τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας, καὶ ἐξ αἰτίας τοῦ σφοδροῦ ζήλου τῶν νέων Χριστιανῶν, ἐπῆλθον σημαντικαὶ φθοραὶ εἰς τὰ παλαιότερα μνημεῖα τῆς τέχνης.

Εὐτυχῶς ὅμως τὰ οἰκοδομήματα τῆς Ἀκροπόλεως διέφυγον τὴν ἐπίδρασιν τοῦ φανατισμοῦ τῶν νέων Χριστιανῶν. Ὁ Παρθενῶν μετετρέπη ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ εἰς ναὸν τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ἀφιερῶθη εἰς τὴν Ὑπερτάτην τοῦ Θεοῦ σοφίαν.

Αἱ ἀνάγκαι τῆς νέας θρησκείας ἀπῆτουν ἀλλαγὰς καὶ μετατροπὰς. Μετετοπίσθη ἡ κυρία εἴσοδος, ἠνοίγησαν θύραι, ἐκτίσθησαν εἰκονοστάσια καὶ γυναικωνῖται, ἐφράχθησαν ἄλλα διαστήματα, καὶ πολλὰ ἀγάλματα συνετρίβησαν ἢ ἐφθάρησαν.

Αἱ μετατροπαὶ αὗται ἔβλαψαν ὄχι ὀλίγον τὸ καλλιτεχνικὸν ἀριστούργημα τοῦ Παρθενῶνος, οὐχ ἦττον ὅμως, δὲν κατέστρεψαν αὐτό. Αἱ μετόπαι, τὰ
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

αετώματα, ἢ ζωφόρος παρέμειναν. Παρὰ τὰς εἰκόνας τῶν νέων Ἀγίων ἴσταντο τὰ ἀγάλματα τῶν Παλαιῶν Θεῶν.

Βυζαντινοὶ Αὐτοκράτορες ἀνέβησαν μέχρι τοῦ Παρθενῶνος, ἀνέθηκαν τὰ ἐπινίκεια εἰς τὴν Παναγίαν καὶ περιέθαλψαν τὸ ἀριστούργημα τῶν αἰώνων. Καὶ τὸ σόνολον τοῦ ἀριστουργήματος διεφυλάχθη ἀπὸ ἀνεπανόρθωτον καταστροφῆν.

* * *

Ἦσθάνθη ἀκολουθῶς ἡ Ἀκρόπολις τὸ πέλμα τῶν Ρωμαίων, τῶν Φράγκων καὶ τῶν Καταλανῶν· καὶ φέρει βαθέως χαραγμένα τὰ ἴχνη τῆς διαβάσεως αὐτῶν.

Ἦκολούθησαν οἱ μαῦροι χρόνοι τῆς δουλείας, ὅτε ἡ Ἀκρόπολις ὑπέστη καταστροφὰς μεγαλυτέρας τῶν παλαιοτέρων.

Πλὴν ὅμως, τὰ ἐπ' αὐτῆς ἀριστουργήματα προεκάλεσαν ἀφ' ἑαυτῶν τὸ σέβας καὶ τὸν θαυμασμὸν τῶν ἀμαθῶν κατακτητῶν. Ἦ ἀνερμήνευτος ἐπιρροή, τὴν ὁποίαν ὑφίσταντο οἱ κατακτηταί, ἐγένετο ἀφορμὴ νὰ διαφύγη ἡ Ἀκρόπολις τελειωτικὴν φθοράν.

Ἄλλ' αἱ βόμβαι τοῦ Μοροζίνη ἐπέφερον ὀδυνηρὰς καταστροφὰς εἰς τὸ δημιούργημα τῆς μεγαλοφυΐας τοῦ Παρικλέους, τοῦ Ἰκτινοῦ καὶ τοῦ Φειδίου.

Ἦ δὲ ἐπονείδιστος ἐπιδρομὴ τοῦ Ἑλγίνου ἀπεγύμνωσε τὰ αετώματα τοῦ Παρθενῶνος, ἀπωρφάνισε τὰς Καρυάτιδας τοῦ Ἐρεχθείου καὶ κατέστρεψε τὴν ζωφόρον τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς Νίκης.

Τέλος τὴν 12ην Ἀπριλίου 1833, παρεδόθη ἐπισήμως ὑπὸ τοῦ τούρκου φρουράρχου Ὄσμάν ὁ Ἱερὸς Βράχος εἰς τὴν ἀναγεννηθεῖσαν ἑλευθέραν Ἑλλάδα καὶ

ἐκυμάτισεν ἡ κυανόλευκος ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων τῆς Ἀκροπόλεως.

Τὰ ἴχνη τῆς μακραίωνος τουρκικῆς κατοχῆς καὶ τῶν καταστροφῶν τοῦ πολέμου ἦσαν ἔκδηλα. Ἐδῶ συντρίμματα, ἐκεῖ ἐρείπια! Καὶ μεταξὺ τῶν ἀρχαίων οἰκοδομημάτων ἄθλιοι οἰκίσκοι.

Σήμερον, ἔπειτα ἀπὸ ἐνὸς αἰῶνος προσπαθείας, ἔπειτα ἀπὸ βελτιώσεις καὶ συμπληρώσεις τῶν κενῶν δι' ἐκμαγείων, ἔπειτα ἀπὸ πλείστας ἀναστυλώσεις, δυνάμεθα ὑπερηφάνως νὰ ἐπαναλάβωμεν τοὺς λόγους τοῦ Πλουτάρχου:

«Ἐκαστον ἔργον εἶναι κατὰ μὲν τὸ κάλλος ἀρχαῖον, κατὰ δὲ τὴν ἀκμὴν πρόσφατον καὶ νέον. Ἐπὶ πάντων τῶν ἔργων ἐπανθεῖ νεότης τις, τῆς ὁποίας ὁ χρόνος δὲν μετέβαλε τὴν ὄψιν, ὡσὰν τὰ ἔργα ταῦτα νὰ ἔχουν ἐντὸς των ἀειθαλὲς πνεῦμα καὶ ψυχὴν ἀγήρατον».

(Βιβλιογραφία: Μελέται Χ. Τσουντα-Α. Ἀρβανιτοπούλου-Α. Κυπαρίσση)
Σύνθεσις: Ἀπόδοσις Χ. Δ.

88. ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

Ὅταν ἐχθροὶ καὶ βάρβαροὶ μὲ βέλη καὶ μὲ τόξα
σ' ἀπόδιωξαν, ὦ Δόξα, ἀνέβηκες ἐκεῖ·
κι ἀθάνατη ἐμαρμάρωσες, καθὼς στὸ παραμῦθι,
ποὺ πέτρινη ἐκοιμήθη ἡ κόρη ἡ εὐγενική.

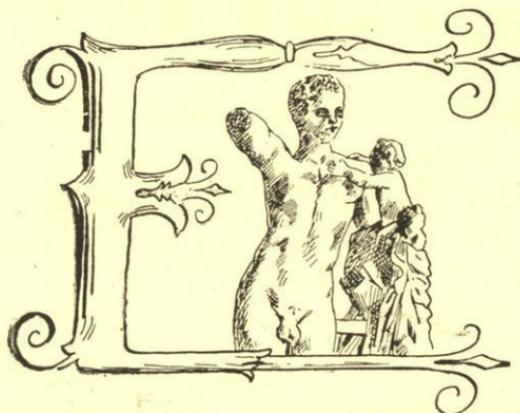
Ὁ βράχος ἀξιώθηκε προσκύνημα νὰ γίνη
κι ἀθάνατος νὰ μείνη στοῦ χρόνου τῆ βοή·
κ' ἐμπνέει μεγάλα ὄνειρατα κ' αἰσθήματα γενναῖα,
κ' ἐνώνει αὐτὸς τῆ νέα μὲ τὴν ἀρχαία ζωή.

Κι ὅλες οἱ σκόρπιες πέτρες του κ' οἱ μαρμαρένιοι στύλοι
γενῆκαν τόσα χεῖλη μὲ σάλπιγγος φωνή,
καὶ βροντερὰ σ' ἐκήρυξαν στὴ γῆ, στὴν οἰκουμένη,
ὦ Δόξα τιμημένη, ὦ Δόξα ἀληθινή!

Γ. ΠΟΛΕΜΗΣ

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ το Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

89. Ο ΕΡΜΗΣ ΤΟΥ ΠΡΑΞΙΤΕΛΟΥΣ

ἰς τὴν Ἥλειαν, καὶ μεταξὺ τῶν λόφων Ὀλύμπου καὶ Κρονίου καὶ τῶν ποταμῶν Ἀλφειοῦ καὶ Κλαδέου, ἐκτείνεται ἡ περιώνυμος κοιλάς Ὀλυμπία.

Ἐκεῖ ἐτελοῦντο τὰ Ὀλύμπια, οἱ περίφημοι ἀγῶνες τῆς ἀρχαιότητος. Ὠραιαὶ καὶ θαλαραὶ φυτεῖαι κοτίνων καὶ βωμοὶ περίκομποι καὶ ναοὶ μεγαλοπρεπεῖς καὶ ἄλλα ὠραῖα οἰκοδομήματα καὶ ἀγαλμάτων χιλιάδες κατεκόσμου καὶ ἐξωραΐζον τὴν καλλίχωρον Ἄλτιν, τὸ ἱερὸν ἐκεῖνο ἄλσος τῆς Ὀλυμπίας.

Παρὰ τὸν πανάρχαιον καὶ μεγαλοπρεπῆ ναὸν τοῦ Διός, ἐντὸς τοῦ ὁποῖου ἐφυλάσσετο τὸ ἐκ χρυσοῦ καὶ ἐλέφαντος ἀγαλμα τοῦ Θεοῦ, τὸ ἀριστούργημα ἐκεῖνο τῆς ἀρχαιότητος, ὑψοῦτο τὸ Ἡραῖον, ὁ ἀρχαιότερος ναὸς ἐξ ὄλων, ὅσοι εὐρέθησαν μέχρι σήμερον.

Πᾶς Ἕλληνα ἐθεώρει εὐτύχημα τῆς ζωῆς του νὰ ἴδῃ ἅπαξ τοῦλάχιστον τὰ ἱερά τεῦτα.

* * *

Ἐκεῖ, ἐντὸς τοῦ Ἡραίου, κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τοῦ 1874, εὐρέθη ὁ Ἑρμῆς τοῦ Πραξιτέλους, τὸ ἀθάνατον ἔργον τοῦ Ἀθηναίου καλλιτέχνου, τὸ τιμαλφές τοῦτο ἀνάθημα τῆς ἀρχαιότητος, τὸ κάλλιστον πάντων τῶν εὐρημάτων.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Ὁ Ἑρμῆς, ὁ πατρῷος Θεὸς τῶν Ἀρκάδων, φέρει εἰς τὴν ἀριστερὰν χεῖρα, πλησίον τοῦ ὤμου, τὸν μικρὸν ἀδελφὸν Διόνυσον, ὁ ὁποῖος ἐτιμᾶτο τὰ μέγιστα ἐν Ἰλιδι.

Οἱ ἀρχαιολόγοι βεβαιώνουν, ὅτι τὸ ἄγαλμα ἰδρύθη ἐπὶ τόπου, ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ Ἑραίου, μεταξὺ τῶν ἐτῶν 363 καὶ 343 π. Χ. καὶ ὅτι δὲν ἐκομίσθη ἄλλοθεν. Ὑποτίθεται δέ, ὅτι ἀνετέθη κατὰ τὸ 343 π. Χ. εἰς μνήμην κοινοῦ τινος ἀγῶνος τῶν Ἑλλείων καὶ τῶν Ἀρκάδων.

Τὸ ἄγαλμα εὐρέθη εἰς θέσιν πρηνῆ πρὸ τοῦ βάρους του, ὁπόθεν εἶχε καταπέσει· ἔχει κομμένην τὴν δεξιὰν χεῖρα καὶ τοὺς πόδας ἀπὸ τῶν γονάτων καὶ κάτω· διατηρεῖ ὅμως τὴν κεφαλὴν καὶ τὸ λοιπὸν σῶμα σχεδὸν παντελῶς ἀβλαβῆ. Τὰ ἐλλείποντα ἄκρα συνεπληρώθησαν διὰ γύψου.

* * *

Ὅτε ὁ Ἑρμῆς ἐξῆλθεν ἄρτιος ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ δημιουργοῦ του, ἐκράτει, πιθανώτατα, διὰ τῆς ἀνατεταμένης δεξιᾶς χειρὸς ὡραίαν σταφυλὴν· διὰ δὲ τῆς ἀριστερᾶς ἔφερε πλησίον τοῦ ὤμου τὸν μικρὸν ἀδελφὸν του Διόνυσον, πρὸς τὸν ὁποῖον μετὰ μειδιάματος ἐπεδείκνυε τὴν σταφυλὴν.

Ὁ Διόνυσος, ἔχων τὰ κάτω τοῦ σώματος περιβεβλημένα δι' ἱματίου, τὴν μὲν δεξιὰν ἐστήριζεν εἰς τὸν ὤμον τοῦ Ἑρμοῦ, τὴν δ' ἀριστερὰν — ἢ ὁποῖα λείπει — ἤπλωνεν ἀνοικτὴν καὶ ἐζήτει μετὰ πολλῆς ἐπιθυμίας νὰ ἀρπάσῃ τὴν σταφυλὴν.

Τὸ περίφημον ἄγαλμα τοῦ Ἑρμοῦ, κατεσκευασμένον ἐκ Παρίου λίθου, εἶναι ἔργον τοῦ δεξιωτάτου μαρμαρογλύπτου καὶ ἐπιφανεστάτου τεχνίτου τῆς
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

ἀρχαιότητος Πραξιτέλους, περὶ τοῦ ὁποίου ἔλεγον. οἱ ἀρχαῖοι, ὅτι: « ἀπέδωκε τελείως διὰ τῶν λιθίνων ἔργων τοῦ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς ».

Ὁ ἀνεκτίμητος οὗτος θησαυρὸς τῆς Χώρας μας εὐτυχῶς δὲν κατεστράφη ὑπὸ τῆς γῆς, ἐντὸς τῆς ὁποίας εἶχε χωσθῆ· φυλάσσεται δὲ ἤδη ἐντὸς τοῦ μουσείου τῆς Ὀλυμπίας.

* * *

Εἶναι ὁ Ἑρμῆς τοῦ Πραξιτέλου τὸ εὐλαβέστερον προσκύνημα τῶν φίλων τῆς τέχνης καὶ τοῦ ὠραίου πάσης πολιτισμένης χώρας. Μυριάδες ἐπισκεπτῶν τὸν ἀποθαυμάζουν διὰ τὴν ὠραιότητα, τὴν φυσικότητα καὶ τὴν χάριν αὐτοῦ.

Ὁ ἐπισκέπτης τοῦ Μουσείου καταλαμβάνεται ἀπὸ θάμβος καὶ ἔκπληξιν, ἅμα προσατενίσῃ τὸ θεσπέσιον ἄγαλμα, καὶ δυσκολεύεται νὰ πιστεύσῃ, ὅτι τοῦτο εἶναι ἔργον ἀνθρωπίνης χειρός.

Ὁ θεὸς ἀεικονίζεται εἰς φυσικὸν μέγεθος ὡς ἀνθηρὸς ἔφηβος, κάλλιστος τὴν μορφήν, πλήρης ζωῆς καὶ δυνάμεως.

Ἡ κεφαλὴ τοῦ Ἑρμοῦ παρέχει ἀπαράμιλλον τύπον νεανικοῦ κάλλους.

Τὸ κρανίον εἶναι ὑψηλὸν καὶ στρογγύλον· τὸ σαρκῶδες δέρμα τοῦ μετώπου κολποῦται δις καὶ σχηματίζει πτυχήν κατὰ τὸ μέσον· τὸ πρόσωπον εἶναι ῥοειδὲς καὶ λεπτύνεται βαθμηδὸν πρὸς τὰ κάτω· ἡ κόμη εἶναι βραχεῖα καὶ οὐλῆ· οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ θεοῦ εἶναι γοργοὶ καὶ ὠραῖοι καὶ περιστρέφονται ὑπὸ καμπύλων ὀφρῶν· ἡ δὲ ρίς εἶναι εὐθυτενῆς καὶ τὰ χεῖλη ἐπίμεστα.

Εἰς τὸν ὠραῖον τοῦτον τύπον τῆς ἀρχαίας Ἑλλη-

νικῆς κεφαλῆς ἔδωκεν ὁ Πραξιτέλης τὴν ἀπαράμιλλον ἔκφρασιν τῆς μορφῆς, τὴν θεικὴν ἡρεμίαν καὶ ἀγαθότητα καὶ τὴν γλυκεῖαν χάριν, ἣ ὁποῖα εἶναι διάχυτος καὶ πρὸ πάντων ἐκ τῶν ὠραιότατων ὀφθαλμῶν του καὶ ἐκ τοῦ σχεδὸν ἀοράτου μειδιάματος, τὸ ὁποῖον ἐπανθεῖ ἐπὶ τῶν χειλέων του.

Καὶ τὸ λοιπὸν σῶμα τοῦ Ἑρμοῦ, τὸ ὁποῖον εἶναι γυμνόν, δὲν ὑστερεῖ εἰς χάριν καὶ καλλονήν. Ἡ σὰρξ εἶναι ὄντως σὰρξ θεοῦ, ὁ ὁποῖος ἐτράφη μὲ ἀμβροσίαν καὶ νέκταρ, οὐδέποτε δ' ἠσθάνθη ἀλγηδόνα. Ἡ λεία καὶ στίλβουσα ἐπίδερμις ἀποκρύπτει τὸ σφριγὸς τοῦ ἀκμαίου σώματος. Ὁ λίθος ὄλος ἔχει ζωὴν καὶ αἴσθησιν.

Ἡ χλαμὺς τοῦ Ἑρμοῦ καὶ ὁ χιτῶν τοῦ Διονύσου εἶναι ἐξειργασμένα μὲ ἄκραν ἐπιμέλειαν καὶ πλήρη ἀλήθειαν.

Τὸ σῶμα στηρίζεται ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ποδός. Δὲν ρίπεται ὅμως ὄλον τὸ βάρος τοῦ σώματος ἐπ' αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ κορμοῦ δένδρου, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου ὁ θεὸς ἐστήριζε τὴν ἀριστερὰν χεῖρα καὶ ἐπὶ τοῦ ὁποῖου εἶχεν ἀποθέσει καὶ τὴν χλαμύδα του, ἣ ὁποῖα καλύπτει οὕτω τὸν κορμόν.

Κάμπτων δ' ὁ Ἑρμῆς ὀλίγον τὸ δεξιὸν γόνυ εἶχεν ἐλεύθερον τὸν ἀριστερόν πόδα, ὁ ὁποῖος ἔψαυεν ἐλαφρῶς τὸ ἔδαφος διὰ τῶν ἄκρων δακτύλων.

Τὴν ἀλήθειαν τῆς παραστάσεως ἐβοήθει καὶ ὁ χρωματισμὸς τοῦ ἀγάλματος. Διότι ἦσαν χρωματισμένα ὄχι μόνον τὰ μετάλλινα προσαρτήματα, ὡς οἱ ἱμάντες τῶν σανδάλων, τὰ ὁποῖα ἐφόρει, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐσθῆς καὶ ἡ κόμη καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα, καθὼς ἀποδεικνύεται ἐκ σωζομένων ἰχνῶν τοῦ χρωματισμοῦ.

Εἶναι δὲ γνωστὸν ἀπὸ μαρτυρίας συγγραφέων,

ὅτι ὁ Πραξιτέλης συνειργάζετο μετὸν ζωγράφον Νικίαν καὶ ἐχρωμάτιζε τὰ ἔργα του.

Οὕτως ἀπεικονίζεται ὁ καλλίμορφος θεὸς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων! Πλήρης εὐμελείας καὶ ζωῆς, μεστὸς γλυκύτητος καὶ χάριτος, νεαρὸς καὶ ἀθάνατος.

Τοιοῦτον εἶναι τὸ θεσπέσιον ἄγαλμα τοῦ Ἑρμοῦ.

Καὶ ὅμως ὁ Ἑρμῆς δὲν εἶναι τὸ μόνον ἀριστούργημα τοῦ Πραξιτέλους· εἶχε καὶ ἄλλα ἔργα, διὰ τὰ ὁποῖα τὸν εἶχεν ἀπαθανάτισει ἡ ἀρχαιότης. Δυστυχῶς δὲν ἐσώθησαν.

(Βάσις. Ἡ περιγραφή Πολίτου Ν.) Εἰσαγωγή-ἀνάπτυξις-δισσοκεῖ ἡ Χ. Δ.

90. ΤΟ ΜΑΡΜΑΡΟ

Εἶμ' ἐγὼ τὸ τιμημένο τοῦ βουνοῦ παιδί,
τὸν τεχνίτη περιμένω νᾶρθη νὰ με ἰδῆ.

Μὲ τῆς τέχνης του τὴ χάρι καὶ μετὴν πνοὴ
ὅλη ἡ νέκρα μου θὰ πάρη κάλλος καὶ ζωή.

Ἄγαλμ' ἀθλητοῦ θὰ γίνω, ἦρωος προτομῆ
καὶ σ' τὰ βᾶθῃ μου θὰ κλείνω δόξα καὶ τιμῆ.

Κι ἔτσι, δίχως νὰ σαλεύω, δίχως νὰ μιλῶ,
τὸ καλὸ θὰ συμβουλεύω, πάντα τὸ καλὸ.

Εἶναι κι ἄλλα, σὰν κι ἐμένα... Εἶχα κι' ἀδελφούς,
ποὺ σὲ χρόνια περασμένα γνώρισαν σοφούς.

Ἔγιναν ὠραῖοι στύλοι, στόλισαν ναοὺς,
τοὺς ἐσκάλισεν ἡ σμίλη κι ἔπλασε θεοὺς.

Εἶμ' ἐγὼ τὸ τιμημένο τοῦ βουνοῦ παιδί,
τὸν τεχνίτη περιμένω νᾶρθη νὰ με ἰδῆ.

Νὰ μοῦ δώσῃ, λάμψι, χάρι, κάλλη ζηλευτά,
νᾶρθη ἡ φήμη νὰ με πάρη, ποὺ γοργὰ πετᾷ.

Καὶ παντοῦ νὰ με κηρύττῃ, νὰ γινῶ γνωστὰ,
νὰ δοξάσω τὸν τεχνίτη καὶ νὰ δοξαστῶ.

91. Η ΣΕΛΗΝΗ

Πώς φαίνεται ἡ Σελήνη διὰ τοῦ τηλεσκοπίου.

Ἀπὸ τὴν ἔκλειψιν τῆς Σελήνης δὲν ἀναμένει νὰ μάθῃ πολλὰ πράγματα ὁ ἀστρονόμος, διότι γνωρίζομεν, περὶ αὐτῆς πᾶν ὅ,τι εἶναι δυνατὸν νὰ γνωρίζωμεν, χρησιμοποιοῦντες τὰ ἰσχυρὰ τηλεσκόπια. Σήμερον, διὰ τοῦ τηλεσκοπίου τοῦ ὄρους Οὐίλσον, τοῦ ὁποίου ἡ διάμετρος εἶναι δύο μέτρα καὶ πεντήκοντα ἑκατοστὰ, διακρίνομεν ἐπὶ τῆς Σελήνης ἀντικείμενα, ἀπέχοντα ἑκατὸν μέτρα τὸ ἓν ἀπὸ τοῦ ἄλλου.

Ἡ Σελήνη εἶναι τὸ μόνον ἄστρον, τὸ ὁποῖον γνωρίζομεν τοπογραφικῶς. Μόνον τὰ ὑπάρχοντα μεταξὺ ἑκατὸν μέτρων δὲν δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν. Ἐὰν ἡ Σελήνη εἶχε θαλάσσας καὶ ἐντὸς τῶν θαλασσῶν ἔπλεον πλοῖα, ὅπως τὰ ὑπερωκεάνεια, θὰ διεκρίναμεν μερικὰ μαῦρα σημεῖα, τὰ ὁποῖα θὰ μετέβαλλον θέσιν.

Δὲν βλέπομεν ὅμως τίποτε ἀπὸ αὐτά. Τὸ θέαμα, ἐν τούτοις, τὸ ὁποῖον παρουσιάζεται εἰς τὸν παρατηροῦντα τὴν Σελήνην διὰ τοῦ ἰσχυροῦ αὐτοῦ τηλεσκοπίου, εἶναι θαυμάσιον καὶ ἡ λάμπις καὶ ἡ ποικιλία του εἶναι ἀνώτεροι πάσης περιγραφῆς. Αἱ φωτογραφικαὶ εἰκόνες τῆς Σελήνης δὲν δίδουν, ὅπως καὶ ἂν χρωματισθοῦν, οὔτε ἀμυδρὰν ἰδέαν τῆς πραγματικῆς εἰκόνας, ἡ ὁποία παρουσιάζεται εἰς τὸ τηλεσκόπιον.

Διακρίνονται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς Σελήνης ἐκτάσεις ὀμαλαί, ὅπως ἡ Σαχάρα· φαίνονται ὄρη, ὀροσειραὶ μὲ κορυφὰς τόσον ὑψηλάς, ὥστε αἱ σκιαὶ των, ὅταν ἀνατέλλῃ ἐκεῖ ὁ Ἥλιος, ἐκτείνονται εἰς μεγάλας ἀποστάσεις καὶ λαμβάνουν, ἀναλόγως τοῦ σχήματος τοῦ ἐδάφους, τὰ πλέον φανταστικὰ σχήματα·

Ἐπάρχουν ἐκτάσεις τόσον ὀμαλαί, αἱ ὁποῖαι, ἐφ' ὅσον τὰ τηλεσκόπια δὲν εἶχον ἀκόμη τελειοποιηθῆ ἔθεωροῦντο θάλασσαι! Θάλασσαι εἰς οὐράνιον σῶμα, εἰς τὸ ὁποῖον τὸ ὕδωρ ἴσως σήμερον νὰ εἶναι ἐντελῶς ἄγνωστον πρᾶγμα! Κατόπιν αἱ θάλασσαι αὐταὶ ὠνομάσθησαν κρατῆρες. Σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως παρετηρήθη, ὅτι ὀλόκληρος σχεδὸν ἡ ἐπιφάνεια τῆς Σελήνης καλύπτεται ὑπὸ τοιούτων «κρατήρων» διαφόρων ἐκτάσεων· καὶ τότε ἐζητήθη κάποια νέα ἐξήγησις τοῦ φαινομένου αὐτοῦ. Σήμερον πιστεύεται, ὅτι πιθανὸν νὰ εἶναι ἴχνη τεραστίων ἀερολίθων, οἱ ὁποῖοι ἔπεσαν ἐπὶ τῆς Σελήνης καὶ ἐβυθίσθησαν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας της.

Κατοικεῖται ἡ Σελήνη;

Ἡ ἐπιφάνεια τῆς Σελήνης, γυμνὴ ἐντελῶς ἀπὸ πάσης φυτείας καὶ στερουμένη ἀτμοσφαίρας, ἀπαστράπτει, ὅπως λαμποκοπᾷ μία σφαῖρα ἐκ διαφόρων μετάλλων ὑπὸ τὰς ἀκτῖνας τοῦ Ἥλιου. Ἐὰν ὑπάρχῃ ἴχνος ἀτομοσφαίρας, πιθανὸν νὰ εὐρίσκεται εἰς τὰς τεραστίας χαράδρας, αἱ ὁποῖαι διασχίζουν τὴν ἐπιφάνειάν της καὶ αἱ ὁποῖαι πολλάκις χωρίζουν καὶ αὐτὰς τὰς ὀροσειράς της. Ἐὰν αἱ χαράδραι αὐταὶ δὲν εἶναι ρωγμαὶ σχηματισθεῖσαι ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς Σελήνης, ὑποτίθεται, ὅτι θὰ εἶναι αἱ λεκάναι τῶν τελευταίων θαλασσῶν τῆς Σελήνης, αἱ ὁποῖαι

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

ἔχουν πρὸ πολλοῦ ἐκλείψει, ἢ θὰ εἶναι ἀπεξηραμένοι κοῖται ποταμῶν.

Πολλοὶ εὐφάνταστοι, καὶ ἀπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἀκόμη, ἐφαντάσθησαν, ὅτι ἐπὶ τῆς Σελήνης ὑπάρχει ζωὴ. Ἡ ἔλλειψις τῆς ἀτμοσφαίρας ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς καθιστᾷ ἀδύνατον τὴν ὑπαρξιν ζωῆς, ὁμοίως πρὸς τὴν τῆς Γῆς. Ἀλλὰ δὲν γνωρίζομεν τί συμβαίνει ὑπὸ τὸ ἔδαφος τῆς Σελήνης, ὅπου βεβαίως θὰ ἐπικρατῇ κάποια δροσερὰ θερμοκρασία. Οὐτε γνωρίζομεν ἀπολύτως τί συμβαίνει καὶ εἰς τὸ ἀντίθετον ἡμισφαίριον.

Αἱ ἐκλείψεις τῆς Σελήνης.

Ἡ ἐκλείψις τῆς Σελήνης εἶναι φαινόμενον ὄχι βεβαίως σπάνιον. Ὅσάκις ὁ δορυφόρος μας εὐρεθῇ εἰς τὸ ἄκρον φανταστικῆς γραμμῆς, ἀναχωρούσης ἐκ τοῦ Ἥλιου καὶ διερχομένης διὰ τῆς Γῆς, ἡ σκιά τοῦ ὄγκου τῆς Γῆς καλύπτει τὴν Σελήνην ἢ ὀλόκληρον, ὁπότε ἔχομεν ὀλικὴν ἐκλείψιν, ἢ ἐν μέρει μόνον, ὁπότε ἔχομεν μερικὴν.

Σήμερον ἡ ἐπιστήμη γνωρίζει νὰ προβλέπη τὰς ἐκλείψεις τόσοσ τοῦ Ἥλιου, ὅσον καὶ τῆς Σελήνης. Γνωρίζει τὴν κλίσιν τῆς ἐλλειπτικῆς τῆς Γῆς· γνωρίζει μετ' ἀκριβείας τὸν χρόνον τῆς περιστροφῆς τῆς Σελήνης περίξ τῆς Γῆς· γνωρίζει ἀκριβέστατα τὸν χρόνον τῆς περιστροφῆς τῆς Γῆς περὶ τὸν Ἥλιον· καὶ προβλέπει τὴν στιγμὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ σκιά τῆς Γῆς θὰ καλύψῃ ἐν μέρει ἢ ὀλόκληρον τὴν Σελήνην, τῆς ὁποίας ἐπίσης γνωρίζει τὰς διαστάσεις.

Ἀλλὰ πῶς ὁ Θαλῆς ὁ Μιλήσιος, πέντε αἰῶνας πρὸ Χριστοῦ, ἠδυνήθη νὰ προῖδῃ καὶ νὰ προείπη

τὴν ἔκλειψιν ; Πῶς εἰς ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποῖαν αὐτὸς ἴσως μόνον ἐπίστευεν, ὅτι ἡ Γῆ εἶναι στρογγύλη καὶ ὅτι ἡ Σελήνη εἶναι δορυφόρος τῆς, κατῶρθωσε νὰ ὑπολογίσῃ μὲ τόσην ἀκρίβειαν τὸν χρόνον, κατὰ τὸν ὁποῖον ἡ Σελήνη θὰ εὐρίσκετο εἰς τὸ μσον τῆς γραμμῆς Ἑλίου - Γῆς καὶ νὰ προείπη τὴν ἔκλειψιν Ἑλίου ; Εἶναι καὶ αὐτὸ ἓν ἀπὸ τὰ ἀναρίθμητα θαύματα τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος.

Εἰς τὰς ἐκλείψεις τῆς Σελήνης ὀφείλεται καὶ ἡ πρώτη ἀπόδειξις τῆς στρογγυλότητος τῆς Γῆς. Ὁ Ἀναξίμανδρος εἶδεν, ὅτι ἡ Γῆ εἶναι στρογγύλη ἐκ τῆς σκιᾶς τῆς, ὅταν αὕτη εἰσῆρχετο ἐντὸς τῆς Σελήνης! Ἐὰν εἶχεν ἐν τούτοις τὸ τηλεσκόπιον τοῦ ὄρους Οὐίλσον, δὲν θὰ ἔβλεπε μίαν στρογγύλην σκιάν, ἀλλὰ μίαν ἀκανονίστου σχήματος σκιάν νὰ εἰσχωρῇ ἐντὸς τῆς Σελήνης καὶ θὰ ἐπίστευεν, ὅτι ἡ Γῆ εἶναι ἓν σῶμα μὲ ἀπίρους γωνίας... Εὐτυχῶς τὴν εἶδε μὲ γυμνοὺς ὀφθαλμοὺς, τοὺς ὁποῖους τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐφώτιζε κάποιος θεῖος σπινθῆρ τοῦ Νοῦ.

92. ΑΣΤΡΑΠΑΙ ΚΑΙ ΚΕΡΑΥΝΟΙ

Ἄρκεῖ νὰ ὑπῆρξε κανεὶς μίαν φορὰν θεατῆς καταιγίδος, νὰ εἶδε τὰς ἀστραπὰς νὰ αὐλακώνουν τὸν μαῦρον οὐρανὸν καὶ νὰ ἤκουσε τὸν τρομακτικὸν κρότον τοῦ κεραυνοῦ, διὰ νὰ καταλάβῃ τὴν μεγαλειώδη δύναμιν τῆς φύσεως, ἐμπρὸς εἰς τὴν ὁποῖαν τὰ ἀνθρώπινα μέσα εἶναι ἀπλᾶ παίγνια.

Πολλὰ καὶ διάφορα εἶναι τὰ αἷτια μιᾶς τοιαύτης κακοκαιρίας. Ἐν ἑξ αὐτῶν, ἀπαραίτητον, εἶναι ὁ ἀτμοσφαιρικός ἠλεκτρισμός.

Τὰ νέφη, τὰ ὁποῖα καλύπτουν τὸν οὐρανόν, κατὰ

τόν δρόμον των διὰ μέσου τοῦ ἀέρος, φορτίζονται λόγω τῆς τριβῆς των με αὐτόν, ἀπὸ ἠλεκτρισμόν.

Ὅταν δύο νέφη εἶναι φορτισμένα με ἀντιθέτους ἠλεκτρισμούς (τὸ ἓν με ἀρνητικὸν καὶ τὸ ἄλλο με θετικόν), παράγουν ἠλεκτρικὸν σπινθῆρα, ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει, ἂν ἐνώσωμεν τοὺς δύο ἀγωγούς τοῦ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος. Αὐτὸς ὁ τεράστιος εἰς διαστάσεις ἠλεκτρικὸς σπινθῆρ εἶναι ἡ ἀστραπή.

Ἄν τώρα, ἀντὶ νὰ γίνη ἡ ἠλεκτρικὴ ἐκκένωσις μεταξύ δύο νεφῶν, γίνη μεταξύ νέφους καὶ ἐδάφους (καὶ μάλιστα τῶν ὑψηλοτέρων σημείων τοῦ ἐδάφους, λόφων, δένδρων, καπνοδόχων), τότε λέγομεν, ὅτι ἔπεσε κεραυνός.

Εἰς μίαν τοιαύτην τεραστίαν ἠλεκτρικὴν ἐκκένωσιν, ὅπου παρεμβαίνουν χιλιάδες καὶ, μερικὰς φορές, ἑκατομμύρια βόλτ (*), καταλαμβάνει κανεὶς πολὺ εὐκόλως, τὴν θερμοκρασίαν ἀναπτύσσεται. Ὁ ἀήρ, θερμαινόμενος εἰς τόσον ὑψηλὴν θερμοκρασίαν, ἀυλακώνει τὸ κενόν, ὡς τεραστία πυρίνη αὐλαξ. Εἶναι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον κυρίως λέγομεν ἀστραπήν.

Αἱ ἀστραπαὶ ἔχουν διάφορα σχήματα, ἀναλόγως τῶν αἰτίων, τὰ ὁποῖα τὰς προκαλοῦν.

Τὸ μῆκος τῆς γραμμῆς μιᾶς ἀστραπῆς ἔμπορεῖ νὰ φθάσῃ καὶ νὰ ὑπερβῇ τὰ δέκα χιλιόμετρα. Ἡ ἠλεκτρικὴ ἔντασις, ὑπὸ τὴν ὁποίαν λαμβάνει χώραν ἓν τοιοῦτον τεράστιον φαινόμενον, κυμαίνεται ἀπὸ 10-20 χιλιάδας ἀμπέρ (*).

Ὁμολγουμένως ὁ ἀτμοσφαιρικὸς ἠλεκτρισμὸς εἶναι ἀπὸ τὰς πλέον τρομακτικὰς δυνάμεις τῆς φύσεως.

Οἱ κεραυνοὶ εἶναι πολὺ βραχύτεροι ἀπὸ τὰς ἄλλας ἀστραπάς· τὸ μῆκος τοῦ ἠλεκτρικοῦ σπιν-

Θῆρος τῶν κεραυνῶν σχεδὸν ποτὲ δὲν εἶναι μεγαλύτερον ἀπὸ 1000 ἢ τὸ πολὺ 1500 μέτρα.

Ἡ διάρκεια μιᾶς ἀστραπῆς εἶναι ἐξαιρετικῶς μικρά. Ἀκόμη μικροτέρα εἶναι ἡ διάρκεια τοῦ κεραυνοῦ· μόλις μερικὰ ἑκατοντάκις χιλιοστὰ τοῦ δευτερολέπτου. Τόσον στιγμιαίος εἶναι ὁ φωτισμὸς ἐκ τῆς ἀστραπῆς ἢ τοῦ κεραυνοῦ, ὥστε, ἂν τύχη νὰ πέση τὸ βλέμμα μας ἐπὶ αὐτοκινήτου, τὸ ὁποῖον νὰ τρέχη ὀλοταχῶς, θὰ νομίσωμεν, ὅτι εἶναι ἐντελῶς ἀκίνητον. Ὁ ὀφθαλμὸς μας δὲν προλαμβάνει νὰ διακρίνη τὰς ἀλληλοδιαδόχους εἰκόνας τοῦ τροχοῦ· διότι, τὸ σκότος, τὸ ὁποῖον εἶχε διαλύσει πρὸς στιγμὴν ἡ ἀστραπή, ἐπανέρχεται ἀμέσως. Συμβαίνει δηλαδὴ ὅ,τι περίπου μὲ τὴν φωτογραφικὴν πλάκα, ἡ ὁποία εὐρίσκεται ἐντὸς τῆς φωτογραφικῆς μηχανῆς. Ἄμα φωτογραφήσωμεν αὐτοκίνητον, ἢ ἵππέα τρέχοντα, ὅσονδήποτε ταχέως καὶ ἂν τρέχουν, ὁ φακὸς θὰ συλλάβῃ τὴν κίνησιν αὐτὴν εἰς μίαν ἐλαχίστην στιγμὴν, εἰς ὠρισμένην θέσιν καὶ εἰς καμμίαν ἄλλην.

Ὅταν γίνωνται ἀστραπαί, ὅταν δηλαδὴ παράγονται ἠλεκτρικοὶ σπινθῆρες, φυσικὰ σχηματίζονται ἠλεκτρικὰ ἢ χερτζιανὰ κύματα, ὅπως τὰ λέγουν ἄλλοι, παρόμοια μὲ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα παράγονται ἀπὸ τοὺς πομποὺς τοῦ ἀσυρμάτου. Διὰ τοῦτο δὲν λειτουργοῦν τὰ ραδιόφωνα κατὰ τὴν διάρκειαν καταιγίδων. Γίνονται μάλιστα ἀπὸ ἐτῶν πειράματα, ἵνα χρησιμοποιηθοῦν ταῦτα πρακτικῶς, ὡς προάγελοι τῶν καταιγίδων.

Μετὰ τὴν ἀστραπὴν ἀκούεται ἡ βροντὴ, ἡ ὁποία

ὀφείλεται εἰς τὴν ἀπότομον ἐκτόνωσιν (*) τοῦ ἀέρος, λόγῳ τῆς τεραστίας θερμάνσεώς του. Ὁ ἀήρ, πρὶν γίνῃ ἢ ἀστραπή, εἶναι ψυχρὸς καὶ καταλαμβάνει μικρὸν χῶρον. Ἀμα ὑπερθερμανθῆ, ἐξογκώνεται ἀποτόμως καὶ πλήσσει τὰ γειτονικὰ στρώματα τῆς ἀτμοσφαίρας.

Τὸ φῶς τρέχει μὲ ταχύτητα 300.000 χιλιομετρῶν εἰς ἓν δευτερόλεπτον. Πρακτικῶς δηλαδὴ, ἅμα λάβῃ χώραν μία ἀστραπή, τὴν βλέπομεν ἀμέσως, ἐνῶ ὁ ἦχος τρέχει μόνον 340 μέτρα κατὰ δευτερόλεπτον. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος, διὰ τὸν ὁποῖον ἀκούομεν τὴν βροντὴν πολὺ βραδύτερον, ἀφ' ὅτου εἶδομεν τὴν ἀστραπήν. Ὅσον περισσότερον χρονικὸν διάστημα μεσολαβῆσῃ μεταξύ ἀστραπῆς καὶ βροντῆς, τόσον μακρύτερα συνέβη τὸ φαινόμενον αὐτό. Μὲ ἀπλῆν ἀριθμητικὴν πρᾶξιν προσδιορίζομεν κατὰ μεγάλην προσέγγισιν τὴν ἀπόστασιν ἀφ' ἡμῶν, ὅπου συνέβη ἢ ἀστραπή. Ἐὰν πολλαπλασιάσωμεν τὸν ἀριθμὸν τῶν δευτερολέπτων, τὰ ὁποῖα διέρρευσαν μεταξύ ἀστραπῆς καὶ βροντῆς (τὰ ὁποῖα μετροῦμεν μὲν ἐν ὁποιονδήποτε χρονόμετρῳ) ἐπὶ τὸν ἀριθμὸν 340 (τὴν ταχύτητα τοῦ ἤχου εἰς 1'') εὐρίσκομεν τὴν ἀπόστασιν αὐτήν.

Ἐξ αὐτῶν συμπεραίνομεν, ὅτι, διὰ νὰ συμβῆ κε-

(*) Ἀμπέρ=Μονὰς ἐκτάσεως τοῦ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος. Δηλοῖ τὴν ποσότητα τοῦ ἠλεκτρισμοῦ εἰς 1". Ἔλαβε τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ σοφοῦ Γάλλου φυσικοῦ. Βόλτ=Βιομηχανικὴ μονὰς μετρήσεως τῆς τάσεως τοῦ ἠλ. ρεύματος· ἔλαβε τὸ ὄνομα παρὰ τοῦ Ἰταλοῦ φυσικοῦ Βόλτα. Βάτ=Μονὰς μετρήσεως ἠλ. ἰσχύος. Χιλιοβάτ καὶ Κιλοβάτ=1000 βάτ. Ἐκτόνωσις=χαλάρωσις ἢ μεταβολὴ ὄγκου αἵρου ὀφειλομένη εἰς αὔξησιν τῆς θερμοκρασίας ἢ εἰς ἐλάττωσιν τῆς πίεσεως εἰς ἣν ὑπόκειται.

ραυνός, πρέπει ἠλεκτρισμένον νέφος νὰ πλησιάσῃ πρὸς τὸ ἔδαφος. Ἐξαρτᾶται ὁμως καὶ ἀπὸ τὴν φύσιν τοῦ ἐδάφους ἢ πτώσις τοῦ κεραυνοῦ. Ὅπου ὑπάρχουν μεταλλεῖα, ἢ καπνοδόχοι, ἢ κωδωνοστάσια, ἢ οἰκοδομήματα μεμονωμένα, ἐκεῖ κάμνει κατὰ προτίμησιν τὴν ἐπίσκεψίν του ὁ κεραυνός.

Ὅταν πέσῃ, παράγει διάφορα φαινόμενα. Παράγεται π.χ. εἰς τὸ μέρος, ὅπου ἔπεσε, μία χαρακτηριστική ὁσμὴ· αὕτη ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι τὸ ὀξυγόνον τοῦ ἀέρος μετεσχηματίσθη εἰς ὄζον, ἢ ἠνώθη μὲ τὸ ἄζωτον καὶ παρήγαγεν ὀξειδίου τοῦ ἀζώτου. Μεταλλικὰ ἀντικείμενα, εὐρισκόμενα εἰς τὸ σημεῖον τῆς πτώσεως κεραυνοῦ, τήκονται· βράχοι θραύονται· δένδρα καὶ τηλεγραφικοὶ στύλοι σχίζονται. Ἐκ τῶν δένδρων ὁ κεραυνὸς προτιμᾷ τὰς λεύκας καὶ τὰς δρυῖς. Φυσικά, ὅποιον ζῶον εὐρεθῇ ἐκεῖ, θανατώνεται, μολονότι ὁ κεραυνὸς ἔχει ἐνίοτε καὶ τὰ ἀνερμήνευτα: Εἶναι δυνατὸν νὰ πέσῃ εἰς τὸ μέσον ποιμνίου ἢ μιᾶς ὁμάδος ἀνθρώπων καὶ νὰ προτιμήσῃ ἓν μόνον ἄτομον νὰ ἀφήσῃ δὲ ἄδικτα ὅλα τ' ἄλλα.

Πόσον θὰ ἐστοίχιζε μία ἀστραπὴ ἂν προεκαλεῖτο μὲ τὰ τεχνικὰ μέσα, τὰ ὁποῖα διαθέτει σήμερον ἡ Ἐπιστήμη;

Διὰ νὰ τὸ ὑπολογίσωμεν, πρέπει νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν μας, ὅτι ἡ ἠλεκτρικὴ τάσις μιᾶς ἀστραπῆς μήκους 10 χιλιομέτρων φθάνει ἀσφαλῶς πολλὰ δισεκατομμύρια βόλτ. Ταῦτα, διὰ νὰ παραχθοῦν μὲ τὰ μηχανικὰ μέσα τῆς σήμερον, ἄς ὑπολογίσωμεν, ὅτι ἀπαιτοῦν 28000 ὥριαῖα χιλιοβάτ. Κάθε ὥριαῖον χιλιοβάτ στοιχίζει 11 δραχμάς. Ἄρα μία ἀστραπὴ θὰ μᾶς ἐστοίχιζε 308.000 δραχμάς.

(Ἐγκυκλοπαιδικαὶ γνώσεις—Διάφοροι περιγραφαὶ) Ἄπόδοσις Χ. Δ. Χ. Δημητρακόπουλου. Ἐκδόσεις τῆς Ζωῆς, 21 τῆς ἑσπ. ἐκδ. Β' 18

93. ΚΑΤΑΙΓΙΣ

Ἡ ἔντασις καὶ ἡ φορὰ τοῦ ἀνέμου, ὡς γνωστόν, ποικίλλει. Κάποτε φυσᾷ πρᾶως καὶ κάποτε ὀρμητικώτατα ὁ ἄνεμος. Κάποτε πνέει ὡς μαλακὸς ζέφυρος καὶ ὡς ἀπλῆ αὖρα, ἡ ὁποία θωπεύει τὰ κολπούμενα ἱστία τῆς λέμβου καὶ τοὺς μεστωμένους στᾶχυσ τῶν ἀγρῶν, καὶ κάποτε ἐφορμᾷ ἀκάθεκτος καὶ ἄγριος ὡς «Εὖρος» ἢ «Νότος», ἢ «Βορρᾶς», ὡσὰν νὰ ἐπήρχειτο διὰ νὰ ἀναμοχλεύσῃ τὸ σύμπαν ἐκ θεμελίων αὐτοῦ. Καὶ τότε ἔχομεν τὰς καταιγίδας καὶ τοὺς τυφῶνας καὶ τὰς λαίλαπας, τὰ φοβερὰ αὐτὰ μετεωρολογικὰ φαινόμενα, πρὸ τῶν ὁποίων ὁ ἄνθρωπος μένει περίφροβος καὶ συντετριμμένος.

Ἡ ὄψις τοῦ παντὸς αὐτοστιγμει ἀλλοιοῦται. Τὰ μόρια τοῦ ἀέρος εὐρίσκονται εἰς ἀναβρασμόν. Τὰ νέφη πυκνοῦνται καὶ ἀποκλείουν τὴν θέαν τοῦ ὠραίου οὐρανοῦ. Τὰ πτηνὰ φεύγουν ἀνήσυχα. Τὰ θηρία περίτρομα καταφεύγουν εἰς τὰς φωλεὰς των, ὡσὰν νὰ προαισθάνωνται τὴν συμφορὰν, ἡ ὁποία ἐπέρχεται. Ὁ ἄνεμος ἐφορμᾷ λυσιώδης διὰ μέσου τοῦ δάσους καὶ τὰ μεγάλα δένδρα κλίνουν καὶ λυγίζουν ὡς κάλαμοι. Ἡ θάλασσα μαυρίζει ὡς ὕδωρ κολάσεως. Ὁ ὠκεανὸς ἀναστρέφεται ἐκ τῶν ἐγκάτων. Τὰ κύματα ὑψοῦνται ὡς ὄρη καὶ διανοίγουν κατωθέν των μύρια μνήματα. Οἱ βράχοι συγκλονίζονται καὶ μετατίθενται.

Ἴδὲ πῶς αἱ ἀστραπαὶ διασχίζουν τὴν πλάσιν ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον, ὡς ἡ φλογίνη ρομφαία τοῦ Ἀρχαγγέλου!

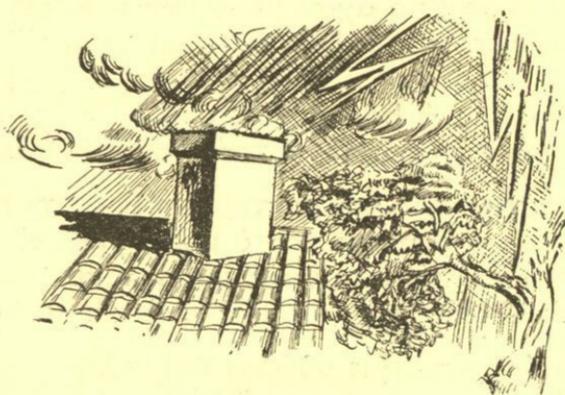
Ἀκουσον πῶς ἀλλεπαλλήλως ἀντηχοῦν τὰ τηλεβόλα τοῦ Ὑψίστου εἰς τοὺς οὐρανοὺς!

Παρατήρησον πῶς πίπτουν πυρίκαυτα τὰ ὑπερήφανα κτίρια ὑπὸ τὰς ὀβίδας τῶν κεραυνῶν του!

«Φωνή Κυρίου ἐπὶ τῶν ὑδάτων. Φωνή Κυρίου ἐν ἰσχυί. Φωνή Κυρίου ἐν μεγαλοπρεπείᾳ. Φωνή Κυρίου συντρίβοντος κέδρους. Φωνή Κυρίου συσσειόντος ἔρημον».

Ἐνώπιον τοιαύτης εἰκόνος ὁ ἁμαρτωλὸς ἀναλογίζεται τὴν δευτέραν παρουσίαν καὶ τρέμει. Νομίζει, ὅτι ὁ ἐξολοθρευτὴς ἄγγελος ψαύει τὸν αὐχένα του διὰ τοῦ ξίφους του. Ἀναμετρεῖ τὰς ἁμαρτίας του, διὰ τὰς ὁποίας ἐπέσυρε καθ' ἑαυτοῦ τὴν ὀργὴν τοῦ δικαίου Κριτοῦ. Ἀντιλαμβάνεται τὴν μηδαμινότητά του. Καὶ συνέρχεται! Καὶ προσεύχεται! Καὶ τύπτει τὰ στήθη, ὡς ὁ τελώνης.

(Κατὰ Κ. Καλλίνικον)

94. ΚΑΤΑΙΓΙΣ

ὕξ εἶναι, μεσονύ-
[κτιον βαθὺ καὶ
[ἐρεβῶδες.
Τὰ δένδρα σείει τοῦ
[Βορρᾶ τὸ πνεῦμα
[μανιῶδες
καὶ ἄνωθεν τῆς Πάρ-
[νηθος σαλπίζει
[καὶ μυκᾶται,
καὶ μὲ τοὺς βράχους
[δέρεται καὶ μὲ τὰς
[δρυῖς κτυπᾶται.

Σείεται τ' ὄρος, ὁ δρυμῶν καὶ τρέμει τὸ πεδῖον,
θαρρεῖς καταποντίζεται ἡ γῆ, ὡς κοῦφον πλοῖον
καὶ εἰς τὸ σκότος τὸ ἄχανές δύο ἵππεῖς πλανῶνται,
— ὁ Κεραυνὸς καὶ ὁ Βορρᾶς — καὶ λυσσωδῶς κτυ-
[πῶνται.

Εἰς τῆς θυέλλης ὁ Βορρᾶς τὰς πτέρυγας ἵππεύει,
ὁ ἄλλος μέγα σύννεφον ἀστράπτων τιθασσεύει.

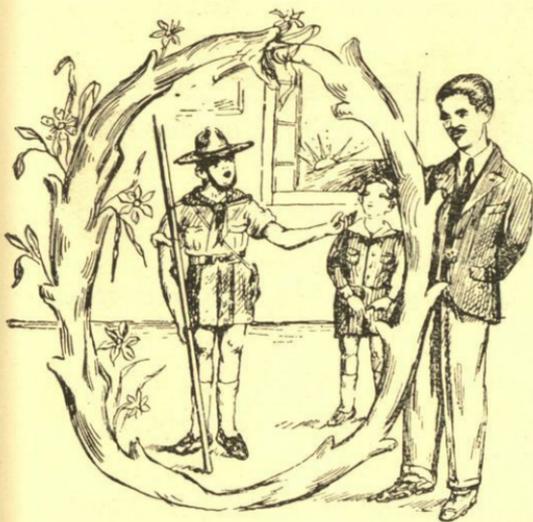
Ἐστραπὴ τοῦ λάμποντος ἵππέως προηγείται
καὶ μὲ βροντὰς ὁ ἵππος τοῦ ὀμέλας χρεμετίζει,
τὸ δόρυ τοῦ ἀπέραντον καὶ πύρινον κινεῖται
καὶ εἰς τὰ ἔγκατα τῆς γῆς τὴν φλόγα τοῦ βυθίζει.

Ἐμαιομένη καταιγὶς αὐξάνει ἐπὶ πλεον,
μὲ τρόμον τὸ πτηνὸν ζητεῖ τὰ βάθη τῶν σπηλαίων.
Κατάπληκτος ὁ αἰτὸς ἐκ τῆς δρυὸς κλαγγάζει
καὶ τὴν δορκάδα φιλικῶς ὁ λύκος πλησιάζει.

Τῆς καταιγίδος ἡ ὄρμη, τῆς φύσεως ἡ πάλη
ἐχθροὺς ἀσπόνδους φιλοῖ, τὸ μῖσος καταβάλλει.
Τοιαύτας ὥρας παραιτεῖ καὶ λέων τὸν ἐχθρόν του
καὶ μόνον φεῦ! ὁ ἄνθρωπος κτυπᾷ τὸν ὁμοῖόν του.

95. Ο ΜΑΘΗΤΗΣ ΠΡΟΣΚΟΠΟΣ

Θωμάς Ἀθανασιάδης, μαθητῆς τῆς Στ' τάξεως τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου, εἶναι 12 ἐτῶν· εἶναι ἐργατικὸς καὶ πρόθυμος, ἀλλὰ καὶ ἄρκετὰ ζωηρός.

Τώρα ὁμως, ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ σχολικοῦ ἔτους, παρουσιάζει μίαν γενικὴν βελτίωσιν.

Ἡ μεταβολὴ αὐτῆ, ὅσονδῆποτε βαθμιαίως καὶ ἂν συντελῆται, δὲν διαφεύγει τὴν προσοχὴν τοῦ διδασκάλου τῆς τάξεως, οὔτε καὶ τῶν λοιπῶν μαθητῶν καὶ τῶν μαθητριῶν. Ἡ κάπως ἀπότομος ἐκδήλωσις τῆς παρετηρήθη ἀπὸ ὅλους.

Προθυμότερος παρά ποτε, ἐπιμελέστατος καὶ ἐργατικώτατος, διαρκῶς εὐθύμος καὶ γεμάτος αὐτοπεποίθησιν παρουσιάζεται ἀπὸ τινος ὁ Ἀθανασιάδης.

Τί συνέβη; Τί εἶναι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐπέφερε τόσο γοργὴν ἐξέλιξιν εἰς τὴν ζωὴν του;

“Ολη ἡ τάξις παρετῆρει καὶ παρηκολούθει μὲ χαρὰν τὴν γοργὴν αὐτὴν πρόοδον τοῦ Θωμᾶ, ἀλλὰ κανεὶς δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξακριβώσῃ τὸ αἶτιον.

Ἐπὶ τέλους ἐδόθη ἡ ἐξήγησις.

Ὁ Ἀθανασιάδης πρόσκοπος!..

Μίαν ἡμέραν τοῦ Μαρτίου ὁ Ἀθανασιάδης προσῆλθεν εἰς τὸ μάθημα τῆς τάξεως μὲ τὴν στολὴν τοῦ προσκόπου.

Ἡ τάξις τὸν περιεκύκλωσε καὶ περιειργάζετο τὴν ἐνδυμασίαν καὶ τὴν ἐξάρτυσιν τοῦ συμπαθητικοῦ Θωμᾶ.

Καὶ ὁ πρόσκοπος, σοβαρὸς καὶ πρόθυμος, συνομιλεῖ, δίδει ἐξηγήσεις, παρέχει πληροφορίας!

Καὶ ὁ διδάσκαλος χαίρει εἰς τὸ ἀντίκρυσμα τοῦ εὐγενικοῦ Θωμᾶ.

— «Εὔγε! εὔγε! Θωμᾶ!», τοῦ λέγει. «Τὰ συγχαρητήριά μου! Εἶμαι βέβαιος, ὅτι θὰ ἀναδειχθῆς ἄξιος πρόσκοπος».

— «Σᾶς τὸ ὑπόσχομαι, Κύριε!» ἀπαντᾷ ὁ Θωμᾶς μὲ φωνὴν, ἡ ὁποία ἐμαρτύρει σεβασμὸν καὶ ἀποφασιστικότητα.

»Ἄλλως, προσθέτει, ὠρκίσθην νὰ τηρῶ τοὺς νόμους τοῦ προσκοπισμοῦ καὶ νὰ κανονίζω τὴν ζωὴν μου κατὰ τὰς ὑπαγορεύσεις των».

Ἡ πλήρης αὐτοπεποίθησις, ἡ ὁποία ἐχαρακτήριζε τὰς ἀπαντήσεις αὐτὰς τοῦ νεαροῦ προσκόπου, ἐφείλκυσεν ἀμέριστον τὸ ἐνδιαφέρον τῆς τάξεως.

Πολλὰ παιδιά παρεκάλεσαν τὸν διδάσκαλον νὰ θελήσῃ νὰ ἀσχοληθοῦν περισσότερο μὲ τὸ ζήτημα τοῦ προσκοπισμοῦ.

Ὁ διδάσκαλος ἐδένθη μετ' εὐχαριστήσεως. Καὶ παύσας ἑνὸς πρόσκοπος ἀπήγγειλε τὸν δωδεκά-

λογον τοῦ Προσκοπισμοῦ, τὸν ὁποῖον εἶχεν ἀπομνημονεύσει ὀλόκληρον.

96. Ο ΝΟΜΟΣ ΚΑΙ Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΠΡΟΣΚΟΠΙΣΜΟΥ

1) Ὁ Πρόσκοπος πρέπει νὰ λέγη τὴν ἀλήθειαν καὶ μόνον αὐτὴν παντοῦ καὶ πάντοτε.

2) Ὁ Πρόσκοπος εἶναι πιστὸς εἰς τὴν Πατρίδα, τοὺς Νόμους τοῦ Κράτους, τοὺς γονεῖς του, τοὺς βαθμοφόρους τοῦ Σώματος καὶ τοὺς προϊσταμένους του.

3) Ὁ Πρόσκοπος ἔχει καθῆκον νὰ εἶναι χρήσιμος καὶ νὰ βοηθῇ πάντα ἄξιον βοηθείας· νὰ καταβάλλῃ δὲ πᾶσαν προσπάθειαν, διὰ νὰ κάμνη μίαν καλὴν πρᾶξιν καθ' ἑκάστην.

4) Ὁ Πρόσκοπος ἀγαπᾷ πάντα ἄξιον ἀγάπης καὶ φέρεται ὡς ἀδελφὸς πρὸς πάντα πρόσκοπον.

5) Εἶναι πρὸς ὅλους εὐγενῆς, γενναιοφρῶν, ἐκτιμᾷ τὴν ἐργασίαν τῶν ἄλλων καὶ προσπαθεῖ ν' ἀναδειχθῇ διὰ τῆς ἀτομικῆς αὐτοῦ ἰκανότητος καὶ ἐργασίας.

6) Ἀγαπᾷ καὶ προστατεύει τὰ ζῶα καὶ τὰ φυτά.

7) Ὑπακούει εἰς τὰς διαταγὰς τῶν γονέων του καὶ τῶν ἀνωτέρων του, χωρὶς ἀντιλογίαν.

8) Εἶναι πάντοτε εὐθυμὸς καὶ αἰσιόδοξος.

9) Εἶναι οἰκονόμος.

10) Εἶναι ἐγκρατῆς, καθάριος τὸ σῶμα, ἀγνὸς τὰς σκέψεις, τοὺς λόγους καὶ τὰς πράξεις.

11) Εἶναι γενναῖος, ἐργατικὸς καὶ ἔχει αὐτοπεποίθησιν.

12) Εἶναι ἀποφασιστικὸς καὶ ἀναλαμβάνει τὴν εὐθύνην τῶν πράξεών του.

Ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ προσκοπισμοῦ τὰ παιδιά
ἔμαθον αὐτὰ περίπου:

Κατὰ τὸ 1899 ἡ Ἀγγλία ἐπολέμει κατὰ τῶν
Μπόερς τῆς Νοτίου Ἀφρικῆς.

Οἱ Μπόερς ἠπειλοῦν τὴν πολιτείαν Μαίηφκιν, τὴν
ὁποίαν περιεκύκλωσαν αἰφνιδίως διὰ σημαντικῶν
δυνάμεων στρατοῦ. Ὁ διοικητὴς τῆς πόλεως, Ἄγγλος
συνταγματάρχης Βαϊδεν Πάουελ, εὐρέθη εἰς
δυσχερῆ θέσιν. Δὲν εἶχε ν' ἀντιτάξῃ κατὰ
τῶν πολιορκητῶν, εἰμὴ μόνον 700 Ἄγγλους στρα-
τιώτας καὶ ἐπὶ πλέον περὶ τοὺς 300 ἰθαγενεῖς ἐθε-
λοντάς, ἀγυμνάστους καὶ ἐντελῶς ἀπείρους περὶ
τὴν χρῆσιν τῶν ὀπλων.

Οἱ πολιορκηταὶ ἐπίεζον δεινῶς τὴν πόλιν, ὁ δὲ θά-
νατος καὶ οἱ τραυματισμοὶ ἠραίωναν ἐπικινδύνως
τὰς τάξεις τῶν ὑπερασπιστῶν τῆς Μαίηφκιν.

Ὁ διοικητὴς Πάουελ, ἐν μέσῳ τῆς μεγάλης ἀνησυ-
χίας του διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς πόλεως καὶ τὴν τύ-
χην τῶν ὀκτακισχιλίων γυναικοπαίδων αὐτῆς, ἐσκέφθη
νὰ ἐξοικονομήσῃ τὰ πράγματα ἐκ τῶν ἐνόντων.

Εἶχε τὴν εὐτυχῆ ἔμπνευσιν νὰ χρησιμοποιήσῃ κατὰ
τὴν κρίσιμον ταύτην ὥραν, τὰ παιδιά τῆς πόλεως
εἰς βοηθητικὰς ἐργασίας καὶ ν' ἀνγκουφίσῃ οὕτω
τοὺς καταπεπονημένους ὑπερασπιστὰς τῆς πόλεως.

Ἀνέθηκε λοιπὸν εἰς τὸν ἀρχαιότερον ἀξιωματικόν
του, τὸν λόρδον Ἐδουάρδον Σέσιλ — τὸν
μετέπειτα θερμὸν θιασώτην τοῦ θεσμοῦ «τῆς Κοινω-
νίας τῶν Ἐθνῶν» — νὰ συγκεντρώσῃ τὰ παιδιά τῆς
πόλεως καὶ νὰ τὰ ἐνδύσῃ στρατιωτικῶς πῶς, νὰ τὰ
συντάξῃ καὶ νὰ τὰ χρησιμοποιήσῃ.

Τὰ ἀποτελέσματα ὑπερέβησαν πᾶσαν πρόβλεψιν.

“Ολαι αἱ βοηθητικαὶ ὑπηρεσίαι ἐγίνοντο ἀπὸ τὸ νεαρὸν σῶμα τῶν μικροσκοπικῶν στρατιωτῶν. Μεταβίβασις διαταγῶν, ταχυδρομικὴ ὑπηρεσία, ἐπί- δεσις τραυμάτων, μεταφορὰ τραυματιῶν, νυκτερι- ναὶ περίπολοι καὶ πᾶσα βοηθητικὴ ὑπηρεσία ἐξετε- λεῖτο ἀπὸ τὸ πρωτότυπον σῶμα.

Οἱ γενναῖοι ὑπερασπισταὶ τῆς Μαίηφκιν, ἀπερί- σπαστοι ἀπὸ τὰς ὑπηρεσίας τοῦ εἵδους τούτου — αἱ ὁποῖαι εἶναι ὄντως ἀπαραίτητοι, ἀλλ’ ἀπορροφοῦν μέγα μέρος τῶν κυρίων στρατιωτικῶν δυνάμεων — ἀφωσιώθησαν εἰς τὸν κύριον προορισμὸν των. Ἡ ἔρρωμένη ἄμυνά των ἔσωσε τὴν πόλιν καὶ οἱ ἐπίσης γενναῖοι Μπόερς ἔλυσαν τὴν πολιορκίαν καὶ ὑπε- χώρησαν.

Αἱ ὑπηρεσίαι τοῦ νεαροῦ στρατιωτικοῦ σώματος καὶ ἰδίως ἡ αὐταπάρνησις καὶ ἡ πίστις, μὲ τὴν ὁποίαν τοῦτο ἐξεπλήρωσε τὰ ἔργα του, ἐξετιμήθησαν δεόν- τως. Ἡ Ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἐκόσμησε τὸ στήθος ἐκάστου προσκόπου μὲ τιμητικὸν μετάλλιον.

Ἐκ τοῦ περιστατικοῦ τούτου ἐνεπνεύσθη ὁ Πάουελ ὀλόκληρον σύστημα ἀγωγῆς, τὸ ὁποῖον ἀνέπτυξεν εἰς εἰδικὰ βιβλία.

Ἡ ἐνεργητικότης, ἡ πειθαρχία, ἡ ἀγάπη τοῦ ὑπαίθρου, ἡ ὑγιεινὴ διαίτα, ἡ ἀπόκτησις πρακτι- κῶν γνώσεων, ἡ φιλαλληλία, ἡ μεγαλοφροσύνη, ἡ αὐτοθυσία, ὁ ἀλτροῦισμός, τὰ ὁποῖα πάντα ἐπι- διώκει ν’ ἀναπτύξῃ ὁ Προσκοπισμός, εἶναι ἀρεταὶ ὑψισταί.

Ἡ ἐπιτυχία τοῦ θεσμοῦ τοῦ Προσκοπισμοῦ ὑπῆρξε καταπληκτικὴ. Πλέον τῶν 700.000 ὑπολογίζονται οἱ πρόσκοποι ὅλου τοῦ κόσμου.

Καί εἰς τὴν Πατρίδα μας ἐπεξετάθη ὁ Θεσμός ἀπὸ τοῦ 1910 μὲ θουμάσια ἀποτελέσματα (1), ἐσχάτως δὲ ἤρχισαν νὰ συνιστῶνται καὶ ἀνάλογα σώματα Ἑλληνίδων προσκόπων καὶ ὁδηγῶν.

Χ. Δ.

97. ΤΟ ΠΡΟΣΚΟΠΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Τῶν προσκόπων τὸ Σῶμα βαδίζει
ὄλο χάρη, δροσιά, λεβεντιά.
Κάθε νέου καρδιὰ ἠλεκτρίζει,
ποὺ τῆς δόξης διψᾷ τὴ μυρτιά.

Ἄνδρειωμένα μικρὰ παλληκάρια,
στρατιῶτες μικροί, μὰ σωστοί,
χθесινὰ τῆς φυλῆς μας βλαστάρια
θὰ γινοῦμε κ' ἐμεῖς ξακουστοί.

Ἄπὸ τῶρα τὸ αἶμα μας βράζει·
μέσ' στὰ στήθια ἡ καρδιὰ λαχταρᾷ,
ὁ ἀρχηγός μας, ἔμπρός, ὅταν κρᾶζη,
ξεκινοῦμε εὐθύς μὲ χαρά.

(1) Ἡ πρώτη ὁμὰς ἐγκλημάσθη ἐν Ἀθήναις τὸν Μάρτιον τοῦ 1910 ὑπὸ τοῦ γυμναστοῦ Α. Λευκαδίτη.

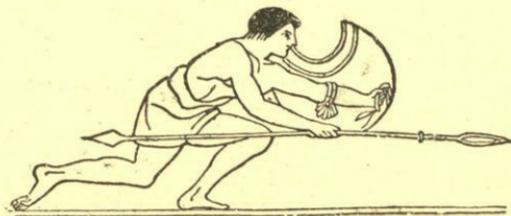
Σὲ χανδάκια πηδοῦμε δρυμῶνας
ξεφτεράκια γοργὰ πεταχτά,
καλοκαίρι ἂν εἶναι ἢ χειμῶνας
δὲν μᾶς νοιάζει ἐμᾶς ἀπ' αὐτά.

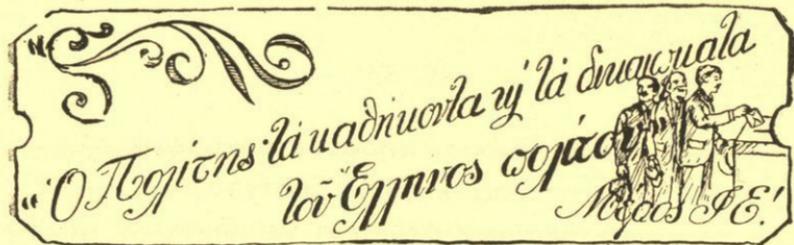
Τῆς Πατρίδος τὴ δόξα κυττᾶμε
νὰ φυλλάξωμε ἀκέρια, τρανή,
τοῦ θανάτου τὸ φόβο ἀψηφᾶμε,
φθάν' ἢ Ἑλλάδα νὰ γίνῃ κλεινή.

Στοῦ πολέμου τὴν τέχνη ἀπὸ τώρα
γυμνασμένοι, μικροὶ μαχηταί,
θὰ φανοῦμε στὴν ἔνδοξη ὥρα
δαφνηφόροι κι' ἐμεῖς νικηταί.

Ζήτω, ζήτω τῶν προσκόπων,
πού μὲ χάρη περισσὴ
θὰ δοξάσουν τὴν Ἑλλάδα
τὴ Μητέρα τὴ χρυσοῦ.

Ε. ΑΣΤΕΡΙΑΔΗΣ

98. Ο ΠΟΛΙΤΗΣ.

ΤΑ ΚΑΘΗΚΟΝΤΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΟΣ ΠΟΛΙΤΟΥ

Τὰ ὑψίστα καθήκοντα παντὸς Ἑλληνος πολίτου εἶναι δύο:

1ον) ἡ ἀγάπη τῆς Πατρίδος του μέχρις αὐτοθυσίας· καὶ

2ον) ἡ ὑποταγὴ εἰς τοὺς νόμους τῆς Πατρίδος καὶ εἰς τὰς νομίμους αὐτῆς ἐξουσίας.

Ἐκ τῶν δύο τούτων καθηκόντων ἀπορρέουν πολλὰ ἄλλα καθήκοντα καὶ ὑποχρεώσεις τοῦ πολίτου πάσης εὐνομουμένης πολιτείας.

Ἴδού τινὰ ἐκ τῶν καθηκόντων του·

α'. Ἡ στρατιωτικὴ θητεία

Τὸ βαρύτερον, ἀλλὰ καὶ τὸ σπουδαιότερον εἶναι: ἡ ἐκπλήρωσις τῆς στρατιωτικῆς ὑποχρέωσης. Τὸ καθήκον τοῦτο εἶναι εὐγενὲς καὶ τίμιον.

Πάντες ὀφείλομεν νὰ ὑπηρετῶμεν ὡς στρατιῶται τὴν Πατρίδα. Πάντες ἔχομεν ἱερὸν καθήκον νὰ ἀποτελῶμεν μέρος τῆς συμπαγοῦς ἐκείνης δυνάμεως τῆς Πατρίδος, ἡ ὁποία καλεῖται στρατός.

Ἄνευ τοῦ στρατοῦ περιέρχεται εἰς κίνδυνον ἡ ἀκεραιότης τῆς Πατρίδος· καὶ συνεπῶς καὶ ἡ ἰδία ἡμῶν ἐλευθερία.

Στερεῖται τιμῆς ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ὑπὸ διαφόρους

προφάσεις, προσπαθεῖ νὰ ἀποφύγη τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἱερᾶς ταύτης ὑποχρεώσεως. Μόνον ἐγκληματῖαι καὶ ἀσθενεῖς ὠρισμένων κατηγοριῶν ἀπαλλάσσονται ὑπὸ τοῦ νόμου τῆς ὑποχρεώσεως ταύτης καὶ στεροῦνται τῆς τιμῆς νὰ ὑπηρετήσουν ὑπὸ τὰς σημαίας τῆς Πατρίδος.

Ἐπίσης ἀπαλλάσσονται καὶ μοναδικοὶ προστάται ὑπερηλίκων ἢ ἀναπήρων γονέων.

β. Ἡ συνδρομὴ τῆς Δικαιοσύνης.

Ἄλλο σπουδαῖον καθῆκον τοῦ πολίτου εἶναι: νὰ συντρέχη τὸ ἔργον τῆς Δικαιοσύνης τῆς Πατρίδος του.

Ἡ Δικαιοσύνη προστατεύει τὰ δικαιώματα τῆς ζωῆς, τῆς τιμῆς καὶ τῆς περιουσίας τῶν πολιτῶν· ἐξασφαλίζει τὴν ἰερότητα τῶν συναλλαγῶν μεταξὺ τῶν πολιτῶν καὶ ἐπιβάλλει δικαίας ποινὰς κατὰ παντὸς παραβάτου τῶν νόμων.

Ἄλλὰ τὸ ἔργον τῆς Δικαιοσύνης ἀποβαίνει δύσκολον ἄνευ τῆς συνδρομῆς τῶν πολιτῶν. Εἶναι ἀπαραίτητον νὰ ἀποκαλύπτωνται, νὰ ἐλέγχωνται καὶ νὰ τιμωρῶνται οἱ ἄξιοι κολασμοῦ. Ἡ συγκάλυψις ἀποθρασύνει τοὺς κακοποιούς, ἀπογοητεύει τοὺς καλοὺς καὶ παρέχει κάκιστον παράδειγμα εἰς τὸν λαόν. Ἄν οἱ πολῖται ἀποκρύπτουν τὴν ἰδίαν των ἔνοχὴν ἢ τὴν ἔνοχὴν τῶν ἄλλων, ἡ Δικαιοσύνη δὲν θὰ δύναται νὰ τιμωρῇ τοὺς κακοποιούς· δὲν θὰ δύναται νὰ προστατεύῃ τὴν ζωὴν, τὴν τιμὴν καὶ τὴν περιουσίαν ἐκάστου· καὶ τότε θὰ διατρέχωμεν διαρκεῖς κινδύνους· δὲν θὰ δύναται νὰ προστατεύῃ τὰς συναλλαγάς, αἱ ὁποῖαι τότε δὲν θὰ ἔχουν κανὲν κῦρος. Ὅταν ὁμως συμβαίνουν ὅλα αὐτὰ τὰ κακά, ἀσφαλῶς ἡ Πατρίς οὔτε εὐτυχεῖ, οὔτε προοδεύει.

Διὰ τοῦτο οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν πολιτῶν πρέπει νὰ εἶναι ὀφθαλμοὶ τῆς Δικαιοσύνης. Πᾶς πολίτης ἔχει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ συντρέχη τοὺς λειτουργοὺς τῆς Δικαιοσύνης, νὰ τοὺς διαφωτίζη, νὰ τοὺς πληροφορῇ καί, ἐν ἀνάγκῃ, νὰ δίδῃ εἰς αὐτοὺς χεῖρα βοήθειας.

Δὲν πρέπει νὰ νομίζωμεν, ὅτι κάμνομεν καλὸν εἰς τινα, ἂν δὲν καταγγέλλωμεν εἰς τὰς ἀρχὰς ἐγκληματικὴν αὐτοῦ πράξιν, ἢ ὁποῖα ἔτυχε νὰ περιέλθῃ εἰς γνῶσιν μας. Τούναντίον, πρέπει νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψει, ὅτι καὶ ἡμεῖς ἐγκληματοῦμεν, ἐφόσον φερώμεθα οὕτω· εἶναι ἐγκλημα νὰ ὑποθάλωμεν τὴν ἀδικίαν καὶ νὰ ἐκτρέφωμεν τὴν ἐγκληματικότητα.

γ'. Ἡ εὐορκία.

Σπουδαῖον ἐπίσης καθῆκον ἡμῶν εἶναι: ἡ τ ἦ ρ η - σ ι ς τ ο ῦ ὄ ρ κ ο υ .

Ὁ ψεύδορκος ἀμαρτάνει ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ ἐγκληματεῖ ἀπέναντι τῆς κοινωνίας· διότι διὰ τοῦ ψεύδους αὐτοῦ παραλύει τὴν Δικαιοσύνην, καλύπτει τὸν ἔνοχον καὶ καταστρέφει τὸν ἀθῶνον.

Ὁ ψεύδορκος τιμωρεῖται ὑπὸ τῶν νόμων διὰ βαρυστάτων ποινῶν· ἂν τιμωρ ἴθῃ δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα μετεχειρίσθη ἀσεβῶς πρὸς παραπλάνησιν τῆς Δικαιοσύνης.

δ'. Αἱ φορολογικαὶ ὑποχρεώσεις.

Καθῆκον σπουδαιότατον τῶν πολιτῶν εἶναι: νὰ συνεισφέρουν πάντες ἀδιακρίτως εἰς τὰ δημόσια φορολογικὰ βάρη, ἀναλόγως τῶν δυνάμεών των. Τοῦτο δὲν εἶναι μόνον ὑποχρέωσις πρὸς τὴν Πατρίδα, ἀλλὰ

καὶ πρὸς αὐτοὺς τούτους τοὺς πολίτας· οἱ φόροι χρησιμοποιοῦνται ὑπὸ τῆς Πατρίδος πρὸς προστασίαν τῆς ζωῆς, τῆς τιμῆς καὶ τῆς περιουσίας τῶν πολιτῶν, πρὸς προαγωγὴν καὶ ἀνάπτυξιν τῶν συμφερόντων αὐτῶν.

Αἱ πόλεις, οἱ δήμοι καὶ αἱ κοινότητες ἔχουν ἀνάγκην ὁδῶν, φωτισμοῦ, καθαριότητος, σχολείων, τηλεγραφείων, τηλεφώνων, ταχυδρομείων, ἀστυνομίας. Ὅλα ταῦτα ὅμως ἀπαιτοῦν χρήματα. Ἄλλὰ ποῖοι ἄλλοι πρέπει νὰ καταβάλλουν ταῦτα, εἰμὴ ἐκεῖνοι, χάριν τῶν ὁποίων γίνονται αἱ δαπάναι, δηλαδή οἱ πολῖται;

Καὶ τὸ Κράτος γενικῶς ἔχει βεβαίως πλείστας ὄσας ἀνάγκας.

Τὸ Κράτος ἔχει ἀνάγκην δυνάμεων στρατιωτικῶν, ναυτικῶν καὶ ἀεροπορικῶν, πρὸς περιφρούρησιν τῆς ἀκεραιότητός του.

Ἐχει ἀνάγκην δικαστηρίων, ἀστυνομίας, τελωνοφυλακῆς, διὰ νὰ μᾶς ἐξασφαλίσῃ ἀπὸ τῶν κακοποιῶν· διὰ νὰ προστατεύσῃ τὴν ζωὴν, τὴν περιουσίαν, τὴν τιμὴν καὶ πάντα γενικῶς τὰ δικαιώματα ἡμῶν.

Ἐχει ἀνάγκην ὁδῶν, σιδηροδρόμων, γεφυρῶν, λιμένων πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς συγκοινωνίας, πρὸς προαγωγὴν τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων τῆς χώρας, πρὸς ἀσφαλῆ μεταφορὰν τῶν προϊόντων τῆς ἐργασίας ἡμῶν.

Ἐχει ἀνάγκην χρημάτων, διὰ νὰ ἐνισχύσῃ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν προαγωγὴν τῆς γεωργίας, τῆς κτηνοτροφίας, τοῦ ἐμπορίου, τῆς βιομηχανίας καὶ τῆς ναυτιλίας.

Ἐχει ἀνάγκην χρημάτων, χάριν τῆς πνευματι-

κῆς καὶ ἐπαγγελματικῆς μορφώσεως τῶν τέκνων μας.

Τὴν δαπάνην, ἣ ὁποία ἀπαιτεῖται διὰ νὰ ἐκτελεσθοῦν ὅλα ταῦτα, ποῖος ἄλλος θὰ τὴν καταβάλλῃ παρὰ ὁ λαός, χάριν τοῦ ὁποίου γίνονται;

Ὁ καλὸς πολίτης θεωρεῖ ἱερὸν τὸ καθῆκον τῆς πληρωμῆς τῶν φόρων. Ὁ πολίτης, ὁ ὁποῖος ἀποφεύγει τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν φορολογικῶν του ὑποχρεώσεων, ὄχι μόνον παραβαίνει ἱερὸν πρὸς τὴν Πατρίδα καθῆκον, ἀλλὰ καὶ κλέπτει τὸν πλησίον του, διότι διὰ τῶν χρημάτων τῶν συμπολιτῶν του ἀπολαύει ἀναιδῶς τῶν ἀγαθῶν, τὰ ὁποῖα παρέχει τὸ Κράτος ἀνεξαιρέτως εἰς πάντας τοὺς πολίτας του.

ε'. Ἡ περιουσία τοῦ Δημοσίου.

Ἐτερον σπουδαῖον καθῆκον τῶν συμπολιτῶν εἶναι ἡ προστασία τῆς δημοσίας περιουσίας.

Τὸ Κράτος ἔχει περιουσίαν, ὅπως ἔχουν καὶ τὰ ἄτομα. Ἐχει δάση, μεταλλεῖα, ὄρυχεῖα, ἄλυκας, γαίας, γήπεδα, οἰκοδομὰς καὶ ἄλλα. Αἱ πρόσοδοι ὅμως τούτων τῶν κτημάτων τοῦ Δημοσίου χρησιμεύουν ἐπίσης πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν ἐθνικῶν ἀναγκῶν.

Εἶναι λοιπὸν καθῆκον μας, ὄχι μόνον νὰ μὴ ἀδικῶμεν τὸ Δημόσιον καὶ νὰ μὴ ἐπιβουλεύμεθα τὴν περιουσίαν καὶ τὰ εἰσοδήματα αὐτοῦ, ἀλλὰ τούναντίον, νὰ σεβώμεθα τὴν περιουσίαν τοῦ Κράτους καὶ νὰ τὴν θεωρῶμεν ὡς κοινὴν ὅλων ἡμῶν περιουσίαν· νὰ εἴμεθα δ' ἐπὶ πλέον ἀγρυπνοὶ φύλακες αὐτῆς.

στ'. Ἡ ψῆφος.

Σπουδαιότατον καθῆκον τοῦ πολίτου εἶναι ἡ
καὶ ἡ ἀποδοτικὴ ἀποστολὴ τοῦ ἑκπαιδευτικοῦ πολιτικῆς

Τὰ Τέμπη.

Εἶς 15η
φύλ. 18-1

Οἱ πολῖται διὰ τῆς ψήφου των ἐκλέγουν τοὺς ἀντιπροσώπους των καὶ παρέχουν εἰς αὐτοὺς τὴν ἐντολήν νὰ νομοθετοῦν ἐν ὀνόματι τοῦ λαοῦ.

Οἱ ἐκλεκτοὶ οὗτοι τοῦ λαοῦ, πληρεξούσιοι ἢ βουλευταὶ ἢ δημοτικοὶ καὶ κοινοτικοὶ σύμβουλοι, διευθύνουν καὶ ρυθμίζουν τὰ γενικὰ συμφέροντα.

Οἱ βουλευταὶ ἀποφασίζουν πῶς θὰ καταστή τὸ Κράτος ἱκανὸν νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἐθνικὴν του ἀποστολήν. Αὐτοὶ ὀρίζουν τὰ ἀπαιτούμενα μέσα διὰ τὴν πολεμικὴν δύναμιν τοῦ Κράτους καὶ κανονίζουν τοὺς οἰκονομικοὺς συνδυασμούς. Φροντίζουν περὶ τῆς δικαιοσύνης· προνοοῦν περὶ τῆς δημοσίας ὑγείας, περὶ τῆς ἀσφαλείας, περὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ ἔθνους, περὶ τῆς πραγματικῆς ἰσότητος τῶν πολιτῶν ἔναντι τοῦ νόμου, περὶ τῆς μορφώσεως καὶ τῆς καθόλου εὐημερίας τῶν πολιτῶν.

Οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ ὑπολογίζουν τὰς φορολογικὰς δυνάμεις αὐτοῦ καὶ κανονίζουν τὸ ποσὸν τῶν φόρων καὶ τὸν καταλληλότερον τρόπον τῆς εἰσπράξεως αὐτῶν.

Ἐν γένει ἡ προκοπὴ τοῦ ἔθνους ἀπόκειται εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἐντολοδόχων αὐτοῦ.

Εἶναι λοιπὸν ὑψιστον τὸ ἀξίωμα καὶ βαρύταται αἰ εὐθῦναι καὶ τὰ καθήκοντα τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ. Καὶ διὰ τοῦτο ὀφείλομεν νὰ ἐκλέγωμεν διὰ τῆς ψήφου μας ἐκείνους, οἱ ὅποιοι, λόγῳ χαρακτῆρος, γνώσεων καὶ ὀρθῆς κρίσεως, εἶναι οἱ ἀνώτατοι ἐξ ὄλων τῶν συμπολιτῶν ἡμῶν. Ἡ ψῆφος ἐκλογῆς πρέπει νὰ δίδεται ὡς βραβεῖον εἰς ἐκεῖνον, τοῦ ὁποίου αἰ ἀρεταὶ ἐμπνέουν εἰς ἡμᾶς τὸν πλείονα σεβασμὸν καὶ τὴν μεγαλυτέραν ἐκτίμησιν καὶ ἀποτελοῦν πλήρη ἐγγύησιν περὶ τῆς ἀκριβοῦς ἐκπληρώσεως τῶν καθηκόντων, τὰ ὅποια θὰ τοῦ ἀνατεθῶν.

Τὴν ὑψηλὴν ἔννοιαν τῆς ψήφου τοῦ πολίτου καταδεικνύει ὁ κάτωθι ἱερὸς ὄρκος, τὸν ὁποῖον κατὰ τὰς ἐκλογικὰς ὁδηγίας τοῦ ἀειμνήστου τῆς Ἑλλάδος Κυβερνήτου Ἰωάννου Καποδιστρίου, ὤμνουν οἱ Ἕλληνες ἐκλογεῖς ἐνώπιον τοῦ ἱερέως, κρατοῦντος τὸ θεῖον καὶ ἱερὸν Εὐαγγέλιον.

« Ἐν ὀνόματι τῆς Παναγίας καὶ ἀδιαιρέτου Τριάδος, ὀρκίζομαι ἐνώπιον τοῦ Θυσιαστηρίου τοῦ Θεοῦ τῆς ἀληθείας, νὰ μὴ δώσω τὴν ψήφον μου, οὔτε διὰ φιλίαν, οὔτε διὰ φόβον ζημίας, οὔτε δι' ἐλπίδα προσωπικοῦ κέρδους, ἀλλὰ κατὰ τὴν συνείδησίν μου καὶ χωρὶς καμμίαν προσωποληψίαν ».

Σήμερον παραλείπεται ἡ ὀρκωμοσία αὕτη, διότι ὑποτίθεται, ὅτι ὁ λαὸς μορφωμένος, ὡς εἶναι, ἐκτιμᾷ πρεπόντως τὴν ἀξίαν καὶ τὴν δύναμιν τῆς ψήφου.

ζ'. Τὰ Κοινωνικὰ καθήκοντα.

Εἰς τὰ καθήκοντα τοῦ πολίτου, καὶ γενικώτερον, τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ κοινωσίᾳ, ἀνάγεται ἡ περίθαλψις τῶν γονέων, τῶν οἰκείων, τῶν φίλων καὶ τῶν συμπολιτῶν ἐν γένει. Προσέτι δὲ καὶ ἡ ἐνίσχυσις, ἡ ἠθικὴ καὶ ὑλική, κατὰ τὸ μέτρον τῶν δυνάμεών μας πάντοτε, παντὸς ἀναξιοπαθοῦντος.

Δὲν εἶναι ἀνεκτὸν εἰς εὐνομουμένην καὶ ἠθικὴν πολιτείαν νὰ ὑπάρχουν οἱ λιμοκτονοῦντες καὶ ρακένδυτοι· νὰ σήπωνται οἱ διαβιοῦντες εἰς ἀνήλια ὑπόγεια καὶ νὰ σύρωνται οἱ ἀπόκληροι τῆς ζωῆς. Τοιαύτη πολιτεία οὔτε νὰ εὐημερήσῃ, οὔτε κἂν νὰ ὀρθοποδήσῃ θὰ δυνηθῇ· διότι κάποτε, ἐκτὸς τῶν ἀνατρεπτικῶν

στοιχείων, καὶ ὁ στόμαχος καὶ ἡ δυστυχία θὰ ἀπο-
βοῦν οἱ ὀλέθριοι σύμβουλοι τῶν οὕτως πενομένων.

“Ὅθεν, ἡ εὐρεσις ἐργασίας εἰς τοὺς δυναμένους
νὰ ἐργασθῶν· ἡ παροχὴ ἰατρικῆς περιθάλψεως εἰς
τοὺς πάσχοντας· ἡ ὑλικὴ ἐνίσχυσις τῶν ἀσθενικῶν
καὶ ἀναπήρων· ἡ νοθεύτησις καὶ ἡ ἠθικὴ ἐνίσχυ-
σις ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ἔχουν διανοητικὴν κατωτερό-
τητα, εἶναι ἀνάγκαι, αὐτὸ τοῦτο, ἐξυπηρητικαὶ τοῦ
συνόλου.

Σήμερον ὅλα τὰ κράτη ἔχουν νόμους «κοινωνικῶν ἀσφαλίσεων» καὶ λαμβάνουν μέτρα
διὰ τὴν γενικὴν εὐημερίαν τοῦ λαοῦ.

η΄. Τὸ δημόσιον σέβας χαρακτηριστικὸν εὐγενικοῦ πολίτου.

“Ἴδιον πολιτείας ἐναρέτου εἶναι καὶ τὸ νὰ τιμῶ-
μεν ἐξαιρετικῶς τοὺς ἀξίους πάσης τιμῆς. Τὸ σέβας
πρὸς τοὺς γεννήτορας καὶ τοὺς διδασκάλους· ὁ σε-
βασμὸς καὶ ἡ εὐπροσηγορία πρὸς τοὺς πρεσβύτας·
ἡ εὐλαβὴς συμπεριφορὰ πρὸς τοὺς ἱερωμένους καὶ
τὰς θρησκευτικὰς τελετάς· ἡ ὑπόληψις πρὸς τοὺς
λειτουργοὺς τῆς δικαιοσύνης· ὁ βαθὺς σεβασμὸς
καὶ ἡ τελεία ἀφοσίωσις πρὸς τὰς ἀγνάς οἰκογενεια-
κὰς καὶ ἔθνικὰς παραδόσεις· ἡ ἀπότισις φόρου τιμῆς
πρὸς τοὺς πεσόντας ὑπὲρ Πίστεως καὶ Πατρίδος καὶ
ὁ σεβασμὸς πρὸς τὰ ὄρφανὰ καὶ τὰς οἰκογενεῖας τού-
των, εἶναι, πάντα ταῦτα, ἐκ τῶν εὐγενικῶν προσόν-
των πολιτείας ἐναρέτου καὶ ἐκ τῶν χαρακτηριστικῶν
τοῦ τελείου πολίτου.

θ΄. Ὁ δημόσιος ἔπαινος.

“Ἡ εἰλικρινὴς ἀναγνώρισις καὶ ἡ μετὰ πάσης παρ-
ρησίας ἐκτίμησις πράξεων ἡρωϊκῶν καὶ εὐγενικῶν

τὰς ὁποίας κάμνουν εἴτε μέλη τῆς πολιτείας μας, εἴτε ἄτομα τῆς ἀνθρωπότητος καθόλου· ὁ δημόσιος ἕπανος παντὸς ἐναρέτου πολίτου· παντὸς τιμίου ὑπαλλήλου ἢ ἀξιοπρεποῦς οἰκογενειάρχου, ἢ διακεκριμένου ἐπιστήμονος ἢ ἀνεγνωρισμένου φιλανθρώπου, καὶ ἄλλα τοιαῦτα, ἀνάγονται εἰς τὸν κύκλον τῶν σπουδαίων καθηκόντων παντὸς πολίτου πάσης προηγμένης πολιτείας· πάσης πολιτείας, ἢ ὁποία εἶναι προωρισμένη νὰ ζήσῃ καὶ νὰ μεγαλοουργήσῃ.

ι'. Ἡ προσήλωσις εἰς τὰς παραδόσεις.

Τέλος ἡ προστασία τῶν ἀγαθῶν τοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἡ προσήλωσις εἰς τὰς αἰωνίας, τὰς ἀγνάς καὶ τιμίας θρησκευτικὰς, ἐθνικὰς καὶ οἰκογενειακὰς παραδόσεις τοῦ Ἑθνους ἡμῶν, εἶναι ἐκ τῶν ὑψίστων καθηκόντων τοῦ τιμίου καὶ εὐσυνειδήτου πολίτου τῆς Ἑλλάδος.

Καὶ φυσικὴ καὶ ἐπιβεβλημένη εἶναι ἡ μετ' ἀηδίας καὶ πλήρους περιφρονήσεως ἀποστροφή ἡμῶν ἀπὸ μικροτήτων καὶ ρυπαροτήτων. Ἀκόμη περισσότερο ἀπαραίτητος εἶναι ἡ ἄμυνά μας κατὰ ἀνοήτων προσπαθειῶν, τὰς ὁποίας καταβάλλουν ἀνοητοτάτοι ἀνθρώποι, ὑπὸ τὸ πρόσχημα τοῦ ἀνοητοτέρου πνεύματος τῶν δῆθεν νεωτερισμῶν, διὰ νὰ ἀποκόψουν πάντα σύνδεσμον τοῦ λαοῦ μας πρὸς τὸ παρελθόν του, διὰ νὰ ἐξουθενώσουν τὴν ἔνδοξον ἱστορίαν του, τὴν αἰωνόβιον θρησκείαν του, τὴν ἔντιμον οἰκογενειακὴν του ζωὴν.

Χ. Δ.

99. ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΟΣ ΠΟΛΙΤΟΥ

Πανταχοῦ, ὅπου ὑπάρχουν καθήκοντα, ἀκολουθοῦν, κατὰ συνεπῆ καὶ φυσικὸν λόγον, καὶ δικαιώματα.

Καὶ ὁ Ἕλλην πολίτης, ὁ ὁποῖος εἶναι ἐπιφορτισμένος μὲ πληθὺν καθηκόντων, ἔχει βεβαίως καὶ ὠρισμένα δικαιώματα, τὰ ὁποῖα τοῦ παρέχει τὸ Κράτος καὶ τοῦ ἀναγνωρίζει ἢ Κοινωνία.

Πρέπει εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς νὰ τονισθῆ, ὅτι ἄλλο σημαίνει καθήκον καὶ ἄλλο δικαίωμα· ἀλλ' ὁμως, μεταξὺ καθήκοντος καὶ δικαιώματος, ὑπάρχει πλήρης ἀρμονία. Τὸ δικαίωμα καθενὸς δὲν πρέπει νὰ παραβλάπτῃ κανέν ἐκ τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἄλλου.

Ἄμα τοῦτο γίνῃ σαφῶς ἀντιληπτὸν ὑφ' ὄλων τῶν πολιτῶν, τότε δὲν εἶναι καθόλου δύσκολον νὰ βασιλεύῃ τάξις, νὰ κρατῆ εὐνομία, νὰ ἀφθονοῦν αἱ εὐκολίαι τῆς ζωῆς, νὰ εἶναι ἐξησφαλισμένη καὶ βεβαία ἡ εὐτυχὴς συμβίωσις τῶν πολιτῶν.

Ἄς ἴδωμεν τώρα ποῖα εἶναι τὰ κυριώτερα ἐκ τῶν δικαιωμάτων τοῦ πολίτου:

α. Ἡ ἀτομικὴ ἢ προσωπικὴ ἐλευθερία.

Τὸ ἱερώτατον ἐκ τῶν δικαιωμάτων τοῦ πολίτου εἶναι: ἡ ἀτομικὴ ἢ προσωπικὴ του ἐλευθερία.

Τοῦ δικαιώματος τούτου ἀπολαύουν πάντες ἀνεξαιρέτως οἱ κάτοικοι τοῦ Κράτους ἡμῶν. Ὅχι μόνον οἱ Ἕλληνες πολῖται, ἀλλὰ καὶ κάθε ξένος, εὐθὺς, ὡς πατήσῃ τὸ ἔδαφος τῆς Πατρίδος μας, εἶναι ἐλεύθερος, ἐφ' ὅσον δὲν καταδιώκεται ὡς κοινὸς ἐγκληματίας ὑπὸ τῆς ἰδίας του Πατρίδος ἢ ἄλλης χώρας.

Ἄλλ' ἢ ἀτομικὴ ἐλευθερία ἔχει καὶ μερικὰ ὅρια σαφῶς διαγεγραμμένα· καὶ δὲν δυνάμεθα νὰ ἐξερχόμεθα ἀτιμωρητὶ πέραν τῶν ὁρίων τούτων.

Τὰ ὅρια τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας ἐκάστου ἐκτείνονται μέχρις ἐκεῖ, ὅπόθεν ἀρχίζει ἡ ἀτομικὴ ἐλευθερία τοῦ ἄλλου. Δηλ. ἡ ἐλευθερία τοῦ ἑνὸς δὲν πρέπει νὰ ἐμποδίσῃ ἢ νὰ παρακωλύῃ τὸν ἄλλον τοῦ ν' ἀπολαύῃ τῆς ἰδικῆς του ἐλευθερίας. Ἄλλως, ἂν δηλαδὴ ἡ ἐλευθερία τοῦ ἑνὸς εἶναι πρόσκομμα εἰς τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἄλλου, δὲν δύναται νὰ ὀνομάζεται ἐλευθερία· τοῦτο θὰ ἦτο τυραννία πολὺ ἐπικίνδυνος.

Ἡ ἀτομικὴ λοιπὸν ἢ προσωπικὴ ἐλευθερία τοῦ ἀτόμου εἶναι ἱερὸν καὶ ἀπαραβίαστον δικαίωμα τοῦ πολίτου καὶ προστατεύεται ὑπὸ τῶν νόμων.

β'. Τὸ οἰκογενειακὸν ἄσυλον.

Ἐκ τοῦ δικαιώματος τῆς ἀτομικῆς ἢ προσωπικῆς ἐλευθερίας πηγάζει καὶ τὸ δικαίωμα· τοῦ οἰκογενειακοῦ ἀσύλου.

Τὸ οἰκογενειακὸν ἄσυλον τοῦ πολίτου εἶναι ἐπίσης ἱερὸν καὶ ἀπαραβίαστον. Οὐδεμίαν κατ' οἶκον ἔρευνα ἐνεργεῖται, ἐκτὸς μερικῶν περιπτώσεων, τὰς ὁποίας σαφῶς καθορίζει ὁ νόμος· καὶ τοῦτο γίνεται, διὰ νὰ εὐκολυνθῇ ἡ ἀπονομὴ δικαιοσύνης.

γ'. Ἡ παρρησία, ἡ ἐλευθεροτυπία, ἡ ἐλευθερία τῆς σκέψεως, ἡ ἰδιοκτησία (κινητῆ, ἀκίνητος, πνευματικῆ), ἡ ἐλευθέρα ἐξάσκησης ἐπαγγέλματος, οἱ συνεταιρισμοὶ καὶ αἱ συσκέψεις.

Ταῦτα πάντα εἶναι δικαιώματα τοῦ πολίτου ἱερὰ

καὶ ἀπαραβίαστα, ἐξησφαλισμένα διὰ νόμων καὶ κατωχυρωμένα διὰ συνταγματικῶν διατάξεων.

Εἶναι αὐτονόητον ὁμως, ὅτι ὁ πολίτης, ὁ ἐνασκῶν ἐν οἴονδήποτε τῶν δικαιωμάτων του τούτων, πρέπει νὰ ἔχη σαφῶς ὑπ' ὄψει του, ὅτι τὰ δικαιώματά του ταῦτα δὲν νοοῦνται αὐτοτελῆ καὶ ἀπόλυτα.

Πάντα τὰ δικαιώματα ταῦτα ἐκπηγάζουν ἐκ τῆς γενικῆς ἀρχῆς τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας καὶ ἐκτείνονται ἐντὸς τῶν ἰδίων ὁρίων αὐτῆς.

Συνεπῶς, ὁ πολίτης στερεῖται ἀδείας ἐξασκήσεώς τινος ἢ πάντων τῶν ἀνωτέρω δικαιωμάτων του, ἐφ' ὅσον ταῦτα εἶναι ἐπικίνδυνα εἰς τὴν δημοσίαν τάξιν· ἐφ' ὅσον προσβάλλουν τὴν δημοσίαν αἰδῶ, ἢ ἀντίκεινται εἰς τὰ δικαιώματα καὶ τὰ συμφέροντα τοῦ συνόλου ἢ τῶν ἀτόμων.

δ'. Ἡ ἐλευθερία τῶν θρησκευτικῶν πεποιθήσεων καὶ ἡ ἀνεξιθρησκεία.

Ἡ ἐλευθερία τῶν θρησκευτικῶν πεποιθήσεων εἶναι δικαίωμα τοῦ πολίτου, τὸ ὁποῖον ἀνάγεται εἰς τὴν γενικὴν ἀρχὴν τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀτόμου.

Ἐκαστος πολίτης ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ πρεσβεύη καὶ νὰ ἀκολουθῆ τὸ θρήσκευμα ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον συμφωνεῖ πρὸς τὰς ἰδίας του πεποιθήσεις. Ἀρκεῖ μόνον ν' ἀναγνωρίζη καὶ εἰς τοὺς ἄλλους τὸ δικαίωμα τοῦτο· νὰ εὐλαβῆται καὶ νὰ μὴ παρακωλύη τὴν ἐκτέλεσιν τῶν θρησκευτικῶν καθηκόντων τῶν ἄλλων· οὔτε ἐπιτρέπεται νὰ προπαγανδίζη ἢ νὰ προσηλυτίζη εἰς βάρος τῆς ἐπισήμου καὶ ἀνεγνωρισμένης θρησκείας τοῦ Κράτους.

Ἰσχύει λοιπὸν ἡ ἀνεξιθρησκεία ἐν τῇ Πατρίδι ἡμῶν. Σεβόμεθα δηλ. τὰς θρησκευτικὰς πεποιθήσεις

παντός άλλοδοξου, ἀλλὰ τηροῦμεν πιστῶς καὶ ἀπαρεγκλίτως τὰ δόγματα τῆς Ὁρθοδόξου Χριστιανικῆς Πίστεως. Καὶ κατὰ συνέπειαν δὲν ἀνεχόμεθα τὰς θρησκευτικὰς προπαγάνδας καὶ τὸν προσηλυτισμὸν.
ε'. Ἡ ἰσότης.

Εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως αὐτῆς, ἡ Πατρίς μας ἀνεγνώρισε τὴν ἀνάγκην τῆς ἰσότητος τῶν πολιτῶν ἀπέναντι τοῦ νόμου· καὶ ἀνεκήρυξε τὴν ἰσότητα, ὡς θεμελιῶδες δικαίωμα τοῦ πολίτου.

Οἱ πολῖται ὅλοι εἶναι ἴσοι ἀπέναντι τοῦ νόμου· ἴσοι εἰς τὰ καθήκοντα καὶ τὰς ὑποχρεώσεις· ἴσοι εἰς τὰ δικαιώματα καὶ τὰς ἀπολαύς.

Οἱ νόμοι δηλαδή καὶ αἱ ἐκ τῶν νόμων ἐκπηγάζουσαι ἐξουσίαι, δὲν ἀποβλέπουν εἰς γνωστούς καὶ ἀγνώστους· δὲν διακρίνουν πλουσίους καὶ πτωχοὺς· δὲν ὑπολογίζουσι εἰς ἀξιοματούχους καὶ ταπεινοὺς.

Πάντες εἶναι ἴσοι πρὸ τῶν νόμων. Καὶ οἱ νόμοι εἶναι ἴσοι ἐνώπιον πάντων. Ἔχουν τοὺς πάντας ὑπὸ τὴν προστασίαν των ἢ τιμωροῦν τοὺς πάντας ἐξ ἴσου διὰ τὰ παραπτώματά των. Ὁρθοῦνται προστατάται ἀκλόνητοι τῆς ἐλευθέρως προόδου καὶ τῆς ἐντίμου προκοπῆς τοῦ καθενός· ἀλλ' εἶναι καὶ τιμωροὶ αὐστηροὶ παντός παραβάτου τῶν διατάξεων αὐτῶν.

(Βιβλιογραφία: Τὸ Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος.— Ε. Λυκούδη: Τὰ καθήκοντα τοῦ πολίτου.— Μ. Βολωνάκη: Τὰ καθήκοντα τοῦ πολίτου (1912).— Ἐκλογαὶ-προσθηκαὶ δ' ασοκενῆ-ἀπόδοσις Χ. Δ.)

100. Σ' ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ, ΘΕΕ ΜΟΥ

ταν τριγύρω
[βλέπω τῆς φύ-
[σεως τὰ κάλ-
[λη,

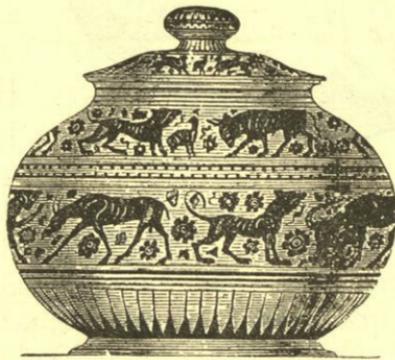
τὸν ἥλιο, τὴ σελήνη, τὰστρα τὰ φωτεινά,
τὴ θάλασσα, π' ἀφρίζει κι ἀπλώνεται μεγάλη,
τοὺς ποταμούς, τὰ δένδρα, τοὺς κάμπους, τὰ βουνά,
καὶ τ' ἄνθη, πού στολίζουν ἀγρούς καὶ μονοπάτια,
σ' εὐχαριστῶ, Θεέ μου, πού μοῦ ἔδωκες τὰ μάτια.

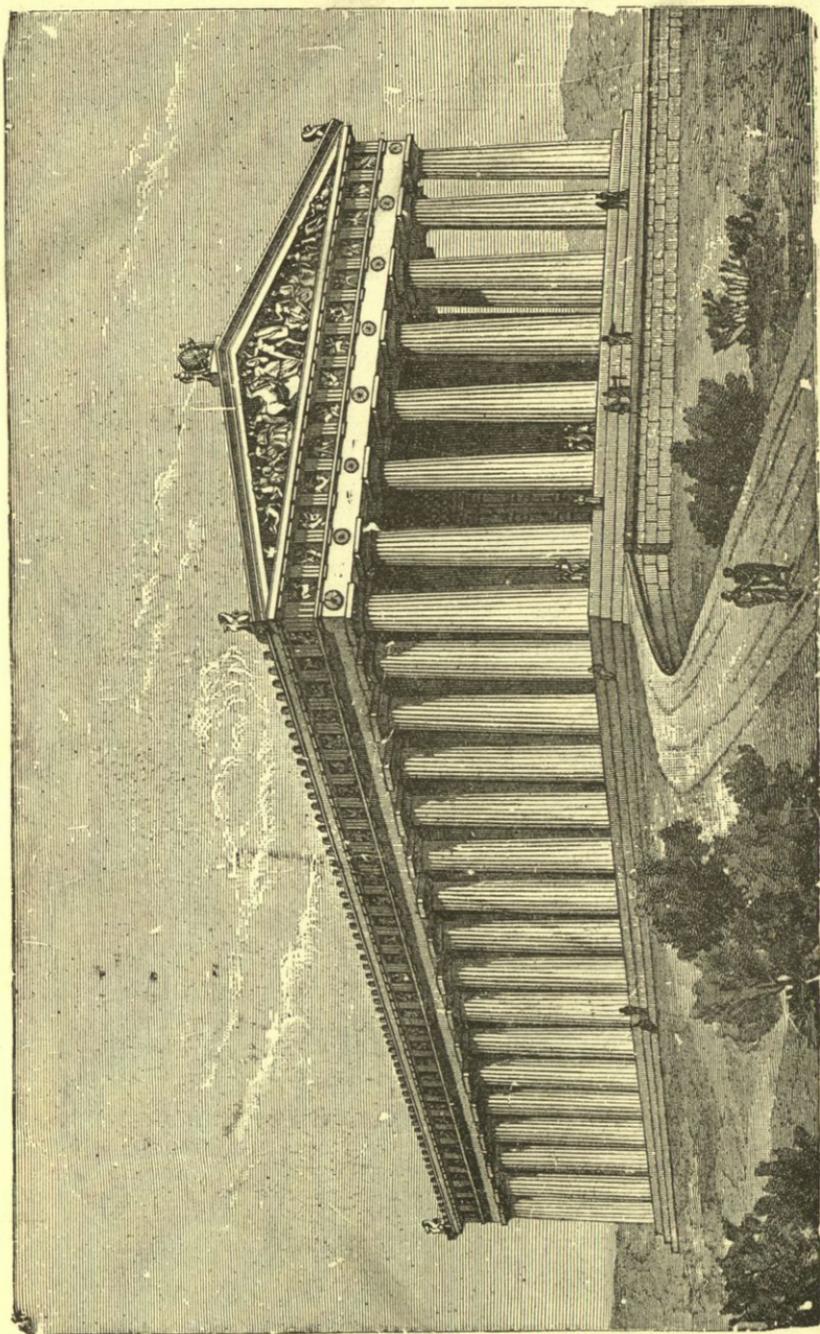
Κι ὅταν ἀκούω τὸ φλοῖσβο ἔς τὴν ἤσυχη ἄμμουδιά,
κι ὅταν ἀκούω ἔς τὸ δάσος τὸ ζηλεμένο ἀηδόνι
κι ὅταν ἀκούω τ' ἀγέρι ἔς τοῦ δένδρου τὰ κλαδιά
κι ὅταν ἀκούω ἀκόμη τοὺς στεναγμούς τοῦ γκιώνη
καὶ τὴ φωνὴ τοῦ γρύλλου ἔς τὴ σκοτεινὴ νυχτιά,
σ' εὐχαριστῶ, Θεέ μου, πού μοῦ ἔδωκες τ' αὐτιά.

Κι ὅταν ἔς τὸ δρόμο βρίσκω γέρο, τυφλό, ζητιᾶνο
ἢ κι ὄρφανὰ ποιδάκια, πού τρέμουν καὶ πεινοῦν,
καὶ σταματῶ μ' ἀγάπη κι ἐλεημοσύνη κάνω
κρυφά ἀπ' τοὺς διαβάτας, πού δίπλα μου περνοῦν,
κι εὐφραίνεται ἡ ψυχὴ μου κι ἀγάλλεται καὶ χαίρει,
σ' εὐχαριστῶ, Θεέ μου, πού μοῦ ἔδωκες τὸ χέρι.

Ι. ΠΟΛΕΜΗΣ

Ο ΠΑΡΘΕΝΩΝ

“ΟΔΗΓΟΙ ΤΗΣ ΖΩΗΣ,,

ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΟΝ ΣΤ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΜΕΡΟΣ Α'
ΟΡΗΣΚΕΙΑ ΚΑΙ ΕΜΠΝΕΥΣΜΕΝΟΙ ΟΔΗΓΟΙ
ΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ

1	Ὁ Θεὸς (ποίημα Π. Σούτσου)	σελ.	3
2	Ἀξιοζήλευτον παράδειγμα ὁδηγοῦ τῆς πίστεως	>	5
3	Ἀποτελέσματα σθεναρᾶς στάσεως Ἀρχιεπισκόπου.	>	9

ΜΕΡΟΣ Β'.

ΣΠΟΥΔΑΙΟΙ ΟΔΗΓΟΙ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΟΣ

4	Ἡ φιλοσοφία τοῦ Σωκρ. καὶ τὰ καθήκοντα τοῦ ἀγαθοῦ πολ.	>	14
5	Ἡ ἀφοσίωσις εἰς τοὺς Νόμους τῆς Πατρίδος	>	18
6	Ἀριστείδης ὁ Δίκαιος	>	24
7	Ὁ Ζαΐμης καὶ ὁ Καραϊσκάκης πρὸ τῆς κινδυνευούσης Πατρίδος	>	28
8	Ὁ Ἀλῆ πασᾶς καὶ ὁ Σουλιώτης Τζήμας Ζέρβας	>	30
9	Ὁ Βράχος καὶ τὸ κῦμα (ποίημα Α. Βαλαωρίτη)	>	32

ΜΕΡΟΣ Γ'.

ΑΝΑΤΡΟΦΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΟΠΑΙΔΩΝ

10	Ἀνατροφή Ἑλληνοπαίδων	σελ.	35
	Α'. Ἀθῆναι : α'. Ἡ θυσία τῆς Ἀγραύλου	>	35
	β'. Ὁ ὄρκος τῶν ἐφήβων τῆς Ἀρχ. Ἑλλάδος	>	36
	γ'. Ὁ ὄρκος τῶν συγχρόνων ἐφήβων	>	37
	Β'. Σπάρτη : Ἀνατροφή Σπαρτιατῶν	>	38
11	Ὁ ὄρκος (ποίημα Κ. Παλαμᾶ)	>	41

ΜΕΡΟΣ Δ'.

ΕΛΛΗΝΙΔΩΝ ΦΙΛΟΠΑΤΡΙΑ

12	Φιλοπατρία Ἑλληνίδων	σελ.	42
	Αἱ Λάκαιναι	>	42
	Αἱ Ἀργεῖαι	>	47
13	Ἡ βασιλόπαις Ἴφιγένεια	>	48
14	Ἡ Λημναία Μαρούλα	>	59
15	Ἡ Σουλιώτισσα Θειάκω	>	60
16	Ὁ Χορὸς τοῦ Ζαλόγγου (π. Σολωμοῦ: εἰς τὸν Βύρωνα)	>	63
17	Ἡ Μπουμπουλίνα	>	64
18	Εἰς τὴν Πατρίδα (ποίημα Λορ. Μαβίλη)	>	65

ΜΕΡΟΣ Ε'.

ΤΟ ΣΕΒΑΣ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΓΟΝΕΙΣ ΚΑΙ ΤΟΥΣ
ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥΣ ΚΑΙ Η ΑΛΗΘΙΝΗ ΕΥΤΥΧΙΑ

19.	Ἐπιστολὴ Μ. Ἀλεξάνδρου πρὸς τὸν διδασκ. τοῦ Ἀριστ.	σελ.	67
20	Ἡ Ἀληθινὴ εὐτυχία (Κυδίππη—Κλέοβις—Βίτων). (ποίημα Γ. Μαρκορᾶ)	>	72
21	Ἡ μάννα (ποίημα Γ. Μαρτινέλη)	>	75
22 23	«Τί θέλω» ; (ποιήματα Γ. Δροσίνη καὶ Ἀγγ. Βλάχου)	>	76,77

ΜΕΡΟΣ ΣΤ'.

ΣΕΛΙΔΕΣ ΕΚ ΤΗΣ ΑΘΑΝΑΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΟΥ
ΕΘΝΟΥΣ ΜΑΣ

24	Αἱ τελευταῖαι στιγμαὶ τῆς Βυζαντινῆς Κ/πόλεως ἡ ἄλωσις καὶ τὰ μετ' αὐτὴν	σελ.	78
----	--	------	----

Θρήνοι ἐπὶ τῇ ἀλώσει	σελ.	95
24* Ἡ Ἁγία Τράπεζα (ποίημα Ἰ. Δαμβέργη)	>	96
25 Ἡ σκλάβα ἢ πόλη (ποίημα Κ. Μάνου).	>	97
26 Λάμπρος καὶ Φῶτος Τζαβέλλας	>	98
27 Τὰ Πήραμε τὰ Γιάννινα (ποίημα Γ. Σουρῆ)	>	108
28 Τὰ Γιάννινα καὶ ὁ Ἄλῆς (ποίημα Α. Βαλαωρίτη)	>	109
29 Ὁ Ρήγας Φεραῖος	>	110
30 Ὁ Ρήγας (ποίημα Γ. Ζαλοκώστα	>	115
31 Ἡ ἐν Βαλτετσῖω μάχη	>	118
32 Ἐνας παλαιὸς λογαριασμὸς τοῦ Κανάρη	>	123
33 Τὸ τάμα τοῦ Κανάρη (ποίημα Ἰ. Πολέμη)	>	126
34 Ὁ Κανάρης (ποίημα Γ. Μαρτινέλη)	>	126
35 Τὰ Ψαρά (ὕμνος Δ. Σολωμοῦ)	>	127
36 Τὰ ναυτόπουλά μας (ποίημα Γ. Δροσίνη)	>	128
37 Ἡ ἔξοδος τῆς φρουρᾶς τοῦ Μεσολογγίου	>	129
38 Μεσολογγίτης (ποίημα Ἄλ. Πάλλη)	>	140
39,40 Τὸ Μεσολόγγι (ποίηματα Βαλαωρίτη-Λορέτζου Μαβίλη)	>	141
41 Τὸ Μεσολόγγι (ποίημα Γ. Μαρτινέλη)	>	142
42 Ὁ Γεννάδιος	>	143
43 Ἡ τελευταία μάχη τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος	>	148
44 Ἡ ἐποποιεῖα τοῦ Κιλκίς	>	156
45 «Τρεῖς γενεαί» (ποίημα Ἰ. Πολέμη)	>	160
46 Ὁ Ἐθνικὸς Ὕμνος (Δ. Σολωμοῦ)	>	162

ΜΕΡΟΣ Ζ΄.

ΔΙΑΚΕΚΡΙΜΕΝΟΙ ΦΙΛΟΙ

47 Ἐπαμεινώνδας καὶ Πελοπίδας	σελ.	163
48 Ἀχιλλεὺς καὶ Πάτροκλος	>	164
49 Δάμων καὶ Φιντίας	>	169
50 Οἱ τρεῖς φίλοι (ποίημα Ἀχ. Παράσχου)	>	177

ΜΕΡΟΣ Η΄.

ΕΥΕΡΓΕΤΑΙ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΤΗΤΟΣ ΚΑΙ
ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ

51 Τὰ μικρόβια καὶ ὁ Λουδοβίκος Παστὲρ	σελ.	179
52 Ἐθνικοὶ εὐεργεταί	>	185

ΜΕΡΟΣ Θ΄.

ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗ

53 Ἡ ἐλεημοσύνη τῆς τυφλῆς	σελ.	189
54 Ἡ τυφλὴ ἀνοηπῶλις (ποίημα Γ. Ζαλοκώστα)	>	192
55 Οἱ δύο πτωχοὶ (ποίημα Γ. Δροσίνη)	>	193
56 Τὰ δύο δάκρυα (ποίημα Ἰ. Πολέμη)	>	194
57 Ταῦρος καὶ καμηλοπάρδαλις	>	195
58 Τὰ μέλη τοῦ σώματος (ποίημα Γ. Βιζυηνοῦ)	>	198
59 Στεριά καὶ θάλασσα (ποίημα Ν. Δαμιανέου)	>	199

ΜΕΡΟΣ Ι΄.

Η ΓΕΩΡΓΙΑ ΚΑΙ ΑΙ ΩΦΕΛΙΜΩΤΑΤΑ ΚΑΛ-
ΛΙΕΡΓΕΙΑΙ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΟΣ ΜΑΣ

60 Ἡ καλλιέργεια τῆς Γῆς καὶ τὰ ἐξ αὐτῆς ἀγαθὰ.	σελ.	200
61 Ἡ σταφιδάμπελος	>	201
62 Ἡ ἐλαία	>	205
63 Ὁ καπνὸς	>	210
64 Οἱ φίλοι τοῦ γεωργοῦ	>	217

ΓΕΩΡΓΙΚΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

65 α΄. Ἡ ἐργασία (Γ. Μαρκορᾶ)	>	218
66 β΄. Ἡ ἐλιὰ (Κ. Παλαμᾶ)	>	219

67 γ'. Τὸ σταφύλι (Γ. Δροσίνη)	σελ.	221
68 δ'. Ἡ σπορά	>	222
69 ε'. Ὁ θέρος	>	222
70 στ'. Στ' ἀλώνια	>	223
71 ζ'. Τὸ ψῶμι	>	224
72 η'. Ὁ σκαφτιάς (Γ. Μαρκοῦ)	>	225

ΜΕΡΟΣ ΙΑ'

ΦΙΛΟΙ ΤΩΝ ΖΩΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΡΑΣΙΝΟΥ

Δείγματα πολιτισμοῦ	σελ.	226
73 Τὰ ζῶα (ποίημα Ι. Πολέμη)	>	226
74 Ἡ ἀγάπη πρὸς τὰ φυτὰ	>	228
75 Τὰ ἄνθη καὶ τὰ δάση (ποίημα Ν. Χατζηδάκι)	>	229

ΜΕΡΟΣ ΙΒ'

ΕΡΓΑ ΤΗΣ ΦΥΣΕΩΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

76 Ταξίδια ἀνά τὸν Βόσπορον	σελ.	230
77 Ἐκδρομὴ ἀνά τὸ Πήλιον	>	232
78 Ὕμνος τοῦ Πηλίου (Γ. Δροσίνη)	>	239
79 Τὰ Ἐπτάνησα (ποίημα Κ. Παλαμᾶ)	>	240
80 Ὁ φύλακας τοῦ φαναριοῦ ποίημα (Ἄρ. Προβελεγγίου)	>	241
81 Ἀνά τὴν κοιλάδα τῶν Τεμπῶν	>	242
82 Ὁ Γεροβοσκὸς ποίημα (Ζ. Παπαντωνίου)	>	245
83 Εἰς τὰ Μετέωρα	>	247
84 Ἐσπερινὸς (ποίημα Γ. Δροσίνη)	>	251
85 Ὁ Καλόγηρος (ποίημα*)	>	252
86 Ὁ Ἄθως (ποίημα Π. Σούτσου)	>	253
87 Ἡ Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἡ πολυχιλιετὴς ἱστορία αὐτῆς	>	254
88 Ἡ Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν (ποίημα Ι. Πολέμη)	>	260
89 Ὁ Ἑρμῆς τοῦ Πραξιτέλους	>	261
90 Τὸ Μάρμαρο (ποίημα Ι. Πολέμη)	>	265

ΜΕΡΟΣ ΙΓ'

ΜΕΓΑΛΕΙΩΔΗ ΦΥΣΙΚΑ ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ

91 Ἡ Σελήνη	>	266
92 Ἀστραπαὶ καὶ Κεραυνοὶ	>	269
93 Καταιγίς	>	274
94 Καταιγίς (ποίημα Ἀχ. Παράσχου)	>	276

ΜΕΡΟΣ ΙΔ'

ΠΡΟΣΚΟΠΙΣΜΟΣ

95 Ὁ μαθητὴς-πρόσκοπος	>	277
96 Ὁ νόμος καὶ ἡ ἱστορία τοῦ προσκοπισμοῦ	>	279
97 Τὸ προσκοπικὸ τραγοῦδι (Ξ. Ἀστεριάδη)	>	282

ΜΕΡΟΣ ΙΕ'

Ο ΠΟΛΙΤΗΣ. ΚΑΘΗΚΟΝΤΑ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ
ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΟΣ ΠΟΛΙΤΟΥ

98 Τὰ καθήκοντα τοῦ Ἑλληνος πολίτου	>	284
99 Τὰ δικαιώματα τοῦ Ἑλληνος πολίτου	>	293
100 Σ' εὐχαριστῶ, Θεέ μου (ποίημα Ι. Πολέμη)	>	297

ΔΙΟΡΘΩΤΕΑ

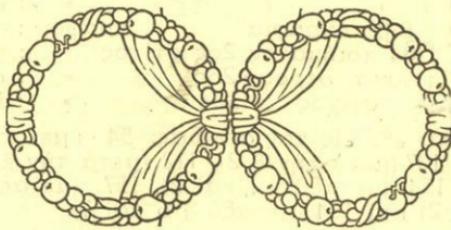
Λόγω τής βεβιασμένης ανάπτυξεως έγινοντο σφάλματά
τινα. Ούτω:

Είς	τὴν	σελ.	7	στίχος	3	χώρισον	ὀρθῶς:	δυσ-τυχῶν
»	»	»	146	»	6	»	»	: αἰ-χμαλώσιας
»	»	»	187	»	4	»	»	: αἰ-χμαλώτων
»	»	»	8	»	23	γράψον	»	: εἶπε
»	»	»	49	»	τέλος	»	»	: ἔκδοσις Β'.
»	»	»	66	»	προτελευταίος	»	»	: φωτίση
»	»	»	72	»	11	»	»	: ἀφήνει
»	»	»	83	»	8	»	»	: ἀναπέμπουν προσευχάς
»	»	»	99	»	3	πρὸ τοῦ τέλους	»	: μαχητῆς
»	»	»	111	»	6	»	»	: ἠκολούθησεν εἰς
»	»	»	135	§ 5	»	9	»	: ἔμειναν
»	»	»	137	§ 8	»	8	»	: ἐπέσυραν
»	»	»	140	»	7	»	»	: ἔμειναν
»	»	»	245	βιβλιογραφία	»	γράψον	»	: Σακελλάριον
»	»	»	251	§ 84 ποιήματος	2ος	στίχος	»	: κοντύλι
»	»	»	152	τελευτ. στροφή	2ος	»	»	: στυλώνει
»	»	»	2 ^ε	στίχος	13ος	»	»	: ὕψους 160 μ.

Σημείωσον τὰ ** εἰς τὰς σελίδας: 54 (μεταξὺ § 1-2), 106 (μετὰ τὴν § 3), 107 (μετὰ τὴν § 2), 112 (μετὰ τὴν § 4), 113 (μετὰ τὰς § 2 καὶ 4), 154 (μεταξὺ § 1 καὶ 2), 157 (μεταξὺ § 2-3), 158 (μεταξὺ § 1 καὶ 2) καὶ 184 (μεταξὺ § 6 καὶ 7).

*Υπάρχουν καὶ ἐλάχιστά τινα ὅλως προφανῆ σφάλματα τοῦ τυπογραφείου.

ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ

3900

15-257

87

2065

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

Ἐν Ἀθήναις τῇ 10 Ἰουλίου 1936

Ἀριθ. Πρωτ. 50168

ΕΠΙ ΑΠΟΔΕΙΞΕΙ

Πρὸς τὸν Ἐκδοτικὸν Οἶκον Ἰωάννου Σιδέρη

Ἐνταῦθα

Ἀνακοινοῦμεν ὑμῖν ὅτι διὰ ταύταριθμου ὑπουργικῆς ἀποφάσεως, στηριζομένης εἰς τὸ ἄρθρ. 4 τοῦ νόμου 5911 καὶ τὴν ἀπόφασιν τῆς οἰκείας κριτικῆς ἐπιτροπῆς, τὴν περιλαμβανομένην εἰς τὴν ὑπ' ἀριθ. 9 πράξιν αὐτῆς ἐνεκρίθη ὡς διδακτικὸν βιβλίον πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν τῆς 5' τάξεως τῶν δημοτικῶν σχολείων τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁδηγὸς τῆς ζωῆς» βιβλίον τοῦ συγγραφέως Χ. Δημητρακοπούλου διὰ μίαν τετραετίαν ἀρχομένην ἀπὸ τῆς 15ης Σεπτεμβρίου 1936 ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ συμμορφωθῆτε ἐπακριβῶς πρὸς τὰς ὑποδείξεις τῆς ἀρμοδίας κριτικῆς ἐπιτροπῆς.

Ἐντολῇ τοῦ Ὑπουργοῦ

Ὁ Διευθυντῆς

Ν. Σ Μ Υ Ρ Ν Η Σ

Ἀριθ. ἀδείας κυκλ.	ΑΔΕΙΑΣ ΚΥΚΛ.	Τιμὴ	ἄδειον	0.40
Ἡμερομην.	ἡμερ. 10-10		δεμένον	29.40

Ἄρθρον 6ον

«Περὶ τοῦ τρόπου τῆς διατιμῆσεως τῶν ἐγκεκριμένων διδακτικῶν βιβλίων».

Τὰ διδακτικὰ βιβλία τὰ πωλούμενα μακρὰν τοῦ τόπου τῆς ἐκδόσεως τῶν ἐπιτρέπεται νὰ πωλῶνται ἐπὶ τιμῇ ἀνωτέρα κατὰ δέκα πέντε τοῖς ἑκατὸν τῆς ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ παρόντος Διατάγματος κανονισθείσης ἄνευ βιβλιοθήμου τιμῆς πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς δαπάνης συσκευῆς καὶ τῶν ταχυδρομικῶν τελῶν, ὑπὸ τὸν ὄρον ὅπως ἐπὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ μέρους τοῦ ἐξωφύλλου ἢ τῆς τελευταίας σελίδος τούτου ἐκτυποῦνται τὸ παρὸν ἄρθρον.